UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204927
UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ ర స్తు

నలచరిత్రము

ద్విపద కావ్యము.

శ్రీ చక్రపురి రాఘవాచార్యకవికృతము

చెన్నపురి
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే
ప్రకటితము.
1932.

All Rights Reserved.

PRINTED BY

V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,

AT THE SRI RAMA PRESS,

Tondiarpet, Madras.—1932—1000.

పీఠిక.

శ్రీ వరకవి చక్రపురి రాఘవాచార్యకవి.

ద్విపదకావ్యమగు నీనలచరిత్రమును వ్రాసిన యీమహాకవి శ్రీవైష్ణవబ్రాహ్మణోత్తముఁడు. తిరువేంగడాచార్యపుత్త్రుండు. దొడ్డయాచార్యులపౌత్త్రుఁడు. ఇంటిపేరు చక్రపురివారు. వీరిగురువులు కందాడవంశజులు. వాధూలగోత్త్రులు. ఇతనితండ్రియుఁ దాతయుఁ బండితులయి, సంగీతాదికళలయందును నేర్పరు లయినట్టును, నితని పెదతండ్రియగు రంగనామాత్యుఁడు సైతము సత్కవియయి విద్యలయం దనవద్యుఁ డయినట్టును నాశ్వాసాంతములయం దీతఁడే చెప్పుకొనియున్నాఁడు. ఇతఁడు శివకేశవు లనుభేదమును బాటింపక మొదట గణేశుని, హరుని, బార్వతిని స్తుతించి పిమ్మట శ్రీవిష్ణ్వాదిదైవముల స్తుతించియున్నాఁడు. నన్నయభట్టు ఆంధ్రమహాభారతంబున నాదియందు సంస్కృతశ్లోకంబుచే నిష్టదేవతాస్తుతిని నిర్వర్తించిన ట్లీతఁడును ద్విపదకావ్యమును వ్రాయఁగోరి వ్రాయుచుఁ గందముచేఁ ద్రిమూర్తులను గణపతిని స్తుతించినాఁడు. బ్రౌణ్దొరగారిచే సంపాదితమగు పొత్తమున మాత్రము దేవతాస్తుత్యాదికముగాని, కందపద్య

ముగాని చేర్పలేదు. సామాన్యములగు ప్రాంతప్రతులయం దన్నింటిలోను నియ్యవి కాన్పించుచున్నవి. ఈమహాకవి పీఠికయందును, నాశ్వాసాంతములయందును, సత్కవులకృపవలనఁ గవిత్వపటిమ గలిగిన దని చెప్పుకొనియుఁ గవులను స్తుతించుటలో

"వ్యాసవాల్మీకాది వరమునీశ్వరుల"

నను సూక్తిచే సంస్కృతకవివరులఁ దలంచి, యాంధ్రకవులపేరైనఁ దలపెట్టక

"కవినాయకులనెల్లఁ గ్రమమునఁ దలఁచి"

యను నేకవాక్యముననే ముగించుటఁ జూడ గ్రంథవిస్తృతిభయంబున నని తోఁచెడి. అయినను నితఁడు తమ మతాచార్యులగు రామానుజాచార్యులను, భాష్యకారులను దమగురువులను నుతించెను.

శ్రీఘటికాచలనిలయుఁడగు శ్రీనృసింహస్వామి కంకితముచేసి యీమహాకవి స్థిరయశంబు గడించెను. దీనింబట్టిచూడ ఘటికాచలనిలయుని యనుగ్రహపాత్రుఁడగుట కించుకంతయు సంశయంబు లేదు.

"ద్విపదకావ్యంబు ముదికాంత దిడ్డికంత" అనునట్టి ద్విపదకావ్యమునందలి నైచ్యభావము నెటుల రంగనాథుండు పోఁగొట్టి కీర్తిపాత్రుఁడయ్యె

నో యితఁడును నటువలెఁ దనకావ్యమును నవరస భరితంబుగఁ బ్రబంధలక్షణంబునకు లోటులేకుండ నన్నివర్ణనలఁ జక్కఁగఁ జేసి మృదుమధురమగు పదములతో ద్రాక్షాపాకంబున రచియించెను ఇక్కథ శ్రీమన్మహాభారతంబు లోనిదైనను స్వప్రకటనమునకై కొన్నిమార్పుల నొనర్చెను. అయ్యవి కథకేమియును భంగమును గల్పింపఁజాలవు ఇతఁడు దఱుచుగ దత్తమండలములందుఁ బ్రచారముననుండుపదంబుల వాడుటవలనను, నీతనియింటిపేరుగలవారును, నితనిగురువంశ్యులును బెక్కురుండుటచేతను నీమహాకవి దత్తమండలవాసి యగునని యేబుధుండైనను దప్పక యొప్పుకొనును నిర్దుష్టమయియలంకారసమన్వితంబగు నీగ్రంథమున నచ్చటచ్చటఁ గొన్నివర్ణనములను నలంకారములను నీక్రింద మచ్చునకై చూపెద.

వర్ణనలు.

పురవర్ణనము.

నిరుపమగతి నొప్పునిషధాపురంబు ప్ర. 44

వసంతవర్ణనము.

సంతతగతిని వసంతకాలంబు ప్ర 122

సాయంకాలవర్ణనము.

ఆకాశలక్ష్మికర్ణావతంసంబు ప్ర. 946

చంద్రోదయవర్ణనము.

సురరాజు దేవి భాసురలీలతోను ప్ర. 960

విప్రలంభవర్ణనము.

అంతలో దమయంతి యది యోర్వలేక ప్ర 968

ప్రాతఃకాల సూర్యోదయవర్ణనములు.

పొలుపొంద రవివంశమునఁ బుట్టినట్టి ప్ర. 1048

పురశృంగారము.

పురమువారెల్ల నప్పుడు వాడవాడఁ ప్ర 1199

నలచక్రవర్తివర్ణనము.

నలుని గన్గొనఁగఁ దన్నగరభామినులు ద్వి 61

దమయంతి యలంకారవర్ణనము.

చని తేటపన్నీట జలకంబు లార్చి ద్వి. 374

సంపద్వర్ణనము.

జలజాక్షి! కలిమియే చక్కఁదనంబు తృ 845

ఆశ్రమవర్ణనము.

పనసపిప్పలనింబ పాటలవకుళ చ 423

మృగయావర్ణనము.

వేఁటశృంగారంబు వెలయంగ నించి తృ 198

అచ్చతెనుఁగు పదములకూర్పు.

తమ్మితుపాకి కెందలిరాకువంక ప్ర. 778

కుఱుచమీసమ్ములు గుజ్జురూపములు తృ. 215

సంస్కృతసమాసములు.

భల్లాతకీపారిభద్రమధూక — తృ. 265

జయపుండరీకాక్ష! జయరమావక్ష! — పం 993

శబ్దాలంకారములు

అనుప్రాసములు.

భుగభుగనిగిడి నిప్పుల పొగలెగయ — ద్వి. 634

అంత్యానుప్రాసములు.

ఇది యేమినెలంత! నీ కిటువలె నలంత — ప్ర 923

ముక్తపదగ్రస్తము.

రామాభిరామ నిర్భరపుణ్యసీమ — ద్వి. 812

లోకోక్తులు.

తనుc గట్టుటకుc బ్రాళ్లు తాc దెచ్చుకొన్న
యనువున — ప్ర. 1100

ఈఁతకుమించి వచ్చునేలోతు — తృ 1059

విసమెక్కునే తలవెంట్రుకల్ గడచి — తృ. 1060

గిలిగింతలనుబెట్టc గెరలునే శిలలు — చ 330

నఱకినc ద్రొక్కిన నలియcగొట్టినను
జెఱకు తియ్యనగాని చేదౌనె నాథ! — చ 60

దత్తమండలపదములు.

పంచ.	తృ 1009	గునుకక	తృ. 1090
వల్లె.	తృ. 1101.	కోక.	తృ 1234

గూర్ఖ తృ 1360 లొణుకు. చ. 409
నాగసరము. ప్ర 1236 నులుము. తృ 1209

నీతి.

చుట్టములదగ్గఱకుఁజెడినపిమ్మటఁబోరాదు తృ 1165
విధివ్రాత యనుభవింపకపోదు తృ 1201

ఇట్లుపహరింప మొదలిడినఁ బుస్తకమంతయు నిట వ్రాసినరీతి యగును. కావున నింతటితో నీ విషయములు విరమించెద

ఈమహాకవిధార యసమానమైనను, నక్కడక్కడఁ గొన్ని దోషములు కన్పట్టుచున్నవి విసుగుఁ బుట్టించు నీవ్యాపకకావ్యరచనయం దీదోషములు లెక్క పట్టఁదగినవి కావని కవులందఱుఁ దలంపక పోరు. ర, ఱ, ల, ళ, ప్రాసములు లెక్క యంతగఁ గైకొనక విడిచి పెట్టినను నచ్చటచ్చట నీతనికవనంబున యతిభంగంబులు పెక్కుచోట్లఁ గన్పట్టుచున్నవి. వాని నిటఁ బాఠకుల కగుపడఁజేసెద. వీనికి దైవమే శరణము

చెలువలవంకి వాసనలపూబంకి ప్ర. 475
వలపులదొంతి సేమంతిపూబంతి ప్ర. 477
నఖములు దునిమి ఖడ్గములు ఛేదించి తృ. 303
నడుములు నఱికి మార్గంబు గావించి తృ. 305

మనప్రభురాణి యేమొకో కాని తెలియ   పం 129
పడఁతి నీవెట్టిబాధల పొందినావొ   పం 161

శంకించుచున్నాఁవు సముఖత మేము
ప్రాకటంబుగ నిమ్ముఁ బ్రార్థించి తెలియ } ఈప్రాస

మట్టదో యెఱుఁగదుసామర్థ్యము   పం 815

ను గాగమంబు లేమికి:—ఒడఁబాటును,   పాముకు
ఇత్యాదులు

ఉత్త్వసంధి లేనందులకు:—పరమిమ్ము అనీకు

ఇట్టిదోషము లక్కడక్కడఁ బ్రసూనవశంబున నుండినను, సకలసద్గుణాలంకారయుతంబగు నీనాని కవనమునకుఁ జంద్రునకుఁ గళంకంబువలె దోషంబు నాపాదింపఁ జాలదు. ఇందుఁ బాతివ్రత్యము, పరదారాసక్తివలనఁ గలుగు ననిష్టములు, వ్యసనాభిలాషవలనఁ గలుగు కీడులు మొదలగు విషయములు చక్కఁగఁ బామరజనవేద్య మగునటుల రచియించి యున్నాఁడు ఇట్టికవనము నలవరచుకొన్న గణనీయు లగుట కేమియు సందియంబు లేదు.

కడప.
30-1-21 }

సుధీవిధేయుఁడు,
జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ,
కావ్యతీర్థ,
సహాయాంధ్రపండితుఁడు, ఉన్నతపాఠశాల.

విషయసూచిక.

విషయము. — పుట.

ప్రథమాశ్వాసము.

విషయము.		పుట.
దేవతాస్తుత్యాదికము	...	1
ఉపోద్ఘాతము	...	4
బృహదశ్వుఁడు పాండవులదగ్గఱకు వచ్చుట	...	5
నిషధవర్ణనము	...	14
నలుఁడు రాజ్యము చేయుట	...	16
గోవ్యాఘ్రచరిత్రము - నలునిసత్యదర్శనము	...	18
వసంతవర్ణనము	...	20
అంచలపిండు నేల వ్రాలుట	...	24
నలుఁడు హంసలను బట్టుట	...	25
దమయంతీచరిత్రమును హంస నలునితోఁ జెప్పుట		29
హంస దమయంతికడ కేఁగుట	...	36
దమయంతి వనవిహారం బొనర్చుట	...	37
అంచలు వచ్చుట - దమయంతి అంచను పట్టుకొనుట		38
హంసము దమయంతితో నలునిరూపగుణంబులఁ జెప్పుట		39
దమయంతి యంచతో దననిశ్చయము నెఱింగించుట		44
హంస నలునికి దమయంతిలావణ్యంబును నిశ్చయంబును దెల్పుట	...	49
నలవిరహము	...	54
దమయంతీవిరహము	...	56
సాయంకాలవర్ణనము	...	61

విషయము.		పుట.
చంద్రోదయవర్ణనము	...	62
దమయంతీవిరహావర్ణనము	...	62
ప్రాతఃకాలవర్ణనము	...	66
సూర్యోదయవర్ణనము	...	68
దమయంతిసఖులు భీమరాజుతో నామె వృత్తాంతంబుఁ జెప్పుట	...	69
భీమరాజుచింత	...	72
మంత్రులు దమయంతీస్వయంవరము నిశ్చయించుట		73
పురశృంగారము	...	75
స్వయంవరమునకు నలమహారాజు వచ్చుట	...	76

ద్వితీయాశ్వాసము.

నారదుఁ డింద్రాదులకు దమయంతీస్వయంవరవృత్తాంతమును దెలుపుట	...	79
నలునిరూపంబుఁ బురస్త్రీలు వర్ణించుట	...	82
నలునిదగ్గఱ కింద్రాదులువచ్చి తమకోర్కెని దెలుపుట		84
నలుఁడు ఇంద్రాదులతో దూత్యమున కొప్పుకొనుట		88
నలుఁ డదృశ్యవిద్యాప్రభావంబున భీమరాజు నంతిపురంబుఁ బ్రవేశించుట	...	89
దమయంతిప్రత్యుత్తరము	...	93
నలుఁడు దేవతలతో దమయంతిచిత్తంబు దెల్పుట		96
దేవతలపలుకులు	...	97
భీముఁడు స్వయంవరమునకు దమయంతిని బిలిపించుట		97
వసుదేవుఁడు స్వయంవరాగతుల వేర్వేఱ దమయంతితోఁ జెప్పుట	...	102
పంచనళి	...	103

విషయము.		పుట.
దమయంతి దేవతల నుతించుట	..	104
దిక్పతులు వరంబు లిచ్చుట	...	106
వివాహము	...	108
కలి యింద్రసభకేగుట	...	110
ఇంద్రుఁడు కలికి స్వయంవరవిధ మెఱిఁగించుట	...	112
కలిపురుషుని క్రోధము-ప్రతిజ్ఞ	..	113
కలి విదర్భకేగుట	...	117
కలి రంధ్రాన్వేషణము చేయుట	...	117
నలుఁడు భార్యతో నిషధకేగుట కనుజ్ఞ నడుగుట.		117
భీమరాజు కుమరితకు ధర్మము లుపదేశించుట	...	119
తల్లి కుమారితకు బుద్ధులు గఱపుట	..	121
నలుఁడు నిషధకు భార్యతోఁగూడ నేగుట	..	122
పౌరకాంతలు దమయంతిని చూచి వర్ణించుట	...	123
దమనుఁ డూరికేగుట	..	125
నలదమయంతుల విహారము	...	126

తృతీయాశ్వాసము.

దమయంతికిఁ బుత్ర జననము	...	130
కలి చింతించుట	.	132
దమయంతికి పుత్రి జననము	...	133
కలిమాయ	...	134
కలి మాయాకిరాతవేషంబున నలునిదగ్గఱకు వచ్చి వేఁటకు వచ్చుటకు బుద్ధిఁ బుట్టించుట	.	135
నలుఁడు వేఁటకుఁ బోవుట	...	138
వేఁటకాండ్ర యుత్సాహములు	...	141
నలుఁడు వేఁటాడుట	...	142

విషయము.		పుట.
నలుఁడు పురమార్గమునఁ గొలను జూచుట	...	146
నలుఁడు కలఁ గనుట	...	148
కలి వృద్ధవిప్రుఁడై పుష్కరునిదగ్గఱ కేఁగుట	...	151
కలి నలునిమీఁది క్రోధంబుఁ బుష్కరునితోఁ జెప్పుట		153
నలునిదగ్గఱకుఁ బుష్కరుఁడు వచ్చుట	...	155
కలి నలునకు జూదమాడ బుద్ధిపుట్టించుట	...	158
నలుఁడు జూదమాడి యోడుట	...	158
నలునిమంత్రి దమయంతికి నలుఁడు జూద మాడి యోడినవిధం బెఱింగించుట	...	161
దమయంతి చింతించుట	...	162
దమయంతి వార్ష్ణేయుని వెంట బిడ్డలం బుట్టినింటి కనుపుట		163
పౌరులు వగచుట	...	163
పౌరులు రాజుతో జూదమాడవలదని చెప్పుట	...	165
పౌరులమాట వినక జూదమాడి రాజ్యమంతయు నోడుట		166
నలుఁడు భార్యతో నరణ్యమున కేఁగుట	...	168
వసిష్ఠునిఁ గాంచుట	...	170
నలుఁడు దమయంతి నూరార్చుట	...	173
కలి కష్టంబులఁ బెట్టుట	...	177
పక్షులు వ్రాలుట	...	179
నలుఁ డాకలికై పక్షులఁ బట్టనెంచుట	...	180
పక్షులు నలునివస్త్రంబు నెత్తికొనిపోవుట	...	181
నలదమయంతు లేకవస్త్రంబు ధరించుట	...	186
కలి మాయావేషంబున నగపడి మార్గములు చెప్పుట		186
నలదమయంతుల చింతలు	...	189

విషయము.	పుట.
దమయంతి నిద్రింప నలుఁడు చింతించి చీరను సగంబు చించుకొని వెళ్లుట ...	194
కలిప్రేరణ నగ్ని విజృంభించుట ...	202
సర్పము నలుని సాయముఁ గోరుట ...	203
సర్పము నలునిఁ గఱచి వికృతరూపుంజేయుట ...	205
నలునకు సర్పము శాపమోక్షణంబుఁ దెలుపుట ...	206

చతుర్థాశ్వాసము.

దమయంతి మేల్కాంచి చింతించుట ...	211
దమయంతి నలుని వెదకుట ...	217
దమయంతిని పాము మ్రింగుట ...	219
కలిమాయచే బోయయొకఁడు వచ్చి సర్పంబును జంపుట	220
దమయంతి తనవృత్తాంతంబు చెప్పుట ...	221
బోయ దమయంతిని దన వెంట రమ్మని బలవంతపఱచుట	223
దమయంతి బోయకు ధర్మంబు చెప్పుట ...	225
బోయ కోపమున బలవంత పెట్టుట ...	227
దమయంతిశాపమున బోయ చచ్చుట ...	229
దమయంతి నలుని వెదకుచుఁ బోవుట ...	230
దమయంతి మునియాశ్రమంబుఁ జూచుట ...	232
మునులు దమయంతి నూరార్చి భావిగతిఁ దెలుపుట	235
దమయంతి సుబాహుపురంబున కేఁగుచు నొకగుంపునఁ జేరుట ...	239
చనుపవారి నడవియేనుఁగులు చీకాకుపఱచుట ...	243
దమయంతి సైరంధ్రీ వేషంబున సుబాహుపురిం జొచ్చుట	245
రాజమాత దమయంతిం బిలిపించుట ...	246
రాజమాత దమయంతిని దనయొద్ద నుంచుకొనుట	249

విషయము. పుట.

పంచమాశ్వాసము.

నలుఁడు ఋతుపర్ణపురంబున దమయంతిని దలంచి విలపించుట ... 250

భీమరా జల్లునిఁ గూఁతురుని వెదకుటకై వసుదేవు నంపుట 253

వసుదేవుఁడు దమయంతిని గనుంగొనుట ... 255

రాజమాత దమయంతిని గనుఁగొని దుఃఖించుట... 258

దమయంతి రాజమాతకుఁ దనవృత్తాంతముఁ జెప్పుట 259

దమయంతిని రాజమాత తండ్రియింటికిఁ బంపుట 262

తలిదండ్రులు దమయంతినిఁ జూచి వగచుట ... 262

దమయంతి తనబిడ్డలఁ జూచుట ... 264

భీమరాజు వసుదేవుని నలుని వెదుక నంపుట ... 265

ఋతుపర్ణసభలో వసుదేవుఁడు దమయంతి బోధించిన మాటల నాడుట ... 266

బాహుకుని ప్రత్యుత్తరము ... 269

దమయంతితో వసుదేవుఁడు నలుని ప్రత్యుత్తరంబుఁ దెలుపుట ... 270

దమయంతి తండ్రితో నలునిరప్పించునుపాయంబుఁ దెలుపుట ... 271

భీమమంత్రులు ఋతుపర్ణునితో దమయంతికి ద్వితీయ స్వయంవరంబని చెప్పుట ... 272

వార్ష్ణేయుఁడు విలపించుట ... 274

ఋతుపర్ణబాహుకులు పరస్పరము విద్యలఁ గొనుట 277

కలి తప్పును నలునితోఁ జెప్పి ప్రసన్నుఁ డగుట 279

దమయంతి రథధ్వని విని నలునిదిగాఁ దలఁచి సంతసించుట 282

దమయంతి నలపరీక్షణమునకుఁ జెలుల నంపుట ... 283

విషయము.	పుట.
దమయంతిచెలులు నలునితో మాటాడుట ...	284
నలుఁడు దమయంతిసఖులతో నలుఁడను గానని చెప్పుట	286
దమయంతి బాహుకునివంటకములఁ దే సఖులఁ బంపుట	289
దమయంతి బిడ్డల బాహుకునిదగ్గఱకుఁ బంపుట...	290
నలుఁడు సఖులతోఁ దగినమాటలు చెప్పి పంపుట	292
దమయంతి తండ్రితో బాహుకునిం బిలిపించుమని చెప్పుట	292
నలుఁడు దమయంతితో నిష్ఠురంబుల నాడుట ...	294
భీముఁడు ప్రార్థించుట ...	295
దమయంతి నలునిపాదంబులఁబడి యేడ్చుట ...	296
నలుఁడు దమయంతినిఁ బరీక్షించుట ...	297
దమయంతి యగ్నిఁ జొచ్చుట ...	298
దమయంతివృత్తికి మెచ్చి దేవతలు ప్రత్యక్షమగుట	299
నలుఁడు శ్రీవిష్ణువును స్తుతించుట ...	301
భగవంతుఁడు నలునకుఁ గర్తవ్యముఁ దెలుపుట ...	302
భగవంతుఁడు వరం బొసఁగుట ...	303
నలుఁడు స్వరూపంబుఁ బొందుట ...	304
వసిష్ఠునియుపదేశము ...	305
ఋతుపర్ణుఁడు నలునిఁ బ్రార్థించుట ...	306
నలుఁడు నిషధ కరుగుట ...	308
పుష్కరుఁడు నలునితో జూదమాడి యోడుట...	309
నలరాజుపట్టాభిషేకము ...	310

శ్రీ ర స్తు.

నలచరిత్రము

పూర్వభాగము—ప్రథమాశ్వాసము.

దేవతాస్తుత్యాదికము.

క. శ్రీగణపతిని మహాత్ముని
నాగమసంవేద్యులైన హరుని భవానిన్
భోగీశశయునిఁ [1]కమలను
బాగుగఁ బద్మజుని వాణిఁ బ్రస్తుతిసేతున్

శ్రీశారదాధీశుఁ జిరకృపావేశు
వాసవనుతవేషు వరభక్తపోషుఁ
బరమదయాకల్పుఁ బన్నగతల్పుఁ
గరిరాజరక్షు శ్రీకౌస్తుభవక్షుఁ
గౌరవకులశిక్షుఁ గంజదళాక్షు
వారిజాసనసేవ్యు వర్ణితదివ్యుఁ

---

1 లక్ష్మిని.

పరిపూర్ణశుభగాత్రుఁ బరమపవిత్రుఁ
బరమవైష్ణవహృద్యు భవరోగవైద్యు
[1]దివిజకులాధారు దీనమందారు
భవచాపహరణు భూభామినీరమణుఁ
బతగరాజతురంగుఁ బద్మాంతరంగు
సతతసద్గుణలోలు సత్యసంశీలు
దానవసంహారు ధర్మసంచారు
మౌనిమానసదీప్తు [2]మహితసజ్జనాప్తు
నిరుపమజయబాణు నిత్యకల్యాణుఁ
గరుణామనోల్లాసు ఘటికాద్రివాసు
దేవాదిదేవు సందీప్తప్రభావు
గోవిందనాథేంద్రుఁ గొలిచి [3]వేడుకను
క్షీరాబ్ధివరపుత్రి శ్రీజనయిత్రి
సారసనిభవేణి సైకతశ్రోణి
కామునితల్లి చక్కనికల్పవల్లి
రామాభిరామ నిర్భరపుణ్యధామ
అమితగుణోపేత యఖిలైకమాత
అమృతవల్లమ్మ మాయమ్మపూబొమ్మ
చరణారవిందముల్ సన్నుతిసేసి
ఇరవొందు భూతపురీశు యతీశు
శేషావతారు నంచితదయాకారుఁ

1 దివిజకులాధీశు. 2 మహితప్రతాపు. 3 సేవించి.

పాషండకులదూరుఁ బాపసంహారు
సరసనాసూరి కేశవగురుపుత్త్రుఁ
జిరకీర్తి గంభీరు శ్రీభాష్యకారు
మతిలోన నుతియించి [1]మఱి ప్రస్తుతించి
యతిభక్తితో మ్రొక్కి యర్చించి కొల్చి
శ్రితజనాధారు నంచితకీర్తిహారు
సతతసద్గుణలోలు సత్యసంశీలుఁ
గందర్పసంకాశుఁ గరుణానివేశుఁ
గందాళగురుచంద్రు ఘనదయాసాంద్రుఁ
బరమదయాకారు భక్తమందారు
సురనగసమధీరు సుజనవిహారు
వరపుణ్యచారిత్రు వాధూలగోత్రు
దురితఖండనశౌర్యు దొడ్డయాచార్యు
మఱువక సేవించి మదిఁ బ్రస్తుతించి
పరమయోగధ్యానపరు లైనవాని
[2]వరులకు నెల్లను వరుసతో మ్రొక్కి
కోరి పూర్వాచార్యకోటిఁ బూజించి
పరమవైష్ణవుల నేర్పడఁ బ్రస్తుతించి
సరసిజాసనురాణి జలజాతపాణి
సకలవిద్యలమాత సద్గుణోపేతఁ
బ్రకటితశారదాంబను బ్రస్తుతించి

---

1 మమత నుతియించి. 2 వరుల కెల్లను నేను.

వ్యాస వాల్మీకాది వరమునీశ్వరుల
భాసురమతితోడఁ బ్రస్తుతి చేసి
కవినాయకులనెల్లఁ గ్రమమునఁ దలఁచి
దివిజపాలునకు సుస్థిరదయాళునకుఁ
గమలవల్లభునకుఁ గమలనేత్రునకుఁ
నమరారిహరునకు నాదిదేవునకు
జలధివంద్యునకు భూజనసేవితునకు
నలువగు ఘటికాద్రినారసింహునకు
నంకితంబుగఁ జేసి యవనిలోపలను
గొంకక యీకథఁ గోరిక సభల
వెలయఁ బ్రఖ్యాతిగా వేడ్కఁ జెన్నొంద
[1]సలలితసారాంధ్రశబ్దసంగతులఁ
దెలిపెద నీకథ ద్విపదకావ్యమున
వలనొప్పు నలచక్రవర్తిచరిత్ర
విరచింతు నానేర్పు విధమెల్లఁ దెలియఁ
గర మొప్పఁ దత్కథాక్రమ మెట్టి దనినః—

ఉపోద్ఘాతము.

పరమపావనుఁడైన పాండునందనుఁడు
ధరనెల్లఁ గల్లజూదంబున నోడి
కౌరవాగ్రజుపాలుఁ గావించి ద్వైత

1 సలలితమతితోడ సజ్జనగోష్ఠిఁ.

ఘోరాటవులకుఁ బొక్కుచు నేఁగి యచటఁ
దనతమ్ములును దాను దనకూర్మిసతియు
మునివేషములఁ దాల్చి మోదంబు దక్కి
విహరించుచుండిరి విధివశంబునను

బృహదశ్వుఁడు పాండవులదగ్గఱకు వచ్చుట.

మహిమతోడను భూతి మైనిండ నలఁది
యరుదైన రుద్రాక్ష[1]హారము ల్వేసి
యురవు కెంజడ లెల్ల నొగిఁ జుట్టి కట్టి
పరఁగఁ గృష్ణాజినాంబరము ధరించి
కరమునఁ జెన్నొందఁగాఁ గమండలువు
ధరియించి జప మెన్నుదండఁ జే నుంచి
పరువడి వరయోగపట్టె ధరించి
ఘనతరంబుగఁ బాదుకలు వేడ్క [2]మెట్టి
మునినాథు లిరుపార్శ్వములఁ గొల్చి రాఁగ
నరుదార బృహదశ్వుఁ డనుమునీశ్వరుఁడు
కరుణతో వేంచేయఁగాఁ జూచి పాండు
తనయుండు దమ్ములు దానును వేగ
చనుదెంచి యెదురుగా సంయమీశ్వరుని
చరణాంబుజములకుఁ జయ్యన మ్రొక్కి
యరుదుగా నర్ఘ్యపాద్యాదిసత్కార్య

1 హారముల్ దాల్చి. 2 ఁ దొడిగి.

వితతులఁ బూజించి వినతులు సేసి
యతిభక్తిఁ గొనివచ్చి యర్ఘ్యాసనమున
నునిచి చేతులు మోడ్చి యురుతరభక్తి
ననియె నమ్మునితోడ నారాజవిభుఁడు.—
"పరమయోగధ్యాన [1]పావనజ్ఞాన !
చిరదయానిధి! మీకు సేమమే"యనిన
విని మునీంద్రుఁడు ధరావిభున కిట్లనియె —
"జననాథ! నీవంటిసత్యసంధుండు
గలుగుట సేమంబు గలుగుచు గాక
యిల శ్రమమ్ములు మించి యేటికి వచ్చు?
ధరణీతలేశ! నీతమ్ములు నీవుఁ
బరిణామమే"యని పరికించి యడుగ
మనమునఁ జింతించి మఱి పాండుసుతుఁడు
తనమది మెచ్చి యత్తపసి కిట్లనియె.—
"దేవ! దయాసాంద్ర! దేవేంద్రవంద్య!
యీవేళ మాసౌఖ్య [2]మేమన వినుము
కపటజూదంబునఁ గౌరవేంద్రునకు
విపులసంపదలెల్ల విడువంగఁ గలిగె
అది యాదిగాఁగ నీ యారణ్యభూమి
ముదమెల్లఁ దక్కి యీముదితతోఁ గూడి

1 పావనస్థాన. 2 మేమందు.

తమ్ములు నేనును దపసివేషంబు
నిమ్ముల ధరియించి యిట్లుండఁ గలిగె
నాఁకటివేళకు నన్నంబు లేక
యాకులఁ గాయల నరసి భక్షించి
దిన మొక్క యేఁడుగా దీనత నొంది
[1]యొనసి యీ యడవిలో ని ట్లుండఁ గలిగె
పటుతెంచి యష్టదిక్పతులను నైన
ధరలోన సాధింపఁ దగినసోదరులు
శూరత్వమును [2]మాని సుఖముల డించి
ఘోరాటవులలోనఁ గూర్చుండ [3]వలసె
ద్రుపదనందన యిట్టిదుర్దశ నొంది
విపులశోకంబున వేఁగింపఁ గలిగె
చిత్రశయ్యలయందుఁ జెలఁగి నిద్రించి
పత్రశయ్యలయందుఁ బవళింపఁ గలిగె
సంగీతవాద్యఘోషంబు లాలించి
సింగపుఁగూఁతకుఁ జెవి యొగ్గఁ గలిగె
నలు వైనసింహాసనమునఁ గూర్చుండి
కొలఁది కెక్కఁగ ఱాలఁ గూర్చుండఁగలిగె
ఆరామసీమల నలరి వర్తించి
యారణ్యసీమల నడలంగఁ గలిగె.

---

1 యొనర సీయడవిలో నుండంగఁగల్గె. 2 డించి. 3 గలిగె.

ఇరవైనబంగారపిండ్లలో నుండి
గిరిగహ్వరంబులఁ గ్రీడింపఁగలిగె
హితమంత్రిజనపురోహితులతో నుండి
మితిలేని మృగముల మెలగంగఁ గలిగె.
వెలలేనికపురంపు వీడెముల్ చేసి
నలపి యాకులువ్రేళ్లు నమలంగఁగలిగె.
జాతిగంధము మేన సరవితోఁ బూసి
పూతిగంధము మేనఁ బూయంగఁ గలిగె.
ఇటువంటిసుఖముల కిరవైతి వయ్య
కటకటా! దయ లేక కౌరవాగ్రజుఁడు
ఎఱుఁగక యిటు చేసె నేమనవచ్చుఁ
బరమయోగీంద్ర [1]నాభాగ్య మిట్లుండెఁ
బుట్టి పోయినవారు పుట్టినవారు
పుట్టఁబోయెడివారు భూలోకమునను
దాయాదివారిచే ధరనెల్ల నోడి
పోయి మావలె వనభూమిలో నిట్లు
పొంది యీవెతలను బొందినవార
లెందైనఁ గలరె మీ రెఱిఁగినయెడల?"
ననవుడు మునిచంద్రుఁ డారాజుఁ జూచి
ఘనకృపారస మొలుకంగ నిట్లనియె.—

1 మాభాగ్య.

"ఇది యేమి జననాథ! యింతగా నీవు
మదిలోన నిట్లాడ మఱచితే నీతిఁ
బో పొమ్ము మఱి యేమి బుద్ధులు మీకుఁ
బ్రాపించెఁ జింతింపఁ బని లేదు వినుము.
తొల్లిఁ జేసినయట్టిదుష్టకర్మముల
నెల్లఁ బొందక విధి యేలఁ బో నిచ్చుఁ
గమలారిధరునకుఁ గమలగర్భునకుఁ
గమలేశునకు శతక్రతునకు నైనఁ
గొన్నాళ్లు దుఃఖంబు గొన్నాళ్లు సుఖము
కొన్నాళ్లు లేమియుఁ గొన్నాళ్లు కలిమి
వసుమతి సమముగా వర్తించుచుండు
వసుమతీశ్వర! యింత వగ పేల నీకు?
అదిగాక యే దుఃఖమందితి రిలను?
ముద మొప్ప మావంటిమునులు మీకడకుఁ
జనుదెంచి నిత్యము సకలశాస్త్రములు
వినిపించెదరు మీకు వేర్వేఱ[1] నింకఁ
దమ్ములఁ బాసితో? తరుణిఁ బాసితివో?
సమ్మతి కానివేషమును జెందితివో?
కరిపురంబున నీవు క్రమముతో నున్న
వరుసతో నిచటికి వత్తుము మేము.
పుణ్యవేళలయందుఁ బుణ్యతీర్థములఁ

---

1 గతులఁ.

పుణ్యుఁడై క్రుంకుచుఁ బుణ్యముల్ సేసి,
పితృవేళలందును [1]పితృకార్యములను
నతిభక్తితోఁ జేసి యఘములు ద్రోచి
యిటువంటిసుఖముల కిరవుగా నుండి,
కటకటా! నీకు శోకముఁ జెందఁ దగునె?
వసుధ నాపదఁ బడ్డవారలలోనఁ
బొసఁగ నే యాపదఁ బొందితి విపుడు?
జననాథ! నీ కింత సంతాప మేల?
వినుము చెప్పెద నీకు విశదంబుగాను
అవనిలో నలనాముఁ డగుమహారాజు
ప్రవిమలసత్యసంపన్నుండు ఘనుఁడు
వినుతికెక్కినబాహువిక్రమోన్నతుఁడు
వినయభూషణుఁ డతివిమలమానసుఁడు
గురుభక్తినిరతుండు గుణవిశారదుఁడు
కరుణాపయోనిధి గాంభీర్యఘనుఁడు
ధరణి షోడశమహాదానవినోది
యరుదైన సకలశాస్త్రార్థకోవిదుఁడు
చిరపుణ్యమతి వీరసేనునిసుతుఁడు
తరణివంశజుఁడు కందర్పసన్నిభుఁడు
నిరుపమవిజయుండు నిషధేశ్వరుండు
పరమపావనుఁడు శ్రీపతిభక్తియుతుఁడు

---

1 పితృపూజనముల.

సురరాజనిభుఁడు భూసురవర్ణనీయుఁ
[1]డరిబలగహనమహానలుం [2]డగుచు
నిల నేడుదీవుల నేలెడురాజు
వల నొప్ప పుష్కర వసుధీశుతోడ
నవనీశ! నీవలె నన్యాయ్యజూద
మవిరళంబుగ నాడి యట మోసపోయి
పురవరం బెడఁబాసి భూములఁ బాసి
తురగంబులను బాసి దొరలను బాసి
ఘనరథంబులఁ బాసి గజములఁ బాసి
ధనములఁ బాసి ప్రధానులఁ బాసి
వరపుత్త్రులను బాసి వనితను బాసి
పరమాప్తులను బాసి భటకోటిఁ బాసి

---

1 'అరిబలగహనమహానలుం డరయ' ననునీపంక్తికిఁ క్రింద నీక్రింది యధికపాఠము గొన్నిప్రతులయందుఁ గన్పట్టుచున్నది.

నలునిపట్టపురాణి నలినాయతాక్షి
యలివేణి దమయంతి యనియెడియింతి
పరమపతివ్రత బహుగుణాభరణ
కరిరాజగమన చక్కని చంద్రవదన
తనయుఁడు వంశవర్ధనుఁ డొక్కరుండు
మనుజేశ్వరునకుఁ గొమార్తయు నొకతె.

2 డరయ.

[1]సకలబంధులఁ బాసి సకలంబుఁ బాసి
చకితాటవుల కేఁగి చానతోఁగూడి
కట్టఁ బుట్టము లేక కాంతపై కొంగుఁ
గట్టుక నడవిలోఁ గడు దుఃఖ మంది
యాఁకటిచేఁ జాల నలజడిఁ బడుచు
నాకులు కాయలు నలము భక్షించి
కలిరాజు పన్నినఘన మైనమాయఁ
దెలియ కిద్దఱు రెండు తెరవులఁ బట్టి
తరళాక్షి నెడఁబాసి ధరణీశుఁ డడల
ధరణీశు నెడఁబాసి తరళాక్షి యడలఁ
దమ్ముఁ గొల్చినవారిఁ దాము సేవించి
యిమ్ముల నుండిరి యిలఁ గొంత కాల
మరిగినపిదప నాహరికృపచేత
నురురాజ్యసుఖమున నుండిరి తొల్లి
అందు సహస్రాంశ మైనను గలదె?
యిందువంశజ! నీకు నెనసిన కష్ట”
మనవు డత్యాశ్చర్య మంది యా రాజు
ఘనభక్తి మునిరాజుఁ గనుఁగొని పలికె —
“వరమునినాథ! [2]నావలె నలాధిపుఁడు

---

1 ప్రియబంధువులఁ బాసి బిడ్డలఁ బాసి
భయదాటవులకేఁగి భామతోఁగూడి.

2 మావలె.

ధరనెల్లఁ గల్లజూదంబున నోడి
యిటువంటి యడవికి నెబ్భంగిఁ బోయెఁ?
దటుకున నిట్టి జూదంబులు మున్ను
గలిగి యుండుటఁ బూనెఁ గౌరవాధిపుఁడు
తలఁచి పల్మరు దూరఁ దగ డింక నలుని
చారిత్రమంతయు సాంగంబుగాను
గారవంబున వినఁ గడు వేడ్క పుట్టె
వినిపింపు" మనిన భూవిభుఁ జూచి మౌని
తన మదిలో బృహదశ్వమహర్షి
యానందమును బొంది యందంద మెచ్చి
ధ్యానించి నలుని సత్కథఁ జెప్పఁ దొణఁగె

ప్రథమాశ్వాసము.

కథారంభము.

"కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్య చ,
ఋతుపర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనమ్."

నిషధవర్ణనము.

నిరుపమగతి నొప్పు నిషధాపురంబు
అరయఁగ నుతి కెక్కినట్టిపట్టణము
శ్రీకరనవహేమచిత్రగేహములు
ప్రాకారగోపురప్రాసాదతతులు
కనకంపుమేడలు ఘనమంటపములు
వినుతింపఁ దగినట్టివిపణిమార్గములు
కోటలయట్టళ్లు కొలువుకూటములు
నాటకశాలలు నళినదీర్ఘికలు
కేళికావనములు కృతకాచలములు
బాలానిలంబులు బహుపుష్ప[1]ములును
మహనీయదేవతా[2]మండపంబులును
బహుచిత్రగతులచేఁ బరఁగుహర్మ్యములు
శృంగారవనములు చెఱకుఁదోఁటలును

---

1 తతులు. 2 మందిరంబులును.

సంగీతనిలయముల్ సరసులు మఱియు
రంగు మీఱినయట్టి రజతశైలములు
చెంగావిటెక్కెముల్ చిత్రశాలలును
కొమరారు ముత్యాల[1]గొడుగులు మఱియుఁ
గమనీయవజ్రసంగతకవాటములు
వారణశాలలు వాజిశాలలును
మేరుశైలముకన్న మించుతేసులును
పచ్చతోరణములు బహువిలాసములు
నచ్చుగా గొప్పముత్యముల ముగ్గులును
విమల[2]భూషణములు విహరించువారులు
నమరభూజములతో నమరినతరులు
వారాశి[3]కరవైన నవరతటాకములు
చారురత్నంబుల సౌధవాటికలు
వేదశాస్త్రపురాణవిద్య లన్నిటికి
నాడి యై వర్తించునట్టిభూసురులు
రాజులు బలపరాక్రములు రాహుతులు
భూజనసుతులైనబుధులు బాంధవులు
ధనదునిపురినైన ధరయొల్లఁ జూఱ
కొని దాఁచఁ గలవైశ్యకోటి చెన్నొంద
హరిభక్తియుతులైనయట్టి[4]శూద్రులును

---

1 కొలువుకూటములుఁ. 2 లక్షణముల విలసిల్లువారలు.
3 కెనయైన. 4 పాదజులు.

సరసులు సత్కవీశ్వరులు పాఠకులు
గాముకులును వారకాంతాజనంబు
గామితార్థము లెల్లఁ గలుగునంగళ్లు
నానావినోదముల్ నడుపునాటకులు
మానితపతిభక్తిమతు లైనసతులు
మదమున మించినమగలును మిగుల
మదగజంబుల నిల్పుమల్లులుఁ గలిగి
పురుహూతుఁ డేలినపుర మొకో యనఁగ
ధరణిదేవికి ముఖదర్పణం బనఁగఁ
బురముల కెల్లను భూషణం బగుచు
నిరుపమగతి నొప్పు నిషధాపురంబు

నలుఁడు రాజ్యము చేయుట.

ఆపురాధీశ్వరుం డమలమానసుఁడు
భూపాలచంద్రుండు భుజబలోన్నతుఁడు
గర్వితరిపుగజకంఠీరవుండు
సర్వజ్ఞుఁ డత్యంతసాహసోన్నతుఁడు
నాకేశనుతకీర్తి నలచక్రవర్తి
యేకచక్రంబుగా[1]నేలుచు నుండె.
వారక నెల మూఁడు వర్షముల్ గురియు
జారులు లే రనాచారులు లేరు
విరసంపుఁదిరిపెంబు వెతకిన లేదు

1 నిల నేలుచుండె.

వరుసతోఁ గలహించువారును లేరు
అంగహీనులును లే రరసి చూడఁగను
అంగజుకై వడి నమరి యుండుదురు
నూఱు మాడలకు మున్నుగ రూక వడ్డి
యేరు కిర్వదినాలు గెద్దులు దున్న
పదిపాళ్ల కొకపాలు పార్థివేంద్రునకుఁ
గొదవ లొమ్మిదిపాళ్లు కొనుఁ బంటకాఁపు
లొలయుచుఁ బుట్టికి నొకరూక పన్ను
గలిగి వర్తించు నాకాలంబునందు
ఇల నవగ్రహదోష మెన్నఁడు లేదు
పలుమాఱు దున్నక పండు సస్యములు
గోవులు పితుకక కురియుచు నుండు
నేవేళ భూమి పాలేరులు గలిగి
కూర్మి సస్యంబులఁ గూడి రహించు
ధర్మము నాల్గుపాదమ్ముల నడుచు
హరిహర[1]బ్రహ్మలు నద్భుతం బంద
హరువుగా నేఁబదియాఱుదేశముల
ధరణీశ్వరులచేతఁ దగినకప్పముల
నిరవొందఁ గైకొని యిల నేడు దీవు
లెఱుఁగ గాయకపురోహితులు నాశ్రితులు
పరమపావను లైనబ్రాహ్మణోత్తములు

---

1 బ్రహ్మాదు లద్భుతం.

మతిమంతు లైనట్టి మంత్రిపుంగవులు
నతిభక్తితోఁ గొల్వ నావిష్ణుచక్ర
మరయుచుఁ బంపు సేయఁగ నలాధిపుఁడు
చిరలీల రాజ్యంబుఁ జేయుచు నుండె.

గోవ్యాఘ్రచరిత్రము-నలునిసత్యదర్శనము.

అంతట నా దేశమం దొక్కయెద్దు
వింతగా నడవిలో విహరించుచుండఁ
గనుఁగొని యొక్కవ్యాఘ్రం బోర్వ లేక
మనమునఁ గోపంబు మల్లడి గొనఁగఁ
బలికె "సోహో! యింత భయమును లేక
వెలయ నాయడవిలో విహరించు టెట్లు?
చెలరేఁగి యేను గర్జించితి నేని
యిల మృగసంఘంబు లెల్ల భీతిల్లు.
నీబాహుబల మెంత? నీవార లెంత?
నాబాహుబలిమికి నరు [1]లెంతవారు?
కలఁగక న న్నింత కైకొన కీవు
నలరెదు [2]బలిమినై యందుల కేమి?
ధారుణి నలునిమిత్తంబునఁ గావె
యీరీతి గర్వించి తివి యెంత నాకు?
నలరాజుసత్య మెన్నాళ్లు వర్ధిల్లు?
నిల నిట్టిరాజేంద్రు లెందఱో తొల్లి

1 లైన సెంత. 2 బలివై తే.

ఏలి పోయినవార లీనలుం డెంత
కాలంబు రాజ్యభోగమున వర్తించు?
ఏవిధంబున నైన నే నిన్నుఁ బట్టి
వావిరి నాగోళ్ల వడి డొక్కఁ జించి
గొబ్బునఁ గుత్తుకఁ గొఱికి రక్తంబు
నుబ్బుచు మఱిఁ గ్రోలకున్న నేఁ బులిఁ
బుట్టినవాఁడనే పొందుగా నీకుఁ
బుట్టినవాఁడ నమ్ముము మహాత్మ!”
అని యిట్లు పులి వల్క నంతలోపలను
ఘనగిరు లదర దిక్కరులెల్ల బెదర
సుర లసురదంద రత్తోతలి గుంద
నరులు చింతిల్లఁ గిన్నరులు భీతిల్ల
దివిజులు వెరఁగంది దివినుండి చూడ
భువియెల్లఁ గదల నంబుధులెల్లఁ గలఁగఁ
బెనుపర్వుతోడ గంభీరంబుతోడ
వినువీధిఁ బఱతెంచి విస్మయంబుగను
సరగున నావిష్ణుచక్రంబు తొల్లి
కరిఁ గాచి నక్రంబు ఖండించినట్లు
తక్కక వ్యాఘ్రంబు తలఁద్రుంచి వైచి
గ్రక్కునఁ గమలాత్ముకడకు నేతెంచె.
అటుగాన నారాజు నతులసత్యమునఁ
బటుగతి దోషముల్ ప్రబలంగ నీక

యతివేడ్క రాజసూయాశ్వమేధాది
క్రతువులు చేసియుఁ గమలాసనాది
దేవత లెల్లఁ గీర్తింప శోభిల్లి
యీవిధంబున జగం బేలుచు నుండె.

వసంతవర్ణనము.

అంతటఁ గొన్నాళ్ల కతిచిత్రముగను
సంతతగతిని వసంతకాలంబు
సను దెంచె మందారజంబీరములును
పనసపిప్పలనింబపారిభద్రములుఁ
జందనపున్నాగసహకారములును
కుందకురంటకకోవిదారములు
లుంగలవంగమాలూరవృక్షములు
సంగతఖర్జూరచంపకంబులును
సురపొన్నలును మంచిచూతపోతములు
కురవకంబులు గేదఁగులు నశోకములు
ఫుల్లమామిళ్లు కర్పూరభూజములు
నల్లని యరఁటులు నారికేళములు
నారదపాటలీనాగ[1]తింత్రిణులు
గోరింట లరఁటులు కుటజభూరుహము
లాదిగాఁ గలిగిన యారామభూమి
పాదుగా నప్పు డేర్పఱుపంగ నాకు

1 సాలములు.

రాలి యొక్కట నతిరమ్యమై యుండి
యాలోనఁ జిగురించె నంతలోఁగానె
పూచి ఫలించెఁ బుప్పొడి చల్లగాలి
వీచె నేలను వ్రాలె వింతవింతగను
పలుమాఱుఁ బలుమాఱు పంచవన్నియల
చిలుకలు తేనియల్ చిందఁ బల్కుచును
గోరి కోకిలలెల్ల గుమిఁగూడి ముద్దు
గార వివిధములఁ గలయఁ గూయుచును
నళులు జుమ్మనుచు నెయ్యమున మ్రోయుచును
నలరుల తేనియ లంది క్రోలుచును
శారికల్గుమిగూడి సామగానమును
దీరుగా నందందఁ జెలియఁ బల్కుచును
[1]చెలువొంది చూడ విచిత్రమై యిట్లు
వెలసిన నారామవీథి వినోద

మంతయుఁ జూడ నాయవనీశ్వరుండు
సంతసంబున మంత్రిజనులు బాంధవులు
హితులు గాయకపురోహితులు నాశ్రితులు
హితబుద్ధిఁ గొల్వంగ నేతెంచి వనము
కలయంగఁ గనుఁగొని కలకలధ్వనులఁ
బలికెడి రాచిల్కపల్కు లాలించి
కలకంఠ వర శారికాక్రౌంచులాది

---

1 చెలువొప్పఁ జూడ.

గలపక్షిసంతతిఁ గనుఁగొని మెచ్చి
[1]విరులు కొండలగతి విలసిల్లుపుష్ప
తరుల కేఁగెడితుమ్మెదల[2]వింతఁ జూచి
కన్నులపండువుగా నొక్కపొన్న
పన్నుగాఁ జలువపూఁబాన్పైనరీతి
విలసిల్లఁగాఁ జూచి విభుఁడు మోదించి
యలరంగఁ బూపాను పచట వేయించి
చనుదెంచి కూర్చుండఁ జయ్యన నంత
మనమున సంతోషమహిమ శోభిల్ల
మలయమారుతరాజు మఱి నలరాజు
వలనొప్పఁ బొడఁగన వచ్చెనో యనఁగ
మందంబుగా వీచె మహిఁ జల్లగాలి
చందంబు చూచి యాజననాయకుండు
తనమంత్రివరునితో దయతోడఁ బలికెఁ
“గనుఁగొంటివే యిందుఁ గలవిశేషముల
ననురక్తితోఁ జూడ నాశ్చర్యమాయెఁ
బుడమి వసంతునిపూజ గావింపఁ
గడువేడ్క పుట్టె నిక్కంబ నామదికి”
ననవుడు విని మంత్రి యారాజుఁ జూచి,
“జననాథ! నీవు వసంతోత్సవంబు
చేయఁ దలంచితే [3]జేయుదమనుచుఁ

1 విరులతేనెలరతి విలసిల్లిపుష్ప. 2 వంత. 3 జేసెద.

బాయ కక్కడఁ జల్వపందిరి వైచి
పచ్చతోరణములు బాగుగాఁ గట్టి
చెచ్చెరఁ బన్నీరు చిలికించి మంచి
కమ్మజవ్వాదిచేఁ గలయంగ నలికి
సమ్మతిఁ బుప్పొడి చల్లి నిండార
గచ్చుగా నాణిముత్తెపుముగ్గు దీర్చి
పచ్చకప్పురదిన్నెఁ బరగించి జిలుగు
చెంగావిటెక్కెముల్ చెలువొందఁ గట్టి
సంగతిఁ గదళికాస్తంభముల్ నిలిపి
కరమొప్పఁగా మేలుకట్లు గట్టించి
విరిసరంబుల నిండ వ్రేలాడవిడిచి
కుదురుగాఁ బట్టుచుంగులు చుట్టుఁగట్టి
ముదురు కెందామరమొగ్గలు గట్టి
కమ్మనిపన్నీటఁ గలిపి కస్తూరి
బొమ్మ వసంతునిపోలికఁ జేసి
నిలిపి కుంకుమపువ్వు నీటమేదించి
తిలకంబు చక్కఁగా దిద్ది చేమంతి
విరిసరంబులు నిండ వింతగా వైచి
పరిమళద్రవ్యసంపదలచే నించి
సరిలేని రత్నభూషణములఁ బెట్టి
పరువడి ధూపదీపములఁ బూజించి
యారాజవల్లభుఁ డామంత్రినాథుఁ

డారయ నైవేద్యమప్పు [1]డిప్పించి
భూసురావళి భక్తిఁ బూజించి వారి
యాసలు దీర మహాదాన మొసఁగి
సరవితో నిట్లు వసంతునిపూజ
లరుదుగాఁ జేసి యాయవనీశ్వరుండు
సచివునితో నిష్టసంభాషణంబు
లుచితోక్తితోఁ బల్కుచున్న యావేళఁ

అంచలపిండు నేల వ్రాలుట.

బవడంపుఁ జాయఁ జొప్పడునాసికములు
నవహేమమయ మగునవ్యపక్షములు
విమలస్వరంబును విమలనేత్రములు
నమరంగ ధవళమయం బగుమేను
నరుదుగాఁ గల్గి యా యవనీశ్వరుండు
సరసతఁ జేయువసంతునిపూజఁ
గడువేడ్కతోఁ జూడఁగా వచ్చె ననఁగ
నుడుతతి దివి నుండ నొల్లక యిపుడు
వసుమతిపై నుండ వచ్చెనో యనఁగఁ
బొసఁగ నంబరలక్ష్మి పూనుముత్యాల
హారంబు జాఱెనో యవనికి ననఁగ
క్షీరాబ్ధితరఁగల చెన్నువహించి
యాకాశముననుండి హంసలపిండు

1 దర్పించి.

భూకాంతుముందరఁ బొదలుచు వ్రాలె.
వ్రాలినఁ జూచి భూవరుఁడు హర్షాబ్ధిఁ
దేలుచు నపుడు మంత్రికి నిట్టు లనియె.—

నలుఁడు హంసలను బట్టుట.

"నెందుండి వచ్చెనో యీ రాజహంస
లందంబుఁ జూచిన నతివేడ్క పుట్టె
నొకయంచఁ బట్టుక నూరక మనము
నకలంకగతని ముద్దాడుద" మనుచు
నతివేడ్క లేచి యయ్యంచలకడకుఁ
గుతలేశుఁ డేగిన గొబ్బున నెగసి
యవ్వల వ్రాలిన నపుడు పోనీక
"యెవ్విధంబున నైన నేఁ బట్టెద" నని
కదిసి మిక్కిలి కుతుకం బుల్లసిల్లఁ
బొదలినమతిఁ బొంచి పొంచి పోవంగఁ
గని పక్షు లన్నియుఁ గడు భీతి నొంది
చని యొకమ్రానిపైఁ జయ్యన వ్రాలె.
వానిసంగతిఁ జూచి వసుధేశ్వరుండు
"వీనిఁ బట్టఁగ నేది వెర వింక మనకు?
తలఁకక తొలఁగక తనరెడు నేర్పు
దొలఁగక మ్రానెక్కి తోలుము నీవు
పనుపడ నే నట్టె పట్టెద" ననుచు
ననిన నాసచివుండు నాభూజ మెక్కి

యనురక్తిఁ బక్షుల నదలింప నవియు
మనమున బెదరుచు మహిమీఁద వ్రాలె.
వ్రాలినఁ గనుఁగొని వసుమతీశ్వరుఁడు
పాలించి తనమంత్రిపతిమోముఁ జూచి
"దిగి వచ్చి నీ వొకదిక్కుననుండి
తగిలినపులుఁగుల దయతోడఁ బట్టు"
మనవు డాభూరుహ మాతండు డిగ్గి
గొనకొని యొక్కదిక్కుననుండి [1]దండి
ననురక్తిఁ బక్షుల కడ్డమై నిలువ
మనుజేశ్వరుఁడు వాని మఱి పోవనీక
అల్ల నల్లన మహి కరుదెంచి పొంచి
మెల్లనె యొకదాని మెడఁ బట్టుకొనియె
కడువేగమున లేచి కడమరాయంచ
లడలుచు నొకభూరుహంబున వ్రాలె
చెలువొంద నలరాజుచేఁ జిక్కువడ్డ
పులుఁగులరాజు సొం పుడిగి భీతిల్లి
పలుమాఱు దలపోసి భావంబులోనఁ
గలఁగుచు "మేము నిక్కడికి నేతెంచి
తటుకున వీనిచేఁ దగులంగఁ గలిగె
కటకటా! యీరీతిగాఁ జేసినట్టి
బలువైన నావ్రాఁతఫలము నేమందుఁ

1 తాను.

జలమున నను రాజసంబున నృపతి
యేమేమి సేయునో యెఱుఁగంగ రాదు
ఏమైన మే లింక నేమనవచ్చు?"
అని హంస చింతచే నడలఁగా నాతఁ
డనురక్తితో రాజహంసను జూచి
కొనగోర దువ్వి మక్కువ ముద్దువెట్టి
యొనరంగఁ గన్నుల నొత్తి లాలించి
యక్కునఁ జేర్చి తియ్యనిమాట లాడి
చెక్కిలి నొక్కి మచ్చిక సేయుచుండఁ
గనుఁగొని సంతోషకర మగునట్లు
[1]మనుజేశుతో వచోమధురతఁ బలికె
"అవనీశ! దమయంతి యనియెడు [2]కాంత
నువిదఁ జేసెద నీకు నొగి నన్ను విడువు
తగు నీకు దమయంతి దమయంతి కీవు
దగుదువు నామాట దబ్బరగాదు
సారసభవుఁడు నీ సౌందర్యమునకు
బోరన భువి దానిఁ బుట్టించె మున్నె
ఏ గతి నైన నా యింతినిఁ జేరి
భోగదేవేంద్ర! నీపాలఁటిఁ జేసెదను
తలకొని [3]యీవేళఁ దగినట్టిమాటఁ

1 మనుజేశ్వరునితోడ మఱి హంస పలికె. 2 నింతి.
3 వేళకుఁ దగినట్టిమాట.

బలికి పోఁ జూచెడి పక్షిని గాను
ఈ పక్షిచేత నీ వే మా నటంచు
భూపాలచంద్ర ! నీ బుద్ధి నుంచకుము
నీ చక్కఁదనమును నీ విలాసమును
నా చకోరాక్షికి నమరు భూనాథ !
నా మాట నిజముగా నమ్ముము మదిని
గామిని నీ సొమ్ముగాఁ జేయ నేర్తు
దమయంతి నీ చక్కఁదనమును దలఁచి
సుమబాణవేదన స్రుక్కి [1]యుండియును
నీపాదపద్మముల్ నిరతంబుఁ గొలువ
నా పద్మగంధిని నతివఁ జేసెదను
కమలాక్షునాన నా కన్నులయాన
దమయంతి నీయింతి తప్ప దీమాట.”
నావుడు ముదమంది నరలోకనాథుఁ
డావేళ నాశ్చర్య మంది యా పక్షి
నతివేగ విడిచి నెయ్యమున ని ట్లనియె.—
“నతివేడ్కతోఁడ నీ వాడినమాట
వినఁగ నా చెవులకు విం దయ్యె నేఁడు
నెనయ నా దమయంతి నేగతి నీవు
నెఱుఁగుదు విలలోన నేరాజపుత్త్రి
తెఱఁగొప్ప నవనిలోఁ దిరిగెడు మీరు

---

1 యున్నదియు.

రాజకన్యకల వర్తన మెఱుఁగుదురె?
రాజహంసోత్తమ! రమణీలలామ
నెలమి నా యింతిగా నెట్లు చేసెదవు?
తెలియఁగఁ జెప్పుమా తెఱఁగెల్ల మాకు
హంసరూపంబున నరుదెంచి మున్ను
కంసారి జలజాక్షిఁ గరుణించినట్లు
హంసరూపంబున నతివేడ్క నాకు
హంసయానను గూర్ప నరుగుదెంచితివా!
పాలును నీరు నేర్పఱుపంగ నేర్పు
చాలిన పక్షిరాజవు గావె నీవు
మనుజభాషలరీతి మహిలోనఁ బక్షు
లెనయంగఁ బలుకునే యెచ్చట నైన?
పక్షివి గావు నాపాలిదేవతవొ
యీక్షితిలోన నా యెలనాగజనన
మంతయు నెఱిఁగింపు" మనవుడుఁ బక్షి
వింతగా నారాజవిభున కిట్లనియె.—

దమయంతీచరిత్రము హంస నలునితోఁ జెప్పుట.

"ధరణీశ! వినుము విదర్భపురంబు
కరమర్థి జగతిఁ బ్రఖ్యాత మై యుండు.
ఆపురాధీశ్వరుఁ డమలమానసుఁడు
భూపాలచంద్రు[1]ండు పుణ్యావర్తనుఁడు

1 ఁ డద్భుతచరిత్రుండు.

భీమభూపాలుఁ డభేద్యుఁ డుత్తముఁడు
శ్రీమించ రాజ్యంబు సేయుచునుండె.
ధరణీశ్వరునకు సంతానంబు లేక
ధరణీసురార్చనఁ దప్పక చేసి
తపములు జపములు దగినదానములు
నుపవాసములు పెక్కులొనరించి యలసి
కడ లేని దుఃఖసాగరమున మునిఁగి
పుడమితేఁ డాస్థానమున[1]కు నేతెంచి
అరుదైనరత్నసింహాస[2]నోపరిని
నిరవందఁ గూర్చుండి హితపురోహితుల
గాయకవందిమాగధమంత్రివరుల
నాయతమతిఁ జూచి యప్పు డిట్లనియె.—
"వినుఁడు సంతాన మేవిధమునఁ గలుగు"
నని భూసురావళి నఖిలదానముల
నొనరించితిని మఱి యుచితమార్గమునఁ
దనరి యెందులను సంతతి లేకపోయె
ఇరవంద సంతానహీనుఁ డైనట్టి
నరునకు దూర మౌ నాకేశపదవి
సుతులను బడసినఁ జూచి యందందఁ
బితృదేవతలును సంప్రీతిఁ బొందెదరు.
వసుధ నీతనువు నెవ్వరు నమ్మినారు

1 కేగుదెంచి. 2 నంబునను.

పొసఁగిన యీరాజ్యభోగంబు లేల ?
మనమారఁ దనయులమధురవాక్యముల
వినఁగ నేర్చినయట్టివిమలాత్ములకును
వీణామృదంగాదివివిధస్వరములు
వేణునాదము లైన విన నింపు గావు
[1]విడువ కిప్పుడు మునివేషంబు దాల్చి
తడయక యిపుడు సంతానార్థి నగుచుఁ
దరుణితోఁ గూడుక తపమున కరిగి
పరగంగఁ బుత్త్రులఁ బడసి వచ్చెదను
మంత్రకోవిదులార! మహిమ నారాజ్య
తంత్రంబు నడపుఁడు తగ నేను వచ్చు
నందాఁక" యని పల్కి యపుడు భూసురుల
నందఱ రావించి యతిభక్తి మ్రొక్కి
భటపరిచారకప్రకరంబులకును
వటుకునఁ దనదువృత్తాంతంబుఁ జెప్పి
పుడమిఁ గాపులకు నేర్పడ బుద్ధి సెప్పి
పడతియుఁ దానును బరమహర్షమునఁ

---

1. సంపదలడుగరు సరగునమ్ము
ఇంపారఁగా బిడ్డ లెందరటంచు
నడుగుదు రటుగాన నాలస్యముడిగి
విడువ కిప్పుడు మునివేషంబుదాల్చి.
తరుణితోఁ గూడుక తపమున కరిగి

జెలువు మీఱఁగ నారచీరలు గట్టి
తెలిభూతి మైనిండఁ దిరముగా నలఁది
కురు లెల్ల జడలుగాఁ గూడంగఁ జేసి
పురమువా రెల్ల గుంపులు గట్టి చూచి
యారా! యనంగ ఘోరారణ్యమునకు
ధారుణీభర్త మోదంబున నరిగె
ఫలములు దళములు భక్షించి కొండ
బిలముల విలసిల్లి భీతిల్ల కిట్లు
కొన్ని దినంబులు ఘోరాటవులను
గ్రన్నన విహరింపఁగా నొక్కనాఁడు
తనశిష్యులును దాను దమనమునీంద్రుఁ
డనురక్తి మీఱఁగా నచటికి వచ్చె
వచ్చినమునిఁ గాంచి వసుమతీనాథుఁ
డచ్చుగాఁ సాష్టాంగ మప్పు డర్పించి
పలుమాఱు మునినాథుఁ బ్రస్తుతిసేయఁ
దలపున మెచ్చి యాతపసి యిట్లనియె.—
"ఎక్కడ విహరింతు రెప్పుడు మిమ్ము
నిక్కాననంబున నెన్నఁడుఁ గానఁ
దలపోసి చూచినఁ దాపసవృత్తి
గలిగియున్నది రాజకళలు మీయందు
నమరియున్నవి మీర లడవిలో నిట్లు
క్రమమున విహరింపఁగా నేల మీర

లెవ్వరో" యనిన భూమీశుఁ డాతపసి
కవ్విధంబంతయు నటఁ జెప్పఁదొణఁగె.—
"తాపసవర్య! విదర్భపురంబు
నేపార మీదయ నేలెడువాఁడ.
ఈపద్మగంధి నా యింతి యై మెలఁగు.
నా పేరు ధర భీమనరనాథుఁ డంద్రు
పరఁగ సంతానసంపద లేక నాకు
ధరణిఁ బాలింపఁగఁ దగదటు గానఁ
దపసివేషముఁ దాల్చి తరుణితోఁ గూడఁ
దపము సేయఁగ మదిఁ దలఁచి వచ్చితిని."
నావుడు విని మునినాథుఁ డా భీమ
భూవల్లభుని జూచి పొలుపొందఁ బలికె.—
"భూమీశ! మావనంబునకు నే తెమ్ము
తామసింపక నేను తపముఁ గావించి
వనజాసనాది దేవతలచే వరము
గొనివచ్చి యిచ్చెదఁ గొదువ లేకుండ.
ధరణీశ! యంత సంతానంబు వడసి
యురవొందఁ బురమున కేఁగుదు గాక."
అని తోడుకొనుచు నిజాశ్రమభూమి
కనురక్తిఁ జనుదెంచి యతిఘోరతపము
గావింపఁగా మెచ్చి [1]కంజాతగర్భుఁ

1 కమలాసనుండు, ఆవేళఁ.

డావేళఁ దనకుఁ బ్రత్యక్షమై నిలువ
[1]మునికులచంద్రుండు ముదమంది బ్రహ్మఁ
గని సన్నుతులు సేయఁ గమలజుఁ డనియె.—
"నిదియేమి మునినాథ! యింతగా నీవు
పదపడి ఘోరతపంబు గావింప?
నేమి కార్యము వచ్చె నెఱిఁగింపు" మనిన
"[2]భీమనాముం డనఁ బ్రియశిష్యుఁ డొకఁడు
లోకేశ! కలఁడు భూలోకనాయకుఁడు.
ప్రాకటంబైన సంపద లెల్లఁ బాసి
సంతతి లేనివిచారంబుతోడ
నింతియుఁ దాను మాయెడ కేగుదెంచె.
అతనికి సంతాన మర్థితో నిచ్చి
యతివేడ్క రక్షింపు" మనవుడు బ్రహ్మ
"పొలుపు మీఱఁగ నొక్క పుత్రి పుత్రుండు
గల" రంచుఁ [3]జెప్పి వేగంబున నరిగె.
నంతట దమనమహామునీశ్వరుఁడు
వింతగా భీమభూవిభుని వీక్షించి
"కుతలేంద్ర! నీకొక్కకూఁతురు కొడుకు
నతివేడ్కఁ గల్గుదు రరుగుము పురికి"
అనవుడు సంతోష మంది యారాజు

---

1 మునిరాజచంద్రుండు. 2 భీముఁ డనంగనాప్రియశిష్యుఁ డొకఁడు. 3 బల్కి.

మునినాథునకు వేడ్క మ్రొక్కి యిట్లనియె.—
"దమనమునీంద్ర! నీదయచేత నాకుఁ
గ్రమమున సంతతికలిమియుఁ గలిగె"
నని సన్నుతులు చేసి యవనీశ్వరుండు
తనసతితోఁగూడఁ దనపురి కరిగి
ధర యేలుచున్న నాతదనంతరమున
బరువడి నారాజపత్ని గర్భంబు
ధరియించి ముందఱఁ దనయుని గాంచెఁ
దెఱఁ గొప్ప మఱికొన్ని దినములవెనుక
తనయను గాంచె నా తరలాయతాక్షి.
జననాథచంద్రుండు సంతోష మంది
దమనాఖ్యుఁ డను పేరు తనయుని కొసఁగి
దమయంతి యను పేరు తనయకు నొసఁగి
కొడుకుకన్నను ముద్దుకూఁతురుమీఁద
పుడమీశుఁ డతివేడ్కఁ బొలుపొందుచుండె.
క్షీరాబ్ధికన్నియ చెలువందినట్లు
మీఱి భూధరపుత్త్రి మెలఁగుచున్నట్లు
తరుణి వర్తించె సౌందర్యసంపదను.
ధరణీశ! యిబ్భంగి దమయంతిపుట్టు
వెఱుఁగుదు మున్న నే నేగతి నైన
నిరవంద దాని నీయింతిఁ జేసెదను.

మానవాధీశ! యామగువ నీసొమ్ము,
నే నాడుమాటల నిజ మని నమ్ము."
మని యంచ పలికిన నంతయు రాజు
విని మనంబునఁ జాల విస్మయం బంది
బలువిడి నానందబాష్పముల్ చాలఁ
బలుమాఱు దొఱఁగ నప్పతీవల్లభుని
జేకొని కౌఁగిటఁ జేర్చి ముద్దాడి
భూకాంతుఁ డప్పుడాపొలఁతి [1]చెంగటకు
నతివేగ పోయి రమ్మని వీడుకొలుప

హంస దమయంతికడ కేఁగుట.

శతపత్రములఁ గ్రీడ సల్పుహంసలను
రయమున నాహంసరాజు గూడికొని
పయన మై యాత్రోవఁ బైనంబు నిలుపు
సేయక నలుని కాచెలిఁ గూర్చుతలఁపుఁ
ద్రోయక భూమికాంతునిమీఁదిభక్తిఁ
బాయక యాఁకటఁబడి తమ్మితూండ్లు
మేయక నీడల మెలఁగక వేగ
భూవలయంబునఁ బొలుపొందునట్టి
యావిదర్భపురికి నరుగుచు నుండ
నచ్చట దమయంతి యతివలుఁ దాను
విచ్చలవిడి వనవీథికి వచ్చి

1 దగ్గఱకు.

దమయంతి వనవిహారం బొనర్చుట.

కలయంగ శుకశారికలు మయూరములు
పలుకుచుండఁగ వానిపలుకులు వినుచుఁ
బూచి కాచినమంచిపుష్పవృక్షములఁ
జూచి యింతులకును జూపి నవ్వుచును
అలరుల తేనియ లంది క్రోలుచును
అలరుపూఁజిగురుల నరసి నవ్వుచును
చల్లనిగాలికి సంతోషపడుచుఁ
బల్లవంబుల నెల్లఁ బరికించికొనెడు
చెలులలోన మిటారి చికిలికటారి
చెలువులవంకి వాసనలపూటంకి
చెలియలమేల్బంతి చిత్తజుదంతి
వలపులదొంతి సేమంతిపూబంతి
మరునిపట్టపుఁజిల్క మరువంపుమొల్క
అరుదుపుప్పొడిటెన్నె యమృతంపుగిన్నె
కమ్మతావులతావు కళలకు నెలవు
కమ్మతేనియబావి కపురంపుఁగ్రోవి
సొగసువజ్రపుఁదళ్కు సొబగులబెళ్కు
పగడంపులతకూన పన్నీటిసోన
చిలుకలకొల్కి యాచిగురాకుముల్కి
కులుకు ముద్దులగుమ్మ గొజ్జంగిరెమ్మ
యని చాలఁ గొనియాడ నన్నిటఁ దగిన

వనజాక్షి శృంగారవనములోపలను
గదిసి కెంపులు రవల్ కాంతులఁ జిమ్ము
నుదుటిబంగరుసొమ్ము లొడలందు మెఱయ
జలజలోచన లగుసఖులును గొలువ
నలరుచు దమయంతి యతివేడ్క మేను
తెలియనిగతి వినోదించుచు నుండ
కలహంస లపుడు వేగంబున వచ్చి

అంచలువచ్చుట-దమయంతి అంచను బట్టుకొనుట.

రమణులతోడ సంభ్రమకేళి నుండు
దమయంతియెదుట నందము మీఱ వ్రాలె
నెలఁత చే నడకలు నేర్చుకోఁ దలఁచి
కలహంస లీరీతిఁ గదిసెనో యనఁగ
వ్రాలినయంచల వలనొప్పఁ జూచి
మేలని దమయంతి మెలఁతలుఁ దాను
నప్పుడు కనుఁగొని యాశ్చర్యమంది
యొప్పుల కుప్పలై యొప్పి చెలంగు
నా రాజహంసల నపుడు పోనీక
బోరనఁ దరుముక పోయి యందందఁ
బొలతు లందఱుఁ బొంచి పొంచి పోనీక
చలమున నన్నియంచలఁ బట్టి రంత
ఆరాజనందన యారాజరాజు
కోరిపట్టినయంచ గొబ్బునఁబట్టె

యక్కునఁ గదియించి యాఁదల నిమిరి
చెక్కిలి నొక్కి మచ్చిక ముద్దువెట్టి
మెల్లన దువ్వుచు మృదులోక్తులాడ
నల్లనఁ గనుఁగొని యాయంచ పలికె
మానవభాషల మధుర మై యలర.—

హంసము దమయంతితో నలుని రూపగుణంబులఁ జెప్పుట.

"మానిని! నీ కొక్కమాటఁ జెప్పెదను
విడువుము నను నీకు వేడుక గలుగుఁ
బడఁతి నీరూపసంపదఁ జూచి నాకు
కడువేడ్క పుట్టె నిక్కముగ నామదికి
నుడుగక వినుము నీ కొకటి చెప్పెదను
రంగైననిషధపురం బేలురాజు
శృంగారవంతుఁ డూర్జితసత్యధనుఁడు
నరలోకనుతకీర్తి నలచక్రవర్తి
కర మొప్ప విష్ణుచక్రము పంపునేయ
నిలనేడుదీవుల నేలెడురాజు
నలకూబరునికన్న ననవిల్తుకన్న
సరసిజభవుకన్న జలజాప్తుకన్న
హరుకన్న బలదైత్యహరుకన్న మించి
ధరణిఁ జెన్నొందును దరళాక్షి! నీకు
సరి యైనవాఁ డమ్మ సౌందర్యరేఖ

రమణ నేఁ జూడని రాజులు లేరు.
రమణిరో! యటువంటిరాజును గానఁ
గలకంఠి! నీవంటికామినీమణికి
వెలయంగ నలరాజు విభుఁడు గావలెను.
నాకుఁ జూడంగ నో నలినాయతాక్షి!
చేకొను నలుని నీచెలువుఁడు గాఁగ.
నలునికన్నను మంచినాథుండు లేఁడు
నలు వలరఁగఁ బదునాల్గులోకముల
వనిత! దబ్బర లాడువారము గాము
కని వచ్చి తిటకు నా కన్నులయాన
[1]వానికిఁ దగు దీవు వర్ణింప నేల?
మానిని! నీరూపమహిమకుఁ దగిన
వాఁడు గావున నిట్లు వర్ణింపవలసె
నేఁడు [2]నీసన్నిధి నెలఁతరో! వానిఁ
బొసఁగినబంగారుబొమ్మను దెచ్చి
మసిపాత గట్టుట మాకు సమ్మతమె
ధరలోన నోములు తగిన దానములు
చిరభక్తి[3]ఁ బూజలు సేతురు మంచి
పతులు గావలె నంచు భామినీమణులు
అతివరో! నీదు భాగ్యమ్మున కేమి
కొదువ నీనాథుఁ డీకువలయాధీశుఁ

1 వాని నీగతి మాకు. 2 నీదగ్గఱ. 3 వెలయంగ.

డది గాక విను మమ్మ యవనిలోపలను
వలరాజు చక్కనివాఁ డండ్రు జనులు
చెలి! యాయనంగు మించినవాఁడు నలుఁడు
కలికి! మారుఁడు నీటు కాఁ డనుటింతె
తలఁపులోపల వానిఁ దలఁచి చూచినను
దురితకర్ముఁడు శివద్రోహి దుర్జనుఁడు
హరికుమారుఁడు గాన నతనికిఁ జెల్లు
నది గాక విను మమ్మ యామహీశ్వరుఁడు
పదపడి హరిహరబ్రహ్మాదిసురలు
దీవింప నిల నేడు దీవులు నేలుఁ
గావున వానిచక్కఁదనంబుఁ దెలుప
నా పంక[1]రుహయోని కైన శక్యంబె
యో[2]పద్మనయన! నీకొప్పు నాఘనుఁడు
పతిఁ గోరి యతివరూపమున జన్మించు
సతి వానిఁ బొందనిజన్మ మేమిటికి?
ఆరాజవరున కిల్లాల వై తేని
యోరాజవదన! నీ యునికికిఁ దగును.
అలివేణి! యేగతి నైనను నలుని
వెలయంగ నీప్రాణవిభునిగాఁ [3]జేయు"
మని యివ్విధంబున నా నలాధిపుని
వెనుకొన్న భక్తితో వేవేల గతులఁ

1 జాసను. 2 పంకజాక్షి. 3 జేతు, నని.

దలపోసి వర్ణింపఁ దమయంతి యంచ
పలుకుల కానంద పరవశ యగుచు
కన్నుల బాష్పాంబుకణములు పొడమి
చన్నుగుబ్బలమీఁద జలజల దొరుఁగఁ
దనమేను పులకింపఁ దలయూఁచి [1]యెంచి
ననురక్తి [2]వీడి నెయ్యమున నిట్లనియె.—
"రా యంచరాజ! యా రాజదేవేంద్రుఁ
డేయెడ నుండు నీ వెట్ల[3]ఱుంగుదువు?
పులుఁగులరాజవు భూపాలుఁ డతఁడు
తలపోయ నీకు నాతనికిఁ జుట్టఱిక
మేగతిఁ గలిగె నాకింతయుఁ దెలియ
వేగంబె [4]చెప్పుమా వీనులు దనియ"
ననవుడు రాయంచ యాహంసగమనఁ
గనుఁగొని సంతోషకలిత యై పలికె.—
"విను మమ్మ చెప్పెద [5]విశదంబుగాను.
జనలోకనుతుఁడు సజ్జనలోకహితుఁడు
భానువంశంబున [6]బలిష్ఠుఁడైనవీర
సేనున కుదయించి చిరకీర్తి వెలయ
రమణతో నిషధాపురంబున నుండి
కమలాయతాక్షుచక్రము పంపు సేయ

---

1 అంచే. 2 విడిచి. 3 ఱింగితివి. 4 తెల్పవే. 5 వివరంబుగాను. 6 బలుఁడైనవీర.

నెనయ దీవుల నేడి తేలుచు నుండి
మను జేశుఁ డొకనాఁడు మంత్రులుఁ దాను
వరుసతో శృంగారవనములోపలను
జరియించు చుండ నాసఖులును నేను
భూమీశు [1]చెంతకుఁ బోయి వ్రాలితిమి.
ఆమీఁద మముఁ జూచి యాచక్రవర్తి
కరుణారసము [2]నిండఁగా నన్నుఁ బట్టి
కర మొప్ప లాలింపఁగా నామహీశు
చక్కఁదనంబును జవ్వనం బతని
మక్కువ సుగుణసంపత్తిభాగ్యమును
జూచి నా మనమున శుభము రెట్టింప
నీ చక్కఁదనమున కిల్లాలు వలయు
ననుచు నీరాజున కనుకూల మైన
వనితఁ దెచ్చెద నంచు వసుధపై నొప్పు
తరుణీమణుల చక్కఁదన మెల్లఁ జూచి
సరిపోవ కిచటికిఁ జనుదెంచి నీదు.
వరరూపవిభవలావణ్యసంపదలు
సరవిఁ జూడఁగ మాకు సంతోషమాయె
[3]అది గాన నలునివృత్తాంతంబు నెల్ల
విదితంబుగా నీకు వివరించి తిపుడు

---

1 దగ్గఱ. 2 చిందఁగా. 3 అటుగాన సారాజునందంబు నేను, వటఫలాధర! నీకు వర్ణించినాను.

నెలఁత! యె ట్లున్నదో [1]నీచిత్తవృత్తి
తెలియఁగ రా దమ్మ దేవసన్నిభుని
నలుని వరించి మన్నన గాంచి తేని
నలరును దావియు నలరిన ట్లుండు.
నరలోకమందు నా నరనాథువంటి
నరనాయకులు లేరు నరనాథపుత్త్రి!
కల్లలు పలుక నా కన్నులయాన
పల్లవపాణి! నీపాదంబు లాన
సత్యంబు నామాట సత్యంబు సుమ్ము
సత్యమే జయ మని సకలయత్నములఁ
బలుకుదు రిలలోనఁ బావనమతులు
దలపోసి చూడు మోతరలాయతాక్షి!"
యనవుడు మదిరాక్షి యాపక్షిరాజుఁ
గని విస్మయానందకలిత యై పలికె.—

దమయంతి యంచతోఁ దననిశ్చయము నెఱింగించుట.

"ఓపక్షిరాజేంద్ర! యోదయాసాంద్ర!
నాపాలిశ్రీరామనాథుండ వీవు
[2]రక్షింపఁగఁ దలంచి రయమున వచ్చి
యాక్షితీశ్వరుని నర్యమకులాధిపుని
నలరాజచంద్రుని నానాథుఁ గాఁగఁ

1 నీచిత్తమునకు. 2 రక్షింపఁగా నెంచి.

జెలు వొందఁ జేసి రక్షింపవే నన్ను
నిర వొంద నీ మాట నే జవ దాఁట
నరుదార నా రూప మంతయు రాజ
వరునితోఁ బలుమాఱు వర్ణించి చెప్పి
[1]సరస నీవిచటికిఁ జనుదెమ్ము పొమ్ము
చెలఁగి నీ వింతగాఁ జెప్పుచుండఁగను
తలపోసి [2]యేను నింతకు నొడంబడితి.
ఇఁక నొకమాట నీ కెఱిఁగింతు వినుము
ప్రకటితగతి నేను బ్రతిన నొనర్చి
నలునకు మను వొండె నలుఁ డొల్లనినన
వెలయ నీ ప్రాణంబు విడుచుట యొండె
ఘనతరబుద్ధిఁ ద్రికరణంబుగాను
బనిఁ బూని పలికితి పడఁతి నామాట
పూనికతో నన్యభూముల నేలు
మానవాధిపుఁ గూడి మనుదానఁ గానె
యింతేసి పనులకు నెడము గానీక
కంతునిశరముల గాసిల్ల నీక
కుసుమాస్త్రకేళికిఁ గుందంగ నీక
వసుమతీపతికి నావర్తమానంబు
తేటతెల్లంబుగాఁ దెలియంగఁ బలికి
మాటలు నీతిగా మఱి గొన్ని చెప్పి

---

1 సరగున నిచటికిఁ. 2 నేను కాదనుదానగాను.

యేవిధి నైన [1]నాయినకులాధిపుని.
వేవేగ నా ప్రాణవిభునిఁ గాఁ జేయు."
మని ప్రియవాక్యంబు లందందఁ బలుక
వనితను జూచి యవ్వలఁ బక్షి పలికె.—
"కలకంఠి నీవింతగాఁ బల్క నేల
తలఁప నీ కార్యమంతయు నాది కాదె.
వల నొప్ప నలచక్రవర్తికిఁ దగిన
కలికి నెన్నఁడు చూడఁ గలుగునో యనుచుఁ
దలఁచుచు నుందు నో తరలాయతాక్షి!
పలుమాఱు నినుఁ జూడ భాగ్యంబు గలిగె.
[2]నటుగానఁ బలుమాఱు నడల నేమిటికి
తటుకున నలుని నీధవునిఁ జేసెదను.
ఒద్దిక మీకార్య మొనఁగూర్చు దనుక
నిద్దుర యేడదే నెలఁతరో! నాకు
వనిత! మే మటువంటివారము గాము
మనమునఁ గుందకు మనుజేశుఁ గూర్తు"
నని చెప్పి తనవారి నందంద విడువు
మని "నీవు విరహాగ్ని నడలంగ వలదు
చనుదెంతు మరల నిచ్చిటి" కంచుఁ దెలిపి,
వినువీధి నరిగె నా విహగేంద్రుఁ డచట
ధరణీశ్వరుఁడు భీమతనయను దలఁచి

1 నాయిలతలాధిపుని. 2 నటుగాన నీవేల నడల పల్మారు.

విరులవిల్తుని యంపవేదన కులికి
[1]విరహాగ్ని చేఁ గుంది వేసట నొంది
సురపొన్ననీడ భాసురముగా నొక్క
చలువపూపందిలి సరగ వేయించి
పొలుపొందఁ బచ్చకర్పూరంపుఁదిన్నె
పఱపించి దానిపైఁ బన్నీరు సల్లి
పఱపుగా చిగురాకుపాన్పు గావించి
క్రొత్తకస్తురి పునుగూర్చినమంచి
మెత్తనిగంధంబు మెయి నిండఁ బూసి
తావిపన్నీటను దడిసినపచ్చ
సేవంతిపూసరుల్ చెచ్చెరఁ బూని
మరువేధ కోర్వక మఱిమఱి కలఁగి
పఱతెంచి యా పాన్పుపైఁ బవ్వళించి
తను వెల్లఁ బొగుల చింతావార్ధి మునిఁగి
తనలోన నిట్లని తలపోయఁ దొణఁగె.—
"అంచలు పోయిన యంతనుండియును
బంచబాణుఁడు నాకుఁ బగదాయ యయ్యె
నేమి సేయుదు నింక నిటమీఁద నాకు
వామాక్షికడకు నెవ్వరిఁ బంపువాఁడ
జలజారి భ్రమియింపఁ జాలినముద్దు
నలినాక్షిముఖము నెన్నఁడు చూడఁ గల్గు!

---

1 విరహావేదనబొంది వెస నంతఁ గుంది.

నుడుగక తేనియ లొలుకంగఁ బలుకు
పడఁతితో నెన్నఁడు భాషింపఁగలుగు
నలివేణితియ్యనియధరామృతంబు
నలఁత దీరఁగ నెన్నఁ డానంగఁ గలుగు
ముద మొప్ప మదిలోని ముచ్చట దీర
ముదిత యెన్నఁడు నాకు ముద్దిడఁ [1]గలదు
అలర నా చేతులయాసలు దీర
పొలఁతిపాలిండ్ల నెప్పుడు పట్టఁ గలుగు
కవఁ గూడి రతికేళిఁ గాంక్ష లుప్పొంగ
నువిద కౌఁగిట నెన్నఁడుండఁగఁ గలుగు?
శ్రీనాథ"యని యిట్లు క్షితినాయకుండు
మానక యడలి గ్రమ్మర నంచఁ దలఁచి
పొరలుచు "నెక్కడఁ బోయెనో యంచ
సరసులఁ గాంచనాబ్జంబులఁ గాంచి
మరగి యంతట నన్ను మదిలోన మఱచి
యొరసి భక్షించుచు నున్నదో యంచ
యమరంగ తామేగునట్టిత్రోవలను
దమవారిఁ గని నన్నుఁ దలఁపవో యంచ
తొయ్యలితో నేర్పుతోడ భాషించి
యొయ్యన వచ్చుచు నున్నదో యంచ
తరమిడి నామీఁద దయ నేఁగుచుండి

1 గల్గు.

పరువడి యడవిలో బడలెనో యంచ
యేమియుఁ దెలియరా దిందాఁకఁ బక్షి
యేమరి యిచటికి నేల రాకుండు"
అని వెచ్చ నూర్పుచు 'హా రమానాథ!'
యని తలంచుచు నుండ నప్పు డాయంచ

హంస నలునికి దమయంతిలావణ్యంబును నిశ్చయంబును దెల్పుట.

చను దెంచి సఖులతోఁ జయ్యన వ్రాలి
ఘనభక్తి నలరాజుఁ గనుఁగొని పలికె —
"సమర నీ యానతి నచ్చోటి కేగి
దమయంతి [1]గనుఁగొని తరలి వచ్చితిని.
దానిచక్కఁదనంబుఁ దలఁప నచ్చెరువు
భూనాథ! వినుము నేర్పున విన్నవింతు
మెఱుఁగు నీలపుసరుల్ మించినకురులు
పరిపూర్ణ[2]కళసోము బడలించుమోము
తిలపుష్పముల కెక్కుఁ దెగడెడుముక్కు
నలినాస్త్రువిలుహొయల్ నవ్వుకన్బొమలు
హరిణంబుల జయించు నక్షులసంచు
మెఱుఁగుటద్దముఁబోలు మించుచెక్కిళ్లు
నలరుబింబముతీవి నణఁగించుమోవి

1 సమరించి. 2 సోముని.

చెలువు [1]శ్రీకరములు చెలియకర్ణములు
ఘన మైనశంఖంబుఁ గవయుకంఠంబు
కనకంపుఁదీఁగెలఁ గడపుబాహువులు
మృదుపల్లవంబుల మిగులుహస్తములు
కుదురుకల్వల మీఱు గోరులతీరు.
వలుదబంగరుచెండ్లు వనితపాలిండ్లు
చెలువైననీలంపుఁజికిలిరజంపు
నురువడితోఁ బోరు నువిదనూఁగారు
ధరఁ బొన్నపూఁశోభితము సుమీ నాభి
వసుధ సింగముతోను వాదించుఁ గౌను
నిసుకదిబ్బలపొందు నెసఁగుపిఱుందు
లరఁటికంబంబుల నడఁగించుతొడలు
మరునినిషంగసామ్యములు జంఘికలు
కెందమ్మిరేకులఁ గేరుపాదములు
నందంబు తాఁబేళ్ల నడఁచుమీఁగాళ్లు
వనితకు నిదియెల్ల వర్ణనగాదు
మనుజేశ! నేఁ గొంతమాత్ర మెంచితిని
నీరాజతేజంబు నీప్రతాపంబు
నీరూపవిభవంబు నీవిలాసంబు
నామదిరాక్షికి నామదవతికి
నామోహనాంగికి నాసఖీమణికి

---

1 శ్రీకారముల్.

నాపద్మగంధికి నాపుణ్యవతికి
నాపువ్వుఁబోడికి నాగుణవతికి
నాదమయంతికి నందంద యేను
మోదించి మదిలోని ముచ్చట దీర
వరుస వేవిధముల వర్ణించి చెప్పి
తరుణికి నీమీఁదఁ దలఁపుఁ బుట్టించి
చెలిని నీ సొమ్ముగాఁ జేసి వచ్చితిని
[1]నెలమి రాజేంద్ర! నీ కిఁకఁ జింతవలదు
నీకుఁ గావలె నంచు [2]నీరజయోని
యాకంజలోచన నవనిఁ బుట్టించె
[3]నింతయు నిజ మని యెంచి భూనాథ!
సంతోష మలర రాజ్యము సేయు" మనుచుఁ
బలికి హంసము విదర్భకుఁ బోవుతఱిని
దలఁపున నప్పు డా దమయంతి కన్య
పలుమాఱు నలమహీపాలునిఁ దలఁచి
యలరువిల్తునిపువ్వుటమ్ముల కులికి
ఘన మైనమోహసాగరమున మునిఁగి
తనప్రాణసఖులను దప్పక చూచి

---

1 ఇలతలాధీశ! 2 నీరజాసనుఁడు.
3 ఆమాటనిజముగా నెంచు భూనాథ!
ఆమానవతిని పెండ్లాడి సంతోష
మలర రాజ్యము సేయు మవనీశ''యనుచుఁ

"రాయంచ యేలకో [1]రాఁ దడవాయె 770
నాయవనీశుఁ డే మనియెనో కాక.
[2]పాయక తమజాతిపక్షులఁ గూడి
పోయెనో కొలఁకులఁ బొందెనో లేక
యుపవనంబులలోన నున్నదో" యంచుఁ
జపలాక్షి యిట్లు విచారంబు నొంద
నిదె మంచిసమయ మిూయింతి నీ వేళఁ
గదిసి నా పగఁ దీర్తుఁ గడువడి ననుచుఁ
దమ్మితుపాకి కెందలిరాకువంకి
కమ్మనివిల్లు చెంగల్వనేజయును

1 రాక తాఁ దడసె.

2 "ఎక్కడికైనను నేగెనో లేక
తక్కక నాచేత తగిలి యెట్లైన
తప్పించుకొనిపోవఁ దలఁచి యీరీతి
తప్పుమాటలు పల్క తరలెనో లేక
తప్పక నాచక్కఁదనమెల్ల నిప్పు
డప్పుడమిూశుతో నందంద చెప్ప
వరియించుమని పల్క వచ్చునో లేక
సరసులలో నున్న సరసిజంబులను
నొరసి భక్షించుచు నున్నదో లేక
కరుణ నేనంపిన కార్యంబు మఱచి
యుపవనంబులలోన నున్నదో" యంచుఁ

జాజిపూఁబాకు గొజ్జఁగిపెద్దకత్తి
రాజిల్లు చిలుకలరథముపై నెక్కి
యలరుతుమ్మెదలసైన్యము మున్నె నడుపఁ
బలుమాఱు పంతముల్ పలుకుకోవెలలు
పఱపు మీఱఁ జకోరబలములు గొలువ
మరుఁడు దండెత్తి యా మానినిమీఁదఁ
జలమునఁ జనుదెంచి సరగునఁ గదిసి
యలరువింటను పువ్వుటలుగు లెక్కించి
కరమునఁ దెగఁ దీసి కలికిపాలిండ్లు
గుఱిచేసి వడినేసి కో యని యార
నప్పుడా పూఁబోఁడి యంతరంగమున
ముప్పిరిగొను తాపమున కోర్వ లేక
ధృతిఁ దూలి [1]మిగులఁ గుందెడితఱి నంచ
యతిరయంబున వచ్చి యతివ కిట్లనియె —
"ఓ రాజవదన! యా యుర్వీశుకడకు
బోరనఁ బోయి నేర్పున నీగుణంబు
భావంబు రూపంబు భక్తియుఁ బ్రియము
వావిరి వర్ణించి వర్ణించి వాని
మనమున దయపుట్ట మాటలఁ జెప్పి
వనిత! నీపై మేలువానిఁ గావించి

---
1 వంత నొందెడితఱి.

[1]వచ్చితి నీవింక వరియింపు మతని
మచ్చిక సకలసామ్రాజ్యవైభవము
లనుభవించుచు నుండు మతివేడ్కతోడ
వనిత! మే మిక పోయి వచ్చెద మమ్మ!
మఱువక దయనుంచు మామీఁద" ననుచు
బరువడి పలికి యా పక్షులు చనియె.

నలవిరహము.

నంత నక్కడ నలుం డతివను దలఁచి
కంతుని శరములఁ గాసిల్లి యులికి
యాహార ముడిగి నిద్రాపేక్ష మాని
యా హరిఁ బాడుచు హా హరీ యనుచుఁ
దనలోన దమయంతి దమయంతి యింతి
యనుచుఁ బల్కుచు వెఱఁగంది చూచుచును
మంత్రులఁ జూడక మహనీయరాజ్య
తంత్రంబు నడుపక తన రెడుకొల్వు
కూటంబునకు రాక కూర్మిఁ జెన్నొందు
హాటకరత్నసింహాసనోపరిని
గూర్మిఁ గూర్చుండక కొలుచువారలకుఁ
జేర్మి సంబళము లిప్పింపక జనుల
మనవులు వినక బ్రాహ్మణులకు ధర్మ
మొనరింపక ననుంగు లొసఁగక ప్రంపు
విడియంబు చేయక వేఁటకై నగరు

1 వచ్చితి మీఁక నీవు వరియించి యతని.

వెడలక సంగీతవీణామృదంగ
నినదముల్ వినక చిన్నెలవేశ్యలాడు
ఘన మగునాట్యసంగతిఁ జూడ కాత్మ
దమయంతియతులసౌందర్యంబు దలఁచి
సముచితగతి నాప్తజనులతో ముచ్చ
టాడక తా నేర్పునట్టిపదంబు
పాడక విరహతాపంబున నలుఁడు
దిన మొక యేడుగా దీనత నొంది
యొనర వర్తించుచు నుండ నవ్వేళ
సచివోత్తముఁడు మానసమునఁ జింతించి
[1]యుచితవాక్కుల విభు నూరార్చి పలికె.—
"[2]నలధారుణీతలనాథ! నీ విపుడు
తలఁపున దమయంతి దమయంతి యనుచుఁ
బలుమాఱు విరహతాపమునఁ గుందినను
[3]నలి రేఁగి భూజనుల్ నవ్వరే నిన్ను
నరనాథ! సామాన్యనరునికై వడిని
దరలాత్మఁ బలుమాఱు [4]తలఁపఁగాఁ దగునె?
వినుము నీవంటి భూవిభునకు నిట్లు

1 యుచితవాక్యంబుల నుర్వీశుకనియె.—
2 నిలతలాధీశ! నీవిదియేమి యిపుడు
3 నలిరేఁగె నని జనుల్ నవ్వరే నిన్ను
4 తలపంగఁ.

వనితకై ధైర్యంబు వదలింపఁ దగునె ?
మదిలోన నీబుద్ధి మఱచి యీరీతి
సుదతికై పలుమాఱు శోకింపఁ దగునె?
యిది యెంతకార్య మే నిప్పుడిచ్చోటు
కదలి భీమనృపాలుకడ కేఁగి యతని
నడిగి యాదమయంతి ననుకూలపఱచి
కడువేగ వచ్చెదఁ గలఁగకు మింక.
మచ్చికతో సభామంటపంబునకు
విచ్చేయు" మని వేఁడి విభుని వీడ్కొనుచు
సంతసం బడర నాస్థానంబుఁ జేరె.
నంత నక్కడ రాజహంసలు చనిన

దమయంతీవిరహము.

యంతనుండియును భీమావనీశ్వరుని
సంతతిపుత్త్రి భూజననుతగాత్రి
దమయంతి మదనవేదనఁ జెంది కుంది
శమియింప నేరక సంతాప మంది
నలరాజచంద్రుని నరలోకవిభునిఁ
బలుమాఱు పలుమాఱు భావంబులోనఁ
దలపోసి తలపోసి తల యూఁచి మేను
పులకించి పులకించి [1]పొలఁతి మోదించి
తిలకించి తిలకించి తెలియ వర్ణించి

1 భూని మోహించి.

చెలరేఁగి చెలరేఁగి చెలియ వే నోళ్ల
వినుతించి వినుతించి వెలఁదులఁ జూచి.—
"వనజాక్షులార! నా వల్లభుఁ డిటకు
రాఁడొకో మీరైన రయమునఁ బోయి
వేఁడుకో రాదె నా విధ మెల్లఁ జెప్పి
తోడుక రారాదె [1]దోసమా మీకు
వేడుక గాదె నా విభుఁడును నేను
జోడుఁ బాయక యుండి సురతసౌఖ్యములఁ
గూడి యుండఁగఁ గనుంగొన లేరె మీరు
కటకటా! నే నింత గాసిఁ జెందంగ
నెటులఁ జూచెదరు మీ రెంత నిర్దయులె
పసిబాల నిటు సేయఁ బాడి గా" దంచుఁ
"[2]కుసుమబాణుని వేఁడుకొనరమ్మ మీర
లళులకుఁ జెప్ప రే యలివేణులార!
నెలఁత నీ గతిఁ జేయ నీతి కా దంచు
వల నొప్పఁ జెప్ప రే వడిఁ గోయిలలకుఁ

---

1 దోసమె.

2 కుసుమబాణుని వేఁడుకొనరమ్మ మీరు
మెలత నీగతిఁ జేయ మేరగాదంచు
గులుకుచిలుకల వేఁడుకొనరమ్మ మీరు
పొలతి నీగతిఁజేయ బుద్ధిగాదంచు
నళులకుఁ జెప్పరే యలివేణులార!

గలకంఠి నిట్లేచఁగా రాదటంచుఁ
బడఁతి నీ గతిఁ జేయఁ బాడియే యనుచు
వడిఁ జకోరాప్తుని వారించరమ్మ.
కలికి నీ వైఖరిఁ గాఱింపకనుచుఁ
దొలుత వసంతునితోఁ జెప్పరమ్మ"
అని పల్కి; "హా నాథ!" యని మూర్ఛవోయి
మనమునఁ దెలిసి "మన్మథుఁడు నామీఁద
నిటు సేయఁ దనకు నే నేమి చేసితిని?
కటకటా!" అని లేచుఁ గన్నీరు నించు
చలిగాలి విసరినఁ జాల వడఁకు
నలరులు రాలిన నందంద వెఱచుఁ
గడువేగ లేచి యాకామినీమణుల
తొడలపైఁ బవళించి దుఃఖంబుఁ బెంచు
"పతి రాక యిపుడు నాప్రాణంబు లుండ
వతివలారా!" అని యువని మూర్ఛిల్లి
యొకకొంత ప్రొద్దున కొయ్యనఁ దెలిసి
యొకచోటుఁ గోరి వేఱొకచోటఁ జేరు
నొకచెలిపేర వేఱొకచెలిఁ [1]బిలుచు
నొకపని కనుచు వేఱొకపనిఁ దలఁచు
నొకమాట యాడి వేఱొకమాట లాడు
నొకచెలిఁ బట్టు వేఱొకచెలిఁ దిట్టు

---

1 జీరు.

నొకపరిఁ దెగడు వేఱొకపరి బొగడు
నొకపరి వెఱఁగందు నొకపరిఁ గుందుఁ
జెలులను జూచి "యోచెలులార! [1]చెఱకు
విలుకాఁ డదిగో నన్ను వేయుచున్నాఁడు
మీరలందఱుఁ గూడి మెల్లనే పొంచి
పాఱిపోవఁగనీక పట్టి గట్టిగను
విఱిచి కట్టుక [2]రండు వేగమె పొందు
వెఱచినవారల వెఱపింతు [3]రుర్వి
ననుమాట నిజ మాయె నతనునివలన"
అని యిట్లు భ్రమ మాట లాడంగఁ జెలులు
వెఱఁగంది దిగులొంది వేదనఁబొంది
మరునిదూషించి క్రమ్మఱ వివేకించి
"మరు నన నేల తామరతూండ్ల మెసఁగ
నరుదెంచి కాంచి రాయంచ లిరితి
నలుఁడు నలుం డని నయముగాఁ జెప్ప
పొలఁతి నీగతిఁ జేసి పోయి యుండంగ
నేమి సేయుద మింక నిటమీఁద మగువ
కేమిట మానునో యీమరుతాప"
మని చాలఁ జింతించి యలివేణిఁ గాంచి
గొనకొని చెంగటఁ గూర్చుండి కలికి
కన్నుల నిండారఁ గాఱెడునీరు

---

1 విరుల. 2 తెండు వెఱవక. 3 రిలను.

మన్ననఁ దుడిచి యామదిరాక్షి గుబ్బ
చన్నులపైఁ గొంగు చక్కఁగా వైచి
వెన్నున కందంద విరిసి [1]చిక్కైన
నెరికురుల్ కొప్పుగా నిగుడించి తొడల
మురువున నిడి ముద్దుమోమున మోముఁ
గదియించి లాలించి కౌఁగిట నుంచి
"యిది యేమి నెలఁత! నీ కిటువలె నలఁత
యిది యేమి చెలియ! నీ కిటువలె సొలయ
నిది యేమి లలన! నీ కిటువలెఁ జలన
మిది యేమి మగువ! నీ కిటువలె వగవ
నిది యేమి తెఱఁగు నీ కిటువలె మఱుఁగ
నిది యేమి వింత నీకిటువలెఁ జింత
యిది యేమి యబల! నీ కిటువలె బడల
నిది యేమి కన్నె! నీ కిటువలెఁ జిన్నె
యిది యేమి పొలఁతి! నీ కిటువలె యలతి
యిది యేమి భామ! నీ కిటువలెఁ బ్రేమ
యిది యేమి కొమ్మ! నీ కిటువలె నమ్మ
యిది యేమి తరలాక్షి! యింత నీమదికి
నిది యేమి మమత నీ కిటువలె [2]నలఁత
యిది యేమి మదిరాక్షి! యింత బాలార్చి
యిది యేమి యింతి! నీ కింత విభ్రాంతి

1 తూఁగాడు. 2 ఁగలఁత.

వెఱవకు మావంటి వెలఁదు లుండఁగను
తరలాక్షి నీ కింత తాపంబు దగునె?"
యని యూరడించి తియ్యనిమాటలాడి
కనుఁగవనీహారకణములఁ దుడిచి
చలువపన్నీరున జలకంబు లార్చి
కలికి గుబ్బలమీఁదఁ గస్తూరిఁ బూసి
యొనరంగ నిట్లు శైత్యోపచారముల
నొనరించి యుండిరి యువిదకు నంత.

సాయంకాలవర్ణనము.

నాకాశలక్ష్మి [1]కర్ణావతంసంబు
ప్రాకటంబుగఁ [2]జాఱి పడినచందమున
నరుణమౌకిరణంబు లల్పంబు లగుచు
తరణి పశ్చిమపర్వతంబున కరిగెఁ
గ్రమమున సాంధ్యరాగము దశదిశల
రమణ శోభిలెఁ దామరలు ముకుళించె
కలువలు చెలఁగెఁ జీఁకటి విస్తరిల్లె
బలవైరి నిత్యోత్సవమున కైదువలు
చిలికించు ముత్యాలసేసలో యనఁగఁ
దిలకించి తారలు దివినుండి చెలఁగెఁ
గవఁ బాసి చక్రవాకంబులు కలఁగెఁ
దివిరి గేహంబుల దీపముల్ సెలఁగెఁ

1 బంత్యాడుచుండఁగను. 2 దప్పి.

గోరి చకోరపక్షులు సంతసిల్లె
జారచోరులు సంతసము నొంది రంత

చంద్రోదయవర్ణనము.

సురరాజుదేవి భాసురలీలతోను
ధరియించుకర్పూరతాటంక మనఁగఁ
గలువలు నవ్వ జక్కవలు చింతింపఁ
[1]దలఁచుచు విరహులు తల్లడంబంద
ఘనతతోఁ బూర్వదిగ్వామాక్షి నొందఁ
జనుదెంచెనో యనఁ జంద్రుండు [2]పొడిచె.
జాడనెల్లెడఁ బిండి చల్లినయట్లు
వేడుకతో మంచివెన్నెల గాయ

దమయంతీవిరహవర్ణనము.

నంతలో దమయంతి యది యోర్వ లేక
చింతించి మదనాగ్ని శిఖలు చెన్నొందఁ
బలుమాఱు వెన్నెలబయటి కేతెంచి
నెలచల్వఱాతిపై నెలఁత గూర్చుండి
తలయెత్తి ద్విజరాజుఁ దప్పక జూచి
నలరాజుఁ దలఁచితే [3]ననబోఁడి రాజు
ననుఁబట్టి యీరీతి నలినలి సేయఁ
దన కిప్పు డే నేమి తప్పు జేసితిని?
వల దంచు మీ రైన వారింప రాదె

---

1 దలఁపున. 2 వొడమె. 3 ననవింటిరాజు.

అలరువిల్కాఁడు నీ కల్లుఁడు గాదె
వేవేలగతుల మావెలఁదులు నేను
భావించి పలుమాఱుఁ బ్రస్తుతి చేయఁ
దనజాడ మానఁడు ధర్మమే తనకు
నొనరంగ మఱి యతఁ డొక్కఁడు గాఁడు
తులలేని యల వసంతుండు కోకిలలు
మలయమారుతము కోమలశారికలును
చిలుకలు మొదలుగాఁ జేరి నన్నింత
గలఁచు చుండఁగఁ దాళఁ [1]గలదె యీమేను.
మగువ గదా! యని మనసున లేక
పగఁ [2]బూనె దేపాటిపౌరుషం బోయి"
అని పల్కుచుండంగ నంత కంతకును
వనజారివేఁడిమి వడి మూర్ఛఁ బోయి
తెలిసి దిగ్గున లేచి దివిరాజుఁ జూచి
కలఁగుచు [3]మఱి దయ గలవాఁడ వనుచు
నలరువిల్తునిచేఁత లన్నియు నీకుఁ
దెలుప[4]వచ్చిన మంచి తెఱఁగు చేసితివి!
నీ వొక్కఁడవె కాదు నీవార లెల్ల
నీ విధమే కాదె యెంచి చూచినను.
వేషముల్ చూచిన వేడుక పుట్టు
దోషకారులు గురుద్రోహులు ఖలులు

1 గలనె. 2 చాటెదే పాటి; సేయుటేపాటి. 3 మది. 4 వచ్చితె.

దురితకర్ములు శివద్రోహులు వావి
వరుస లెంచనిదుష్టవర్తను లంగ
హీనులు మఱి కాంతిహీనులు చెడిన
మేనులు గలిగి యిమ్మేదినిలోన
[1]విరహిణులకుఁ జాల వెఱపు గూర్చుచును
గరుణయు లేక తేగాములవలెను
దిరుగుదు రిది మహాధీరత్వ మనుచు
వరుసతో నవ్వెడివారల నెఱుఁగ
రని పల్కి, వీరి నొయ్యనఁ జూచినపుడె
[2]ఘనతరంబుగఁ బాతకమ్ము సిద్ధించు."
నని తనతల వంచి యతివలఁ గాంచి,
"వనజాక్షులార! నా వల్లభు నింక
నెవరు దోడుకవత్తు రేమి సేయుదును
భువి నేను జేసినపుణ్య మిట్లుండె."
అని కొంత గుంది హా! యని దుఃఖ మొంది
మనమున భ్రమయుఁ గ్రమ్మఱ నంతఁ దెలియు
నలుని దలంచుఁ గ్రన్నన సంతసించుఁ
జెలులను బిలుచు రాచిల్కలఁ దలఁచుఁ
గిలకిల వెగడుఁ గోకిలలకు బెగడుఁ
[3]గలఁకలఁ బలుకు భృంగములకు నలుకు

---

1 విరహిణీస్త్రీలను వెఱపించుకొనుచు. 2 ఘనతరంబగు పాతకము సంభవించు. 3 గలకలఁ బల్కు కోకములకు బెగడు.

ముట్టదు వీణియ ముదిత సొమ్ములను
బెట్టదు విరిబంతిఁ బెంపారు కేలఁ
బట్టదు తొడుగదు పాటించి రైకఁ
గట్టదు చక్కఁగాఁ గాంచనాంబరముఁ
బూయదు పరిమళంబులు మేన వేడ్కఁ
జేయదు విడియంబు చింతతోఁ గన్ను
మూయదు చెలులతో మున్నటిరీతిఁ
జేయదు చన విట్లు చింతచే నుదుటఁ
దీర్చదు తిలకంబుఁ దెఱఁగొప్ప గోటఁ
గూర్చదు జలకేళిఁ గూడఁగా సఖులఁ
దీర్చదు చెలులు వాదించినఁ దగవు
పేర్చినవనకేళి విహరింపఁ జనదు
ముడువదు కురులు క్రొమ్ముడి మోద మలర
[1]విడువదు చెక్కిలి వెసనాను కరము
నొడువదు నలుని నెన్నుటదక్క నొరునిఁ
దుడువదు కన్నీరుఁ దొరఁగు లేమియును
ఆడదు సరసంబు లబలలతోడ
వీడదు మనమున విభుమీఁదిచింతఁ
బాడదు తా నేర్చుపాటలు [2]మదిని
జూడదు తెరవలతోడ మాటాడ

1 విడువక.

2 మనసు, తోడను దెఱవలతో మాటలాడ.

[1]నీ విధంబున నున్న యింతి నీక్షించి
వే వేగ భీమభూవిభున కీకార్య
మెఱిఁగింప కుండిన నిది లెస్స గాదు
సరగున నలరాజచంద్రుఁ డిచ్చటికి
[2]దరియ వచ్చినఁ గాని దమయంతి నిపుడు
విరిశరంబుల నేయు వెడవిల్తుఁ డాత్మ
ధను వెక్కుడింపఁడు తరలాక్షులార!
అనవుడు మన కేల యని యిందువదన
లప్పుడు గొనివచ్చి యంతఃపురమున
నొప్పుగా విరిశయ్య నుంచి రయ్యెడను

ప్రాతఃకాలవర్ణనము.

పొలు పొంద [3]రవివంశమునఁ బుట్టినట్టి
[4]నలుని గోరినభీమనందనవిరహ
వేదన నుడిగింప వేవేగ నినుఁడు
రాఁ దలంచినరీతి ప్రాగ్దిశాకాంత
యనువుముంగరముత్తియంబో యనంగఁ

1 దీవిధంబున. 2 దరలి. 3 తనవంశమునఁ
4 నలుని గోరినటంచు నలినబాంధవుఁడు
తనమది మెచ్చి యాదమయంతి కపుడు
ఘనతతో పూర్వదిగ్వామాక్షి చేత
ననుపు ముంగరముత్తియంబో యనంగఁ
గనుపట్టె తూర్పుచక్కటి వేగుఁజుక్క.

గనుపట్టెఁ బ్రాచిఁ జక్కనివేగుఁజుక్క
మెల్లనె చంద్రుఁడు మెఱుఁగెల్లఁ దక్కి
తెల్లనై పడమటిదెస కేఁగుచుండెఁ
దార లభ్రమున నెంతయుఁ గాంతి మాసె
జారచోరసమూహసంచార ముడిగె
వలరాజు తనవింటి వడి నెక్కుడించి
పొలుపొంద బాణముల్ పొదిలోన [1]నుంచెఁ
[2]గదిసి యుండినయట్టి కాంతలు పురుషు
[3]లదిమిన కౌఁగిళు లందంద వదలెఁ
గలువలు చింతించెఁ గమలముల్ మించె
నిలఁ బుష్పజాలంబు లెల్లను [4]వెలసె
సరగున [5]సర్పసంచారంబు లుడిగి
యిరవులలోఁ జేరె నింపు సొంపారఁ
గోకిల లందందఁ గూయఁగఁ దొణఁగె
మూఁకలై పులుగు లిమ్ముల మేఁత కరిగె
తిమిరముల్ దా మున్న దిశల[6]కే పోయెఁ
[7]గొమరొప్పనాల్గు దిక్కులు దెల్లఁబాఱె

---

1 జేర్చె. 2 కలసి.

3 లలమి పట్టినకౌఁగి లందంద వదలెఁ.

4 విరిసె. 5 సర్పముల్ చారంబు లుడిగి.

6 కేతెంచె.

7 గొమలొంద... దెల్లవాఱె.

సూర్యోదయవర్ణనము.

తనయుని పెండ్లికి ధరణీధరారి
ఘనతఁ గట్టిన మేలుకట్టో యనంగ
నిందీవరాక్షితో నెలమి జయంతుఁ
డంది వసంతంబు లాడెనో యనఁగ
నిలధరేంద్రములతో నింద్రుండు పోరి
జలజల రక్తంబు చల్లెనో యనఁగ
నరుణోదయం బయ్యె నంతలోపలను
వరవైభవంబున వాసవుఁ డిడిన
కొలువులో జగజంపుగొడుగో యనంగఁ
[1]చెలువొప్పఁ బూర్వాద్రిశిఖరంబుమీఁదఁ
జలమున హరి [2]వేయుచక్రమో యనఁగ
జలరాశిపట్టంపుసతి ధరియించు
పొలుపొందు పాపటబొట్టో యనంగ
బలభేది మెడ నున్నపతకమో యనఁగ
నటనతో నింద్రునినాతిపై నున్న
పటు వైనచెంగల్వబంతియో యనఁగ
భానుఁ డప్పుడు తూర్పుపర్వతంబునకు
మానుగాఁ జనుదెంచె మహియెల్లఁ బొగడ
నంతట దమయంతియనుఁగువయస్య

---

1 నిల చీఁకటనెడు దైత్యేంద్రునిమీఁదఁ. 2 యేయు.

దమయంతిసఖులు భీమరాజుతో నామె వృత్తాంతంబుఁ జెప్పుట.

లంతగపురంబున కరిగి యాభీమ
ధరణీశ్వరుని గాంచి దమయంతితెఱఁగుఁ
బరువడిఁ దగ విన్నపము[1]నిట్లు చేసి
"రో! రాజదేవేంద్ర! [2]యోదయాసాంద్ర!
వారక నీ పుత్త్రి[3]వార్త లాలింపు
ఒకనాఁడు దమయంతి యుద్యాన[4]వాటి
సకియలతోఁ గ్రీడ సల్పుచు నుండ
వనమున కెందుండి వచ్చెనో యెఱుఁగ
మనురక్తితోడ రాయంచ లెన్నేని
చనుదెంచి దమయంతిసంగడి వ్రాలెఁ
దనుఁ గట్టుటకుఁ ద్రాళ్లు తాఁ దెచ్చుకొన్న
యనువున నొకయంచ నందందఁ బట్టి
కొని పోవునంత నీకూఁతురుఁ జూచి
పలుమాఱు మానవభాష నయ్యంచ

---

1 చేసిరపుడు, "ఓ.

2 యోరాజచంద్ర!

3 వర్తన వినుము, ఒక.

4 వీథి, సకలంకమతితోడ నాడుచుండఁగను.

నలునిరూపము తద్గుణములసంపత్తి
[1]యలఘుత నసమంబు లనుచు వర్ణించి
వలపుఁ బుట్టింప భావజుఁడు గోపించి
విరహంబుఁ బుట్టించి వేవేగ పోయెఁ
దరుణి యంతటనుండి ధరణీశ! నలునిఁ
దలఁచి చింతించు మోదంబున నెంచుఁ
బలుమాఱు దిగులొందుఁ బరితాపమందు
మముఁ జూచి జీరు నమ్మదనుని దూఱుఁ
గమలారిఁ దిట్టుఁ దక్కక మమ్ముఁ గొట్టు
హా! యని మతిఁ దూలు నవనిపై వ్రాలుఁ
బాయక మూర్ఛిల్లుఁ బడి నేలఁ బొర్లు
మనుజేశ! యిటువంటి మదనతాపంబుఁ
గని విని యెఱుఁగ మెక్కడ నైన మేము
మరుబాణవేదన మానునో యంచు
సరసతఁ జేసినశైత్యోపచార
మంత యిం తని చెప్ప నలవియుఁ గాదు
వింతలు సుమ్మవి వివరింతు మన్ని
యిగురుపానుపుమీఁద నింతిని జేర్పఁ
జిగురాకు లన్నియుఁ జెచ్చెరఁ గమలెఁ

---

1 వరుసతో వర్ణించి వర్ణించి చెప్పి
మరులు పుట్టించి యమ్మరుని కొప్పించి
విరహంబుఁ బుట్టించి వేవేగఁ బోయెఁ

దలఁచి తామరపూలతల్పంబునందుఁ
బొలఁతుక నుంచినఁ బొగలుగా నెగసెఁ
జల్లనినీటిలో సకియ నుంచినను
గల్ల గా దది వెచ్చఁగా నాయె జలము
ముత్తెపుసరములు ముదితకు నిడినఁ
గ్రొత్తనీలము లాయెఁ గుసుమాస్త్రవహ్నిఁ
జందనం బలఁదిన జలజాక్షిమేనఁ
గంది యాక్షణమునఁ గస్తూరి యయ్యెఁ
బన్నీరు కడవలఁ బట్టి తెప్పించి 1130
వెన్నునఁ బోసిన వెలఁది శోషించు
మాచేతఁ గాదింక మగువఁ బోషింప
నా చెలి బ్రతుకనీఁ డామన్మథుండు
ఎలనాగ సంగతి నిఁక దాఁచ నేల
వలనొప్పఁ బుత్త్రి గావలసియుండినను
నలుని రప్పింపుమా నలుఁడు రాకున్న
జలజాక్షి బ్రతుకదు సత్య మీమాట
ఇన్ని నాళ్లీ తెఱఁ గేర్పడ మీకు
విన్నపం బొనరింప వెఱచి యుండితిమి
జాగు సేయఁగ నింకఁ జనదు భూనాథ! 1140
వేగమే నలమహీవిభుని రప్పింపు"
మనవుడు తలయూఁచి యతివలఁ జూచి

భీమరాజు చింత.

మనమునఁ జింతించి మనుజేశుఁ డనియె.—
"నాఁడుబిడ్డలఁ గన్న యట్టిమానవుని
పాడిపంతంబులు పౌరుషంబులును
జెడు నంచుఁ బెద్దలు సెప్పనమాట
[1]తడయక నిజ మాయె దమయంతివలన
ఏమి సేయుదు నింక నిటమీఁద నేను
నా మహీపతిఁ బిల్వనంపుట యెట్లు
లారాజుఁ బిల్వంగ నలవియే నాకు
నా రాజుఁ బిలిచిన నతఁ డేల వచ్చు?
నలుఁ డనఁగా సుర్వి నారాయణుండు
నలుని రప్పింపఁగా నా చేత నౌనె?
బలవంతమున నీయఁ బాడి గా దిలను
బలవంతు రప్పింప బలిమియు లేదు
నలమహీశుని గోర నాతికిఁ దగునె?
బలువిడి మఱి మహీపాలులు లేర"
అని తలపోయుచు నాత్మజకడకుఁ

---

1 తడయక నిజమాయె దమయంతివలన.
మగువలఁ గోరెడిమగవారు గలరు
మగవారిఁ గోరెడిమగువలు గలరె?
వలనొప్ప నాసరివారలలోన
తలపంపులయ్యె నీదమయంతివలన.
ఏమి సేయుదు నింక నిటమీఁదనేను

జను దెంచి[1]సుత యున్న చందంబు చూచి
వెఱగంది యప్పుడు వేవేగ వచ్చి
వెఱవొప్ప సంధ్యాదివిధు లెల్లఁదీర్చి
కొలువుచావడికి గ్రక్కున నేగు దెంచి
నలు వైనసింహాస[2]నమునఁ గూర్చుండి
హితుల గాయకపురోహితమంత్రివరుల
నతివేగ రప్పించి యప్పు డి ట్లనియె —
"మనదమయంతి కోమలులతోఁ గూడి
యొనరంగ నొక్కనాఁ డుద్యాన[3]వనిని
వేడుక లలరంగ విహరించు చుండ
నాడకు రాయంచ లరుదెంచి నలుని
వరరూప[4]లావణ్యవైభవస్ఫురణ
వరుసతో[5] వర్ణించి[6]వదరుచుఁ బోయె
నంతటినుండి యా య్యాలి దమయంతి
చింతించి నలునిపైఁ జిత్తంబుఁ జేర్చి
కంతునిచేఁ జాలఁ గాసిల్లె ననుచు
నింతులు చెప్పిరి యిందు కే" మనిన
విని[6]సభవా రెల్ల విభుని వీక్షించి

మంత్రులు దమయంతీస్వయంవరము నిశ్చయించుట.

"జననాథ! యిందుకు సంతాప మంద

1 తావిన్న. 2 నంబుపైనుండి. 3 మునను. 4 విభవ లావణ్యసంపదలం. 5 వడివడిఁ. 6 సభవారు భూవిభుని.

నేల మే మొక కార్య మెఱిఁగింతు మిపుడు.
భూలోకమున నున్న భూనాయకులకు
వనరుహాక్షికి స్వయంవరమహోత్సవము
అని చెప్పి[1]పంపిన నప్పు డానలుఁడు
చనుదెంచు సకలరాజన్యులు[2]వత్తు"
రన విని యిది కార్య మౌ నని [3]చెప్పి
రయమునఁ జారుఁ రప్పించి [4]చూచి
ప్రియము రెట్టింపంగ భీముఁ డిట్లనియె.—
"నరవర నిషధేశుఁ డాదిగాఁ గల్గు
ధరణీశ్వరుల నెల్ల దప్పక కాంచి
కలకంఠి దమయంతి [5]కన్యక కిపుడు
వలనుమీఱఁగ స్వయంవర మని చెప్పి
చనుదెంచు పొం"డని జనపతి పలుక
విని వార లప్పుడు వేవేగఁ జనిరి
[6]భూమీశుఁ డప్పు డా పురవరం బెల్లఁ
బ్రేమ మీఱ నలంకరింపుఁ డటంచుఁ
దలవరులకుఁ జెప్ప తగఁ జాటఁ బనిచెఁ

---

1 పంచిన యప్పుడె నలుఁడు. 2 గొలువ,నన. 3 మెచ్చి.
4 యటకు. 5 కన్యక కెల్లి.

6 పుడమీశుఁ డప్పు డాపురవరంబెల్ల
కడువేడ్క మీఱ శృంగారింపుఁ డనుచు

దలవరు లప్పు డాధరణీశుమీఁద
నానఁ బెట్టుచుఁ బురం బటు వీథివీథిఁ
బూనుక తమ్మటంబులు వేసికొనుచు
సరగున హా! యని చాటించి రంతఁ

పురశృంగారము.

బురమువా రెల్ల నప్పుడు వాడవాడఁ
గమ్మనికస్తూరిఁ గలిపి పన్నీటఁ
గమ్మని వాసింపఁ గలయంపి చల్లి
పచ్చతోరణములు బాగుగాఁ గట్టి
మెచ్చి బంగరుప్రాఁతమేల్కట్లు గట్టి
కదలికాస్తంభముల్ గడువేడ్క నిలిపి
ముదమొప్ప ముత్యాలముగ్గులు [1]పెట్టి
చెంగావిటెక్కెముల్ పేర్చి యింటింట
సంగతి [2]గెందమ్మిసరములు విడిచి
కుంకుమపన్నీట గోడలు బూసి
పొంకంబుగాఁ [3]జిత్రముల నిండ వ్రాసి
[4]చెలువ మందినయట్లు చిత్రవైఖరులు
గలుగ నప్పురము శృంగారించుచుండి
రంతలోపలఁ జారు లా నలాధిపుని

---

1 దీర్చి. 2 చెలిదమ్మిసరములు. 3 జిత్రపుత్రికల్.
4 చెలువంద నిట్లు విచిత్రవైఖరులు.

సంతసంబునఁ గాంచి సద్భక్తి మ్రొక్కి
"ధరణీతలేశ! విదర్భావనీశు
వరనందనకు స్వయంవరమహోత్సవము
గావున దమయంతికల్యాణమునకు
వేవేగ దేవర వేంచేయవలయు"
నని చెప్పి సకల[1]లోకాధీశ్వరులకు
[2]వినిపించి యాభీమవిభుపురి కరిగి

స్వయంవరమునకు నలమహారాజు వచ్చుట.

రంతట నిషధేశుఁ డానందమంది 1220
కుంతల బర్బర కోసల పాండ్య
మాళవ ద్రవిళాంధ్ర మగధ కాశ్మీర
కాళింగ కాంభోజ కర్ణాట లాట
మరహాట కరహాట మత్స్య సౌరాష్ట్ర
కురు సింధు ఘూర్జర కుకుర సౌవీర
గౌళ నేపాళ బంగాళ పాంచాల
చోళాధినాథులు సుముఖులై కొలువ
నాదిత్య[3]రథసమం బైన తేరెక్కి

---

1 దేశాధీశ్వరులకు.

2 వినిపించి భీమునివీటికే జనిరి, అంతట.

3 సమతేజ మగురథంబెక్కి.

భూదేవసచివాప్తబుధులతోఁ గూడి
[1]బహుగజహయరథభటచతురంగ
సహితుఁడై యెదుట వేశ్యాతాళమాన
సంగీతనాట్యఘోషంబులు చెలఁగ
మంగళవాద్యసమ్మర్దంబు గలిగి
మహితాతపత్త్రచామరములు మించు
వహి పచ్చవన్నెపావడలు రంజిల్లఁ
గంచుకొమ్ములు బూరగలు నాగసరము
లంచితపటహకాహళములు నమర
భేరీమృదంగగంభీరవాద్యములు
బోరు కల్గఁగ మ్రోసె భూనభోంతరము

---

1 దంతిరథాశ్వపదాతి సేవింప
వంతుకెక్కినజనావళి గొల్చిరాగ
వందిమాగధకవివర్గంబు పొగడ
క్రందుగా కటికవారలు హెచ్చరింప
వారక భటులు కైవారంబు సేయ
వారకాంతలు ప్రాభవంబున నడువ
సంగీతవాద్యఘోషంబులు చెలఁగ
మంగళపాఠక మద్దెళల్ మెఱయ
మహనీయఛత్త్రచామరములు వీవ
వహి పచ్చవన్నెపావడలు రంజిల్లఁ

[1]నలుఁ డీగతి విదర్భనగరమార్గమునఁ
బోలు పొంద మెల్లనఁ బోవుచు నుండె. 1240

ఇది ప్రథమాశ్వాసము.

---

1 వేవేగ నలమహీవిభుఁ డివ్విధమున
నావిదర్భాపురి కరుదెంచు నెడను.

శ్రీ ర స్తు.

నలచరిత్రము

పూర్వభాగము—ద్వితీయాశ్వాసము.

{ నారదుఁ డింద్రాదులకు దమయంతీస్వయం
వరవృత్తాంతమును దెలుపుట. }

పరమపావనుఁడు శ్రీపతిభక్తియుతుఁడు
సురమునీశ్వరుఁడు భాసురగుణోజ్జ్వలుఁడు
తలనిండ కెంజడల్ దళముగాఁ జుట్టి
నలువందు కృష్ణాజినము చంకఁ బెట్టి
రహిఁ ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రములను బెట్టి
మహతి మూఁపునఁ జేర్చి మానసవేగ
యోగవాహము లెక్కి యోగి నారదుండు
బాగుగా శ్రీపతిఁ బాడి సొక్కుచును
[1]ధరణిఁ జరించుచు దమయంతిచంద
మెఱిఁగి యా వృత్తాంత మెల్ల వేవేగ

1 నరలోకముననుండి నాకలోకముకు
సరగున దమయంతిచందమంతయును

పురుహూతునకుఁ జెప్ప [1]బోరన దివికి
నరిగిన మౌని నల్లంతటఁ జూచి
కిన్నరగంధర్వఖేచరగరుడ
పన్నగదేవదిక్పాలకుల్ గొలువ
నలరి నృత్యంబు రంభాద్యప్సరసలు
సలుప బంగరుగద్దెఁ జయ్యన డిగ్గి
యెదు రేఁగి భక్తి దేవేంద్రుండు మౌని
పదముల కెఱఁగి శుభప్రాప్తి కర్ఘ్య
పాద్యంబు లొసఁగి క్రొంబసిఁడిపీఠమున
విద్యానిధిని యోగివిభు నుంచి భక్తిఁ
బూజించి చేతులు మొగిచినయింద్రు
నాజటీంద్రుఁడు చూచి యపు డిట్టు లనియె.—
"సురనాథ! విను మొకశుభవార్త నిపుడు
ధరలోన నొకవిచిత్రము పుట్టె[2]వినుము
భీమభూపాలుఁ డభేద్యవిక్రముఁడు
సోమార్కనిభుఁడు భాసురగుణోజ్జ్వలుఁడు
నిల విదర్భపురంబు నేలెడురాజు
వలనొప్ప నతనికి వరపుత్త్రి యైన
యలివేణి దమయంతి యనుకన్య గలదు

1 బోరన నరిగె.

2 వినవె.

తలఁపున దానిసౌందర్యసంపదలు
వనజాసనున కైన వర్ణింపరాదు
వినుము నేఁ జూడనివెలఁదులు లేరు
చూచితిఁ బార్వతిఁ జూచితి లక్ష్మిఁ
జూచితి భారతిఁ జూచితి రతిని
జూచితి తారను జూచితి శచిని
జూచితి మేనకఁ జూచితి రంభ
నెక్కడఁ గని విని యెఱుఁగ మెన్నండు
నక్కమలాక్షి నలావనీశ్వరుని
మదిలోనఁ గోరి [1]మన్మథబాణవేధ
[2]బెదరి కృశింపఁగా భీమభూవిభుఁడు
నలునిఁ దెచ్చుటకు భూనాథుల నెల్ల
నలదమయంతీస్వయంవరంబునకు
రం డని భటులచే రావింప నిషధ
మండలాధిపుఁ డాదిమానవేశ్వరులు
హయకుంజరస్యందనారూఢు లగుచు
రయమున నావిదర్భపురంబుఁ జేరఁ
బోవుచున్నా రదె భూలోకవార్త.
దేవేంద్ర! నీకు నేఁ దెలుప వచ్చితిని
తగు నీకు దమయంతి తగ దన్యులకును

---

1 యమ్మదనబాణముల.

2 నదరియుండఁగ భీమావనీశ్వరుఁడు.

నగభేది!" యని చెప్పి నారదుం డరిగె.
సురనాథుఁ డధిక తేజోమూర్తు లైన
వరుణకృతాంతపావకుల మువ్వురను
గనుఁగొని సంతోషకలితుఁ డై పలికె.
"మనము నల్వురము నెమ్మది మర్త్యమునకుఁ
బోయి యందు విదర్భపుర మర్థిఁ జొచ్చి
యాయింతిఁ గనుఁగొంద"మని పల్కి వారు
పఱతెంచి నలువు రప్పట్టణోపరిని
బురలక్ష్మీవైభవంబును జూచు చుండ
నరపతుల్ గొలువ సేనలు చుట్టు నిలువ
నరుదెంచి పురవీథి నరుగు చున్నట్టి

నలునిరూపంబుఁ బురస్త్రీలు వర్ణించుట.

నలుని గన్గొనఁగఁ దన్నగరభామినులు
బొలుపొందుప్రాసాదముల గోపురములఁ
దలవాకిళుల నున్నతంపుమిద్దియల
నిలిచి యన్నలధారుణీవిభుఁ జూచి
కొమరొంద నందంద గుంపులు గూడి
ప్రమద లొండొరులతో భాషించి రిట్లు.—
"చూడరె యీరాజుసొంపును బెంపు
వేడుక లయ్యెడు వెసఁ జూడఁజూడఁ
దనియ దీతనిచక్కఁదనము యౌవనము

తనరారె నిట్టి యందంబు చందంబు
పొలుపొందునే యెందు భువియందు నివియు
కలవె లోకముల నెక్కడ విచారింపఁ
గంతుఁడో శ్రీరమాకాంతుఁడో అలజ
యంతుఁడో కాక మోహనవసంతుండో
ఈమనుజేశ్వరుం డినుఁడో చంద్రుండో
యీమహామహుఁడు దేవేంద్రుఁడో హరుఁడో
ననవిల్లు పుష్పబాణము లుండెనేని
మనసిజుఁ డని వీని మదిఁ జెప్పవచ్చు
కరముల శంఖచక్రము లుండెనేని
పరఁగ నీతని రమాపతి యనవచ్చు
మూఁడుకన్నులు [1]ముఖంబునఁ గల్గెనేని
వేడుకఁ బార్వతీవిభుఁ డనవచ్చు
వేయికన్నులు మేన విలసిల్లెనేని
యాయమరాధిపుఁడని చెప్పవచ్చు
నని వితర్కింప భీమావనీవిభుఁడు
వినుతింపఁ దగినట్టివిడిదిఁ జూపుటయు
నలుఁ డందు విడిసి యందఱ నప్పు డన్ని
నెలవుల విడియించి నిష్ఠ నున్నంత.

---

1 మొగంబున నుండెనేని.

❋ నలునిదగ్గఱ కింద్రాదులు వచ్చి తమకోర్కెని దెలుపుట. ❋

హరిహయాదులు తమయరదంబు లన్యు
లెఱుఁగకుండఁగ నొక్కయిక్కను డాఁచి
పొలుపొంద నిజరూపములతోడ వచ్చి
నలరాజునెదుటఁ గ్రన్నన వచ్చి నిలువఁ
గనుఁగొని నలమహీకాంతుఁడు దివిజు
లనుచు దిగ్గున లేచి యతిభక్తితోడ
నెదురుగాఁ జనుదెంచి యిలఁ జాఁగి మ్రొక్కి
ముదమంది వేవిధమ్ములఁ బ్రస్తుతించి
యనురక్తిఁ గొనివచ్చి [1]హైమాసనముల
నునిచి చేతులు మోడ్చి యురుభక్తిఁ బలికె —
"నమరేశ శిఖిశమనాంబుపులార!
గొమరొప్ప నాల్గుదిక్కులయందు నిలిచి
కరమర్థి సకలలోకముల రక్షించు
పరమాత్ములార! నాభాగ్యమూలమునఁ
జనుదెంచినారు మీసందర్శనమున
ఘనపుణ్యమతి నైతిఁ గావె లోకములఁ
[2]గరుణ మీ రిటకు నిక్కము వచ్చినట్టి
తెఱఁ గెఱిఁగింపుఁడు తెలియంగ నేఁడు

1 యర్హాసనముల.

2 కరుణతో మీరు నాకడకు విచ్చేయు, తెఱఁ

[1]ఘనమూర్తులార! మీకార్య మంతయును
ననుకూల మొనరింతు" ననుడు వాసవుఁడు
విని నలోర్వీశుని వీక్షించి పలికె
"జననాథచంద్ర! నీ సత్త్వశీలంబు
పటుగతి సకలభూభాగంబు నిండె
నటుగాన నిను జూడ నభిలాష పుట్టి
చనుదెంచినాము నీ చంద మంతయును
గనుఁగొన సంతోషకర మయ్యె మాకుఁ
దరళాయతాక్షికి దమయంతికన్య
కరయ స్వయంవర మన విని నేఁడు
నలువుర మరుదెంచినా మింతిఁ గోరి
నలినాప్తకులజ! యానాతిదగ్గఱకుఁ
జన వేడ్క నీమది సరిపోవురీతి
ననుకూలపఱచి చయ్యన రమ్ము పొమ్ము.
చనువిధం బెట్లని జాలి నొందకుము
మనుజేశ! నీకన్న మఱి లేరు మాకు
వసుధేశు లెందఱో వచ్చి యున్నారు
పొసగ నీసరి చేయఁబోలు నే వారి?
మా కార్య మంతయు మనుకులాధీశ!
నీకార్య మని చూడ నేర్తువు గాన

1 అనువొంద నాకార్యమంతయుం మీకు
ననుకూలపఱచెద" ననుడు వాసవుఁడు.

నీకు నేఁ జెప్పితి నిషధేశ నీవు!
పోకున్న నిపుడు మాబుద్ధియుఁ గలఁగు"
నావుడు చిఱునవ్వు నవ్వి భూవిభుఁడు
దేవేంద్రుఁ గనుఁగొని ధీరుఁడై పలికె.
"నిది యేమి దేవ! నీ కిటువంటిమాట
యదయునివలె నిట్టు లాడంగఁ దగునె?
యందంద భూనాథు లందఱు వచ్చు
చందాన నేనును చనుదెంచినాఁడ
నా కంజలోచన ననుకూల పఱుప
నాకుఁ జెప్పఁగ నీకు న్యాయమా దేవ!
ముందఱ వెనుకను ముదితను గాంచి
చెందినవేడ్క భాషించి యున్నానె?
పోలు పొందక నల్లినఁ బోయి [1]వచ్చినను
వెలఁదుక నామాట వినునె కా దనక?
పన్నుగా నిటువంటి పనులకుఁ బోవఁ
గన్నది విన్నది కలదె మీ రిలను
పాయక యిటువంటి పనులు నాచేతఁ
జేయుట గాదు మీసేవఁ [2]గావింతు
నింతియ కాని యాయింతిని మీకు
సంతసంబున బుద్ధి చాలదు కూర్పఁ
జేరి యాపనులు నేర్చినవారిఁ బనిచి

1 చెప్పినను. 2 జేసెదను.

యారమణీమణి నర్థి వరింపుఁ"
డనవుడుఁ బురుహూతుఁ డారాజుఁ జూచి
ఘనకృపారస మొల్కఁగా నిట్టు లనియె —
"ఇనకులాధీశ! నీ వేకార్య మైన
ననుకూలపఱచెద నంటివి యిపుడు
పనివడి మే మొక్కపనికిఁ బొమ్మనిన
వినయముల్ పల్కుచు వెఱఁదుకకడకు
పోలేక [1]యిప్పుడే బొంకితి వనినఁ
బోలించి యే మనఁ బోయెద మింక?
పరువడి సత్యసంపన్నుండ వనుచు
సురలు సెప్పఁగ నిన్నుఁజూడ వచ్చితిమి.
కరమొప్ప దబ్బరకాఁడ వటంచు
నెఱిఁగితే మేమేల యిందు వచ్చెదము ?
జగతి నిక్ష్వాకువంశజు లెల్ల [2]మున్ను
పొగడినకీర్తులు బొందిరి తొల్లి
అట్టివారలవంశమందున నీవు
పుట్టి దబ్బరలకుఁ బుట్టిల్ల వైతి
వీమేలు చేసిన నెన్నఁటికైన
మామనంబుల నిన్ను మఱువంగ లేము
నలరాజు సురరాజునకుఁ బెండ్లి చేసె

1 యింతలోఁ బొంకితే యనినఁ.

2 మమ్ము, పొగడి సత్కీర్తులు.

సలివేణి దమయంతి నని రమానాథుఁ
డెఱిఁగిన నిను మెచ్చు టిది పెద్ద గాదె?
ధరణీతలేశ! యా దనుజారి యైన
మాకార్య మనిన తామస మింత లేక
చేకొని కరుణతోఁ జేసి రక్షించు
ధరణీశ! మామీఁద దయ లేదు మీఁద
నెఱిఁగెద విందుల కేమి కానిమ్ము
[1]చనియెద మిఁక" నని చర్చించి పలుక

నలుఁడు ఇంద్రాదులతో దూత్యమున కొప్పుకొనుట.

వినిచాల మదిలోన వెల్వెలఁ బారి
కరములు ముకుళించి ఘనభక్తి మీఱ
ధరణీశుఁ డాపురందరున కిట్లనియె.—
"నొనర నీబంటనై యుండెడివాఁడ
ననఘాత్మ! నామీఁద నత్యంతకరుణ
[2]గలిగి వచ్చితి వటుగాన నే నిపుడు
నెలమిని నాదమయంతిదగ్గఱకు
నరయ నే నేగతి నరుగుదు ననుచుఁ
గరుణాసముద్ర! యీగతిని బల్కితిని.

---

1 అని నయంబును భయం బలరంగఁ బలుక
వినీ వెలవెలబాఱి వేదనఁబొంది.

2 గలిగి విచ్చేసితి గాన నే ఘనుఁడ

అకట! యాదమయంతియంతఃపురంబు
నకుఁ బోతుటీఁగ యైనను బొంచరాదు.
కావున నిప్పు డీకార్య మేరితిఁ
గావింతు నీమాట కపటంబు గాదు
తడయక దానియంతఃపురంబునకు
నడువ నుపాయంబు నాకెఱింగింపుఁ”
డన విని శైలారి యాత్మ నూహించి
మనుజేశ్వరుని జూచి మఱియు ని ట్లనియె.—
“దమయంతికన్యకు దానియింతులకుఁ
గ్రమమున నీరూపు గనుపించుఁ గాక
యితరుల కెవ్వరి కెఱుఁగంగ రాక
సతితోన భాషించి చనుదెంచుదనుక”
నని యొప్ప వర మిచ్చి యరుగు మటంచుఁ

నలుఁ డదృశ్యవిద్యాప్రభావంబున భీమ
రాజు నంతిపురంబుఁ బ్రవేశించుట.

బనిచిన వారికి భక్తితో మ్రొక్కి
చనిచని యాభీమజననాయకుండు
పెనుపొంద హితులతోఁ బేరోలగమున
నాయెడఁ గూర్చుండి యాలోచనంబు
సేయంగ నొకకొంతసే పుండి చూచి
యరుదైనకనకహర్మ్యంబులు గడచి
మెఱసెడి బంగారుమేడలు గడచి

[1]సరసఁ జిత్తరువులచవికెలు గడచి
వరుసతోఁ బగడంపువాకిళ్లు గడచి
యక్కడక్కడ నిల్చి యంతఃపురంబు
నక్కజంబుగ దాఁటి యాదమయంతి
[2]యువిదతోఁ గూడుక నొనరంగ నొక్క
నవరత్నమయ మైననగరిలో నుండఁ
గనుఁగొని దానిదగ్గఱఁ బోయి [3]నిలువ
వనజాక్షుఁ జూచి భావజుఁ డంచు బెదరి
భ్రమ నొంది ధరమీఁదఁ బడి మూర్ఛపోయి
కమలాక్షి యంతలో గ్రక్కునఁ దెలిసి
కనుఁగొని నలరాజు గాఁబో లటంచు
మనమునఁ దెలిసి హేమస్తంభ మొకటి
చాటుగా నిలిచి యచ్చట నున్నతనదు
చేతిని సైగ చేసిన నది వేడ్క
జననాథుఁ గని పల్కె సరసవాక్యముల.—
"నొనరంగ నెక్కడనుండి వచ్చితివి?

---

1 సరసఁ జిత్తరువులచావళ్లు గడచి
తరుచైన వజ్రాలతలుపులు గడచి
సరిలేనియాయుధశాలలు గడచి.
వరుసతోఁ బగడంపువాకిళ్లు గడచి.
2 యువిదలతోఁ గూడి యొనరంగ.
3 నిలిచె.

నీ వెవ్వఁడవు మఱి నీకు పే రేమి
యేవిధంబున వచ్చి తిటకు నీకార్య
మెఱిఁగింపు నీపురం బెయ్యది నీవు
విరులవిల్తునిరీతి [1]వెలయుచున్నాఁడ"
వనవుడు రాజేంద్రుఁ డాదమయంతిఁ
గనుఁగొని సంతోషకలితుఁడై పలికె.—
"రమణ నే నిషధపురం బేలువాఁడ
నమర నలాధిపుఁ డను పేరివాఁడ
సరసత నిటకు నిర్జరదూత నగుచుఁ
బఱతెంచినాఁడ నాపని యెల్ల వినుము
అమరాధిపతియును ననలుండు మఱియు
శమనుండు వరుణుండు సరసత వీరు
నలువురు నిను గోరి నాకడఁ జేరి
[2]తలఁపు లెఱింగించి తమలోన నొకని
కనుకూలపఱచి రమ్మని పంచినారు
వనజాక్షి! యిట్టిదేవతలకు నీవు
[3]తెలివిశేఁ బట్టపుదేవిగా నుండఁ
గలిగెను నీదుభాగ్యము నెంచఁ దగియె

---

1 వెలుఁగొందువాఁడ.

2 యొలయుచుఁ దమలోన నొకరికి నిన్ను, ననుకూల.

3 తెలివొందఁ.

వారిజానన! యేను వరుసతో నిపుడు
వారి[1] ప్రభావంబు వర్ణింతు వినుము
బలభేది సకలసామ్రాజ్యసంపదలఁ
దెలివినొందిన తూర్పుదిశ నేలు రాజు
మఱువక జముఁడు ధర్మము విచారించి
తిరముగా దక్షిణదిశ నేలు రాజు
భూవలయంబునఁ బొలువొంద వరుణ
దేవుఁడు పశ్చిమదిశ నేలు రాజు
కేలిమై యగ్ని యాగ్నేయపుదిక్కు-
నేలినవాఁడు యక్షేశ్వరాహ్వయుఁడు
వారు పుణ్యాత్ములు వార లుత్తములు
వారు శ్రీమంతులు వారు పావనులు
వార లభేద్యులు వా రనిమిషులు
వారలు నినుఁ గోరి వచ్చినయపుడె
యలివేణి! యెంత భాగ్యముఁ జేసినావో!
తెలియంగఁ బరమె యాదివిజవల్లభుల
నలువురిలోన మానస మేరియందు
నిలుచునో నీవు వాని వరించి తేని
యనిమిషనాయకు లహివసుల్ వసులు
మునులును ఋషులును ముదమందఁగాను
గరుడఖేచరయక్షగంధర్వవరులు

1 ప్రభావముల్.

హరిహరబ్రహ్మాదు లమరులు నిన్ను
నరసి ప్రస్తుతి సేతు రని మేలు కాదె?
నరకామినివి నీవు నాకులు వారు
వనజాక్షి యెవ్వరి వరియించె దీవు?
వినిపింపు వీనుల విందుగా నాకు
నమరశక్తి దేవత లంపి వచ్చితిని
నను జిన్నబుచ్చుట న్యాయంబు గాదు"
అనవుడు దమయంతి యామాటలెల్ల
విని నవ్వి యారాజవిభున కిట్లనియె.—

దమయంతి ప్రత్యుత్తరము.

"[1]నవునోయి మంచి కార్యము సేసినావు
కువలయేశ్వర! నిన్నుఁ గోరినందులకుఁ
బురుషులు గోరుట పుడమిలోఁ దగును
తరుణులు గోరుట తగ దనుమాట
నిజము మర్త్యు నామీఁద నేరంబు గాదె
యజుఁడును పరివారలందఱిలోన
నగుఁబాటు జేసెనే నరనాథ! నేఁడు
మిగుల మాటలఁ బల్క మీ కెట్లు చెల్లు
రాయంచపులుఁగులు రయమున వచ్చి
పాయక మదనునిబారిని ద్రోచి
యరిగినవెనుక నిన్నన నేల నాకుఁ

1 అవునయ్య.

బరుపడి నాప్రాణేశఫల మిట్టు లుండ?
నమరాధిపతు లేడ నకట! నే నేడ?
తముఁ గోరు మని చెప్పఁ [1]దగునె వారలకు?
వారికి బిడ్డ నై వర్తింతు నిటను
వారికి వరియింప వచ్చు దోషంబు
కుతలేశ! నిను మున్ను గోరినవారుక
మతిలోన వేఱొక్క మగనిఁ గోరుదునె
నీవె వరింపుము నీవు కాదనిన
వేవేగ ప్రాణముల్ విడుతు నంచేటన
వారును నీవును వాసన మెచ్చెదరు
ధారుణీవల్లభ! తెప్పు దీమాట”
నాపుడు చిఱునవ్వు నవ్వి భూవిభుఁడు
వావిరి భీమభూవరపుత్త్రి కనియె —
“సురనాయకులు [2]గూడి సుందరి! నిన్ను
వరియింప వచ్చిన వారిఁ గాదనుచు
నరుని వరించిన నగరె లోకములు?
ధరలోన నోములు తెగినదానములు
నుపవాసములు పెక్కు లొనరంగఁ జేసి
[3]యెపుడును గందు రాయింద్రపదంబు

---

1 దగునయ్య శమకు.

2 గోరి.

3 యెపుడుగల్గునో యంచు నింద్రపదంబు.

నాసించి యుండుమహాత్ముల కైన
వాసవ[1]లోకనివాసమా నరుడు
వరుసతో నీపుణ్యవశమున సురలు
వరియింప [2]వచ్చిరి వరవైభవమున
నట్టివారల నొల్లనని నీవు నన్ను
నెట్టు పెండ్లాడెద విది బుద్ధి కాదు
వనిత! వారలు గోరి వచ్చినవారుక
నిను వరింపఁగ నాకు నీతి గా దింక
ఇనవంశజుఁడఁ గాని యితరుఁడఁ గాను
పని బూని వారలబంటనై వచ్చి
వెలఁది! నిన్ను వరింప వెఱతు నే" ననిన
నెలుఁగెత్తి హా! యని యేడ్చి "భూనాథ!
నీవు రావలెనంచు నిఖలభూమిపుల
రావించె మాతండ్రి రయమున[3]మీకు
వంతమా యిటువంటి పలుకులు పలుక
సంతసంబున నీకు జననాథచంద్ర
బలసూదనుం డైనఁ బావకుం డైన
జలదేవుఁ డైనను సమవర్తి యైన
జలజసంభవుఁ డైన జలజాక్షుఁ డైన
జలజారి యైనను జలజాప్తుఁ డైన

1 లోకంబు వనజాక్షి యరుదు.
2 వచ్చిన. 3 నీకు.

వరియింపనొల్ల నో వసుధేశ! నన్ను
వెరవున వరియింప వెఱచితివేని
సన్నుతి వారలసన్నిధి నుండి
నిన్ను నే వరియింతు నీ కేల భయము?
కా దని యీరీతిగాఁ జేయ కున్న
మనుజేశ్వర! నీవు మెచ్చరు నన్ను."
అని పల్కుచుండ నయ్యమరవల్లభులు
[1]చని యదృశ్యత నిల్చి జనపతిపలుకు
లాలించి మెచ్చుచు నరిగిరి [2]మున్ను
భూలోకవిభుఁ డంత పొలఁతిచిత్తంబుఁ
దెలిసి వేగమ చనుదెంచి దేవతల
నలమునఁ జూచి సాష్టాంగ మర్పించి
కరములు ముకుళించి కడుభక్తిఁ బలికె.—

నలుఁడు దేవతలతోఁ దమయంతిచిత్తంబు దెల్పుట.

"[3]వరిగితి క్షమరాజాత్మజకడకు
నెనయంగ మీ రానతిచ్చినక్రమము
వినిపించితిని మిమ్ము [4]వినుతిఁ జేసితిని
పరమపావనులార! భవదూరులార!
వరరూపవతి మిమ్ము వరియింప ననియె"

1 చనుదెంచి మాయఁగా జనపతిపల్కు. 2 మున్నె.
3 అరిగి యాశీవ. 4 వినతులం జేసి.

దేవతలపలుకులు.

ననవుడు దేవేంద్రుఁ డారాజచంద్రుఁ
గనుఁగొని “మామాట కాదనలేక
వేడుకతోఁ బోయి వెలఁదితో మాట
లాడి వచ్చితివి గా యవనీశలేశ!
నీయనూనగుణశాలి నిఖిలంబులోన
నేయెడఁ గని విని యెఱుఁగ మెన్నఁడు
నిట్టి సత్యవ్రత మిట్టి గాంభీర్య
మిట్టి యౌదార్యంబు నిట్టి సద్గుణము
గలిగినవాఁడ వొక్కఁడవె లోకముల
నలమహీనాథ! యానలినాక్షి నిన్ను
డు వేడ్కతోఁ బెండ్లియాడును నీవు
మతిలోన నీచింత మఱువ కెన్నఁడు”
నని పల్కి యా నల్వు రచ్చోటు వాసి
ఘనమాయఁ బన్ని చక్కఁగ నొక్కచోట
¹సుమతరమూర్తు లన్యులకు నెవ్వరికి
గుఱుతిడ రాకుండఁ గూర్చుండి రంత.

భీముఁడు స్వయంవరమునకుఁ దమయంతిని పిలిపించుట.

అంతట భీమగోత్రాధిపుఁ డలరి
వింతగాఁ దనమంత్రివిభుల భూవిభుల

---

1 నరయాగఁ దమరూపు లన్యు లెవ్వరికి.

హితుల మంత్రులఁ బురోహితుల సమ్మతిని
నలవేడ్క శుభలగ్న మటు నిశ్చయించి
నలుఁ డానగాఁ గల్గు నరనాథవరులఁ
బిలిపించి వారికిఁ బ్రియము పుట్టించి
సరసతోఁ దన కొల్వుచావడి కెదుట
[1]బలు పైన చలువచప్పరముల నునిచి
తనపుత్త్రి యున్న యంతఃపురంబునకు
[2]జననాథచంద్రుండు సమ్ముద నరిగె
నప్పుడు దేవతానంద మొంది
యెప్పుడు నమును నెలుఁగ రాకుండ
నలునిరూపంబులు నలువురు దాల్చి
కొలువున నలుచెంతఁ గూర్చుండి రంత.
భీముండు దాదులఁ బిలిచి "మీ రింక
కామిని దమయంతికన్యకామణినిఁ

1 బలుపైన.

2 జననాథుఁ డరిగె నిర్జరులంతలోన
నలునిరూపంబున నలువురు వచ్చి
నలరాజుదగ్గఱ నలువుమీరంగ
నరుదుగాఁ దమరూపు లన్యు లెవ్వరికి
గురుతింపరాకుండ గూర్చుండి రంత.
భీముండు దాదులఁ బిలిచి "మీరింక

గడు వేడ్క మీఱ శృంగారించి వరము
లడుగంగ దేవాలయంబున కరిగి
శ్రీరమాపతిని బూజింపంగఁ జేసి
కోరి చయ్యనఁ దోడు[1]కొనుచు రావలయు"
ననుటయు దమయంతి కాయిందుముఖులు
సని తేటపన్నీటజలకంబు లార్చి
మెఱుపడి జిలుఁగుతో మెయిఁ దడి యొత్తి
కురు లార్చి వింతఁగా గొప్పగీలించి
వరచంద్రకావిపావడమీఁద నించి
వరలు సన్నపుఁజల్వపలువ బాగొప్పఁ
గట్టిగుబ్బలమీఁదఁ గనకంపుఁబూల
పట్టుకంచుకమును బాగుగాఁ దొడిగి
తీరుగా మృగనాభితిలకంబుఁ దీర్చి
కోరి జవ్వాజితోఁ గూర్చినమంచి
హరిచందనము మేన నందందఁ బూసి
విరిసరుల్ గొప్పున వింతగాఁ దురిమి
పటుసూర్యచంద్రుల పాపటబొట్టు
నిటలంబుపై వ్రాల నిలిపి కర్ణములఁ
గర మొప్ప బంగారుకమ్మలు పెట్టి
కరముల వజ్రాలకడియముల్ పెట్టి

1 కొనిరండు పొందు", అనుటయు.

నీలంపుముంగర నీటుగాఁ బెట్టి
లాలితంబుగను బిళ్లలనూ లమర్చి
కరముల ముద్దుటుంగరములు వెట్టి
మెఱయుహారంబులు మెడనిండ నుంచి
తెలిపచ్చ రకులఁ దెగడెడుముద్దు
కలికన్నులఁ మంచికాటుకఁ బెట్టి
ఘనతరనవరత్న కాంతుల చేతఁ
దనరినజిగిసందిదండలు వెట్టి
పల్లేరుపువ్వులు పసిఁడిరేకయును
మొల్లమిగాజులు ముంగాముఱుగులు
తిలకంబు పసిఁడియందెయు లాదిగాఁగఁ
గలభూషణంబులు కన్యకామణికి
ధరియింపఁ జేసి శ్రీధరుమందిరమున
కనుపింపఁ దోడ్కొని యరిగిన నింతి
కరములు ముకుళించి [1]కన్యాలలామ
పరమాత్ముఁ డైన శ్రీపతిని దర్శించి
భయభక్తి మీఱ నెమ్మనఁ బ్రస్తుతించె.
"జయ భక్తమందార! జయ మహోద్దార!
జయ నిత్యకల్యాణ! జయజగత్త్రాణ!
[2]జయ పద్మదళనేత్ర! జయ నీలగాత్ర!

---

1 కాంతాలలామ.

2 జయ శ్రీరమావర జయ దైత్యశిక్ష

జయ కరుణాపాంగ! జయ కీర్తి[1]తాంగ!
జయ పాపసంహార! జయ శుభాకారా!
[2]జయ బాహుబలధుర్య! జయ దేవవర్య!
[3]జయ భోగసుత్రామ! జయ గుణోద్దామ!
జయ రమాహృదయేశ! జయ చిత్ప్రకాశ!
జయ పరమానంద! జయ పుణ్యబృంద!
[4]యని నినుఁ గొనియాడ నలవియే నాకు
ననుఁ గరుణింపుము నాకాధిపతులు
నలుగురు చనుదెంచి నను గేలిసేయఁ
దలఁచి యున్నారు నాథవునిగా నలుని
జేసి రక్షింపుము శ్రీనాథ!" యనుచు
భాసురమతితోడఁ [5]బ్రస్తుతించుచును
జనుదెంచె దమయంతి సఖులతోఁ గూడి
తనతండ్రికడకు నాధరణీశ్వరుండు
పట్టైన పచ్చలపల్లకీలోన
వరపుత్త్రి నునిచి వే వసుధామరులను

---

1 సంగ!
2 జయ బాహాంబలలీల! జయ దీనపాల!
3 జయ సుకసుత్రామ!
4 నిను గొనియాడంగ నేర్తునే నేను
5 బ్రస్తుతిఁ జేసి.

గనుఁగొని "మీరు భూకాంతుల నెల్ల
వినుతవాక్యంబుల వేర్వేఱఁ జూపుఁ"
డని పుత్త్రిఁ గనుగొని "యమ్మ! మాయమ్మ!
యనురక్తి రాజుల నందఱఁ జూచి
మనమునఁ దలఁచిన మనుజేశు కంఠ
మునఁ బుష్పమాలిక ముదమున వైవు"
మని చెప్పి ధరణీశుఁ డంత నైదువుల
ననుపమగతిఁ గూర్చి యతివల కెల్ల
హెచ్చరికలు చెప్పి యేతేరఁ బనిచి
యచ్చుగా సకలసైన్యంబులఁ గొలువఁ
దనకుమారిని నొక్కడాపున నునిచి
యొనరంగఁ బసిఁడి వై చుండుఁ డటంచు
బలము వెలుఁగడ బలువిడి నునిచి
[1]యలరుమ సకలాయుధాన్వితుఁ డగుచు
బలియుఁ డై తా నుండెఁ బార్థివేశ్వరుఁడు
నలివేణి దమయంతి నపుడు తోడ్కొనుచు
చెలికత్తె లిరుగడ చేఁబూని రాఁగ

వసుదేవుఁడు స్వయంవరాగతుల వేర్వేఱ దమయంతితోఁ జెప్పుట.

వలనొప్ప నారాజవరుల వేర్వేఱ
నరయుచు వసుదేవుఁ డనువిప్రవరుఁడు

1 యలవద: యలఘుఁడు.

సురుచిరమతితోడఁ జూపంగఁ దొడఁగె.
"కలకంఠి! యీతఁడు గౌళభూనాథుఁ
డలివేణి యితఁడు మహారాష్ట్రవిభుఁడు
లలన! యీఘనుఁడు మాళవమహీశ్వరుఁడు
నెలఁత! యీనరపతి నేపాళవిభుఁడు
కలికి! యీశూరుండు కరహాటధవుఁడు
వెలఁది! యీరాజు ద్రావిడదేశభర్త
కొమ్మ యీనాథుఁడు కుకురధాత్రీశుఁ
డమ్మ! యీరాజేంద్రుఁ డంగభూవరుఁడు
మదిరాక్షి! యీతండు మత్స్యవల్లభుఁడు
సుదతి! యీనృపమౌళి చోళదేశేశుఁ
డెలనాగ! కుముధరాధీశుఁ డీనృపతి
మెలఁత! యీతండు కాశ్మీరరాజన్యుఁ
[1]డలరుఁబోఁడీ! కుంతలాధిపుఁ డితఁడు
చెలియ! యాధీరుండు సింధుభూనాథుఁ"
[2]డని యిట్లు రాజుల నందఱఁ జూపి
వనితతో నిషధభూవరుఁ జేరఁ[3]బోయి

పంచపది.

నలరాజు దగ్గఱ నలువు మీఱంగ
నలునిరూపంబున నలువు రుండఁగను

---

1 డలఁరుఁబోఁడి యితండు వంగభూవిభుఁడు.

2 డని వాఁడు రాజుల. 3 బోవ.

బరికించి చూచి యా భూసురుం డపుడు
[1]నరుదెంచి యేమియు నన కూరకుండె.
నది చూచి దమయంతి యతివలఁ జూచి
"యిది దేవతలమాయ యిందు కేమందు!
నేవురు నిషధేశు లెం దైనఁ గలరె?
యీవట్టివేషంబు లేల వీరలకు?
నక్కటా! [2]యే నొల్ల నని పలుకుచుండ
తక్కక యిటు సేయఁ దగునె[3]వీరలకు!
తమవంటివారికిఁ దగుదునే యేను?
తమకులాంగనల నెంతటిరూపుదాన?
కరుణ యింతయు లేక కటకటా! వీరు
పరసతి నామీఁదఁ జట్ట పోరఁ దగునె?"

దమయంతి దేవతల నుతించుట.

యనుచు పల్లకి డిగ్గి యమరేశ్వరులకు
మునుకొని చెయ్యెత్తి మ్రొక్కి యిట్లనియె—
"యిదియేల నయ్య! మీ కిటువంటిపనులు
కొదుకక చేయ మీ కూఁతురఁ గానె?

1 నరుదంది.
2 యే నొల.
3 నామీఁద.

[1]నైజ రూపముఁ దాల్చి నగుచుండ తెలుఁగ
రాజిల్లి నను గృపారస మొల్కఁ గాంచి
నాకాధిపతులార! నలునికి నన్ను
వే కూర్చి పెండ్లి గావించి యీవేళఁ
గన్నులారఁగఁ జూచి కరుణతో నలుని
నన్ను దీవించి మన్ననఁ జేసి మీరు
వేంచేయరయ్య! నావెఱ పెల్ల మాన్పి
యంచు వేఁడిన మెచ్చి యతిదయామతిని
ప్రముదితచిత్తులై బలభేది వహ్ని
జముఁడును వరుణుండు సత్వరంబునను
తమతమరూపముల్ తప్పక తాల్చి
యమరంగఁ గనుపడి రంతట కప్పు
డాలోన నలుని నొయ్యనఁ జేరి పువ్వు
[2]మాలిక మెడవ్రేసె మగువ పొంగుచును
దివినుండి ఘోషించె దేవదుందుభులు
భువిమీఁదఁ గురిసెను బువ్వుల వాన

---

1 మీరూపు చేకొని మేదిని యెఱుఁగ
కారుణ్యరసమొల్కఁగా నన్నుఁ బ్రోచి
నాకాధిపతులార! నలునికి నన్ను
చేకూర్చి మఱిపెండ్లిఁ జేసి యీవేడ్క.

2 మాలిక ధరియించె మగువ కంఠమున.

పాడిరి గంధర్వపతులు మోదమున
నాడిరి యెదుర రంభాదికామినులు
నిరృతి వాయు కుబేర నీలగళాది
హరిదధీశులు నిఖిలామరుల్ దివిని
వాసవానల యమవరుణులు భువిని
వాసి కెక్కినవలావనినాథుఁ బొగడి
రఘువర్ణ్యకీర్తి ప్రమూనసీశ్వరుఁడు
నలుని కీర్తించె సుకృతి మీఱ నపుడు
వేఁయంగ దేశాధిపులెల్ల వచ్చి
నా మహీశ్వరునకు నయముగా మ్రొక్కి
పోలుపొందఁ దమపురంబులకేగి రంత

దిక్పతులు వరంబు లిచ్చుట.

నడచు దమయంతి నాత్మలో నెన్ని
పాకశాసనుఁడు దిక్పతులతో వచ్చి
చేకొని నరరాజశేఖరు నపుడు
గ్రుచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి కువలయాధీశ!
యచ్చుగా నీవు మాయాప్తుఁడ వగుచు
చిరభక్తితో నీవు చేయు జన్నంబు
కరుణ మీఱఁగ నేను గైకొనువాఁడ
మఱువకు మామీఁద మక్కువ యనుచు
[1]ధరణీతలంబు నేలఁగ జిరకాల

1 వరమిచ్చి చిరలీల వసుధయొంతయును, ననురక్తిఁ.

మనురక్తిఁ బాలింపు"మని యానతిచ్చె
ననలుఁ డంతట వచ్చి "యవనీతలేశ!
నీవు నన్నెయ్యెడ నెమ్మిఁ బ్రార్థింప
నావంక నిలిచెద"నని వరం బిచ్చె
జముఁ డంత నేతెంచి "జననాథచంద్ర!
రమణ నీ వెంతధర్మము సేయఁ దలఁతు
వారూఢి నే నిత్తు" నని వరంబిచ్చె
నైర్మృతి యట వచ్చి "నరలోకనాథ!
నిరుపమశౌర్యంబు నీకోర్కి కొలఁది
నరయంగ నే నిత్తు" నని వరం బిచ్చె
వరుణుఁ డంతట వచ్చి "వసుధాత[1]లేంద్ర!
[2]చిరకాల మేలు మీఁటితి" నంచుఁ బలికె
వాయుదేవుఁడు వచ్చి "వసుధేశ! నీకు
నాయతగతి వేగ మబ్బు [3]నీ" కనియె
ధనపతి వచ్చి "యో ధరణీశ! నీవు
ధన మెంతఁ గోరినఁ దా నిత్తు" ననియె

---

1 లేశ!

2 కరమర్థి జలము లెక్కడ దలఁతు
వసుధమగతి నిత్తు నని వరంబిచ్చె.
అనిలుఁ డంతట వచ్చి యవనీశచంద్ర!
ఘనలీలవాయువు లెక్కడ నీవు దలఁతు
ననురక్తి నే నిత్తు నని వరంబిచ్చె.

3 గా" కనియె!

మృదుఁ డరుదెంచి "యో మేదినీనాథ !
యడిగినమహి నిత్తు" నని వరం బిచ్చె
నప్పుడు మున మంది యమ్మహీశ్వరుఁడు
తప్పక వారికి దండముల్ పెట్టి
వినుతింప వారలు వినువీథి కెగసి
జనిరి వేగమున నిర్జరలోకమునకు
నల్లుని గూఁతురు నటఁ దోడుకొనుచు
మెల్లన నగరికి మేదినీశ్వరుఁడు

వివాహము.

తిరమైన పెండ్లిపందిలి కేగుదెంచి
కరమొప్పు నవరత్నఖచితమైనట్టి
బంగారుపీటఁపై వధూవరుల
నంగన లటు నిల్పి హారతు లొసఁగ
నవనీసురాంగన లతివేడ్కతోడ
ధవళముల్ పాడఁగ దండివాద్యములు
పటహధ్వనులు నభోభాగంబు నిండఁ
దటుకున భేరీమృదంగగంభీర
రవమున ధారాధరములు ఘూర్ణిల్లఁ
గవఁగూడి వందిమాగధులు గీర్తింప
సంగతిగా నాగసరములు పాడ
సంగీతవాద్యఘోషంబులు చెలఁగ
బూరగల్ గంచుకొమ్ములు కాహళములు

బోరుకల్గుటను నంబుధు లెల్లఁ గల్గ
వేత్తలై హోమముల్ వేల్పించి భూసు
రోత్తము లక్షత లొసఁగి దీవింప
నెలమి వారాంగనల్ నృత్తముల్ సలుప
చెలఁగి పుణ్యస్త్రీలు సేసలు సల్లి
పలుతెఱంగుల శోభనములు పాడ
చెలువంగఁ బెద్ద లాశీర్వాద మొసఁగ
తరలాయతాక్షిని దమయంతి నపుడు
నరపతి నలరాజునకు ధార వోసె
హరుఁడు పార్వతియును నమరినయట్లు
సరసిజాక్షుఁడు రమాజలజాక్షియట్లు
సరసిజాసనుఁడును శారదయట్లు
నెఱి శశాంకుఁడు రోహిణీదేవియట్లు
క్షితిధరాహితుఁడు శచీదేవియట్లు
అతివిభరవియు ఛాయాదేవియట్లు
తిలకించి రట పెండ్లిదినములు గడపి
వల నొప్పఁ బెండ్లికి వచ్చినవారి
భోజనంబులఁ దృప్తిఁ బొందించి మిగుల
రాజిల్లునవహేమరజతాంబరములఁ
దనరుభూషణములఁ దనిపి వీడ్కొలిపి
ఘనలీల వందిమాగధకవీంద్రులకు
దొడవులు మాడలు దొరలవస్త్రములు

తదయక బహురత్న తతుల నొసంగి
వేడుక మీఱ నివ్విధమునఁ బెండ్లిఁ
[1]బోడిమి జరు లెన్నఁ బొలుపొందఁ జేసి
నిరుపమానానూననిత్యసంపత్తి
సురుతరసుఖలీల నుండి రంతటను
కలకంఠి దమయంతికన్యకామణికి
నల నొప్ప [2]మును స్వయంవర మనువార్త

కలి యింద్రసభ కేగుట.

విని కలి నా బాపవిభుఁడు వేవేగ
తనలోన నతుల [3]సంతాపంబు నొంది
యపుడు సంహ్లాదఁగా నాత్మలోఁ గోరి
విపరీతబుద్ధులు వివరించుకొనుచుఁ
దలవెండ్రుకలు వీడఁ [4]దత్తరిల్లుచును
జలజల మని ఘర్మజలబిందు లురలఁ

---

1 పొడిమి జేవతల్ పొగడంగఁజేసి
నరనాథ విభుఁడగు నళినాథుఁ డంతఁ
దరళాక్షితోఁ గూడి ధారుణీశ్వరుఁడు
విరులవిల్తునికేళి వేడ్కఁ జల్పుచును
సురుతరసుఖలీల నుండె నంతటను.

2 విను.

3 సంతసమంది చొక్క.

4 దత్తరించుచును.

బరువున నేతెంచి బలసి దిక్పతులు
గరుడఖేచరయక్షగంధర్వసిద్ధ
సరసవిద్యాధరచారణాసాధ్య
సురయక్షపన్నగుల్ చుట్టును గొలువఁ
గొలువున్న యింద్రుని గొబ్బునఁ గదిసి
"బలవైరి! మా కొక్కపని గల దదియు
వినుము చెప్పెద ధరణీశుపుత్త్రి యొకతె
వనజాయతాక్షి భావజు మేల్బంతి
దమయంతి యనియెడుతరళాక్షి గలదు
క్రమ మొప్ప దానికిఁ గడువేడ్కతోడ
నరయ స్వయంవర మని వింటి నేఁడు
ధరయందు దానిసౌందర్యసంపదకు
సరి రారు రంభాదిసౌరకామినులు
తరముగా దాచక్కఁదనము వర్ణింప
సరగునఁ జనియెదు సఖుని వరించి
తిరిగి రావలయు నేతెఱఁగున నైన
వనిత కెప్పుడు స్వయంవరమొకో యనుచు
దినము లెంచుక యేను [1] దిరుగు చున్నాఁడ
నేఁడు మీధర్మాన నెరవేఱఁ గలిగె
వాడిచేఁ బెండ్లాడి వచ్చెద"ననుచుఁ
"గడఁగి దుశ్శకునముల్ గనిపింప నిటకు

---

1 దిరిగి తిన్నాఁడ.

నడచితి నటుగాన నావివాహమున
కీడు పుట్టునో యెఱుఁగంగ రాదు
నాకేశ! నీతోడ [1]నయ మలరంగ
నిలిచి మాటాడంగ నేఁడు నా మనసు
కొలుపదు నీ కేమికోపమో యెఱుఁగఁ
గగ మర్థి దమయంతికన్నియ నిటకు
వరియించి తెత్తు నో వాసవ! నాకుఁ
గరుణతో నొకయుపకారంబు చేయు
[2]మరసి సురేశ నీ కది విన్నవింతు
నందనవనములో నలినాక్షుఁ గూడి
పొందిక రతికేళి భోగింపవలయు"

ఇంద్రుఁడు కలికిస్వయంవరవిధ మెఱిఁగించుట.

[3]ననవుడు దేవేంద్రుఁ డపుడు దిక్పతులఁ
గనుఁగొని నవ్వి [4]యాకలి కిట్లు ననియె —
"ఏటికి మహికిఁ బోయెదు తద్విధంబు
తేట తెల్లంబుగాఁ దెలిపెద నోయి
యాదమయంతీస్వయంవరక్రమము

1 నలువుమీఱంగ.
2 సురనాథ! యది నీకు పొందిచి చెప్పెదను.
3 నను విని.
4 యా కలిరాజుఁ బల్కె—

నాదిని విని యాహుతాశన శమన
వరుణులఁ గూడి నే వసుధకు డిగ్గి
గఱితచిత్తం బెన్ని గతులనో యరయ
మమ్మెల్లఁ దంద్రులమాఱుగా నెన్ని
సమ్మతి నలుఁ బ్రాణసఖుగా వరించెఁ
గావున నాసలఁ గడఁజేసి మరల
దేవలోకమున కేతెంచితి మీవు
పాలు పొంద నట కేలఁ బోయెద" వనినఁ
గలఁగి వితర్కించి కలిపురుషుండు

కలిపురుషునిక్రోధము - ప్రతిజ్ఞ.

మొగమునఁ జేవురు మురువు నటింప
భుగ భుగ నిగిడి నిప్పులపొగ లెగయ
జొట జొట చెమటలు సోన లై కురియ
తటతట మని ఱొమ్ము తడఁబడుచుండ
కటకటా! యని యౌడు గఱచి కన్నులను
దొట దొట నిప్పులు దొఱఁగ హుమ్మనుచు
కాలాగ్నిరుద్రుఁడో కాలభైరవుఁడో
కాలసూర్యుఁడో లయకాలుఁడో యనఁగ
గర్జించి భీషణాకారుఁ డై యపుడు
నిర్జరుల్ వణకంగ నిలిచి యి ట్లనియె.—
"నిన్నాళ్లనుండి యాయెలనాఁగఁ గోరి
యున్న నే నుండంగ నూరక తాను

నన్నుఁ గా దని [1]వచ్చి నలుఁ డెంతవాఁడు
క్రన్నన నాయింతిఁ గైకొని పోవ
నాకేశ! నీ వేగునాఁ డొక్కమాట
నాకుఁ జెప్పక పోవ న్యాయమా నీకుఁ?
[2]బోయినవా రెల్లఁ బొలఁతి వరించి
యీయెడ కేతేర కెట్లు వచ్చితిరి?
నరులలో సురలమానము గోలుపుచ్చి
వరియింప వచ్చినవాఁ డానలుండు
అమరులు వచ్చినా రని తాను బోక
దమయంతి వరియింపఁ దా నెంత ఘనుఁడో
మంచి దందుల కేమి మది రాత్రిఁ గూడి
యెంచి తాఁ గాఁపురం బెట్లు చేసెడినో
చూచెద" ననవుడు సురరాజు పలికె.—
"భూచక్ర మెల్ల నేర్పున విష్ణుచక్ర
మెలమితోఁ బని సేయ నేలెదుబలియుఁ
డిల వానిసత్య మీ రేడులోకముల
నారూఢి నెంతయు నాక్రమించినది
యీరాజవరునిపై నలుగంగ వలదు
మహిలోన నతఁడు సామాన్యుండు కాఁడు
మిహిరకులాగ్రణి! మేదినీశ్వరుఁడు
సంతతశ్రీమూర్తి సరససత్కీర్తి

1 యారా! 2 బోయినచోట నాపొలఁతి.

మంతుండు నాచారవంతుండు ఘనుఁడు
వానిసత్య మెఱింగి వచ్చితి మీకు
నానరనాయకుం డవనిలోపలను
నీకు సాధ్యుఁడు గాఁడు నీ కసాధ్యుండె
డో కలిరాజ! [1]నీ వూరక యుంకఁ
గోపంబు వానిపైఁ గూడ నామాట
పాపంబు వచ్చు నీపని సేయఁ గూడ"
నన విని మఱియు రౌద్రాకారుఁ డగుచు
ననిమిషపతితోడ ననియె నాతండు
కనలి—"యీ మూఁడులోకముల నాకన్న
ఘనుఁ డెవ్వఁ డున్నాఁడు కంటివే నీవు
వెర వొప్ప నాపేరు విన్నమాత్రమున
హరిహరబ్రహ్మాదు లంతటివారు
వెఱచి చుట్టును రాక [2]వెఱచి యుండుదురు
గరుడ ఖేచర యక్ష గంధర్వ ఖచర
వరు లైన నామాయ వర్ణింపలేరు
సురనాథ! నానేర్పుఁ జూచెద వింక
నలుఁ డనియెడియొకనరుఁడు నాయొద్ద
నిలిచి యుండునె చూడు నీవు మెచ్చెదవు
దమయంతి నాచేతఁ దాఁ బడుపాటు

1 నీ వూఱడు మింకఁ.
2 వెఱచి పాఱుదురు.

రమణి యొవ్వతె పదు రాజ్యంబులోన
నేను గోరినయట్టినెలతను [1]వచ్చి
తాను గైకొని పోవఁ దా నెంతఘనుఁడో!
వానితోఁ జలపోరి వాని నేఁ బట్టి
పూని జూదం బాడ బుద్ధిఁ బుట్టించి
మాయలు చేసి యామహీ నెడఁబాపి
పాయక పై నున్న బట్ట పోఁ జేసి
గారించి యిల గోఁచిగానిఁ గావించి
యారణ్యభూముల నలయంగఁ జేసి
మానిని నెడఁబాపి మనసు నొప్పించు
దీనత నొందించి తెలివిఁ దప్పించి
మాఱురూపము చేసి మహిమఁ దప్పించి
[2]శాతించి యమితదుఃఖముల నొందించి
కుండగోఁకరిఁ జేసి కువలయేశులకు
వండి పెట్టఁగఁ జేసి వాని నీరీతి
చీకాకుపడ మాయ చేయక యున్న
నాకేశ! వినుము నే నలునికి బంట
నాదుఁ దర్కింపఁగా నంచాఁశఁ గలిని
గా" దని యీరీతిగా మహాప్రతినఁ

1 తెచ్చి.

2 ఘోరదుఃఖంబులఁ బొందంగఁ జేసి.

కలి విదర్భ కేగుట.

బలికి యింద్రునితోడ బరువున నపుడు
నిలిచినచోటను నిలువంగ లేక
ప్రాకటంబుగ విదర్భపురంబుఁ జొచ్చి
యాకోపమున నిషధాధీశుఁ డైన
నలరాజచంద్రుని నయముగాఁ జూచి

కలి రంధ్రాన్వేషణము చేయుట.

[1]కలి యెంతమాత్రముఁ గనియుఁ బో వెఱచి
యాతనిసత్యంబు నాతనిశౌచ
మాతనియాకార మంతయుఁ దెలిసి
కుతలాధిపుని జేరఁ గూడ దటంచు
నతఁ డెందుఁ దిరిగిన నది యెల్లఁ గనుచు
నక్కడక్కడఁ గూడి యందంద తిరిగి
కక్కసపడుచు శోకముఁ జెందు చుండె
నంతటఁ గొన్నినా ళ్లరిగిన నలుఁడు

నలుఁడు భార్యతో నిషధ కేగుట కనుజ్ఞ నడుగుట.

సంతసంబున భీమజననాథుఁ గాంచి
"[2]యింక మాపురంబున కేగంగవలయు

---

1 కలిరాజు నలరాజుఁ గదియరా దనుచు.

2 భూమీశ! పురమునకుఁ బోవంగవలయు.

నకలంక! నీపుత్త్రి నంపింపు" మనిన
"నటువలెఁ జేయుదు మనుజేశతిలక!
కుంతలకుంతలఁ దోడుకొని పోవ కిచట
నుండు మన్నను మీర లుందురే" యనుచు
వెండియుఁ బలికి భూవిభుఁడు కుమారి
నారయుడఁ బొడగాంచి [1]యంత ని ట్లనియె.—
"నోయమ్మ! [2]నీమగఁ డొగిఁ బురంబునకుఁ
బోవలె నని నీవు పోయి ర" మ్మనిన
[3]వావిరి దమయంతి వగచుచు నపుడు
తల్లియొద్దకు వచ్చి తనమానసమునఁ
దల్లడించుచుఁ బల్కెఁ "దండ్రి నన్నిపుడు

1 యప్పు డి ట్లనియె.—

2 నీవిభుఁ డొగిఁ.

3 వావిరి హా! యని వా విచ్చి యేడ్చి
యొయ్యన తనుతల్లియొద్దకు వచ్చి
యయ్యెడ నేడ్చుచు నగివ యిట్లనియె.—
"ఓతల్లి యిపుడు మాయూరికిఁ బోవ
నాథుఁడు నన్ను రమ్మని చెప్పెననుచు
నాతండ్రి పనుదెంచి నన్ను బొమ్మనుచు
నాతోడ శెలవిచ్చినాఁడె యోయమ్మ!"
యనవుడు తనపుత్త్రి నపుడు కౌఁగిటను

తనయల్లుఁ డూరికిఁ దర్లిపోఁ దలఁచి
నను వెంట నంపుమన్నాఁ డని గాన
నాతనివెనువెంట నంపుదు ననుచు
నాతోడ నెఱిఁగించినాఁడె యోయమ్మ!"
యనవుడు తనపుత్త్రి నతివ కౌఁగిటను
నునిచి హా! యని యేడ్చి "యో యమ్మ!" యనుచు
"నను బాసి పోయెదే [1]నాముద్దుచిలుక!"
యని తల్లి పుత్త్రియు నందంద యేడ్వ
దమయంతిదాదులు దాసజనంబు
గుమిగూడి యందఱు గో యనియేడ్వఁ 740

భీమరాజు కుమారితకు ధర్మము లుపదేశించుట.

జనుదెంచి భీమభూజననాయకుండు
తనపుత్త్రి నూరార్చి తనయింతిఁ దెలిపి
దాదుల వారించి దమయంతిఁ జూచి
యాదరంబునఁ బల్కె "నదియేమె తల్లి!
యేల యేడ్చెదవు నీ కేమిటఁ గొదువ
లాలితసౌందర్య[2]లక్షణాఢ్యుఁడు
ఇల నేడుదీవుల నేలెడురాజు
నలరాజచంద్రుండు నరలోకనాథుఁ

1 నాముద్దులాడి.

2 లక్షణాన్వితుఁడు; లక్షణోన్నతుఁడు.

దట్టభూనాయకుఁ [1]డతివరో! నిన్ను
నెట్టనఁ జేపట్టె నీ కేల వగవ
నరలోకసుతుఁ డైననలచక్రవర్తి
యరయ నీవలన నా కల్లుఁ డై యొప్పె
పెక్కుకాలము నాకు బిడ్డలు లేక
[2]మక్కువ నిను గాంచి మాన్యుండ నైతి
సురనాయకుల [3]నేఁడు సూడంగఁ గలిగెఁ
గర మొప్పఁ జిరకీర్తి గలుగంగఁ జేసి
ఇందీవరాక్షి! నీ విందును నందుఁ
బొందుగా వచ్చుచుఁ బోవుచు నుండు
మమ్మరో! నీయున్న నాపుడు వెంట
సమ్మదంబునఁ బోయి [4]చను వెమ్ము నీవు
మనమున దుఃఖంబు మాను మోయమ్మ!
నినుఁ జూడ కెన్నాళ్లు నిర్వహించుదునె
పెనుపొంద వెంటనే బిలువనంపింతు"
నని బుజ్జగించుచు [5]నాదరబుద్ధిఁ

1 డలివేణి!
2 తక్కక నినుగంటి తనయ నీవలన
3 పెల్లఁ జూడంగఁ గలిగెఁ.
4 చయ్యన రమ్ము.
5 నాదరంబునను.

దనపుత్త్రి నలునకుఁ దగనొప్పగించి
తనయకు వరణంబు తనియంగ నిచ్చి
పోయి రమ్మని పల్కఁ బొలఁతి శోకమును
బాయక తమతల్లిపదముల వ్రాల
గ్రుచ్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి కోర్కె దీవించి

తల్లి కుమార్తెకు బుద్ధులు గఱపుట.

చెచ్చెర బుద్ధులు చెప్పంగఁ దొడఁగె —
"మతితోడ గురుభక్తి [1]మానకెల్లపుడు
సతతపతివ్రతాచర్యలు విడకు
[2]పతిమాట నడుచుచుఁ బరిచర్య చేసి
పతిని శ్రీపతిఁగాఁగ భావింపు మమ్మ!
వసుమతి మనసరివారలలోనఁ
బొసఁగ సత్కీర్తులఁ బుట్టింపు మమ్మ!
మదిరాక్షి! చెలువంద మనవంశమునకు
వదలక మఱియొకవన్నె దేవమ్మ!
కుసుమకోమలి! బంధుకోటి కీర్తింప
వసుమతీశుఁడు మెచ్చ వర్తింపు మమ్మ!
సరసత నాథుండు చనవిచ్చునపుడు

---

1 మఱవ కెల్లపుడు.

2 పతిమాట కలనైనఁ బాయక వినుము.

నరిముఱిఁ బలుమాట లాడకు మమ్మ!"
యని ముద్దుఁబెట్టి చయ్యన బుద్ధి చెప్పి
మునుకొని మోమున మోమును జేర్చి
"నాయమ్మ! నాకూన! నాముద్దుచిలుక!
పోయి ర"మ్మనవుడు పోయి తండ్రికిని
మ్రొక్కన దీవించి మొగి బుద్ధి చెప్ప
గ్రక్కున నవరత్నఖచితమౌక్తికపు
లోలోన నీరజలోచన నునుప

నలుఁడు నిషధకు భార్యతోఁగూడ నేగుట.

నాలోన నలుఁ డొక్కయరదంబు నెక్కి 790
మామను వీడ్కొని మగువయుఁ దాను
ప్రేమతో దమనుండు వెంబడి రాఁగ
కరిరథహయభటఘోటకంబులు గొలువ
వరుస ముప్పదిరెండు వాద్యముల్ మ్రోయ
వారక భటులు కైవారంబు సేయ
వారకామినులు లిరువంకల నాడఁ
జేరి పుణ్యాంగనల్ సేసలు చల్ల
ధారుణీసురులు బాంధవులు కీర్తింప
దివినుండి దేవతల్ దీవించు చుండ

నవనిఁ బువ్వులవాన లంతటఁ గురియ
మనుజేంద్రుఁ డిటువంటి [1]మహిమ శోభిల్లఁ
జను దేర నప్పుడు సంభ్రమం బెసఁగఁ
బురమువా రెల్ల రుప్పొంగుచుఁ గూడి
[2]వరుసతో నెదురుగా వచ్చి వీక్షింప
పరివారజనములు భక్తి సేవింప
నరపతి తనపట్టణముఁ బ్రవేశింపఁ

పౌరకాంతలు దమయంతిని జూచి వర్ణించుట.

బురసతీజనము లప్పుడు వేడ్క లలర
గురుతరప్రీతిఁ గుంపులు గూడి
దమయంతిఁ గనుగొని తమలోనె తాము
ప్రమద మెలర్పఁగా బలికి రి ట్లనుచు —
"సీమంతినీమణి నిదె చూడరమ్మ!
రామాభిరామ నిర్ఝరపుణ్యాసీమ

---

1 మహిత సంపదలఁ.

2 వరుసతో నెదురేగి వడి సంతసమున
కరములు ముకుళించి కడుభక్తిమీర
కరమొప్పఁ గొంపోవఁగా రాజవీథిఁ
బురసతీజనము లప్పుడు వేడ్క లలర.

సీమ కా దిది మంచి చెలువైన లేమ
లేమ కా దిది మంచి లేమావికొమ్మ
కొమ్మ గా దిది మంచి కులుకుకెందమ్మి
తమ్మిగా దిది మంచి తావిపూలతిక
లతిక గా దిది మంచి లావణ్యప్రతిమ
ప్రతిమ గా దిది పుష్పబాణునికంతి
దంతి గా దిది రతి తగ మెచ్చుకాంత
కాంత గా దిది నీటు గలభోగికన్నె
కన్నె గా దిది మెచ్చు కనకంపుఁ దిన్నె
తిన్నె గా దిది కావి తేటపన్నీరు
నీరు గా దిది చిన్ని నెలరాజుతీరు
తీరు గా దమ్మ యీ దేవిలావణ్య
మంతయు వర్ణింప నలవియే మనకు
వింతగా" నని యిట్లు వివిధంబులను
వినుతింప నలమహీవిభుఁ డవ్విధమునఁ
దనరారు శుభముహూర్తంబున నతఁడు
నగరుఁ బ్రవేశించె నాతియుఁ దాను
జగతీశులును మహాజనులు బాంధవులు
హితులు మంత్రులు పురోహితులును దదను
మతి నేగి రట తమమందిరంబులకు

దమనుఁ డూరి కేఁగుట.

అంతట దమనాఖ్యుఁ డామహీశునకు
సంతసంబున మ్రొక్కి "జననాథ! యేను
పొలుపొంద నూరికిఁ బోయి వచ్చెదను
కలకంఠిదమయంతి కన్యకామణికి
వయసు మిక్కిలి లేదు వసుధాతలేశ!
దయ నేలుకొమ్ము బిత్తరిని మమ్మెంచి"
యని విన్నపము సేసి యా దమయంతి
గనుఁగొని "మది బుద్ధి గలిగి భూవిభుని
మర్మంబు లెఱిఁగి సమ్మతి భక్తి వెలయ
నర్మిలి నడువుము నయముతో నీవు
అరయంగ నూరికి నరిగెద" ననినఁ
దరళాక్షి తనయన్నఁ దప్పక చూచి
[1]కన్నుల గురుబాష్పకణములు దొరుఁగ
"నిన్నాళ్ళవలె నుండ కికఁ బుద్ధి గలిగి
మన్ననఁ బ్రజలెల్ల మహి మెచ్చి పొగడ
నన్నికార్యంబుల నరసి సద్భక్తిఁ
దల్లిదండ్రులమాట దాఁటక రాజ్య
మెల్ల నేలుము ప్రజ లెద సంతసిల్ల
మెచ్చుకీర్తులచేత మెలఁగు మోయన్న!

---

1 కన్నులఁ గడుబాష్పకణములు దొరుఁగ.

విచ్చేయు" మనుడు వేవేగంబె యతఁడు
తనబలంబులు గొల్వఁ దనపురి కరిగి
తనతండ్రిఁ గూడి భూతల మేలుచుండె.

నలదమయంతుల విహారము.

[1]అంతట నిషధేశుఁ డా దమయంతి
సంతసంబునఁ గూడి సరసులయందుఁ
గేళీవనములందుఁ గృతకాద్రులందు
మేలిమిహాసలందు మేడలయందు
నిరుపమానవిభూతి నిరతంబు నిట్లు
సురతభాసురకేళి సౌఖ్య నోలుచును
శ్రీరామచంద్రునిరీతి సంప్రీతి
ధారుణీచక్రంబు దగ నేలుచుండె
అని యిట్లు బృహదశ్వుఁ డాధర్మజునకుఁ
బెనుపొంద మున్ను [2]తా విన్నమార్గమున
వరుసతో నలచక్రవర్తిచరిత్ర
సరసులు మెచ్చ విస్తారంబు గాఁగ
వినుతవాక్యంబుల వెలయంగఁ జెప్పె
ననుచు వాధూలగోత్రాబ్ధిచంద్రుండు

---

1 మనుజేశుఁ డంత యామగువనుగూడి
జనుతం బరువట్టి సరసులయందుఁ

2 చెప్పిన మార్గమునను.

చిరకీర్తివంతుఁ డాశ్రితకల్పతరువు
కరుణాపయోనిధి కందాళదొడ్డ
యాచార్యునకు శిష్యుఁ డైనట్టివైష్ణ
వాచారతత్పరుఁ డతిదయాపరుఁడు
పొలుపు మీఱినచక్రపురవిహారుండు
వలనొప్ప నానికి వరకుమారుండు
అకలంకమానసుం డమితపుణ్యుండు
సకలవైష్ణవపాదసంసేవకుండు
రంగనామాత్యుండు రాజపూజితుఁడు
సంగీతసాహిత్యసత్కళావిదుఁడు
సరససత్కవివరసద్భూషణుండు
ఆరయంగ నాతని కనుఁగుసోదరుఁడు
తనరిన యాంధ్రవిద్యాప్రవీణుండు
జనలోకవిదితుండు సజ్జనహితుఁడు
తిరువేంగళార్యుండు ధీరాగ్రగణ్యుఁ
డరయ నాతనిపుత్త్రుఁ డబ్ధిగంభీరుఁ
డమలమానసుఁడ విద్యావిశారదుఁడ
రమణ నే వరకవి రాఘవాహ్వయుఁడ
నరహరి ఘటికాద్రినాథుని పేరఁ
బరువడి నే నాంధ్రభాషలఁ [1]దెలియ
నవని శ్రీహరిదాసు లైనట్టి సరస

1 తెలుయ.

కవులసత్కృప నాకుఁ గలుగుటఁ జేసి
యీ నలకథయందు నిది పూర్వభాగ
మేను రచించితి నీచరితంబు
నెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
నెవ్వరు వ్రాసిన నీశుని కరుణ
నాయురారోగ్యంబు నైశ్వర్యములను
బాయకుండఁగఁ బుత్రపౌత్రసంపదల
నాచంద్రతారార్కమై యుందు రెలమి
భూచక్రమున మఱి పూజితు లగుచు

ఇది ద్వితీయాశ్వాసము.

నలచరిత్ర పూర్వభాగము సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

నలచరిత్రము

ఉత్తరభాగము—తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీకరచారిత్ర! శృంగారగాత్ర!
పాకశాసనవేద్య! భవరోగవైద్య!
చిరపుణ్యకీర్తి! యాత్రితనుతకీర్తి!
కరుణానివేశ! శ్రీ [1]ఘటికాద్రివాస!
యవధరింపుము పాండవాగ్రతనూజుఁ
డవిరళమతితోడ నాదమయంతి
పరిణయక్రమ మెల్ల భక్తిశోభిల్ల
నరిముని విని విస్మయానందుఁ డగుచుఁ
గరములు ముకుళించి "ఘనయోగిచంద్ర!
యెఱిఁగింపు మటుమీఁది వృత్తాంత మెల్ల"
ననవుడు బృహదశ్వుఁ డారాజుఁ జూచి
వినుమని వేడ్కతో వివరింపఁ దొడఁగె —

1 ఘటికాచలేశ!

దమయంతికిఁ బుత్రజననము.

అంతటఁ గొన్నాళ్ల కాదమయంతి
కాంతాలలామంబు గర్భంబుఁ దాల్పఁ
బరిపూర్ణసోముని బడలించుమోము
దొరకొని వేగుచంద్రునిరీతి నుండె
ననఁగిల్లుపూచెం డ్లనం దగుచనుల
మొనల నల్లనివర్ణములు గానుపించె
మృదుబింబము నన్ని హెచ్చుని[1]గ్గొని
[2]కనిసిన మలినాబ్దు గప్పిన ట్లుండె
బడలికల్ మేనునఁ బర్వె నంతంతఁ
నడుమ మంతంబాసె నాభి గన్పడియె
సవరణ నల్లపూసల పేరువోలె
నవిరళం బగుచు నూఁగారు సూపట్టెఁ
గలికిచూపులఁ జంద్రకల్ పర్వె ననఁగ
పఁచఁబారౌను గండపాలికానుగళ
మలివేణి ముఖచంద్రుఁ దమ్మృతంపురసము
చిలుకుచందంబునఁ జిట్టము లెసఁగ
గగనభాగంబు సాకారమై యొప్పు
పగిదిఁ గౌఁదీఁగె చూపట్టె నానాఁటఁ

1 వెడవి.

2 కవలిక కమలినాగలి ముండెఁ బాఠ.

¹బాలుపొంక నవమాసములు పూర్ణమైన
నలర సమస్తగ్రహంబులు వరుసఁ
దప్పక తమతమతావుల నుండ
నప్పుణ్యలగ్నంబునందు నయ్యింతి
²మరునిభుం డైనకుమారునిఁ గనియెఁ
బుధవరాతి³సమునిఁ దత్పుత్త్రునిఁ జూచి
గుణతరమతి తనకులగురుఁ డైన
గురువు వసిష్ఠుని గోరి రప్పించి
ధారుణీసురుఁ బాంధవుల నాగరులఁ
గూరిమి నంతఱఁ గూడ రప్పించి
యంతట గురునాథుననుమతంబునను
సంతోషచిత్తుఁ డై జాతకర్మంబు
నలరంగఁ జేయించె నపుడు పుత్త్రునకుఁ
జెలువు మీఱఁగ నింద్రసేనాహ్వయంబు
నొనరంగఁ బెట్టె పుత్త్రోత్సవం బెల్ల
ననురక్తిఁ జేయించె నపుడు భూసురుల
కాదిభూదానకన్యాదానములను
గోదానములఁ జేసి కుతుకం బెసఁగఁ
దక్షిణవారి కంచఱి కక్షిప్తముల

1 బాలింతి నవమాసములు.

2 మారునివంటి కుమారునిఁ.

3 సముఁడైన భూవల్లభుండు.

మక్కువ నొసఁగి యిమ్మహి నేలు చుండె.

కలి చింతించుట.

అని చెప్పఁ గాఁ గొని యాకలిపురుషుఁ
డెంలోనఁ జింతాప మేతుఁడై యపుడు
"దమయంతితోఁ గూడ ధారుణీశ్వరుఁడు
కోమలిని బడసి యాకాంక్షిని నెల్ల
నేలుచున్నాఁడు నే నిట వచ్చి యెంత
కాఁ మాఁగెనొ ఘాతె ఘనుఁ డౌట తెలుఁగ
నాలిఁగిన నే నేల యిందు వచ్చెను
హరిహరబ్రహ్మాదు లంత వారి
నామాయఁ బడవైతు నసలు నా కెంత
యేసి సేయుదు నింక నేవిచారంబు
కోమలివల్లను జెడ్డకోమటివలెను
దేమిఁక [1]వెనువెంటఁ దిరుగఁ బోయెదను
వనజాక్షికని స్వయంవర మన్న మాట
విని వాని వరియింతు వేవేగ ననుచు
పురుహూతుకడ కేఁగి పోయి చెప్పితిని?
సురనాయకుఁడు ముచ్చు సువతిని గోరి
పోటమి నీవేల పోయెద వనుచు
నాలోడ నతఁ డేల నవ్వుచుఁ జెప్పెఁ

1 వె వెంటఁ.

గోపించి యప్పుడా కుధరారితోడ
నేపునఁ జలపట్టి యేగతి నైనఁ
గలఁచి కాటించెదఁ గాక నే ననుచుఁ
బలువెఱంగుల నేఁ బంత మాడితిని
పురుషార్థుఁ డిప్పుడే పోవ ద్దటంచు
సరసతఁ బలుమాఱు చాటించి చెప్ప
వీఁకతో నామాట వినక వచ్చితిని
నాకేశుఁ డేమని నవ్వునో? సొఱుఁగ
నితఁ డనాచారంబు లెన్నండు సేయు
నతివేగ నే నప్పు డంటఁ బోయెదను
తనవల్ల బొసఁగని తప్పులు గలవె"
యని యని తలపోసి యంతలో నోర్చి
"యింత కాలము గాచి యిఁక నేను బోవఁ
బంతంబు గా? దేపట్టున నైనఁ
జేరి యీప్రతిన నేఁ జెల్లింప కున్న
నారయ నన్నుఁ గాదండ్రు లోకముల"
నని యిట్లు మదిలోన నందంద తలఁచు
చును గాచి యుండె నశుద్ధిఁ గోరుచును.

దమయంతి పుత్రిజననము.

అంతటఁ గొన్నాళ్ల కాదమయంతి
కాంతాలలామంబు గర్భంబుఁ దాల్చి
పానఁ బట్టినమరుశరమో యనంగ

మాసుగా నొక్క [1]కుమారితఁ గనియె.
ధరణీశుఁ డప్పుడు తనతనూభవకు
నరుదార జాతకర్మాదుల నెల్ల
నేత్రోత్సవంబుగా నిఖిలంబుఁ [2]దీర్చి
పుత్త్రికోత్సవ మిట్లు బుధు లెన్న నడపి
చెన్ను మీఱంగ నింద్రసేనాహ్వయంబు
కన్యయ కిడి ధరాకాంతుఁడు వేడ్క
నట నశ్వమేధాదియజ్ఞముల్ సేసి
కుజనులఁ నడఁచి సద్గుణుల రక్షించి
యాచారవంతుఁ డై [3]యతిధర్మబుద్ధి
భూచక్ర మెల్ల నేర్పున నేలుచుండె

కలిమాయ.

ఆమాడ్కి దైవారి యట నొకనాఁడు
వేమాఱు నా శౌచవిధి సల్పునపుడు
మడిమ నొకించుకమాత్రంబు నీటఁ
దడియక పడి యున్న ధర్మేతరుండు
మునుమున నది చెన్నముగ నిరీక్షించి
యనయుఁ డై "తనకార్య మంత యీదేతె"
నని [4]పొంగి తనదు మే నంతయుఁ దాఁచి

1 కుమారిని. 4 మెచ్చి.
2 దీర్చి.
3 యఘుము లడంచె.

పనివడి సూక్ష్మరూపమ్ము ధరించి
యొడలున భారమై యుండక యెప్పు
డుడుగక యచ్చోట నూతఁగా నిలిచె
అది [1]గానలేఁ డయ్యె నవనీశ్వరుండు
విదితసత్కర్మముల్ వేగ తీర్చుచును
నిర్మలచిత్తుఁడై నేఁతయుఁ దాను
ధర్మంబు దప్పక ధర నేలుచుండి
యొకనాఁడు నలవిభుం డుత్సాహి యగుచు
నకలంకరత్న[2]సింహాసనసీమ
నిరుగడ హితపురోహితమంత్రివంశ
గురులు గొల్వఁగ నిండుకొలు వున్న వేళ

కలి మాయాకిరాతవేషంబున నలునిదగ్గఱకు వచ్చి వేఁటకువచ్చుటకు బుద్ధిఁబుట్టించుట.

కలి తనరూపంబు కఠినరూపంబు
గలయొకబోయ యై కనుపట్టె నపుడు
కులుచవెంట్రుకలపైఁ గుల్లాయిఁ బెట్టి
గుఱుతుగాఁ జిగురుటాకులుగొన్ని పట్టి
సారెకు ముదురుమీసముల్ నుల్చుచును
బోరనఁ జనుదెంచి భూనాథుఁ గాంచి

1 గానలేక యూ యవనీశ్వరుండు.

2 సింహాసనంబునను.

చెలు వంద మింటికి జేయెత్తి మ్రొక్కి
మలకలఁ దనజాతిమాటల ననియె.—
"విను సామి నా చిన్నవిన్నపం బొకటి
ఘన మైన దేవర ఘన మైనదొరవు
[1]మే మున్నపురమున మృగములు పెక్కు
సామి కైన గణింప శక్యంబు కాదు
మన్నుబోతులు మఱి మదపుటేనుఁగులు
దున్నలు సింగముల్ పొలఁగక యుండు
లేడిపిల్లలు దుప్పు పెనూఱుకోళ్లు
కూడి మిన్నులఁ బోకుఁ గుప్పించి దాఁటి
పందులు నదులవెంబడి ద్రవ్వుచుండుఁ
గుందేళ్లఁ గుంపులు కుప్పించి దాఁటు
నెలుఁగులు చీమల నెగఁ బీల్చుఁ బుట్ట
బిలములఁ గుహాలందు బెబ్బులుల్ చిఱుత
పులులు గోండ్రిలుచుండు భూగుహాగ్రముల
బెళగువ్యాలును గండభేరుండములును
లావుకల్ చిలుకలు కుముకుల్ జిలుఁగు
పావురంబులు సాళువపుడేగగుములు
పొలు పొందు బహుమృగంబులు ఖగంబులును
గల విట్లు మే మున్నకాంతారభూమి
నా వింత లన్ని యే మని విన్నవింతు

1 మే మున్న యడవిలో.

భావించి కన్నులపండువుగాఁగ
మేటిఘోటక మెక్కి మృగయులతోడ
వేఁట లాడఁగ మీరు వేంచేయవలయు"
ననవుడు మోదించి [1]యాత్మ నూహించి
యొనరంగ వానికి నుడుగర లిచ్చి
"యరుగుము రేపటి కాలాన మేము
నరుదెంచెదము వేట లాడంగ" ననిన
విని బోయవాఁ డంత వేవేగఁ గదలి
చని పురి వెడలి యిచ్చ నవ్వైశ్యుఁ డయ్యె
మనుజేంద్రుఁ డంతట మంత్రిని జూచి
"యనురక్తితో వేట లాడంగ వలయు
మనము రేపటికి సమ్మదము దైవార"
నని పల్కుచుండఁగా నంతలోపలను
విపులతేజము సూని వెసఁ గప్పి మీఱి
యపరభాగంబున నర్కుఁడు గ్రుంక
జగతీశ్వరుఁడు కొలువు చాలించి లేచి
నగరిలోపలి కేగె నయమార్గమునను
నలి రేఁగి యంతలో నాల్గు దిక్కులను
బలు వైనచీఁకటుల్ పర్వ నందంద
కలువలు వికసించెఁ గమలముల్ మొగిచెఁ
దళదళ వినువీథిఁ దారలు పొడమె

1 యమ్మహీనాథుఁ, డొనరంగ.

నంతఁ జంద్రోదయం బైన నిద్ధాత్రి
నెంతయు వెన్నెల లెసఁగెనా పిదపఁ
గమలబాంధవుఁడు నిక్కముగ నీ దిశకు
నమరంగ నిదె వచ్చు నని పల్క వచ్చు
వేఁగువాఁడును బోలె వెలి వేఁగుచుక్క
బాగుగాఁ బూర్వదిగ్భాగంబునందుఁ
జూపట్టె నంతలోఁ జుక్కలు మాసె
నేపు మీఱఁగ పక్షు లెలుఁగిచ్చి కూసెఁ
దరిగాఁ గేళీగృహాంతరదీపపుంచులు
పోరిఁ బోరిఁ గుక్కుటంబులు కూయఁ దొడఁగె
మున మంచి తామరల్ ముఖములు విచ్చెఁ
బొదలక కల్వగుంపులు చింత నొందెఁ
పోరిఁబోరి పాములు పుట్టలఁ జేరఁ
దఱు చైనభూతముల్ తల సూప వెఱచెఁ
దనరినయింద్ర నందనవనంబునను
ఘనశాఖఁ బూసిన కింశుకంబో యనంగ
నరుణోదయం బయ్యె నంతలోపలను
ధరణీసురుల చేతఁ దాఁ బూజఁ గొనుచుఁ
దపముల మెచ్చు నెత్తంబుల హెచ్చు
తపనుండు పూర్వభూధర మెక్కెనంత

నలుఁడు వేఁటకుఁ బోవుట.

నలరాజు మేల్కని నగవు వెల్వడలి

వెలయంగ సంధ్యాదివిధు లొప్పఁ దీర్చి
కుంకుమఁ బన్నీరుఁ గూర్చినగంధ
పంకంబుఁ దనమేన బాగుగా నలఁది
నలువుగాఁ గస్తూరినామంబుఁ దీర్చి
చెలఁగుచు విరిసరుల్ సిగ నిండఁ దుఱిమి
బురుసవన్నెరుమాలుఁ బొందుగాఁ జుట్టి
సరిలేనిరత్నభూషణములు పెట్టి
వరుస బంగరువ్రాఁత వ్రాసినజిలుఁగు
సరిగెదుప్పటి మొల సరగునఁ దాల్చి
పాటించి కన్నులపండువుగాఁగ
వేఁటశృంగారంబు వెలయంగ మించి
యపరిమితోత్సాహుఁ డగుచు నలుండు
*సపరివారుండయి చనుదెంచి యపుడు
[1]విపినయాత్రాభేరి వేయించె నంత
అపుడె యీ బ్రహ్మాండ [2]మగలిన ట్లయ్యె
భూతల మదరె నభోవీథి బెదరె
ఖీలిల్లె గ్రహములు బెగడె భూతములు
జలధులు గలఁగె నక్షత్రముల్ రాలెఁ
గులగిరుల్ గదలె దిక్కులు వ్రీలె నపుడు
శత్రురాజన్యులు సకలంబు డించి
మిత్రుల డించి నమ్మినవారి డించి

---

1 విజరీజముగ భేరి. 2 మదరిన.

హయముల డించి భటావళి డించి
రయమున వారణరథముల డించి
కొందఱు కొండల గురుతరాటవులఁ
గొందఱు పట్టిరి గుండెలు చెదరి
చపలతఁ బ్రజలు మూర్ఛలనొంది రంత
నపరిమితోత్సాహులై వేటకాండ్రు
కుఱుచమీసమ్ములు గుజ్జురూపములు
బిరుసైన మేనులు పెద్దపిక్కలును
చిఱుతపీనులు నెఱ్ఱజీర్లకన్నులును
గురువిందపూసలఁ గొమరొప్పు పేర్లు
నెఱిమించఁ దిలకించు నీలివట్టులును
కుఱుచకాసెలచెంగుకొసలు బిగించి
పట్టుచుంగులు మీఁదఁ బ్రబలి తనర్పఁ
జుట్టుకాసెలు నిండ సురియలు చెక్కి
పదెములు మొలఁ జెక్కి బిరుదుమాట్టీలు
బెడగొందుపీనుల బిల్లులు కట్టి
కడిఁదిమెకంబులు గఱవకయుండఁ
దడబడఁ బాగులు తరుమక యుండ
వలనైనబవనికల్ వాకట్టువేళ్లు
తలముళ్లఁ దిరముగాఁ వాల్చి మేనులకుఁ
దఱచుగా [1]మించుదంతపుబిల్ల నమరు

1 మంచి.

చిలుతకాసెలు వలచెంపల [1]నమర
వలలబండ్లను పోగువారు మోకులును
బలువాఁడి మీఁజెనపందిబల్లెములు
జిగుసుకోలలు మేఁటిచిక్కము లురులు
తెగ నీలిమబ్బులఁ ద్రిప్పుడు త్రాళ్లు
పిగిలిచెం డ్లమరిన పెద్దయీటెలును
జిగివెండికట్లచేఁ జెలఁగుసింగిణులు
మెలపుసింగంబుల మీఁదను గదియఁ
గలిగినవేఁటకుక్కలను బంగారు
గొలుసులఁ బట్టించి ఘోరాననములు
గలిగి భయంకరాకారులై వెడలి
రంతట నలవసుధాధీశుఁ డధిక
సంతోషమున మణిస్యందనంబందుఁ
దనయుండు మంత్రియుఁ దనకూర్మిసతియుఁ
దనుఁ గొల్వఁగాఁ బ్రమోదంబున నెక్కి
భేరి వేయించెను పృథివి కంపింప
వారక దొర లిరువంకలఁ గొలువ
జనవల్లభుఁడు వేఁటఁ జనుదెంచెనపుడు

వేటకాండ్రయుత్సాహములు.

గొనకొని నల్లనికొండలో యనఁగ
కరమొప్పు నవ్వేఁటకాండ్రు వేవేగ

---

1 చెరివి.

అరదంబుముందఱ నందంద రాఁగ
"బలుసింగములనైనఁ బొంకి పోనీక
చలమున గుండియల్ చీలఁ గుమ్మెదము
పులి నైన గవి జొచ్చి పొట్టలివలెను
యిలమీఁదఁ బడి కుమ్మి యీడ్చి తెచ్చెదము
మదగజంబుల నైన మనము లడంచి
పదపడి విడువక పట్టి తెచ్చెదము
దొరసి మిన్నుల బొలు దుప్పుల నైన
బిరబిర ఖండించి పేశికి తెచ్చెదము
[1]హరిణవరాహంబుల నందంద తఱిమి
తిరతిరఁ గండలు చెండి తెచ్చెదము
పులులఁ గానములఁ బోనీక చేతి
బలిమి బల్లెంబులపాలు చేసెదము
ధరణీశ!" యనుచుఁ బంతము లాడుకొనుచు

నలుఁడు వేఁటాడుట.

నడుగుచో నెదుట నింపయి మాతులుంగ
భల్లాతకీ పారిభద్ర మధూక

---

1 అట్టిట్లు పోనీక యడవిజంతులను
బట్టి బల్లెంబుల పాలుచేసెదము"
అనియని పంతంబు లాడుచువారు
చనుతేర ముందర చందనకుటజ
భల్లాతకీ పారిభద్ర మధూక

సల్లకి కురువక సాల హింతాల
బదరి తింత్రిణి బిల్వపాటలీ క్రముక
కదలీ వటాశ్వత్థ ఖర్జూర లుంగ
పనస పిప్పల నింబ బంధూక సరళ
ఘనసార తాళ మాకందాదివిటపులు
ఘనపరంపరలఁ జుక్కలఁ దాఁకుచుండ
గొనకొని ముప్పిరిఁ గొనుచు నేలాది
మల్లికాదికలతల్ మహీజకుంజముల
నల్లన రవిరశ్మి యడరనియిరుల
నడవిఁ బ్రవేశించి యారాజవిభుఁడు
కడువడి మేఘముల్ గర్జించినట్లు
ముదమొప్ప శంఖిని మ్రోయించె నపుడు
బెదరెర మృగావళి తల్లి కలఁగి
పెలపెల చెవు లెల్ల నిక్కరించుకొని
సొలసి నల్దిక్కులు చూచుచు నుండ
పిడుగులకంటెను బెడిదమైనట్టి
కడువాఁడితూపు లొక్కట నలుం దేయఁ
పసువుల నాటనఁ దత్తరించుచును
గొనప్రాణములఁ గస్సుకొనడియేనుఁగులు
విలవిలఁ బ్రాణముల్ విడుచుసింగములు
బలునెత్తురులఁ దోఁగి పడెదుబెబ్బులులు
వడిమెడల్ దెగి నేల వాలుదుప్పులును

బడిబడి పోలేక పడుగండకములు
యురములు దెగి [1]నేల నొరగుదుప్పులును
శిరములు దెగి పడుపింగిళీకములు
పులుమాలు గూయుచుఁ బడెడుజింకలును
దెలియక భయమునఁ ద్రెళ్లునక్కలును
యవని పైఁ బడి పొరలాడుపందులును
సవిలిన పొదలలో వాగుకుందేళ్లు
నీరీతి మృగముల నేపడగించి
ధారుణీశ్వరుఁ డంత దయఁ దాల్చి [2]నిల్చి
వేఁట చాలించిన వేఁటకాండ్రవని
దాఁటించి మఱి దప్ప దారినయట్టి
ఘనమృగంబులమీఁదఁ గదియుచు క్రీతిఁ
గొనఁగ నేపుల నుసికొలిపి బాణములఁ
బవములు ఖండించి పార్శ్వముల్ నఱికి
రదములు గదపి కరంబులు ద్రుంచి
నఖములు దునిమి [3]ఖడ్గములు ఛేదించి
ముఖములు చెక్కి కొమ్ములు నుగ్గు చేసి
నడుములు నఱికి చూర్ణంబు గావించి
తోఁదలు చెండాడి కుత్తుక లుత్తరించి

---

1 దమునురు ఖడ్గములందు.

2 యముడు.

3 కర్ణములు ఛేదించి.

ముక్కులు చెక్కులు మూఁపులు తలలు
ప్రక్కలు పిక్కలు బగులును దరలు
కరములు నురములుఁ గాళ్లును వ్రేళ్లు
శిరములు పిఱుఁదులుఁ జెవులు[1]ఫాలమ్ము
లత్తఱి యిది నిది యని చెప్పరాక
కత్తుఁ బచ్చడిగాఁ గోసి రట్లు
తుత్తుమురై రూపు దోఁపక కలిసి
నెత్తురుమడుఁగుల నెఱఁ దేలి యాడ
వలలొడ్డి యురులొడ్డి వాఁగులు గట్టి
కలయ మచ్చులు చల్లి కనుములు గట్టి
యేజాతి[2]విహగంబు లేరీతిఁ బలుకు
నాజాడపలుకుల నపుడు పిల్చుచును
దిరుగుడు త్రాళ్లను దెఱఁగొప్పఁ గట్టి
యురులొడ్డి జిగురుల [3]సుసురుగాలముల
పాళువంబుల మేటి జక్కవంబులను
లాలన నాడెడు లావుకంబులను
కముఁజులఁ జిలుకలఁ గ్రౌంచపక్షులను
భ్రమయించుపూరేండ్లఁ బావురంబులను

1 వాలంబు.
2 పక్షి లేమేకిలిఁ.
3 సుదుటుగాలముల.

బెళగువ్వేలను గొంగపిండులు నిట్లు
పులుఁగుల నన్నిటి బోరనఁ బట్టి
వేఁటచాలించి యాపృథివీశుకడకు
మేటిదంతంబులు మే[1]జల్లులును
కరిశిరంబులలోని ఘనమౌక్తికములు
వరుసతోఁ బునుఁగు జవ్వాజి కస్తూరిఁ
గడువేడ్కఁ గొనితెచ్చి కానుక లియ్యఁ
దదయుక యుచితోల్ల సమయంత కిచ్చి
పరఁగంగ వారికిఁ [2]బహుమాన మిచ్చి
మురువునఁ దనమంత్రి మోము వీక్షించి
"నేఁడున నీ వేఁటనమకంబు కతనఁ
దలకొని మన మెంత నవ్వు వచ్చితిమి."

నలుఁడు పురమార్గమున గొలనుఁ జూచుట.

యనుచును దనపురి కరుదెంచునెడను
దనరినవనదేవతలు వేడ్కఁ జూచు
[3]బాగైన నిద్దంపుస్ఫటికదర్పణము
లాగున నీలోత్పలంబుల చేతఁ

1 పిల్లులును.
2 బహుమానం బిచ్చి.
3 బాగైన చిత్రపుస్ఫటికదర్పణము.

దళుకైన కమ్మగందమ్ములచేత
మెఱుఁగు నీలపుగుండ్ల మెచ్చనికను
మెఱయించు మేటితుమ్మెదగుంపుచేత
కరమొప్ప ముంచి చెంగల్వలచేతఁ
బైఁడితెక్కలు గలపక్షులచేత
వాఁడిగోరుల గోరువంకలచేత
బరువుగా నున్నట్టిబకములచేత
సలలితం బగుక్రౌంచసంఘంబుచేతఁ
గ్రమ మొప్పఁ జక్రవాకంబులచేత
రమణీయమై తదారావనీరంధ్ర
కలకలశబ్దసంగతమైనయొక్క
కొలను గనుంగొని కువలయేశ్వరుఁడు
తరుణియుఁ దాను నత్తఱిఁ దేరు డిగ్గి
కరతలంబున మాత్రకర [1]మూఁతఁగొనుచుఁ
జలజాకరము సొచ్చి జలముఁ గ్రోలి
యలరంగ నచ్చోట నతిచిత్రముగను
[2]జెలువు మీఱఁగ జగజెంపుగాఁ బ్రబలి
విలసిల్లుసహకారవృక్షంబునీడ
సరసిజపత్త్రముల్ చాలంగ నెఱపి
యొరపుగాఁ దలిరాకు లొనరంగఁ జేర్చి

1 మూఁదిగొనుచుఁ

2 జెలువమీఱఁగ జగజంపుగాఁ బ్రబలి.

పఱచిన మృదుచాఁపపానుపుమీఁద
ధరణీశుఁ డతులమోదంబుతోడుతను
దలఁపున దనయింతి దమయంతితొడలు
తలగడగాఁ జేసి తగ విశ్రమించి
గుఱుతుగా మఱుఁగంపుఁగోనలను వచ్చు
సురభి వట్రువగాలి సుడియంగఁ ద్రిప్పు
నలతలోఁ గనుమోడ్చునంతలోపలను

నలుఁడు కలఁ గనుట.

కలఁగి యొప్పనికలఁ గని మేలుకాంచి
దిగ్గున లేచి నల్దిక్కులు సూచి
యగ్గలంబుగ భీతి నందంద [1]పడెడు 370
నమ్మానవాధీశు నప్పుడు చూచి
యమ్మానినీమణి [2]యతిభక్తితోడ
నరుదైన కెందమ్మి నలరించు ముద్దు
కరమునఁ జెలు వందఁగా వీఁపుఁ జఱచి
రమణీయ మగుతనరత్నకంకణము
రమణున కప్పుడు రక్షగాఁ గట్టి
"యిది యేమి వెఱచితి యినకులాధీశ!
మదిలోన నీవు సామాన్యునివలెను
వక్రంబు నీ భూమి వసియింపనీక

1 వణఁక.
2 యతివిభ్రమమున.

చక్రంబు పనిసేయ జగము [1]నేలుదువు
ఘనుఁడవు సకలలక్షణగుణోన్నతుఁడ
వనుపమజయశాలి వర్కవంశజుఁడ"
వని తన్నుఁ దెలిపిన యాపువ్వుబోఁణిఁ
గనుఁగొని నలమహీకాంతుఁ డిట్లనియె —
"ఎలనాఁగ! యే మని యెఱుఁగంగఁ గాదు
కలఁగకు కొఱగానికలఁ గంటి నిపుడు
తెలియఁ జెప్పెద దానితెఱఁగెల్ల వినవె.
యలివేణి! యీరాజ్య మంతయు మనము
[2]విడిచి వేదనఁ బొంది విపినంబులోన
నుడుగక నిద్దఱ మొక చీర గట్టి
పరువడి బాధలఁ బడి కొంతకాల
మరిగినపిదప శ్రీహరికటాక్షమున
మనము రాజ్యసుఖాప్తి మనఁ గంటి నిప్పు"
డని యిట్లు దుస్స్వప్న మధిపతి చెప్ప
వెఱచి తా వెఱవనివిధమునఁ బలికె
"నరయంగ దీనికి నడల నేమిటికి
అందుల కేమి శ్రీహరియాజ్ఞ మీఱి

---

1 పాలింపు.

2 విడిచినగతిఁ బొంది.

[1]"పొందునే దుఃఖంబు భూతలాధీశ!
సత్యమే జయ మని సకలశాస్త్రములు
నిత్యంబుగాఁ బల్కు నిఖిలంబులోన
నటుగాన సత్యమే యధికధర్మంబు
పటుగతి భాగ్యసంపద గల్గు మనకు"
నని యిట్లు పలుకంగ నట వివేకించి
తనబల మంతయుఁ దద్దయుఁ గొలువ
ధరిత్రిజనంబులు వెల్లఁగా మ్రోయ
ధారుణీనాథుండు తనపురి కరిగి
వెలయుచుఁ గలిమాయ చే నొక్కవేళఁ
దెలిసియుఁ దెలియనితెఱఁగున నుండ
భీమునివరపుత్త్రి బిసరుహనేత్రి
భామాలలామ నిర్భరగుణోద్దామ
పరమపతివ్రత బహుధర్మనిరత
వరరూపవిభవలావణ్యవిహార

---

1 పొందునే దుఃఖంబు పుడమి కెందైన
సుఖదుఃఖములు రెండు సొరిది బాయకను
నిఖిలజీవులయందు నిర్మించె బ్రహ్మ
వసుమతియందెట్టివారలకైన
పొసఁగ నెప్పుడు సుఖంబులు పొందఁదరము
సత్యమే జయమని సకలవేదములు
నిత్యంబుగాఁ జెప్పు నిఖిలంబులోన

దమయంతి సత్యంబు దరలంగనీక
నమరినవేడ్కతో నప్పటప్పటికిఁ
దనప్రాణవిభునకు ధర్మశాస్త్రముల
ననురక్తిఁ జెప్పఁగా నతఁడు సత్యమునఁ
జెలువంద రాజ్యంబు సేయుచు నుండె.

కలి వృద్ధవిప్రుఁడై పుష్కరునిదగ్గఱ కేఁగుట.

కలిరాజు మఱి కొంతకాలంబు వెనుక
మనమునఁ దలఁచి "యమ్మనుజనాయకుని
ఘనముగా నేఁ బన్ను కపటజూదమునఁ
గలరాజ్యమెల్ల నొక్కటన యోడించి
తొలఁగి పోఁ జేసినఁ దొలుతఁ గానలకు
నలనాఁడు ధరణీధరారాతితోడఁ
బలికినపంతంబు ప్రబలఁ జెల్లింతు"
నని యొక్కచెనఁటబ్రాహ్మణరూపు దాల్చి
తనుఁ జూచువార లందఱు నవ్వుచుండఁ
గఱకునల్లనిమేను కఠినస్వరంబు
కుఱుచపాదంబులు క్రూరదంష్ట్రలును
విల్లువంకలకాళ్లు విఱిసినబొమలు
[1]పల్లమీసంబు లొప్పనిగుంటకనులు

1 పల్లమీసంబులు పఱపైనకండ్లు.

నరసినగడ్డంబు నడ్డినాసికయుఁ
బరపుగాఁ బెట్టినపట్టెవర్ధనము
కడిఁదిబింబోష్ఠంబు కడుబొక్కనోరు
నిడుపైనమెడయును నిక్కినఱొమ్ము
బలుపుగా మాసిన ప్రాఁతదోవతియు
వెలయంగఁ జే నొక్క వేణుదండంబు
వలనుగాఁ [1]జిగి ముడి వైచుజందెంబు
కలిగి భయంకరాకారుఁడై నలుని
దాయ పుష్కరుఁ డమథాపణీనాథుఁ
డారయెడఁ దనవార లంపలు గొలువఁ
బొలుపొందెఁ దనపురంబునఁ జిత్రమలరఁ
గొలువున్నయత్తఱి గొబ్బునఁ బోయి
భుజగంబుకై వడిఁ బొడఁగాంచి యతని
[2]"విజయో"స్తటంచు దీవించి యిట్లనియె.—
"నన్నెవ్వఁడో" యని నరనాథ! బుద్ధి
నెన్నకు కలి యని యెఱుఁగుము నన్ను
దురితకర్మములకు దొర నగునాకు
సరి యైనవాఁడు ముజ్జగముల లేఁడు
హరిహరబ్రహ్మశక్రాదుల నైనఁ
దరలక పెక్కుబాధలఁ బెట్టువాఁడ.

---

1 జడిముడి.

2 "విజయాస్తు" అనుచు దీవించి యిట్లనియె.—

మనుజేశ! నన్ను సామాన్యుఁడ నంచు
కొనర నీ మదిలోన నుంచకు మెపుడు.
విరసత నితఁడేమి వెతఁబెట్టఁ దలఁచి
యరుదెంచెనో యని యడలకు మీావు
పన్నుగా నీ కొక్కపనిఁ జెప్పఁ దలఁచి
క్రన్నన నేను నీకడకు వచ్చితిని
అఱిముఱి వేవేగ నాపనిసేయ
మఱి నీవు వినకున్న మాచిత్త మెడలు

కలి నలునిమీఁది క్రోధంబుఁ బుష్కరు నితోఁ జెప్పుట.

అవనీశ! యాకార్య మంతయు నిపుడు
వివరంబుగా నీకు వివరింతు [1]నింక 460
అలివేణి దమయంతి యనియెడి [2]కాంత
కల దొక్కయువతి చక్కనిముద్దుగుమ్మ
నలినాక్షి పుట్టిననాఁటనుండియును
నలరుచు నేఁ బెండ్లి యాడెద ననుచుఁ
గాచియుండఁగ నన్ను గాదని మిగుల
నాచంద్రముఖిఁ బెండ్లియాడి మాణిక్య
ములవంటియిద్దఱు ముద్దుబిడ్డలను

1 వినుము.

2 యింతి.

అలరంగఁ గాంచి యీయవనిరాజ్యంబు
నేలుచున్నాఁడు న న్నెంచక నలుఁడు
తాలిమిఁ గొనదు చి త్తం బిట్టిపనులు
సరిపోయి యుండునే జగతి నేరికిని
అరుదెంచి నేఁ బెండ్లియాడెదుదాని
నెలమిఁ దాను వరించె నెంతటివాఁడు
బలభేదికన్న దిక్పాలురకన్న
నరనాథ! ధారుణీనాథులకన్న
సరసత నాకన్నఁ జక్కనివాఁడొ
నలుఁ డంచు వాని నానాతి వరించె
నిలతలాధీశ! నీ కిది సమ్మతంబె
[1]ఎం తైన నలుఁడు నాయిష్ట మారయక
నింత కార్యము చేసె నికఁ జూడు మైన
నే మారు వేవేగ నేఁగి జూదంబు
నామహీశునితోడ నాడుము నీవు
చెలువంద వానిపాచికలలో నుండి
నిలిచి యోడింతు నే నిఖలరాజ్యంబు
నేకచక్రంబుగా నీయిల నెల్లఁ
[2]జేకొని వేడ్కనీచేత నేలింతు
నన్నికార్యంబుల కలరుచు నేనె

1 యెంతైన నామార్గ మెఱుఁగక నలుఁడు.
2 జేకొని నేను నీచేత నేలింతు.

యున్నాఁడ నీ కేల యుర్వీశ! భీతి"
అనవుడు సంతోష మంది పుష్కరుఁడు
వినయంబుఁ గలివేల్పున కనియె.—
"పాసఁగంగ నేను నీ బుద్ధులు దాఁట
వసుమతి నే నెంతవాఁడ నో దేవ!
ఆరూఢి జూదంబు లాడెద ననుచు
నారాజుకడకు నే నరిగితి నేని
సరసత నను దనసముఁడ నటంచు
నెఱిఁగి నాతోఁ బంతమిడి భ్రష్టునట్లు
లాడునే జూదంబు నతఁడు వల్లనక
వేడుకతోడుత విను మేను చనిన"
ననవుడు "నే వానియాత్మలో నుండి
యనురక్తితో జూద మాడెదుబుద్ధిఁ
బుట్టింతు వేవేగఁ బొమ్ము నీ కేల
ఇట్టివిచారంబు లేగలి నైన
వానితోఁ జలపోరి వానిరాజ్యంబు
పూని నీ కీయకపోను నీ యాన
చెలువంద రాజ్యంబు సేయు"మటంచు
పలికి యదృశ్యుఁ డై పాపవల్లభుఁడు

నలునిదగ్గఱకుఁ బుష్కరుఁడు వచ్చుట.

చనియె నా నలమహీశ్వరుఁ డొకనాఁడు
మన మెలర్పఁగ సభామంటపంబునకుఁ

కలి నలునకు జూదమాడ బుద్ధి పుట్టించుట.

అని పల్కుచుండఁగా నప్పుడు కలియు
మనమునఁ బ్రేరేప మది జూదమాడఁ
గోరిక వొడమి యక్కువలయాధిపుని
గారవించి నలుండు కడుకనిట్లనియె.—
"పగడసాలాడంగ భ్రమదంబు నొంది
జగదీశ! యిచటికిఁ జనుదెంచినపుడు
నినుఁ జిన్నపుచ్చుట నీతి గాదింక
ననురక్తి నొకయాట యాడుద" మనుచు

నలుఁడు జూదమాడి ఓడుట.

[1]మేలిమి పైఁడి నిర్మించినపగడ
సాలఁ దెప్పించి యచ్చటఁ జక్కఁబఱచి
తిర మొప్పఁగా నాల్గుపక్కల యందు
సరగున సాలెలు చక్కఁగా నిలిపి
[2]యొనరంగ "పందె మే"మని నలుం డిట్టు

---

1 పసనైనబంగారు పగడసాలయును
పొసఁగఁ దెప్పించి యప్పుడు చక్కఁబఱచి.

2 యొనయంగఁ "బంద మే మిడె"దని యాతఁ, డన వి.వి; యొనరంగ "మటిపంద్య మేమి యాడుటకు", నన వి.వి.

లన విని పుష్కరుం డనియె నవ్వుచును
"ఇనకులాధీశ్వర! యే నోడితేని
పనిబూని యేను మీబంట నయ్యెదను
నేరుపు నెఱుఁగక నీ వోడితేని
నీరాజ్య మంతయు నెమ్మి నా కొసఁగు"
మనె నిష్టియొడబాటు కార్త్యలో మెచ్చి
వెనుకొన్న వేడ్కతో వెలయఁ బుష్కరుని
దొడరె జూదం బాడఁ దొడఁగి నలుండు
తడయక మేఁటిదంతపుఁ బాచికలను
అమరించి "యొకబార" యనుచు దొర్లించి
సమముగా "దుగ దచ్చి చౌనాచ పగడ
యిత్తుగ" యని వార లిరువురు నాడ
నత్తఱి పాచికలందు నుండి మఱియు
కలి నలధారుణీకాంతుని [illegible]గెఁ
బలుమాఱు పందెంబు పడకుండఁ జేయ
[1]నలుఁ డది చూచి "యింత గదా" యటంచుఁ
జలము కోపంబు రోషంబు నీమూఁడు
ముప్పిరిగొనఁగ నాముఱువున నాడ
నప్పుడు [2]కలిమాయ యని కానలేక
సరిలేని మత్తగజంబుల నోడఁ

---

1 నిలతలాధీశ్వరుం "డిది చిత్ర" మనుచుఁ.

2 కా నుపాయము గానలేక.

గరకరి గజతురంగంబుల నోడెఁ
దడబడ కరుగురథంబుల నోడెఁ
గడఁగి నిండిన ధాన్యకణజంబు లోడెఁ
బస గల్గుబంగారుపల్లకీ లోడె
మసలక ఛత్త్రచామరముల నోడె
రం గైనదివ్యాంబరంబుల నోడె
సంగీతములు పాడుసకియల నోడెఁ
గోమరారుముత్యాలగొడుగుల నోడె
రమణీయ మగుధనరాసుల నోడె
వారక భటజనవర్గంబు నోడెఁ
దేసుల నోడె మేదిని నోడుతఱిని
సచివుండు మదిలోన సంతాపమంది
[1]యుచితవాక్యంబుల నుర్వీశుతోడ
ననియె "నీధారుణియందు నో దేవ!
యనఘుల కిట్టిదుర్వ్యసనంబు గలదె
యిది యేమి పని యని యిప్పుడు తోఁచె
మదిలోన నిట్లాడ మఱచితే నీతి

---

1 యుచితవాక్యంబుల నుర్వీశు ననియె.—
వసుధేశ! యిట్టి దుర్వ్యసనంబు కలదె
వసుమతీశుల కెట్టివారలైన
నిదియేమి కార్యంబు లెఱుఁగక నీవు
మదిలోన నిట్లాడ మఱచితే నీతి

యీ జూద మాడుట యేమి పౌరుషము
రాజేంద్ర! నగరికి రండు పోవలయు
నదె నిన్ను చెలులు గమ్మని పిలిచెదరు
ఇది వేళ కాదు నీ వింతట నిలుపు
ధరణీశ! యాఁకలిదప్పులు మఱచి
తరలక యాడంగ ధర్మంబు కాదు
లే లెమ్మిఁక నాట చాలింపుము వెనుక
నాలాగ వేంచేసి యాడెదు గాక"
యని పుష్కు చెయి పట్టి యవలికిఁ బెనఁగఁ
గనుల నెఱ్ఱఁగఁ జేసి కరిఁ గాంచి సింహ
ముఱకఁ జూచినరీతి నూరక చూచి
పరువడి గర్జించి పలికె భూవిభుఁడు
"నీ కేల యిటువంటినీతులు చెప్పఁ
జేకొని యెవ్వరు చెప్ప రమ్మనిరి
విడు విడు" మని చెయ్యి విడిపించికొనుచు
నుడుగక కలిమాయ నొగి యాడఁదొడఁగె.

{ నలునిమంత్రి దమయంతికి నలుఁడు జూద మాడి యోడినవిధం బెఱింగించుట. }

అప్పుడు చింతించి యామంత్రివరుఁడు
తప్పక నలుఁడు జూదంబాడు టెఱుఁగు
చేరి వద్దని బుద్ధి చెప్పిన[1]హితము

1 టెఱు-గు.

ధారుణి నొక్కటి దక్క నంతయును
నురువడి తోడుత నోడిన తెఱఁగు
కెరలి యాతఁడు కోపగించిన తెఱఁగు
దమయంతి కప్పుడు తగఁ జెప్పి పనిచె.

దమయంతి చింతించుట.

దమయంతి యపుడు సంతాపంబు నొంది
"యిది యేమి పని వచ్చె నిఁక నేమి సేతు
వదలక తనమంత్రవాక్యంబు [1]వినక
యదయుఁడై యీరీతి నాడినయపుడె
యిది దైవమాయ యొం డేమియు లేదు
మదిలోన నిఁక ననుమానంబు వలవ
దిది యాదిగా నింక నెట్టిదుఃఖంబు
పొదలి యేగతి మమ్ముఁ బొంద నున్నదియొ
పదపడి దుస్స్వప్నఫల మెల్ల నిప్పు
డవి యేఁ బోనిచ్చి ననుభవింపకయ
నుదుట నే మని వ్రాసెనో మున్ను బ్రహ్మ
తనచేయుపూర్వకృత్యంబుల దాఁట
వనజాసనాదిదేవతలకు [2]దరమె
ఇటువంటిజూదంబు లెవరైన మున్ను
నటుకున నాడిరే ధరణిలో" ననుచు

1 మాట. 2 వశమె.

దమయంతి వార్ష్ణేయునివెంట బిడ్డలం బుట్టినింటి కనుపుట.

నప్పుడు వార్ష్ణేయుఁ డనెడుసారథిని
దప్పక రప్పించి తగ నంత చెప్పి
"[1]కొడుకును గూఁతును గొని వేగ నీవు
తడయక మాతల్లిదండ్రులయొద్ద
విడిచి యిక్కడ నున్నవృత్తాంత మెల్లఁ
గడువేగ నెఱిఁగించి కదలి ర"మ్మనిన
నరుదైన యొకమేటియరదంబుమీఁద
నిరువురబిడ్డల నెలమి [2]నెక్కించి
పరువునఁ దోడ్కొని వార్ష్ణేయుఁ డపుడు
పరఁగంగ నా విదర్భపురంబుఁ జేరె.

పౌరులు వగచుట.

అప్పుడు పురమువా రందఱుఁ గూడి
తప్పక తమలోనఁ దాము చింతించి
తలపోయఁ దొడఁగిరి "ధారుణీశ్వరుఁడు
చెలువంద రాజ్యంబు చేయుచుండఁగను

1 కొడుకుఁ గూఁతును దోడుకొనిపోయి నీవు.
2 ఁ బెట్టుకొని.

సకలజనావళి సంప్రీతిఁ బొందె
నీక నెట్లొకో యిది యెఱుఁగంగరాదు
పోడిమి మన మైనఁ బోయి జూదంబు
నాడంగ నలుని యరసి చెప్పుదము
మనమునఁ దనమంత్రిమాటలు వినని
మనుజనాథుఁడు మనమాటలు వినునె
పూని [1]శుభాశుభంబులు రెండు తనవి
గానని తెలియక యాడుచున్నాఁడు
జూదంబు నాడెడుచోరపుష్కరుని
వాదించి పోఁ దోలు[2]వారు లేరైరొ
యలరు భూపతి జూద మాడంగఁ బోవ
వలదంచుఁ బెద్ద లెవ్వరుఁ జెప్పరైరొ
[3]యవనీశ! యీజూద మాడరాదనుచు
నెవ్వరైన భూజను లెఱింగింప రైరొ
ఘన మైనకర్మముల్ గడచినవెనుక
వినవచ్చునే యది విష్ణున కైన
నైనను మన మిప్పు డంపలి మేగి
మాను మీజూదంబు మనుజేశ! యనుచుఁ

---

1 సుఖాసుఖంబులు.

2 వారలు లేరొ.

3 ఇలకలాధీశ! నీ కిది వద్దటంచు
తెలరేగి భూసురుల్ చెప్పకుందురొ.

బలు దెఱంగులఁ జేరి పలుకుద మొగిని
చెలరేగి మన మేమి చేయఁ బోయెదము
జూద మాడుట [1]వసిష్ఠుం డెన్ని యున్న
కా దని మాన్పఁడే కష్టజూదంబు
ఇఁక నైన నమ్మౌని యిట కేగుదెంచి
యకలంకమతితోడ నా రాజుఁ గాంచి
యాడఁ గూడదు జూద మాడకు మంచు
నేఁడు చెప్పినఁ గాని నిలుపునే రాజు
మనమాట నిపుడు సమ్మదమున వినునె"
అని పౌరజను లెల్ల ననుమానమునను

పౌరులు రాజుతో జూద మాడవలదని చెప్పుట.

జని చని నలరాజచంద్రుని గాంచి
మునుకొని భయమున మ్రొక్కి యిట్లనిరి.—
"మానవాధీశ్వర! మమ్ముఁ గావలసి
మాను మీ జూదంబు మది నమ్మరాదు
కపట మై యున్నది కాన నీజూద
మిపుడు చాలింపుమా యింతటితోడు
పయి వచ్చుపని సేయఁ బంతంబు గాదు
పయి రానిపని సేయ వలయు నేరికిని

1 వసిష్ఠుఁ డెఱింగియున్న.

అవనీశ! గెల్వ లే దయ్యె నిం తైనఁ
దవిలి యోటమి యించెఁ దగ దింక విడువు"
మనవుడు వారల నవు డాగ్రహించి
కనుఁగొని చెయ్యెత్తి గర్జించి పలికెఁ
"జేరి నాకును బుద్ధి [1]చెప్పఁ దటన్న
వా గవ్వ" రనుచు దుర్వారోగ్రుఁ డగుచు
కలియుక్తుఁ డగుచు నాఁకలిఁ గొన్నయట్టి
పులివోలె గర్జించి పోఁ దోలెఁ బ్రజల
సిరితోఁ బ్రజ లంత తేగినవెనుక

చారులమాట వినక జూదమాడి రాజ్య మంతయు నోడుట.

నా రాజు మఱి జూద మాడుచు వరుసఁ
దన దైనరాజ్య మంతయు నొడ్డు వెట్టి
వెనుకొన్న కలిమాయ వెతచేత నోడె
ఛప్పన్న దేశ రాజన్యులు మున్ను
కప్పంబు దెచ్చినకానిక లోడె
నవఖండభూమిమండలములనోడె
నవలక్షపర్వతనందుల నోడె
నలువంద నోడెను నాల్గుదిక్కులను
నిల నేడుదీవుల నెల్లను నోడెఁ

---

1 చెప్ప వటన్న.

గట్టుచీరలతోడఁ గర మర్థి నిలిచి
యట్టిట్టు తొలఁగక యన్నలుఁ దున్న
నతనిఁ గన్గొని పుష్కరాఖ్యుఁ డానలుని
సతికి నవ్వార్త నిచ్చలు చెప్పి పనుప
దమయంతి యది విని తనమనంబునను
గ్రమ మొప్పఁ జింతతోఁ గడువెఱఁగంది
యానగపురంబున నప్పుడు వెడలి
కాంతలు పురజనుల్ కడు వెఱఁగంది
చూచుచుండఁగ నాసుందరి సభకు
రాచధర్మము మాని రయమున వచ్చి
"యిది యేమి భూనాథ! యీచోద్య"మనిన
నదయుఁడై యేమన కింతఁ దూరకుండె
నప్పుడు పుష్కరుం డది చూచి నలుని
"దప్పక యిప్పుడే తరుణితోఁ గూడి
యీరాజ్యమున నుండ కేకాన కైనఁ
జేరఁ బొ"మ్మనిన నాతీపతిఁ జూచి
నలుఁ డిట్టు లనియె "నో నరనాథచంద్ర!
సలలితంబుగ మేము చనియెద మింక
కలిరాజు మ మ్మింత గాసి పెట్టఁగను
నెలమితో నడవికి నేము పోయెదము
నీ వింక నిద్ధారుణిని నేలు మకట!
యావిధి చేసె నేమం దింక" ననుచుఁ

“బ్రవిమలంబుగ మంత్రి పాటించి తెలియ
వివరింప నే నేల వినకపోయితిని ?
కర్మ మేమిట నైనఁ గావించుఁ గాని
కర్మము మేలును కర్మమే కీడు
కర్మమే సుఖదుఃఖ కారణం బగును
కర్మంబు వచ్చినఁ గైకొన కిపుడు
పొమ్మన్నఁ బోవునా పూర్వకృతంబు
లచ్చిచూలికి నైన ధరవైరి కైన
హరి కైన సతిమనోహరునకు నైన
సురల కైనను మనుష్యులనంగ నెంత
యనుభవింపక తీర దవియెల్ల నిక్క”

నలుఁడు భార్యతో నరణ్యమున కేఁగుట.

మని యిట్లు తలపోసి యపు డాత్మపత్నిఁ
గనుఁగొని పలికెను గ్రమముతోడుతను
“మనము కానలకు సమ్మతిఁ బోవవలయు
మనమున నీకఁ జింత మాని ర” మ్మనిన
విని యాసతీమణి విభునివాక్యంబు
జవ దాఁట కప్పుడే సమ్మతి వెదలె
నవనీశుఁ డింతితో నడవికిఁ జనుట
పురజను లాలించి పురపురఁ బొక్కి
కెఱచుచుఁ దమతమవీథుల నిలిచి

గుంపులు గూడుక గుజగుజ రాజ
దంపతులను జూచి తహతహఁ బలికి
"రక్కటా! యిట్టిమహాపుణ్యమతుల
కిక్కష్టమును బొందు టేటికిఁ గలిగె
నిటువంటియాపద లేటికి వచ్చె
నెటువలెఁ బోవునో యేమి సేయుదము
వీరు పుణ్యాత్ములు వీరు సజ్జనులు
వీరికి నాపద విడుచు నెద్దాన"
నని యిట్లు పురజను లలమటపడుచు
తనుఁ జూడ వారలఁ దాను జూడకయ
తల వంచుకొనుచును దగుసిగ్గుతోడ
కలివేధఁ దగిలినకతమున నిట్లు
పురవీథు లప్పుడు పొందుగా వెడలి
పురపురఁ బొక్కుచుఁ బురి నిర్గమించి
కరముఁ జింతించుచుఁ గాంతతోఁ గూడ
దొరకొని దైవంబు దూఱుచుఁ జనియె.
అక్కట పురజను లంతఱు నపుడు
"రక్కడ పుష్కర రం" జని వెఱచి
దమయంతితో నలధరణీశ్వరుండు
తముఁ బాసి చనుట కాత్మనె కుంది రంద
అప్పుడు నిషధేశుఁ డాపురి వెడలి
తప్పక దమయంతిఁ దగఁ జూచి యనియె.—

"ఏమి సేయుదు కార్య మిఁకఁ దప్పి వచ్చెఁ
గామిని! మన మింకఁ గానలయందు
దైవతంత్రమున నిత్తరి నుండవలసె
దైవంబు ననసేలఁ దమకర్మ మిట్లు
బాధించుచుండంగఁ బగఁ బట్టినట్లు
వేధించి పుష్కరవిభుఁడు జూదంబు
నాడించి సంపద లన్నిఁటిఁ గొనియె
పోడిమి చెడి యిట్లు పొగలంగవలసె
ధర్మమార్గంబునఁ దనరుట మనకు
నిర్మల మగుబుద్ధి నెక్కొనుచుండు"
నని యిట్లు దమయంతి [1]న ట్లూరడించి
పనివడి పురసమీపంబునఁ దనరు
నొకపర్వతముఁ గాంచి యురువివేకమున
నకలంకచిత్తు లై యప్పుడిద్దఱును
నుపవాసముల నుండి యుదయ మైనంత
నపరిమితాయాసు లై త్రోవఁ బట్టి

వసిష్ఠునిఁ గాంచుట.

యావనభూమిలో నప్పు డిద్దఱును
బోవంగఁ బోవంగఁ బొదరిండ్లనడుమ
బ్రహ్మసమానుండు బ్రహ్మర్షివరుఁడు

1 నళుఁ దూరడించి.

బ్రహ్మలోకమునుండి వచ్చిన ట్లున్న
యావసిష్ఠుని గాంచి యంత మోదమున
సావధానము గాఁగ సారెకు మ్రొక్కి
నలరాజచంద్రుండు నయము మీఱంగఁ
గులకాంతతోఁ గూడి గురుభక్తియుక్తి
మ్రొక్కినఁ గనుఁగొని మునినాయకుండు
నక్కజంబుగఁ జూచి యప్పు డిట్లనియె.—
"ఇదియేమి జననాథ! యిందు వచ్చితివి
ముదితతోఁ గూడ నీముద మెల్లఁ దొలఁగి

... ...

యీవిధిఁ జనుదేర నేమిటఁ గల్గె"
నని ముని పలుకంగ నవనీవిభుండు
కనుఁగొని సంతోషకలితుఁడై పలికె.—
"ఓవసిష్ఠమునీంద్ర! యోదయాసాంద్ర!
నావిన్నపం బెల్ల నయముగా వినుము
గతజన్మకర్మసంస్కారఫలంబు
కతన నీదురవస్థ కలిగె మా కిప్పు
డెఱఁగి యెఱింగి యిక్కట్ల నన్నదుగ
నరుదంద నేల నేనై పిన్నవింతుఁ
దొడర పుష్కరరాజుతోఁ జూదమాడి
పుడమిని సంపత్తిఁ బోరఁబోరి నోడి

మానినితోడ సమ్మదమున నిపుడు
కాననభూమికిఁ గదలి పోయెదను
పరమయోగీంద్ర! నీపాదపద్మములు
కర మొప్ప సేవింపఁ గలిగె భాగ్యములు"
అనవుడు 'హా!' యని యమ్మునీశ్వరుఁడు
తనమనోదృష్టిచేఁ దప్పక చూచి
తెఱగంది యమ్మహావిభున కిట్లనియె.—
"ధరణీశ! మున్ను నీదమయంతిఁ బెండ్లి
యాడిన నీమీఁద నసి నెప మెన్ని
పోడిమి చెడఁ గలిపురుషుఁ డి క్లేచె.
మంచి దండుల కేమి మహిమ శోభిల్ల
మించినసత్కీర్తి మెఱసెద వీవు
కర్మవశంబునఁ గలుగుబాధలకు
[1]ధర్మంబు వదలకు తలఁపకు సుఖము
మదిలోన సత్యంబు మఱవకు మెపుడు
పొదవినసౌఖ్యంబుఁ బొందెద వీవు
[2]ఖగపతిపై నెక్కి కమలావిభుండు
వగ పెల్ల మాన్పి ప్రోవఁగఁ జూచు నిన్ను
వెఱవకు" మని పల్కి విభుని వీడ్కొలిపి

1 ధైర్యంబు.
2 నాగారిపై నెక్కి నారాయణుండు
వేగ వచ్చేని నీబాధలెల్ల దీర్పు

పరగున ముని నిజాశ్రమమున కరిగె.
అంతట జననాథుఁ డాసమీపమున
వంతలఁ గుందుచు నాసరత్రయము
నుపవాసముల నుండె [1]సువిదయుఁ దాను
[2]జపలపుష్కరభీతి జన రెవ్వ రటకు

నలుఁడు దమయంతి నూరార్చుట.

భూకాంతుఁ డప్పు డా పొలఁతుకఁ జూచి
యాఁకటిపెల్లున నందందఁ బలికె
"నలినాక్షి! పూర్వజన్మంబున మనము
తెలియక మఱి మూఁడుదినముల నెవరి
నుపవాసములఁ గుంద నుండఁ జేసితిమొ
చపలాక్షి! మనకు నీజన్మంబునందు
నూరిముందఱికాన నుపవాసగతుల
నూరక మూఁడునా ళ్లుండంగఁ గలిగె
పెట్టినవారికిఁ బెట్టు దైవంబు
పెట్టనివానికిఁ బెట్టదు సుమ్ము
జలజాక్షి! కలిమియే చక్కఁదనంబు
కలిమి కల్గిననాఁడు కలరు బంధువులు
కలిమియే సౌఖ్యంబు గలిమియే సుఖము

---

1 సువిదతోఁ గూడి.

2 నళు డెవ్వరును బోవరైరి యచ్చటకు.

కలిమియే చుట్టాలు కలిమియే సఖులు
కలిమియే పతులును కలిమియే సుతులు
కలిమియే సకలంబు కలిమాయవలనఁ
గలిమి పోయినవెన్కఁ గదఁగి చుట్టంబు
తెలనాఁగ యొకరైన నిందు రా రైరి.
పుడమి సౌఖ్యంబులఁ బొందినవారు
చెడిన యప్పుడు చెంతఁ జేరంగ నీయ
రలరుచుఁ బుష్కరుఁ డాడుజూదంబు
చెలియరో! యది చూడఁ జిత్ర మయ్యెడిని.
ఇది దైవమాయ యొం డేమియు లేదు
మదిలోన నొకచింత మఱి పోల దింక
విపినభూములలోన విహరింపవలయు.
ఇపుడు నీ కొకబుద్ధి నెఱిఁగింతు వినుము
శృంగారవనములోఁ గ్రీడింపలేని
యంగన! వని నెట్టు లటఁ జరించెదవు!
మును సౌధసోపానముల నెక్కలేని
వనిత! యె ట్లెక్కుదు వసుధాధరముల!
స్ఫటికంపు మేల్కట్ల పై నెక్కలేని
కుటిలకుంతల! యెట్లు గుట్ట లెక్కెదవొ!
యరు దైన రత్నదేహళి దాఁటలేని
గరిత! యేగతి దాఁటఁ గలవు ఘట్టముల!
నావెంట నడిగాక నడువంగలేవు

వావిరి బిడ్డలవద్దికిఁ బోయి
నీతల్లిదండ్రులనిలయమం దుండు
నాతి ! నీ వేడఁ గాననభూము లేడ
నేతెఱంగున నిర్వహింతు వట్లౌట

... ...

నీమహాటవులకు నేల వచ్చెదవు
కోమలి నామేలుఁ గోరుచు నిపుడు
కలఁగక పుట్టింటికడ కేగు" మనిన
నెలుఁగెత్తి బెట్టుగా నేడ్చి "భూనాథ !
యిటువంటిమాటల నిపు డాడఁ దగునె
కటకటా ! నే నెంత కడుపాపమతినొ
అరిముఱి నడవి మీ రడలుచు నుండ
నరనాథ! పురమున నా కుండఁ దగునె?
కలఁగి మీ రడవులఁ గాయలు నమలఁ
జెలఁగి నే నన్నంబు చెయి ముట్టఁ దగునె!
పర్ణశాలల మీరు పవళించి యుండ
స్వర్ణగేహంబుల శయనింపఁ దగునె?
నగములపై మీరు నవసి వర్తింపఁ
దగినమేడల నుండఁ [1]దగ వౌనె నాకు?
మృగములలో మీరు మెలసి వర్తింప
మగువలలో నాకు మఱి యుండఁ దగునె.

---

1 దగునయ్య నాకు.

గిరిగృహంబుల మీరు క్రీడించు చుండ
విరులపాన్పున నాకు విహరింపఁ దగునె.
నినుఁ బాసి నిముసంబు నిలువంగఁ జాల
ననుఁబాసి పొమ్మన నాయమా నీకు
ఎఱిఁగి [1]యెఱింగి న న్నిటు పల్కఁదగునె
నరనాథ! ని న్నరణ్యంబున కనిచి
తగిలి బిడ్డలఁ జేరఁ దగునయ్య నాకు ?
జగతీశ ! నీపరిచర్యఁ జాలించి
భయదాటవుల నిన్నుఁ బాసినవెనుక
ప్రియమొప్ప నాకును బిడ్డ లేమిటికిఁ
దరమిడి మాతల్లిదండ్రు లేమిటికిఁ
సురుచిరం బైనట్టిశుభము లేమిటికిఁ
బరఁగంగఁ దనువునఁ బ్రాణ మేమిటికి
నరనాథ" యనుచు మానక యేడ్చుచుండె.
కన్నుల నిండారఁ గాఱెడునీరు
మన్ననఁ దుడిచి యామహీపతి తనదు
కన్నులఁ గడుబాష్పకణములు దొఱఁగ
నన్నీలవేణితో నప్పు డిట్లనియె.—
"ఏణాక్షి నిన్ను నే నెడఁబాసినపుడె
ప్రాణముల్ మేనిలోపల నుండఁగలవె
యెడమీనియడవిలో నిడుముల నీవు

1 యొర్గనిగరి నిటు.

పడఁ జాల వని యిట్లు పలికితిఁ గాని
యెలనాఁగ! యిపుడు నీ వేల యేడ్చెదవు
కలఁగకు నినుఁ బాయఁ గలనటే నేను"
అని యూరడించి తొయ్యలిఁ దోడుకొనుచుఁ

కలి కష్టంబులఁ బెట్టుట.

జనుచున్న మిక్కిలి సాధింపఁ దలఁచి
యప్పుడు కలి వార లరిగెడి త్రోవఁ
దప్పించి ఘనపర్వతంబుల శిలల
గట్టుల గుట్టల ఘనమైనపొదల
ఘట్టంబులను మహాకంటకచయము
నంతంతఁ గల్పించి యత్యుష్ణ మగుచు
సంతాప మొనరింపఁ జాలినయెండ
నంతటఁ గల్పించి యలసటఁ గొలిపి
యంత కంతకు నీడ లగపడనీక
మడుఁగుల నున్ననిర్మలసలిలంబు
లెడపక యన్నియు నింకిపోఁ జేసి
యాఁకటిపెల్లున నలసి యేమైనఁ
జేకొని తిన నది చేదుగావించి
తెరవులఁ దప్పించి తెలివిఁ దూలించి
పరువుల నలయించి భయముఁ [1]బుట్టించి

1 బట్టించి.

నడపుల సొలయించి నయముఁ దూలించి
తడఁబాటుఁ దెప్పించి దప్పిఁ బుట్టించి
యీరీతిఁ గావింప నినకులాధిపుఁడు
బోరన నటు దాఁటిపోవ నయ్యెడను
మగువ క్రొమ్ముడి త్రోవ మలఁగుకంపలను
దగిలినదన చేతఁ దప్పించుకొనుచు
ముసుఁగు దూలిన వాఁడిముండ్లఁ జేఁ దీయ
వెఱచి మెల్లనె తీసి వెలవెలఁబాఱి
పఱతెంచి కంపలఁ బయ్యెదకొంగు
నరముఁ దగిలిన నవి తీయలేక
తెరువాఁడి గలఁతాలు దాఁకి పాదముల
కనుమల నెత్తురు గాఱ నందంద
గన్నుల ముత్యాలకై వడి నీరు
చన్నుఁగట్టుఁ మీఁదఁ జలజల రాల
జాఱిన పెండ్రుకల్ సరిపడఁ గేల
సారెకు సారెకుఁ జక్కఁగఁ జేయుచును
గదలిపోవుచు నెట్టు గట్టనతనదు
పదవులఁ దడపుచు బెగడుచు నవని
[1]నడు గిడ లేక హా! యనుచు శోకింప
పుడమితేఁ డాత్మలోఁ బురపురఁ బొక్కె

---

1 నడుగిడలేక హా! యని యొద్దఁ బాఠి.

"పరిపూర్ణకళసోము బడలించుమోము
చరణముల్ ధూళిధూసరములై యున్న
వీపాతకంబున కేమి సేయుదును
పాపుదైవ మీపగిదిఁ గావించెఁ
గటకటా! నేఁ బాపకర్మవర్తుఁడ
నటుగాన నీదుఃఖమందె నీయింతి
మటుమాయ [1]కలి పట్టి మగువను నన్ను
బటుగతి నీరీతి బాధించుచున్న"
యని తలపోయుచు నాయింతిఁ గాంచి
యనునయించుచుఁ దనహస్తంబుచేత
నెలమిమై నూఁతఁగా నిచ్చి తోడ్కొనుచు
లలనయుఁ దాను మెల్లన కొంతదూర

పక్షుల వ్రాలుట.

మగుడుచు నున్న విహంగముల్ రెండు
మఱవఁగూడనికలిమాయచే నెలమి
నవరత్నఖచిత మౌ నవ్యపటములు
పవడంపుఁజాయచేఁ బరఁగు నాసికయుఁ
బళిమిమించులఁ బోలి ప్రబలునాపులును
నసమానరుచిఁ దేట నలరురూపములుఁ
గలిగి ముద్దులుమూటఁ గట్టినయట్లు
కలిమాయచే నొప్పి గగనమందుండి

1 విధి పట్టి.

కపటంపుఁబక్షులు కవకవ యనుచు
విభులేశుముందఱ వెఱవక వ్రాలె.
వ్రాలినఁ గనుఁగొని వసుమతీనాథుఁ
డాలోలనేత్రితో ననియె నిట్లనుచు —

నలుఁ డాఁకలిగొని పక్షులఁ బట్టఁ బొంచుట.

"అలివేణి! మన కిప్పు డాఁకటిచేత
బలహీన మగుటకుఁ బరమేశ్వరుండు
మనమీఁద దయ గల్గి మఱి వీనిఁ బనిచెఁ
బనిఁ బూని యీ గండుపక్షులఁ బట్టి
యసురక్తి భక్షింత మతివ! యిద్దఱము"
అని పల్కి పక్షుల నపుడు పోనీక
కదియఁ బోయినఁ జూచి కపటంపుఁబక్షు
లదరినగతి వేగ యవ్వలి కేగ య
మెల్లనె చనిచని మేదినీనాథుఁ
డల్లనల్లన నప్పు డటు పొంచిపొంచి
పట్టఁ జేతులు రెండు పాఱఁ జాచుటయు
నట్టె చివ్వున లేచి యావల నిలువ
మఱిమఱి వానివెంబడిఁ బడి తఱిమి
తఱిమి దగ్గఱ పోయి దక్కిన ట్లుండి
యవ్వలి కెగరిన నా రాజవిభుఁడు
"క్రొ వ్వడంచెదఁ గాక గొబ్బున వీని
నేనేర్పుచే నైన నిటు వెంటఁ దగిలి

పోనీక పట్టినఁ బోదివి యే నిప్డు"
దని యిట్లు మతినిశ్చయం బొనరించి
వనబోణి నందుంచి నలమహీవిభుఁడు
పట్టఁ బోయిన మిట్టి పడి వెన్క నిలుచుఁ
బట్టకుండిన నేలఁ బొరలాడుఁ
దగిలినగతి నుండుఁ దగులక పోవు
దిగులొందినట్లుండు దిక్కులఁ జూచు
వేసారి మరలిన వెస నొద్ద వ్రాలు
గాసిల్లి పట్ట డగ్గరినను దొలఁగు
దవ్వుల కేగును దగ్గఱ వచ్చు.
ఇవ్విధంబునఁ బక్షు లెంతయు నలుని
నలయించి యలయించి యధికదూరమునఁ
జలమునఁ గొని పోవ జనలోకనాథుఁ
డలసి చింతించియు నటఁ బోక నిలిచె
వలనొప్పఁ బులుఁగులు వచ్చి భూవిభుని

పక్షులు నలునివస్త్రంబు ఎత్తికొనిపోవుట.

దగ్గఱ వ్రాలినఁ దన మొలవల్లె
దిగ్గున పైఁబడఁ దిగిచి వైచినను
బంచఁ దా మెత్తుక పక్షులు దివికి
నంచలంబున నేగి యందుండి పలికె.

(1)ధర నీవు నాఁడు జూదం బాడువేళ
గరిమఁ బుష్కరుపాచికలలోన నుండి
నీరాజ్యమంతయు నెఱి నాచుకొన్న
వారము మేము గువ్వలము గామయ్య
(2)యొలమి రాజేంద్ర! మే మెవరమో యనుచుఁ
దలఁపకు మదిలోనఁ దరమిడి మమ్ముఁ
బంచఁ గైకొని వేగ పాఱి రమ్మనుచుఁ
బంచినఁ గలిమాటఁ బాటించి యిటకుఁ
బరువున నపుడెంచి పరికించి నిన్ను
నిరువుర పిట్టట్టు లెగిరి దూలించి
నిలుచుగ నవ్వించి నీమొల నున్న

1 ధరణీశ! నీవు జూదంబాడు నాఁడు.

2 యిలకలాధీశ! మే మెవ్వరో యనుచు
దలఁపకు మదిలోన దరమిడి మమ్ము
పక్షులం మేము చయ్యన మమ్ముఁ బిలచి
పక్షిరూపంబున బఱతెంచి నలుని
పచ్చదం బెత్తుక పాఱి రమ్మనుచు
అచ్చుగా మముఁ బంపె నాశనైశ్చరుఁడు
పరువున కలిరాజుపనుపున మేము
ఇరువురు వచ్చిరి మిద నిన్నుఁగోరి
వచ్చినప్పుడె మాకు వసుమతీనాథ!

వలువఁ గైకొంటిమి బలిబలీ నిన్ను
మెచ్చవచ్చును మేము మెల్లనే పోయి
వచ్చెద మింక" నంచుఁ బలికి "మాయాత్మ
నెనసి యుండినకోప మింతటఁ బోదు
పనపి నీ వింకఁ బడుపాటులు చూడు"
మని యుగ్గడించుచు నాకలిదూత
లనురక్తితో మాయ మైపోయె నంగ
నాపక్షు లరిగిన నాశ్చర్య మంది
భూపాలతిలకుండు పొగిలి చిత్తమున
ఘన మైనశోకసాగరమున నుండి
తనదేవిఁ గని సిగ్గు దడఁబడఁ బలికె.—
"పక్షులు పలికినపలుకులు వింటె
పాటిగాఁ దామరసాక్షి! నీ విభుఁడు
కల్లజూదం బాడెఁ గటకటా! నేఁటి

పచ్చదం బొడఁగితి బలిబలీ నిన్ను
మెచ్చవచ్చును మేము మెల్లనే పోయి
వచ్చెద మీఁకనంచు వలనొప్ప నుష్మ
నెనసినయాకోప మింతటఁ బోదు
ఒనరంగ నీకమీఁద నున్నది చూడు"
మని యుగ్గడించుచు నాకలిదూత
లనురక్తితో మాయమైపోయె నంత.

కెల్లెడ నింతైన నెఱుఁగ లేనైతి
నింతటఁ బోవదే యొలనాఁగ మనకు
నెంతేసియిడుమల కిరవు గాఁగలమొ
కటకటా! మనమీఁదఁ గరుణయు లేక
నిటు చేయఁగాఁ గలి కేమి చేసితిమొ
తొలఁగునే నేఁ గన్న దుస్స్వప్న ఫలము
పలుమఱు ననుభవింపక కాని విడదు
కట్టడి దైవంబు కలరాజ్య మెల్ల
నట్టె కైకొని యరణ్యమునందుఁ ద్రోచెఁ
దువను గట్టినబట్ట దోఁచుకపోయె
నిది యేమి మాయయో యెఱుఁగంగ రాదు
ఏమి చేయుదు నింక నేమందు విధిని
నీమహాటవిలోన నిద్దఱ మింక
నలివేణి! యేదుఃఖ మనుభవించెదమొ
తెలియంగఁ జాల మేతెఱఁ గింక మనకు"
నని యని పలుమాఱు నడలుచుఁ బలుకఁ
దనప్రాణవిభుతోడ దమయంతి పలికె.—
"ఏల నీతలపోఁత యినకులాధీశ!
పోలించి చూడుమా బుద్ధి కార్యంబు
కాలకర్మంబులు గడపినచోట
ఫాలలోచనుఁ డైన బాపుకోఁ గలఁడె

జలధి మేరకు మీఱి చనుదెంచెనేని
కలవె యుపాయంబు కట్టించి నిలుప
వసుధ నీఁతకు మించి వచ్చునే లోఁతు
విస మెక్కునే తల వెండ్రుకల్ గడచి
మిన్ను వేగమె వచ్చి మీఁద వ్రాలినను
మన్ననఁ జేయాని మాఱి నిల్పఁ [1]దరమె
యొంతేసి కార్యంబు లేగుదెంచినను
వంత నొందుచు ధృతి వదలంగఁ దగదు
తటుకున దైవంబు దయ లేక మనల
నిటు చేసితే ఇంక నే మనవచ్చు?
నింతకు మిక్కిలి యేమి వచ్చినను
నంతయు దుస్స్వప్నమని యాత్మ నెఱుఁగు
తలఁపకు రాజ్యంబుఁ దలఁపకు సుఖముఁ
దలఁపకు బిడ్డలఁ దలఁపకు పురము
వదలకు ధైర్యంబు వదలకు బుద్ధి
వదలకు హరిచింత వదలకు నీతిఁ
బుట్టుభోగము [2]తెల్లఁ బోయిన వెనుక
బట్టకు వెఱతురే భానుకులేశ!"
యనుచు నూరార్చి నెయ్యంబున నపుడు

---

1 దగునా!

2 ఎల్లఁ.

నలదమయంతులు లేకవస్త్రము ధరించుట.

తనకొంగుసగము నాతనిమీఁదఁ గప్పె
నుదుగళ యిద్దఱు నొకచీరఁ గట్టి
యడలుచు నడవిలో నధికదూరంబు
నడచి పోవఁగఁ జూచి నగి వారు మఱియు

కలి మాయావేషంబున నగపడి మార్గములం జెప్పుట.

నడలంగఁ గలి ధరామరురూపుఁ దాల్చి
కడువేడ్క నచట మార్గంబులు నాల్గు
తడయక కల్పించి తా నొక్కత్రోవ
తెరవరి విధమునఁ [1]పెమ్మరు చుండె
ధరణీతలేశుండు దమయంతి యటకుఁ
జను దేరఁ గపటవేషధరుండు పలికె.—
"నొనరంగ నిద్దఱు నొకచీరఁ గట్టి
యొందుఁ బోయెదరు మీ రీకానలోన
నెందుండి వచ్చితి రిట్టిదుఃఖంబు
లెందుకు వచ్చె మీవృత్తాంత మెల్లఁ
గొండల మందక గునుకక నిల్చి

1 తిరియుచు యుండె.

యెఱుఁగంగఁ జెప్పు మీ రెవ్వ"రటన్న
ధరణీతలేశుఁ డాతని కిట్లు లనియె:—
"వినుము విప్రవరేణ్య! విశ్వంబులోనఁ
గొనియాడఁ దగు భానుకులజుఁ డౌవీర
సేనసుతుండ నీక్షితితలేశ్వరుఁడ
మానితసకలసామ్రాజ్యసంపదల
గపటజూదమునఁ బుష్కరునకు నోడి
విపినంబులోపల [1]విహరించుచుండి
చపలాక్షితోఁ గూడి సరసత రాఁగ
కపటమార్గంబున ఖగములు రెండు
[2]వచ్చి పట్టుట కేను వైచినవల్లె
నిచ్చఁగా మింటికి నెత్తుకపోవఁ
బోలఁటి కట్టినయట్టి పుట్టంబుకొంగు
నలమిమై గట్టుక యిట వచ్చినాఁడ
ననఘాత్మ! నే నలుం డను పేరివాఁడ"
ననవుడు కపటబ్రాహ్మణుఁ డిట్టులనియె:—
"ఇంతిని నీవెంట నిడికొని నీవు

---

1 విహరింత మనుచు.

2 ప్రాకటంబున వచ్చి పైనున్నకోక
గైకొని పోయె నాకాశమార్గమునఁ
బోలటి కట్టినయట్టి పుట్టంబుకొంగు.

వంతఁ గుందుచు ఘోరవనములోపలను
నీరీతిఁ దిరుగాడ నిది కార్య మగునె
ఈరామ నీవెంట నిడుమలఁ బొందఁ
జాలదు మాకిది సంతాప మయ్యె
నీలోలలోచన నిఁకఁ జూచె నేని
ఘోరమృగంబులు గూల్చి భక్షించు
నోరాజ! యడవికి నొకఁడవే రాక
యొలనాఁగ నిచ్చోటి కేల తెచ్చితివి?
వలవదు పాపంబు వచ్చు భూనాథ!
పదపడి కలిరాజు పన్నినమాయ
యిది మాకుఁ జూడంగ నింతయుఁ దోఁచఁగ
దెంతేసికష్టంబు లింక రాఁగలవొ
యింతిని నిఁకఁ బుట్టినింటికి ననుపు
మిట కేల తెచ్చితి విది బుద్ధి యగునె
కటకటా! యిఁక నైనఁ గొంత నంపింపు
మినకులంబున జనియించిననృపులు
ఘను లంద ఱిపుడు నీఘన తెందుఁ బోయె
నొకబుద్ధిఁ జెప్పెద నుర్వీతలేశ!
యిఁక నైన వినుము నీ విందుండఁ గూడ
దిదిగో నాలుగుత్రోవ లేర్పడి యున్న
వది విదర్భపురికి నరుగుచు నుండు

నది యయోధ్యాపురి కరుగుచు నుండు
నది సుబాహునిపురి కరుగుచు నుండు
నది ఋతుపర్ణపురాధ్వంబు గాన

... ...

నిమ్మార్గమునకు మీయిద్దఱిమతిఁ
సమ్మతం బగుత్రోవఁ జనుఁడు వేవేగ
భూప! యీనాలుగుపురములలోన
వాఁపు విదర్భాఖ్యఁ దనరిననగర"
మని చెప్పుచు నదృశ్యుఁ డై పోయె నతఁడు

నలదమయంతుల చింతలు.

మనుజేశుఁ డంతట మగువ నీక్షించి
"తొయ్యలి! యీనాల్గుత్రోవలలోనఁ
జయ్యన నేత్రోవఁ జనుదెంత" మనినఁ
"గరివృకవ్యాఘ్రసూకరసింహసర్ప
శరభాదిబహుసత్త్వసంచారవనులఁ
దిరుగంగ నేటికి దేవుఁడే మనకు
తెరువు విదర్భకుఁ దెలియంగఁ జెప్ప
మనుజేశ! యట కేగి మనవారియొద్ద
ననుపమగతి నుండ" మని భక్తి మ్రొక్కి

రమ్మని పిలిచిన రమణీలలామ
కమ్మాన వేశ్వరుం[1]డనియెం గ్రమ్మఱను
"వనజాక్షి మును నిన్ను వరియించునాఁడు
ఘను లగుమంత్రాంగకర్తలు దొరలు
కరులు తేరులు తురంగంబులు భటులు
బిరుదువాద్యంబులు భేరులు వన్నె
పల్లకీ లమితసువాసినీవిప్ర
పల్లవాధరలు పార్శ్వమ్ముల నెదుట
నేతేర మాతండ్రి యేలువిదర్భ
కేతెంచినాఁడ బర్హిర్ముఖుల్ మెచ్చ
చపలాక్షి! కలి నన్ను జలమునఁ బట్టి
కపటజూదమునఁ బుష్కరునకు నన్ను
నోడించి యిద్దఱ కొకచేలఁ జేసి
నేఁడు లజ్జవొఱంగి నే నీవిధమున
భామ! నీతో విదర్భకు నెట్లు వత్తు?
మామ నేగతిఁ గాంతు మది సిగ్గు లేక
భూమీశుసభలోన బుధు లెల్ల వినఁగ
నేమని నాభంగ మెఱిఁగింతు నచటఁ
జెడి చుట్టములచెంతఁ జేర నేఁజాలఁ

---

1 దలఁచుచుఁ బలికె—

గడపట నతిహీనుగాఁ జూతు రబల!
నీ వచటికిఁ బొమ్ము నీబిడ్డ లచట
నేవిధి నున్నారో యెఱుఁగంగఁ జాల
నావెంట నడ గాక నడువంగ లేవు
పో విదర్భ"కటన్నఁ బొలఁతి యిట్లనియె
"భూమీశ! నినుఁ బాసి పో పొమ్మటంచు
వేమరు పలుకుట విహితమా నీకు?
జలములలో నున్న జలచరజంతు
విలమీఁదఁ ద్రోచిన నెబ్బంగి బ్రతుకు
నటువార తరువుతో నల్లినతీఁగ
తరువుఁ బాసిన నది తానిల్వఁ గలదె?
నినుఁబాసి పోఁజాల నీపాద మాన
ననుఁ బాసి పోవుట న్యాయమా నీకు
పనవెదు నాతోడఁ బలుక కీమాట"
యనినఁ గామినిఁ జూచి యవనీశుఁ డనియె.
"అలివేణి! మన మిప్పు డిట్టి దీనతను
నలుకుచు నిద్దఱ మొకచీరఁ గట్టి
పోడిమి నేరీతిఁ బోవంగ నగును
నేఁడు రాజ్యము పోయె నిర్నిమిత్తమునఁ
బైచీరయును బోయెఁ బక్షులచేత

నీచీరకొంగును నేఁ గట్టినాఁడ
ఆవిదర్భాపురి కట నీవు నేనుఁ
బోవంగ నప్పుడు పురజనుల్ చూచి
యిల నేడుదీవుల నేలెడువాని
చెలువెల్ల నవలి పైచీరయుఁ బోయె 1190
[1]సురలను నొల్లక సొక్కి యీరాజు
వరియించిన ఫలంబు వనితకుఁ గలిగె
నని తూలనాడెద రవి గాన నటకుఁ
జనను నే నీవైనఁ జను" మన్న బెదరి
చెదరినమనమున చెలియ యిట్లనియె.—
"హృదయేశ! నన్ను నీ విట్లాడఁ దగునె
యడవులలో నీవు నడలుచు నుండ

1 సురలను నొల్లక సొక్కి యీరాజు
బరఁగ వరించిన ఫలమెల్లఁ గలిగె
నని తూలనాడరె యటుగాన నింక
వినుము నామాట యెవ్విధముననైన
నడవులలోపల నబల! నాతోడ
బడలి యీయిడుమలఁ బడఁజాల దీవు
కమలాక్షి! నీతల్లిదండ్రులకడను
సుఖవైభవంబున నుండు నీ"వనిన
చెదరిన మనమున చెలియ యిట్లనియె.—

[1]కడువడి మావారికడ కెట్లు పోదు!
నినుఁ బాసి ప్రాణంబు నిమిషమాత్రంబు
తనువున నిల్వఁగఁ దగునె ప్రాణేశ!
తొల్లి చేసినయట్టిదుష్కృతఫలము
నెల్లఁ బొందక యది యేలఁ బోనిచ్చు
వారునకు మొదలుగా వాత్స్యస్థించు
వారియంతవానికి నడలంగ వలసె
దినకరచంద్రులు దిరుగంగవలసె
నొనర నొక్కడను గా లూఁదంగ లేక
యాయువు విద్యలు నఖిలసంపదలు
వ్రాయఁ బుట్టిననాఁడు వనజజుం డతఁడు
నుదుట వ్రాసినవ్రాఁత నులిపితె చెడునె
మఱిలోన నీ వింక మఱుఁగంగ నేల”
నని పల్కె నిద్దఱు నపుడు సమ్మతిని
జనుచున్న ముందట సహకారసాల
మాలూరకరకతమాలమధూక
తాలఖర్జూరహింతాలామ్లపనస
సరళకింశుకలుంగజంబూవటాది

---

1 కడువడి మావారికడ కెట్లు పోదు!
దీనుఁడై యాతుఁడు దినుచు నీవుండ
నీవు దివ్యాన్నంబు లెట్లు భుజింతు!
నిను బాసి ప్రాణముల్ నిమిషమాత్రంబు

తరులమధ్యంబునఁ దగునొక్కకొలనుఁ
గనుఁగొని సోపానగతి డిగ్గి నీరుఁ
దనియంగఁ ద్రావి గతశ్రము లగుచుఁ
గొలను వెల్వడలి దిక్కులు చూచి విజన
నిలయ మొక్కటిఁ గాంచి నెఱి దాని డాయ
నరిగి సొప్పుండిల యటఁ గలిమాయ
నెఱయుంగ శోకమహాయనిద్దుర గప్ప
నలఁపున వాడినవల్లిచందమునఁ
బొలసనితన్నప్పైఁ బడి నిద్ర వోయెఁ

దమయంతి నిద్రింప నలుఁడు చింతించి చీరను సగంబు చించుకొని వెళ్లుట.

తనకు నిద్దుర రాక తరిదాపు లేక
వనితయుఁ దా నొక్కవస్త్రంబు గట్టు
కతమున నెడబాయఁగాఁ గూడ కపుడు
మది గణించుచుఁ గలిమాయచేఁ దనకుఁ
గల రాజ్య మెల్లఁ బుష్కరరాజు కోడి
కలఁగుచు శపథంబు గడువంగ లేక
తన దేవియును దాను తనపురి వెడలి
చనుదెంచి మూఁడువాసరము లచ్చోట
నాఁకట నలఁగి ఘోరాటవులందుఁ
పైకోక కపటంపుఁబక్షుల కిచ్చి

తగిలి యనేకబాధలఁ గుంది కుంది
వగచుచు నచటికి వచ్చి చేరుటయు
నటమట దుఃఖంబు లన్నియుఁ దలఁచి
చటులమధ్యాహ్నభాస్కరకిరణముల
స్ఫుటముల గందిన పూఁదీఁగవోలె
నటవుల భ్రమ్మరి యాఁకట సొలసి
మదిరాక్షి తనదేవి మహిమీఁదఁ బండి
నిదురఁ బోవఁగఁ జూచి నృపకుంజరుండు
"సన్నుతసకలరాజన్యకామినులు
కన్నుసన్నల నూడిగంబులు సేయ
హంసతూలికల శయ్యను నిద్రఁబోవు
హంసయానకు పాడు నగ్యెఁ బోనే
ననుఁ గూడి వచ్చి కానలఁ బొందినట్టి
తనదుఃఖ మింతయుఁ దగఁ జెప్పకొనదు
దీనిఘోరముఁ జూడఁ దీరదు నాకుఁ
బూని యిచ్చట డించి పోయెద నింక
వనిత నన్ గానక వనవాస ముడిగి
తనపుట్టినింటికిఁ దగఁ బోయి పోగ
నిటువలె దీనికే నెంత చెప్పినను
దిటమరి కలఁగి వాపించుఁ బో నసుచు"
నని పల్కి కలిదైవ మపుడు ప్రేరేపఁ
దనప్రాణనాయకి తగఁ గట్టినట్టి

చీర సగంబుగాఁ జేతులఁ బట్టి
నారి మేల్కొనకుండ నడిమికి నలుఁడు
తునియించి మనమున దుఃఖంబుఁ జెంది
వినకుండ మెల్లనే విలపించి తొలఁగి
పోయెద నని లేచి పోయి రాజేంద్రుఁ
డాయెడ మఱి నాలు గడుగులు పోయి
పోలేక మఱిలోనఁ బొగిలి మూర్ఛిల్లి
యాలేమ దగ్గఱ కరుదెంచి మగుడఁ
దనువు పాంసుబులు తప్పక చూచి
తనలోన ని ట్లని తలఁచి శోకించెఁ
"కటకటా! నేఁ బాపకర్ముండ ననుచు
నెటు లెఱుఁగక యయ్యో యీతరలాక్షి
కోరి వచ్చిన దేవకులజుల నెల్ల
వారించి నన్నేల వరియించె నొక్కొ
పడఁతి నోచిననోముఫల మిట్టు లుండె
నిడుములఁ బొందెడినీయరణ్యమునఁ
గట్టఁడివిధియాజ్ఞఁ గడవంగ వశమె
యిట్టికాఱడవిలో నెలనాఁగ! నిన్ను
నొంటిగా విడిచి నే నొగిఁ బోవఁజాల
వెంటఁ దోడ్కొనుచును విహరింపలేను
కామిని! నీకు నాకతమునఁ జేసి
యీమహాటవిలోన ని ట్లుండ గలిగె

నెనయంగ నీభాగ్య మి ట్లుండె" ననుచుఁ
దనమది నొక్కింత ధైర్యంబుఁ దెచ్చి
వనిత పయ్యెదకొంగు వలనొప్పఁ గప్పి
యనుమాన మేటికి నరిగెద" ననుచు
నడలుచు మఱి నాలుగడుగులు పోయి
తడఁబడి పోలేక ధరణిపైఁ ద్రాలి
దిగ్గన లేచి యాదేవిని జూచి
దగ్గర కేతెంచి తనలోనఁ దాను
బెగ్గలం బందుచు రీతి నిట్లనియె.—

... ...

"[1]బడలి నీ వడవుఁ బడఁజాల ననుచుఁ
దడయక నీతల్లిదండ్రుల కడకుఁ
బొమ్మని చెప్పనఁ బోఁజాల వెట్లు
నమ్మ నా వెంటనే నడయంగ వత్తు
వటువంటిదాని ని న్నక్కటా! నేఁడు
నిటువంటియడవిలో నెటు డించి పోదు"
నని యమ్మహీపతి హా యని వగచి
తనమది నిట్లని తర్కించె "నేను
బోయినవెనుక నీ పూఁబోఁడి లేచి
పాయక యెబ్బంగిఁ బలవించు నొక్కొ
పలవించి యడవిలోపల నన్ను వెదకి

1 బడలి.

బలు వైనమృగముల పాల్పడునొక్కొ
పతిచేత నొల్లని పడంతి నే ననుచు
మతి దప్పి ప్రాణముల్ మఱి వీడు నొక్కొ"
యని యని పలువిధముల నందంద దలంచి
తనుc బాయc జాలని తలcపు వర్ణించి
మానినిగుణములు మానుగాc బొగడి
మానినీమణిమోము మఱిమఱి చూచుc
జనుcగవ వర్ణించు సన్నంపునడుము
వినుతించుc గన్నులవెడలుపు గాంచుc
దేనియరుచుల నొరసినపల్కు లెంచుc
డా నిగ్బచనవ్వులc దప్పక యెంచు
మునుపటిరతిసుఖంబులc దలంచుచును
దనలోనc దాను సంతాపంబు నొందు
మఱియును దెగువతో మానిని డించి
సరగునc జనుదేర సతిమీcద మోహ
మనుతీcగ కాళ్లకు నప్పుడు చుట్టి
పెనcగొనc బోలేక పృథివిపై వ్రాలి
పుడమితేcడట మూర్ఛ వోయి యొక్కంత
తడవులc దెలిసి యాతరలాతుc జూచి
తిరిగి యచ్చటికి నేతెంచి దుఃఖమున
నరుణకాంతులచేవు రగులోచనముల
జలములు దొరcగ నాజననాథుc డనియె——

"ఎలనాఁగ! నిను బాసి యే నెట్లు పోదు?
వనజాక్షి! నినుఁ గూడి వర్తించుఘోర
వనములు శృంగారవనములై యుండు
ఓ లేమ! నీ వున్న నాఁగిఁ బూరిశయ్య
లీలతో హంసతూలికపాను పగును
ఓ రామ! నీవున్న నురుదుర్గములును
మీఱిన బంగారుమేడలై యుండు
బాలిక! నినుఁ గూడి [1]వసియించుపర్ణ
శాలలు మఱి చిత్రశాలలై యుండు
మెలఁత! నీ సన్నిధి మృగగర్జనములు
వలనొప్పు సంగీతవాద్యమై యుండు
మదిరాక్షి! నీవు సమ్మతి నిచ్చుఫలము
మఱి దివ్యాన్నసమ్మానము ఘనము
నీయట్టికులసతి నీయట్టిసాధ్వి
నీయట్టిప్రియురాలు నీయట్టిముగ్ధ
నీయట్టికులశీల నీయట్టియబల
నీయట్టిలావణ్యనిధి యొందుఁ గలదు?
తలఁచెగా దైవంబు దయ యింత లేక
యెలనాఁగ! నే నింక నేమి సేయుదును"
అని యని పలవించి యామహీశ్వరుఁడు

1 వసించుచున్న.

తనమది నొక్కింత ధైర్యంబుఁ దెచ్చి
యింతగాఁ జింతింప నేటికి ననుచుఁ
"గాంతారభూములఁ గలిగినయట్టి
కరిసింహశార్దూలగండభేరుండ
శరభపన్నగశశచమరీలులాయ
శాఖాధిపతిమృగంబుల చేత
నేఁడుఁ బొందక యీయిందువదన
తమతల్లిదండ్రులదగ్గఱఁ జేరు
నమరంగ హరికృప" ననుచు దీవించి
పోయెద నని లేచుఁ బోలేక మగిడి
పోయి యిక్కలి నగఁ బొంది మూర్ఛిల్లు
హా యని యెలుఁగెత్తి యాదండ నేడ్చుఁ
బోయెద నని పోయి పోకుచుఁ దిరిగి
చయ్యన దమయంతి సరసకుఁ జేరి
[1]యయ్యెడ నలుఁడు మహార్తి నిట్లనియె.—
"ఇటు డించి పోయిన నీయిందువదన
యటు నిటు పడి పోయి యమ్మయిల్ చేరి
యడవిలో శూన్యగృహంబునఁ దన్ను
విడిచిపోయెను గూర్క వేళ నిజేశుఁ"
డని తెల్ప దనవార లది విని నన్ను
మనమున నెటువంటి మాటలాడుదురో

---

1 అయ్యెడ నతిశోక మందుచుఁ బలికె.—

యటుగాక పురజను లందఱు నన్ను
పదపడి నలుఁ డిట్టిపాతకంబునకు
నడలక యొడిఁగట్టె ననుచుఁ దిట్టుదురో
పడఁతి యిట్టిదుముల పాలైనఁ జూడఁ
జాలక విడిచెద సత్య మీమాట
పాలించి వినుమమ్మ! భూదేవి! నీవు
ఆకాశవాణి! నీవరయంగ వినుము
ఏకతంబున మీర లిద్దఱు సాక్షి
మెలఁత నేగతి నైన మీరు రక్షించి
తలిదండ్రిదగ్గఱఁ దగఁ[1] జేర్పవలయు"
నని యొప్పగించి చయ్యనఁ బోదుననుచుఁ
జనిచని మఱి పోనఁ జాలక తిరిగి
వచ్చి యాదమయంతివదనంబుఁ జూచి
యచ్చోట నెలుఁ గెత్తి హా యని యేడ్చి
పోలేక పోలేక పోగలుచు నుండ
నాలోనఁ గలిదేవుఁ డతివపైఁ గలుగు
మోహపాశంబుల మొనలంటఁ బట్టి
సాహసంబునఁ ద్రుంపఁ జయ్యన నలుఁడు
మనమున నివి యేమి మమత యటంచుఁ
జన నిశ్చయించి యచ్చట నిల్వలేక

1 జేర్ప రమ్మ" యని యొప్పగించి.

నదులు శైలంబులు నగరముల్ గడచి
పోవలుచు వేవేగఁ బోయె భూవిభుఁడు.

కలిప్రేరణ నగ్ని విజృంభించుట.

పోవంగఁ గలి తనబుద్ధిఁ జింతించి
"వావిరి వీనిలనైక్యంబుఁ జెఱుతు"
నని యగ్నిదేవుని నర్చించి పిలిచి
కని "మాఱురూపునిఁగాఁ జేయు మితని
ననిలుని నీకు సాహాయ్యంబు గాఁగఁ
బనుపుదుఁ జను" మన్న బనిఁబూని పేర్చి
యురువడి విసరు మహోగ్రవాయువులఁ
దరుశాఖ లన్నియుఁ దఱచుగా నొరసి
నాకాకచే నిప్పు లందందఁ బొడమి
యేకమై యాకాశ నేర్చుచు వచ్చెఁ
దగిలి పెన్మంటలు ధగధగ మండ
భుగభుగ పొగలగుంపులు మింట కెగయఁ
దఱచుగా మండుచుఁ దరువుల కెగసి
దరికొని పొదరిండ్లు దళముగా మండ
మ్రాఁకులు ఫెళఫెళ మహిమీఁద వ్రాల
వీఁక మృగంబులు వెలవెలఁ బాఱ
ఖగములు ఱెక్కలు గాలిన కమలి

యొగసి పోవఁగ లేక యిలవ్రాలి [1]పొరల
నక్కడక్కడ దాగినట్టిసర్పములు
నక్కజంబుగ నన్ని యడలుచు [2]మడియ
ఘనమైనసప్తసాగరము లింకించి
కనలుచు సకలలోకములు దహింప
వచ్చినబడబాగ్ని వడువున వచ్చు
చిచ్చుఁ గనుంగొని ఊటతశేశ్వరుఁడు
బోరన నది దాఁటి పోయెద ననుచు
నీమఁ దై రాఁగ నాదిక్కున నొక్క
వెదురుప్రాఁకుల చేత వెలసినయొక్క
పొదరిల్లు తగిలి యద్భుతముగా మండఁ
గనొక్కటకుం దను ఘనపన్నగంబు
కక్కసపడుచు నాఘనవహ్ని నడుమ
వేణుశాఖాగ్రంబు వేవేగఁ బ్రాఁకి
[3]ప్రాఙ్నతిని మహీపతి కిట్టు లనియె—

సర్పము నలునిసాయముఁ గోరుట.

"ఓరాజదేవేంద్ర! యోదయాసాంద్ర!
యోరాజతాకార! యోదీనరక్ష!

---

1 మడియ. 2 మండ.
3 ప్రాంజలిని జూచి పార్థివు కనియె—

[1]యీదావహ్ని వెడలించె నిపుడు ప్రాణముల
నీవహ్నిలోపల నిటు చిక్కినాఁడ
కావవే రాజేంద్ర! కరుణతో నన్ను"

... ...

అని దీనతను బల్కినప్పు డాపాముఁ
గనుఁగొని నలమహీకాంతుఁడు నవ్వి
ధరణిఁ బాముల నమ్మఁ దగ దందు రుర్వి
వెఱతు ని న్నంటఁగా విషధర!" యనిన
భూవరుఁ జూచి యా భుజగ మి ట్లనియె —
"దావాగ్ని నిప్పుడు దాఁటించి నీవు
నా కుపకారంబు నయ మొప్పఁ జేయ
నీకుఁ బ్రత్యుపకృతి నేఁ డొనఁగింతు
ననవుడు వేవేగ నగ్నిలోఁ జొచ్చి
జననాయకుఁడు కృపాసాగరుం డగుచు
నా పాముఁ గొనివచ్చి యావల విడువ
భూపతిఁ గనుఁగొని భుజగ మి ట్లనియె —
"మనుజేశ! యిటువంటిమంటలోఁ జొచ్చి
నను నీవు రక్షించినావు నీమేలు
మఱవ నే నీ కొక్కమాటఁ జెప్పెదను

---

1 యీదావహ్నిలోపల నిటు చిక్కినాఁడ
కావవే ప్రాణంబు కడువేగ వచ్చి"
అని దీనతను బల్కి నప్పు డాపాముఁ

వరణి ముందఱ నొక్క వరసకాసార
మున్నది యట నన్ను నొనరఁ గొంపోయి
మన్నించి విడువుము మఱి నీకు నొక్క
మేలుఁ జేసెద నన్న మేదినీనాథుఁ
డాలించి యాపాము నలఁడు గొంపోయి
వరగున నపుడు కాసారంబులోనఁ
గమణితో విడిచె [1]నాథునపన్నగంబు
విడిచినయప్పుడు వివర మొప్పంగ

సర్పము నలునిఁ గఱచి వికృతరూపుం జేయుట.

గదుపడి నరరాజు కాళ్లను గఱచెఁ
గఱచినఁ దఱచు వంకలు వోయె మేను
కుఱుచచేతులు మఱి గుజ్జుపాదములు
బిఱుసువెండ్రుకలును జేడిగడ్డంబు
నఱయుంగుళంబులు నొటుచెక్కిళ్లు
పఱుసనిమీసంబు బలుగుంటకనులు
కఱకునల్లనిమేను ఘనమైనకడుపు
గలిగినఁ జూచి భూకాంతుఁడు నవ్వి
కలఁగుచుఁ బలికె నక్కలిమాయఁ దలఁచి
"యిప్పుడే యిట్టికార్యముఁ జేతు వనుచుఁ

1-నా కర్కోటకుండు.

[1]చెప్పితి నాలాగ చేసితి వహహా!
కత్తిచే నఱికినగాయంబుమీఁదఁ
దత్తరపడ దెబ్బ తగిలినరీతి
నైనది యైన నే” యనుచు ధైర్యమున
ధ్యానించునలునితో నాసర్ప మనియె — 1460

నలునకు సర్పము శాపమోక్షణంబుఁ దెలుపుట.

“జననాథ! నీ కింతసంతాప మేల
కనలక వినుము నేఁ గఱచినవిధము
మునుకొని తొలిజన్మమున బ్రహ్మఋషికి
ఘన మైనదోషంబుఁ గావించినాఁడ
నామౌని కోపించి యడవిలో నిట్లు
బాముగా నుండుము పాపాత్మ! యనుచు
బలు వైనఘోరశాపం బిచ్చె నాకు

1 చెప్పితి నాలాగ చేసితివీవు
కపటంబు లేక నేగావించినట్టి
యుపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకార మిపుడు
చెలరేగి మఱితెన్న చేసితివీవు
పొలయక బలుగోరుచుట్టుమీఁదటను
ఘనమైన రోఁకలి గదియించినట్టు
లనవ్వఁడు భుజగేంద్రుఁ డారాజుకనియె—

నలయుచు నే నపు డాత్మఁ జింతించి
మునినాథ! యీశాపమోక్షంబు నాకు
ఘనతతో నెప్పుడు గలుగు నటన్నఁ
గలిరాజుమాయచేఁ గఁ రాజ్య మెల్ల
నలరాజు పుష్కరనరనాథు కోడి
పై నున్న వస్త్రంబు పక్షుల కిచ్చి
కానలలోఁ దన కాంతను విడిచి
నీవున్నయెడకు నానృపుఁ డేగుదెంచి
భావించి యగ్నిలోఁ బడకుండ నిన్నుఁ
గాచి రక్షించినఘనునిపాదంబు
చూచి ముట్టిననాఁడు శుభమూర్తి వగుదు
వని చెప్పి యతఁ డేగె నంతటనుండి
యినకులాధీశ! నే నిచ్చట నుండి
గొనకొని నీరాకఁ గోరు చుండుదును
వనమునఁ గాలాహి వలె వచ్చి నిన్నుఁ
గఱచితి నని యాత్మఁ గలఁగకు నరుల
కెఱిఁగిల్లఁ జెప్పెదఁ దెలియంగ వినుము
కాంతి కోర్వఁగ లేరు ఖలు లర్థి భూమి
కాంతులు నీచసంగతి కోర్వఁ గలరు
అటుగాన నీఘోరమైనరూపమునఁ
బటుగతి విహరింపఁ బాటి ధరిత్రి
విభులేశ! నీ వింక విపినభూములను

విపరీతబుద్ధిని విహరింపఁ గూడ
దరయుచు నీ వయోధ్యాపురి కేగి
యనుదార ఋతుపర్ణుఁ డనురాజు [1]చెంతఁ
జేరి సారథ్యంబుఁ జేయుచుఁ బాక
మారూఢిఁ జేయుచు నతని మెప్పించి
బాహుకుం డను పేరుఁ బడసి యత్యంత
[2]సాహసం బలర నచ్చట నుండు మంతఁ
గొంతకాలమునకుఁ గోమలిఁ గలసి
సంతోషమలరని రాజ్యముఁ జేయఁగలవు.
నిషధేశ! విను మింక నీశరీరమున
విష మెంతకాలంబు వెస నుండు నప్పు
డురగరాక్షసపిశాచోగ్రభూతముల
దురితంబు లేవియు దొరయవు నిన్ను"
అని కిరాటములోన నమరినయొక్క-
కనకవస్త్రము ధరాకాంతున కిచ్చి
"కరమర్థి నీరూపు గావలె ననుచు
ధరణీశ! నను నీవు తలఁచి యీలోక
ధరియించినప్పు డందము మీఱ నీకు

1 చొద్దఁ.
2 సాహసంబలర నచ్చటఁ గొల్చియుండు
మంతట నీదారను మరలఁ గలిసి
సంతసంబలర రాజ్యము చేయఁగలవు.

వరుస నీరూపలావణ్యముల్ గల్గు
నేపార నే నింక నేగద" ననుచు
నాపాము మాయ మై యరిగె నంతటను
జననాథుఁ డత్యంతసంతోష మడర
ఘనతరవేగుఁ డై కదలి యయోధ్య
కరిగి యాబుతుపర్ణు నందంద గాంచి
కరములు ముకుళించి ఘనభక్తిఁ బలికె—
"నవనీశ ! బాహుకుఁ డను పేరివాఁడ
తవిలి సారథ్యంబుఁ దగఁ జేయ నేర్తు
విశ్వంబులోపలఁ వెలుఁగొంది యున్న
యశ్వగుణముల నరయంగ నేర్తు
వారక రుచులుగా వండఁగ నేర్తు
నీరీతి విద్యల నెఱుఁగంగ నేర్తు
వలనొప్ప నిమ్ముఁ గొల్వ వచ్చితి నన్ను
దలఁచి నీబంటుగాఁ దగ నేలు" మనిన
బుతుపర్ణుఁ డాతనిరూపంబుఁ జూచి
"ప్రతిఁ గాన మీరూపభావంబులకును
ఇట్టివాఁ డొకఁ డున్న నెప్పుడు మనకుఁ
బుట్టు ముచ్చటలును బ్రొద్దుఁ బోయెడిని"

యని పల్కి నలుని సత్యాదరంబునను
[1]మనుజేశుఁ డపుడు సమ్మతిఁ గొల్వ నిల్పె. 1528

ఇది తృతీయాశ్వాసము.

1 మనుజేశుఁ డెల సమ్మదమున నచట.

*

శ్రీ ర స్తు.

నలచరిత్రము

ఉత్తరభాగము—చతుర్థాశ్వాసము.

అట మున్ను నే రాజు నవుఁగుబిడ్డఁ ను
పటుకున దమయంతి నలినేత్రు లింట
విడిచి వార్ష్ణేయుండు “విపినభూముల రు
వెడలె నలక్షితిపతి యాఁ డింతిఁగూడి”
యనువమాట విని మున్నె యాఋతుపర్ణు
నొనరంగ మఱి కొల్చియుండె నానలుఁడు
నరసి వార్ష్ణేయుని యానందఁ జూచి
సరసగఁ దనరథసారథి గాఁగ
నెలఁగి యాతనితోడ నేమాటఁ దెలుప
కలుఁగనిగతి నుండె నేమియు ననక.

దమయంతి మేల్కాంచి చింతించుట.

అక్కడ దమయంతి [1]యదరి మేల్కాంచి

---

1 శా నిద్ర తెలిసి.

పొక్కుచుఁ దనపతిఁ బొడఁగాన కులికి
నలుదిక్కులును జూచి నలినాక్షి గుంది
చలియించి చించినచీరయుఁ గాంచి
దిగ్గున లేచి పూఁదీఁగెకై వడిని
నగ్గలంబుగ మూర్ఛ నవనిపై వ్రాలి
యూనినయామూర్ఛ యొక్కింత తెలిసి
మేనెల్ల నులియుచు మెల్లన లేచి
నేలలఁ బుణుకుచు నిగిడినవగల
వాలుఁగన్నుల నీరు వరదలై పాఱఁ
బలుతెఱంగులఁ దనప్రాణేశుఁ దలఁచి
వెలవెలపాటున విలపింపఁ దొడఁగె.—
"హా రాజదేవేంద్ర! హా దయాసాంద్ర!
హా రాజమందార! హా దయాకార!
శ్రీకరఘనమూర్తి! రిపుసమవర్తి
నాకేశనుతకీర్తి! నలచక్రవర్తి!
అక్కటా! యిట్టిఘోరాటవిలోనఁ
దక్కక నను డించి తలఁగి పోఁదగునె ?
ననుఁ బాసి పోనని నాతోడఁ జెప్పి
పెనునిద్రపోయినప్రియ నన్ను డించి
కటకటా! నామీఁదఁ గరుణఁ జాలించి
యిటు డించి పోవ నీ కేమి చేసితిని!
నినుఁ బాయఁగాలేను నిమిషమాత్రంబు

ననుఁ బాసి పోవుట న్యాయమా నీకు?
ఒక్కఁటే ప్రాణంబు నొనర నిద్దఱికి
మక్కువ లొక్కఁటే మనకు నిద్దఱికి
నోడకు మనుచు నన్నూరడఁ బలికి
పాడియే యడవిలోపల డించి పోవ?
నిట్టికాఱడవిలో నిటు నన్ను డించి
యెట్టులు పోవఁ గా నెట్లాడె నీకుఁ
గైకొన కెడఁబాయఁగా నెన్నఁడైన
నీకు నేఁ జేసిననేరంబు లేమి?
కట్టిఁడిదైవ మీకానలో నన్ను
నిట్టు లొంటిగ నుండ నేలఁ జేసె నొకో?
యెన్నఁడు రాదుగా యిటువంటినిదుర
నిన్ను నన్నును బాప నేఁడు వచ్చినది.
తనువునఁ బ్రాణముల్ దలఁగ కున్నంత
నినుఁ బాసి యోర్తునే నిమిషార్ధ మైన?
ఇట్టికాఱడవి నన్నేకత డించి
యెట్టు పోలేవని యెంచితి మదిని.
ననుఁ బాయవచ్చునా నాప్రాణవిభుఁడ
వని నిన్ను నమ్మితి నవనీశచంద్ర!
యిచ్చట నను డించి యేలఁ బోయితివి?
వచ్చిన నొకచోటఁ జావమే మనము

కలపాటి దొరకభంగిఁ గాలంబు నడపి
మెలఁగమే యడవుల మేదినీ నాథ!
గ్రహావేధ లవి యెట్టిగతుల వచ్చినను
గృహిణి వీడుట నీకుఁ గృత్యమే నాథ!
నఱకినఁ ద్రొక్కిన నలియఁ గొట్టినను
జెఱకు తియ్యనగాని చేదౌనె నాథ!
కరుణను నీదువాక్యముల వీనులను
వెఱవక యెన్నఁడు విందునో నాథ!
కామించి కన్నులకఱ వెల్లఁ దీర
నీమూర్తి నెన్నఁడు నేఁ జూతు నాథ!
యే తెరవునఁ బోతి వేను వచ్చెదను
నాతోడఁ జెప్పవే నా ప్రాణనాథ!
యీవిధి మనల నేఁ డిద్దఱిఁ బాప
దైవంబు నాల్గుపద్ధతులఁ గల్పించెఁ
బ్రాణేశ! కానలోపల నిన్నుఁ బాసి
ప్రాణంబు లెబ్భంగిఁ బట్టుదు నింక?
భూమీశ! ననుఁ బాసి పోయెడువేళ
నే మని పలవించి తేమంటి నన్ను?
ఏదేశమునకుఁ బోయితివో యెచ్చోట
నేదుఃఖ మందితో యేమి సేయుదును?
జగతీశ! నేఁ బాపజాతిని గాన
నిగిడి యీయాపద నిను బొందనయ్యె

నే సర్వలక్షణాన్విత నౌదు నేని
వాసవనుత! యింత వచ్చునే నీకు?
నరలోకనాయక! ననుఁ జెట్టఁబట్టి
పరఁగ రాజ్యముఁ బాసి భటులను బాసి
హయరథావళిఁ బాసి [1]యఖిలంబుఁ బాసి
భయదకాంతారంబుపాలైతి వకట!
నిద్రింప కార్తిచే నీవు గూర్చున్న
నిద్రపోవుట నాకు నీతియే తలఁప?
నేరము నామీఁద నిజముగాఁ గలుగ
నోరువ కేటు వోతి వుర్వీశతిలక!
పతితలఁ పెఱుఁగనిపడఁతి యే లనుచు
నతివేగమున డించి యరిగితి వేమొ!
పున్నమచంద్రుని బోలునీమోము
నెన్నఁడుఁ గందునో యినకులాధీశ!
ఇక్కడ ననుడించి [2]యెచటికి నీవు
ఎక్కడి కేగితి విటు చెప్పుమయ్య!
ఇది నాకు నొంటిగా నిప్పుడు తోఁచె
నిది నాకు నడవిగా నిప్పుడు తోఁచె
నేమి సేయుదు నింక నేమందు విధిని

---

1 యాప్తులఁ బాసి.

2 యెప్పాట నీవు.

[1]నీమహాటవిలోన నెబ్బంగిఁ గాంతు
నరనాథ! [2]యిట వచ్చి ననుఁ గావ కున్నఁ
బరఁగ నాప్రాణముల్ పట్టంగఁ జాల
మరుగున నేటికి మఱి డాగి యుండఁ
బరుగున వచ్చి నాప్రాణముల్ గావు
కవఁ బాసి పోయి భూకాంత! నీ విపుడు
భువి నెన్ని బాధలఁ బొందుచున్నావో!
కల నైన నీమాటఁ గా దనఁ జాల
నలరాజచంద్ర! కానల నేల డించి
తెవరికిఁ దొల్లి నే నేమి చేసితినో
భువి నిట్టిపాటెల్లఁ బొందితి నడవి
నెక్కడికేగుదు నేమి సేయుదును?
దిక్కెవ్వ రిటమీఁదఁ దెలియఁ గేది నాకు?
నీదుగఖవార్ధి నే నేరీతిఁ గడతు?
నేదెస వెదకుదు నీకానలోన?
[3]వెదకుచుఁ గలి యిట్లు వేధించుచుండ
హృదయేశ! నీవిపు డేమి గావింతు
వలసితి నీయరణ్యములలో నున్న

1 ఈమహాటవి నిన్ను నెబ్బంగిఁగాంతు.

2 యిఁక.

3 కలిరాజు మాయ నీగతిఁ జేయుచుండ
నిలతలాధీశ! నీవేమి చేయుందువు?

బలుమృగంబుల కగపడుదుగా" కనుచు
నలినాక్షి తనప్రాణనాథుని దలఁచి
పలుతెఱంగుల నిట్లు పలవించు చుండ
మలమల మాడెఁ గోమలలతాతరులు
శిలలెల్లఁ గఱఁగె రాజీవాప్తుఁ డదరె
గాలి వీవక మానెఁ గన్నుల నీరు
రాల నేడ్చుచు నున్నరమణిని జూచి
మృగములు నిలుచుండె మేఁతలు మఱచి
ఖగము లాధ్వని విని కలుఁగుచు నుండె.
అప్పుడు దమయంతి యచ్చోటు వాసి
ముప్పిరిఁ గొనుశోకమునఁ బ్రాణవిభుని
నడవిలోపల బాలహరిణియుఁ బోలె

దమయంతి నలుని వెదకుట.

వెడవెడ నందంద వెదకంగఁ దొడఁగె.—
"తరులార! నాసహోదరులార! మీరు
ధరణీశ్వరుని జాడఁ దగఁ జూపరయ్య!
సురలార! మీరైన సురరాజవిభుఁడు
తరలి పోయినజాడఁ దగఁ [1]జెప్పరయ్య!
భూదేవి! నీవైన భూలోకనాథుఁ
డేదెసఁ బోయెనో యెఱిఁగింపు మమ్మ!
ననుఁ గావరయ్య! కిన్నరులార! పుణ్య

1 జూపరయ్య!.

ధనులార! ఘనులార! తాపసులార!
కరులార! హరులార! గవయంబులార!
శరభసాళ్వములార! సర్పంబులార!
మను జేశుఁ డరిగినమార్గంబు నాకు
నెనసిన గరుణతో నెఱిఁగింపరయ్య!
అనియని యడుగుచు నటునటు పోయి
ఘన మైనపొద లెల్లఁ గదలించి చూచి
వీరు వా రనక యవ్విధమునఁ దిరుగ
నో రెండె ధృతిదూలె నొచ్చెఁ బ్రాణములు.
ముడివీడి క్రొమ్ముడి మూఁపుపై జాఱ
నడుగులు తొట్రిల నందంద బడలి
పగడంపువా తెర పదనింకి [1]వాడ
జిగిదక్కి పాపట చీకాకుపడఁగఁ
గన్నుల జలజలఁ గారెడునీరు
చన్నుమిట్టలమీఁద జలజల దొరుఁగ
నన్ను నెన్నడు మసియాడి వడంకఁ
దన్ను దూరుచును గద్గదకంఠి యగుచు
[3]హాయని యెలుఁగెత్తి యఱచి "హానాథ!
మాయజూదం బింతమట్టుకుఁ దెచ్చి

1 పగుల.

3 హా యని యెలుఁగెత్తి యందంద యేడ్చి
మాయజూదం బిట్లు మనలను దెచ్చి.

మాయత్రోవలఁ జూపె మాయురే! నాథ!
పోయితే యెచటికిఁ బోయితే” యనుచు
నెడపక యుబ్బంగి నేడ్చుచు విభుని
విడువక వెదకుచు విపినంబులోనఁ
గుందుచు దమయంతి కొంతదూరంబు
సందుగొందులఁ జాడఁ జనుచున్న నపుడు

దమయంతిని పాము మ్రింగుట.

పదపడి యాసమీపంబున నొక్క
పొదరింటిలో నున్న పుట్టలోనుండి
తనతల యెత్తి యాతన్వి నీక్షించు
పెనుబాము చెలఁగుచు బిరబిర వచ్చి
రోఁజుచుఁ గన్నుల రోషాగ్ను లడర
రాజిల్లువిషములు రాజి మండుచును
గలిదేవు పనుపునఁ గామిని గదియ
విలవిలఁ బ్రాణముల్ విడిచినభంగి
“హానాథ!” యని మూర్ఛ నవనిపై నొఱఁగె.
పూని యప్పుడు పాము భూమీశుదేవి
పదములఁ బట్టి తప్పక మ్రింగుచుండె.
[1]మదిరాక్షి యప్పుడు మది మూర్ఛఁ దెలిసి
తను మ్రింగు నాఘోరదందశూకంబుఁ

1 మదిరాక్షియపుడు క్రమ్మఱ మూర్ఛఁ దెలిసి.

గనుఁగొని శోకాగ్నిఁ గ్రాఁగుచుఁ బలికె.—
"నక్కటా! యీఫణి కాహార మైతి
నిక్కడ నా కింక నెవ్వరు దిక్కు ?
పామును విడిపించు బలవంతు లెవరు ?
నామేను మ్రింగుచున్నది యంతకంత
కలరాజ్య మెల్లఁ బుష్కరున కర్పించి
కలిరాజుమాయచేఁ గానలఁ జొచ్చి
యిడుమలఁ బడి జీవితేశునిఁ బాసి
కడపట వచ్చి యీ కాలాహిచేతఁ
బడుటకు నావ్రాఁతఫల మిట్టు లుండె
నడరంగ నిపుడు నా యాపద మూన్ప
వడి నిట కెవ్వరు వత్తురో యింక
పుడమిఱేఁ డెచటికిఁ బోయెనో యెఱుఁగ
నీ వేళ నిందున్న నీపాముచేతఁ
జావనిచ్చునె దీని సాధించుఁ గాక
దైవమా! యిట్టిబాధలకు లోఁజేయ
నీవేళ నీకు నేనేమి చేసితిని?"
అని యేడ్చు చుండంగ నాయార్తరవము

{ కలిమాయచే బోయయొకఁడు వచ్చి సర్పంబును జంపుట. }

విని కలిమాయచే వేవేగ నొక్క
బోయవాఁ డరుదెంచి బోరన నపుడు

పాయక తనచేతఁ బట్టిన పెద్ద
కత్తిచే నాపాముకంఠంబుఁ ద్రుంచి
యెత్తి యావల వైచి యెలనాఁగఁ జూచి
"వెఱవకు లే లెమ్ము విపినంబులోనఁ
దిరుగాడ నేల నిత్తెఱఁగున [1]నింతి
యెవ్వరివనితవో యెందుండి వచ్చి
తెవ్వని వెదకెదో యీపాముచేత
నేగతిఁ జిక్కితి విది యెల్ల నాకు
వేగంబ తెలుఁపుము వెఱపెల్ల మాన్పు"
దనవుడు లేచి యయ్యలినీలవేణి!

దమయంతి తనవృత్తాంతంబు చెప్పుట.

తనదువృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పఁ దొడఁగె—.
"నోయన్న! వినుర! యీయుర్వియంతయును
బాయక చక్రంబు పను లొనరింప
నేలిననలునకు నిల్లాల ధరణిఁ
బాలించు భీమభూపతిపుత్త్రి నేను
దమయంతి యనుపేరఁ దనరినదాన
రమణతో నిషధపురంబున నుందు
నరిమురి పగదాయ యైనపుష్కరుఁడు

1 నీవు.

ధర యెల్లఁ గపటజూదంబునఁ గొనియె.
నది యాది గాఁగ మహారణ్యమునకు
బెదరుచు రాఁగ నా ప్రియుని చేలంబుఁ
గపటంపుఁబక్షులు గైకొని చనియె
నపుడు శోకంబున నడలుచు మేము
ఒనరంగ నిద్దఱ మొకచీరఁ గట్టి
చనుదెంచి యొకశూన్యసదనంబుఁ గాంచి
యరిగి కూర్చుంటిమి యంతలో నేను
మఱచి నిద్దుర వోవ మదిలోన నలిగి
నాపతి భూపతి నాపాటుఁ జూడ
నోపక నాచీర నొకసాము చించి
యది కట్టి నను విడనాడి పోయినను
గుదులుచు నే మేలుకొని లేచి విభుని
గానక యేడ్చుచు కడుఘోరమైన
కానలో వెదకి యెక్కడఁ గానలేక
యిక్కడి కరుదేర నీపాము నన్ను
దక్కక మ్రింగ నిత్తఱి నీవు వచ్చి
యీపాముఁ జంపి నన్నెలమిఁ బ్రోచితివి
యీపార్థివేంద్రుఁ డెం దరిగెనో యెఱుఁగ"
ననవుడు విని మనం బపుడు ఘటిల్ల

బోయ దమయంతినిఁ దనవెంటరమ్మని బలవంతపఱచుట.

వనజాక్షి కాబోయవాఁ డిట్టు లనియె.—
"నీరజానన! నీవు నిదుర వోఁ జూచి
కోరి నీకట్టినకోకఁ జించుకొని
యడలంగ నిట్టిఘోరాటవిలోను
విడచి పోయినవాఁడు విభుఁడటే నీకు ?
పడఁతి నిన్ గానలపాలుగాఁ జేసి
యెడపక పోవువాఁ డెంతైనఁ గలఁడె ?
మగువ ని న్నిట డించి మఱి పోవువాఁడు
పగవాఁడు గాక నీపాలిఁటిమగఁడె ?
అడవిలో నీరీతి నలజడిఁ బడుచు
విడువక నీవేల వెదకెదు వాని ?
నలివేణి! యీపాముకన్నను మంచి
బలు వైనఘోరసర్పంబులు గలవు
అడవిలోపల నొంటి నరుగంగ నేల
నిడుమలఁ బడుచు నీ విందీవరాక్షి !
వలవదు నావెంట వలనొప్ప రమ్ము.
నలునికన్నను మంచినాథుండ నేను
నీ కేల జింతింప నీకోర్కు లెల్లఁ
జేకొని కొనసాగఁ జేయుదు నన్ను
నమ్మి నాయింటికి నలినాక్షి ! రమ్ము

సమ్మతి నాయింట సకలసంపదలు
గల వన్నిటికి నీవు [1]కర్తవు గమ్ము
పలుతెఱంగుల నన్ను బంటుగా నేలు
కొని యుండు నీకేమి [2]కొదువలు లేవు
ఒనరంగ నావెంట నూరక రమ్ము
పట్టణంబును బోలుఁ బరఁగ నాపల్లె
నెట్టనఁ గనుఁగొని నీవె మెచ్చెదవు
మానిని! నేను సామాన్యుండఁ గాను
తేనియల్ వడియంగ దెఱవాట్లు గొట్టఁ
గడఁగి కన్నముఁ బెట్టి గడియలఁ దీయఁ
బుడమి ద్రవ్యము లెత్త మూలల డాగ
ముడుపులు కలిరింప మొగిసొక్కఁజల్ల
నడుగు దాఁచుకపోయి యావల నడవ
వల లొడ్డ నురు లొడ్డ వాగులు గట్టి
బులుఁగుల వాకట్టి బోరన దొట్టి
గురుమృగంబులతోడఁ గూడంగఁ బాఱి
శరములఁ బడనేయ సరి నడుగెత్త
నాయంతషాలపరి నలినాయతాక్షి!
బోయరాజులలోనఁ బొడఁగాన మెందు
నేవేళఁ జూచిన నెట్టిమాంసంబు

1 కర్త్రివై యుండు.
2 కొఱంతలు.

గావలె నన్నను గలదు లే దనక
. . .   .
కావున నావెంటఁ గదలి ర” మ్మనిన
విని చాలఁ గోపించి వెలవెలఁ బాఱి
తనకోప [1]మంతఃకోఁ దనలోన నడచి
యాపాపకర్ముని నందందఁ జూచి

దమయంతి బోయకు ధర్మంబు చెప్పుట.

యాపుణ్యసాధ్వి నెయ్యము మీఱఁ బలికె.—
“ఓయన్న ! యిది నీకు నుచితంబు గాదు
పాయక వినరానిపల్కుపల్కెదవు
ధరణీశుసతియును దనదుతల్లియును
సరి యండ్రు పెద్దలు జగతిలో నెల్ల
. . .   .
ననుమాట వినవుగా యన్న ! నీ కిపెయు
వినిపింతు నిది బుద్ధి వెలయంగ వినుము.
తనరిన యేగురుతల్లులలోనఁ
దనగురుసతి యొక్కతల్లి యై యుండుఁ
దనరాజుసతి యొక్కతల్లి యై యుండుఁ
దనయన్నసతి యొక్కతల్లిగా నుండుఁ
దనసతితల్లియుఁ దల్లిగా నుండుఁ

1 ఘంతయుఁ.

దనుఁ గని చన్నిచ్చుతల్లియుఁ గాక
తనతల్లిసము లైనతల్లులు వీరు
ఇలలోన వీరియం దెవ్వరి నైన
పొలయక కామించి చూచినంతటనె
యాయువు చెడి పోవు నపకీర్తి చెందు
మాయును ముఖలక్ష్మి మానంబు దూలుఁ
బాపంబు వర్ధిల్లు బల మెల్ల నడఁగు
రూపంబు చెడిపోవు రోగంబు వచ్చు
నేపు రా దెన్నఁడు నెడయుఁ బుణ్యంబు
తాపంబు పోషము సంతాపంబు వచ్చు
నాపద లేతెంచు నపజయం బొదవు
చూపులు పొలియును సుఖమెల్లఁ దొలఁగు
సంపద లెడఁబాయు సత్యంబు పోవు
బెం పెల్ల వెసఁ జనుఁ బెనుభీతి చెలఁగుఁ
దేకువ దప్పును దీనత వచ్చు
దాకొను ధైర్యంబు తలఁగును మఱియు
నంతటఁ బోవక యమకింకరాళి
కుంతముద్గరశూల ఘోరగదాది
సాధనంబుల మఱి శస్త్రాస్త్రములను
బాధింతు రదిగాక బహుపురీషాది
పూతి గంధంబులఁ బొరలింతు రుగ్ర

వైతరణీనది [1]పడిఁబట్టి త్రోతు
రుడుగక పెక్కుడ లుంతురు మఱియుఁ
బడిపడి నరకకూపములఁ బాతకుల
నని వేదశాస్త్రంబు లనిశంబు దెలుపు
మనమున నిట్టిదుర్మదముల విడువు
మటు గాన నీతల్లి నగుదు నిచ్చటికిఁ
బటుగతి వచ్చి యీపామును జంపి
నన్ను రక్షించితి నాతండ్రి వైతి
వన్న నీ విటువంటి యల్పకార్యంబు
ననుఁ బల్కఁ దగదన్న నాతిమాటలను
విని వాఁడిసూదులు వీనులలోనఁ
గ్రుచ్చినగతి నొచ్చి కోపించి [2]బోయ

బోయ కోపమున బలవంతపెట్టుట.

యచ్చపలాక్షితో నప్పు డిట్లనియె.—
"తరళాక్షి! యిటువంటి ధర్మశాస్త్రములు
సొరవు వీనులకు నీసుద్దులు విడువు
మును నీవు యమలోకమున బాధలెల్ల
ననుభవించిన[3]రీతి నరసి చెప్పెదవు

---

1 పడి పెట్టి.

2 వాఁడు.

3 యట్ల యరసి.

పాపపుణ్యంబులఁ బరికింప మెప్పు
దేపార శాస్త్రంబు లెఱుఁగము మఱియుఁ
గలకంఠి ! యముఁడు మాకడకు రా వెఱచు
గిలిగింతలను బెట్టఁ గెరలునే శిలలు
మాకుఁ బాపము లేదు మదిరాక్షి ! నన్నుఁ
గైకొని పొందక కాని నేఁ బోవ"
నన విని యపుడు రౌద్రాకార యగుచుఁ
దనలోన మండుచుఁ దరళాయతాక్షి
వెలయ [1]నావృత్తంబు వీఁ డేమి యెఱుఁగుఁ
గలుషాత్ముఁ డని వానిఁ గనుఁగొని పలికె.—
"నోరి పాపాత్మ ! ఈయురగంబుఁ జంపి
కారుణ్యమున నన్నుఁ గాచితి గాన
రయమున నినుఁ జంపరాదని యున్న
భయ మింత లేక దుర్భాష లాడెదవు
నీ వేడ నే నేడ నీమాట లేడ
నీ విందు నుండక యిపుడు పొ" మ్మనిన
నప్పుడు వాఁడు రౌద్రాకారుఁ డగుచు
నిప్పులు గన్నుల నిండార దొఱఁగ
నప్పద్మలోచన నల్లనఁ జూచి
[2]కప్పిన కామాంధకారంబుచేతఁ

---

1 నావర్తన.

2 కప్పిన కామవికారంబుచేతఁ.

దనమేను దెలియక దగ్గఱ రాఁగ
వెనుకకుఁ బోయి యావెలఁది యిట్లనియె.—

దమయంతిశాపమున బోయ చచ్చుట.

"ఇం దెందు వచ్చెద విఁకఁ జూడ రోరి!
పొందిననీగర్వము నడంతు" ననిన
"బలవంతమున నిన్నుఁ బట్టి పైఁ బడినఁ
జెలి! యేమి చేసెదు చెప్పుమా యిప్పు"
డని పట్టఁ గమకించునంతలోపలనె
యొనరంగ నీక నూరకుండ రా దనుచుఁ
దనలోనఁ దలఁచి యాతామరసాక్షి
"మనమున వాకున మఱి చేఁతలందు
వరునిఁ గొల్చినపతివ్రత నౌదు నేని
నరలోక [1]విభుఁ డైననాకూర్మి విభుఁడు
వరుస సత్యంబుఁ దప్పక మను నేని
హరికృపఁ బొందినయంగన నేని
బోయవాఁ డిప్పుడే పొలసి దుర్గతినిఁ
బాయక పడు" నని పడఁతి శపించె
సడలనియాఘోరశాపాగ్ని దగిలి
యుడుగక యాబోయ యుబ్బెల్లఁ బొలిసి
పిడుగులు పడి కొండ పృథివిపైఁ గూలు

1 నుతుఁ డైన.

వడుపునఁ దెప్పున వసుధపైఁ గూలి
కలఁగుచుఁ బలుమాఱుఁ గాళ్లు సేతులును
విలవిలఁ దన్నుక విడిచెఁ బ్రాణముల.

దమయంతి నలునివెదకుచుఁ బోవుట.

అంతలో దమయంతి యచ్చోటుఁ బాసి
వంతఁ గుందుచు శోకవార్ధి నీదుచును
"భూపాలుఁ డిటు వాసిపోవుటఁ జేసి
యీపాతకుండు న న్నిట్లాడెఁ గాక
నావిభుఁ డిం దున్న నన్ను బాధింప
భావించునే వీఁడు పలుగాకి గాన
మగడిక్కు లేకున్న మగువప్రాణంబు
దగదు పెట్టుక యుండ ధారుణిమీఁద
నిట్టిపాతకు లెంద ఱిచ్చోటఁ దెరువు
గట్టిఁక నన్నెంత గాసిఁ బెట్టుదురొ
పతి డించి పోయినపడఁతిని బుద్ధి
మతులు సందేహించుమాటలు నిజము
మాటికి మగవాఁడు మహిమీఁద నరుగ
నాఁటవి యొంటిగా నరుగంగఁ బోల
దాఁడుపుట్టుకఁ బుట్టినట్టిదోషంబు
వాఁడిమి భువిఁ బగవారికి వలవ

దక్కటా! యబల నీయడవిలోపలను
దిక్కుమాలినయట్లు తిరుగంగ వలసెఁ
గొండల నడవులఁ గ్రుమ్మరఁ జాల
నొండేల నీకుఁ బ్రాణ మునుపంగఁ దగదు
పెనిమిటి కెక్కక ప్రియు నెడఁ బాసి
చను మని యెవ్వరు శపియించి రొక్కొ"
యని తీఁగెయెలుఁగున నాకోమలాంగి
దననాథుఁ జేర్కొని తా నేడ్చుకొనుచు
నరుదార నెదురుగా ననలుండు ప్రబలి
పరువడిఁ బొద లెల్ల భస్మీకరింపఁ
దరళాక్షి గని వేడ్క దావాగ్ని నడుమ
నరుదారఁ జొచ్చిన నది చల్లనయ్యె.
కరితొండములు దనకరములఁ బట్టి
కరకరిఁ బెనఁగినఁ గరు లూరకుండె
నెలుఁగుపిల్లలఁ బట్టి యిట్టట్టు సేయ
వలఁగొని యెలుఁగు లవ్వలకుఁ దొలంగెఁ
బులు లున్నకడకు గొబ్బునఁ బోయి కదిసి
పొలియుట కెదిరినఁ [1]బొరిగొన కఱచె
కంఠీరవంబులఁ గదిసి యాకంబు
కంఠి చీరిన నవి గదియక పోయె
నడవిపందులఁ జేరి యందంద తాళ్ల

1 బొరిగొన వెఱచె.

నడరుచు రువ్విన నవి పాఱిపోయెఁ
బాముపుట్టలలోన బాహువుల్ సాచి
ప్రామినఁ గఱవక ఫణులు దొలంగెఁ
దోణి కెడుకొలఁకులఁ దుమికిన జలము
ఫణివేణి కూరులబంటి నై యుండె.
అది చూచి హా! యని యందంద యేడ్చి
"యిది యేమి మాయయో యెఱుఁగంగ రాదు
పరువడి నే మహాపాపిని గాన
సరగున నిపు డేల చావు సిద్ధించు"
నని యని వగచుచు నాదమయంతి
చని చని మఱియును జఱియలఁ దుమికె
నీరీతిఁ బ్రాణమ్ము లేమిటఁ బోక
యారామ యడవిలో నలమటఁబడుచు
జను లేమి తిందురో చావున కనుచు
మునుకొని విషపత్రముల్ గోసి తినిన
నావిషపత్రంబు లాఁకలిఁ దీర్పఁ
జావు రాదని యేడ్చి చనుచుఁ గట్టెదుటఁ

దమయంతి మునియాశ్రమంబుఁ జూచుట.

బనస పిప్పల నింబ పాటల వకుళ
ఘనసార సౌవర్ణ ఖర్జూరములును
పొన్నలు పొగడలు పోఁకమ్రాఁకులును

గన్నేరులును మల్లికలుఁ జూతతరులు
కదళికుందకదంబకాంచనకుటజ
బదరతింత్రిణిబిల్వపారిభద్రములు
తెలియంగఁ గమ్మపూఁదీఁగెలు ప్రబలి
బలు వైనచలువచప్పరముల నలరుఁ
జల్లనినీడల జాతివైరంబు
లెల్లను విడిచి ప్రియంబునఁ బొదలి
సింగంపుఁగొదమలు చేరి యేనుఁగులఁ
జెంగలించుచు ముద్దు చేయుచు నుండు.
పెనుజాడఁ దప్పినపెయ్యల వెదకి
కొనిపోయి మొదవులఁ గూర్చుండి పులులు
లేడిపిల్లలను బాలించుచుఁ గూడి
యాడుచు నుండి పెంపలరు తేఁచులును
సరసంబుగా ముంగిసలమీఁద నెక్కి
వరుసతోఁ బ్రాకెడివరపన్నగములు
ఎలుకలపిల్లల నెలమితోఁ గూడి
కులుకుచు ముద్దాడుకొనెడుపిల్లులును
పలుచని [1]నీళ్లలోఁ బడి యున్నమీనుఁ
గులుకులువారితోఁ గూర్చుకొక్కెరలు
కోకిలార్భకులను గూడి యందంద
చేకొని మేఁత భక్షించుకాకులును

1 రొంపిలోఁ.

పొలుపొంద నివ్విధంబున వినోదంబు
గలిగియుండినయొక్కఘనతపోవనము
దమయంతి కనుఁగొని తనలోనె మెచ్చి
యమరినయిట్టిపుణ్యాశ్రమభూమి
నేమౌని యుండునో యిది చూత మనుచు
నామానినీమణి యచటి కేతెంచి
పురుషప్రమాణంబు భూమిపై కెగసి
పరమాత్ము నాత్మలో భావించువారి
నొక్కపాదాంగుష్ఠ ముర్విపై నిలిపి
నిక్కి భానునిఁ జూచి నిలిచినవారిఁ
దరుశాఖలందుఁ బాదములు దగిల్చి
కరమర్థి దలక్రిందుగా వ్రేలువారిఁ
బద్మాసనంబునఁ బరఁగఁ గూర్చుండి
పద్మాక్షునుతులు దప్పక చేయువారి
హోమమంత్రంబుల నుచ్చరింపుచును
హోమంబు లతిభక్తి నొగి వ్రేల్చువారిఁ
గరములు ముకుళించి కన్నులు మూసి
చిరభక్తి జపములఁ జేసెడివారిఁ
గనుఁగొని మదిలోనఁ గడు సంతసిల్లి
చనిచని యప్పుడు సన్మునీశ్వరులు
కొందఱు [1]ముందఱఁ గూర్చుండి యచటఁ

---

1 గుంపుగాఁ.

బొందుగా వేదార్థముల వేడుకలర
నొక్కరి కొక్కరు నొగిఁ జెప్పుచుండ
నక్కామినీమణి యమ్మహాత్ములకుఁ
దప్పక సాష్టాంగదండంబుఁ బెట్టి
యప్పుడు దమయంతి హా యని యేడ్వఁ
గనుఁగొని [1]చాల యోగధ్యానమహిమ
మనమున నది కలి మాయఁగా నెఱిఁగి
యొండొరుల్ సందడి నొనర వారించి
నిండిన కృపతోడ నెలత కిట్లనిరి.—

మునులు దమయంతి నూఁరార్చి భావిగతిఁ దెలుపుట.

"ఎలనాఁగ! నీ విపు డేల యేడ్చెదవు?
వలనదు కర్మంబు వచ్చినవేళ
మూఁడుకన్నులు గలమూర్తికి నైన
వాఁడిమి దప్పింప వశము గా దెలను.
మదిరాక్షి! చూచితే మాయోగదృష్టి
నది నీకుఁ జెప్పెద మంతయు వినుము
కలిరాజు పన్నినకపటజూదమున
కలరి నీవిభుఁడు రాజ్యం బెల్ల[2]ఁ బాసి

1 వారు.

2 నోడి.

కలకంఠి! నిను గూడి కానకు వచ్చి
పులుఁగులచేఁ జేలమును గోలుపోయి
చెచ్చెర నీపైఁటచెఱఁగుఁ గట్టికొని
వచ్చి కొలంకున వడి నీరుఁ ద్రావి
యత్తీరవిజనగేహముఁ బ్రవేశించి
నెత్తి నేలకుఁ వ్రాల్చి నీవందు నిదురఁ
బోవుచు నుండంగఁ బురపురఁ బొక్కి
భావించి నినుఁ జూచి పాసి పోలేక
శోకించి శోకించి సుందరి! నీదు
కోకకొం గొకయింత గొబ్బునఁ జించి
యది కట్టుకొని నిన్ను నచ్చట డించి
పదపడి పోవ భూపతి నొక్కపాము
గఱచిన నాతనికాంతియుఁ బాసి
పరువడి వికృతరూపమున నయోధ్య
కరిగి యా[1]ఋతుపర్ణు నందందఁ గాంచి
గురుతరభక్తితోఁ గొల్చి వసించె
నలివేణి! నీ వప్పు డానిద్రఁ దెలిసి
వెలవెలపాటున విభుఁ గానలేక
విపినంబులోపల విహరించు చుండ
నపు డొకపాము చయ్యన నిన్ను మ్రింగ
నొకబోయమూర్ఖుఁ డాయురగంబుఁ జంపి

1 ఋతుపర్ణుఁ డనురాజునొద్ద.

శుకవాణి! నిను బట్టఁ జూచిన నీవు
కోపించి యాపాతకున కంతలోన
శాపంబు నొసఁగి యాజముపురి కనిపి
పతి లేనికతన నీపాపాత్ముఁ డకట!
మతి దప్పి యిటువంటిమాటాడె ననుచుఁ
జావఁ దలంచి యచ్చటిమృగావళిని
వేవేగఁ గదిసిన వెఱచె నన్నియును
ఎలనాఁగ! నీ వంత నిటకు వచ్చితివి.
కలిరాజు మిముఁ బట్టి కలఁచి యీరీతి
వెఱపించుచున్నాఁడు వెఱవకు మింక.
తరుణి! నీవిభుఁడు మోదమున నున్నాఁడు
లోలాక్షి! యీ రేడులోకంబులందు
నేలీల నైన నీ కెవ్వరు సములు
సరసపతివ్రతాజనము వీక్షింప
నరుదార సౌఖ్యంబు లనుభవించెదవు.
మఱవకు నీ కొకమాటఁ జెప్పెదము
ఉరుతరాటవిలోన నుండకు మింక
పుడమి సుబాహునిపురమున కరిగి
తడయక నారాజు తరుణిదగ్గఱను
సైరంధ్రి వై కొల్చి సరసతనుండు
వారక యిఁక మూఁడువత్సరంబులకు
నీ నాథుఁడును నీవు నెమ్మదిఁ గూడి

మానితసకలసామ్రాజ్య[1]సౌభాగ్య
మనుభవించెదవు నీ వడలకు మమ్మ!
వెను పొందమేము చెప్పినమాట వినుము.
నీవు వచ్చినదాఁక నిలిచితి మిచట
సావధానత సమస్తము నీకుఁ దెలిసె
తరలాయతాక్షి! మాతపము లీడేరె
బరువడి నిఁక మేము బ్రహ్మలోకమున
కరిగెద మిపు డన్న యామాట లెల్ల
వెర వొప్ప విని చాల విస్మయం బంది
కలఁగినచిత్త మొక్కటిగాఁగఁ జేర్చి
యలినీలవేణి యి ట్లని విన్నవించె.—
"పరమపావనులార! ప్రణుతాత్ములార!
నరలోకనుతులార! నాతండ్రులార!
ఘన మగుమీపాదకమలంబు [2]లేను
కనుఁగొని సేవింపఁ గలిగె నాభాగ్య
వశమున నేఁ బుణ్యవర్తన నైతి
విశదంబుగా నేను విపినంబులోన
నడలినవిధ మెల్ల నానతిచ్చితిరి.
కడు వేడ్క పుట్టె నాకలుషంబు లడఁగె

1 వైభవము, లనుభవించెదవు.

2 లిపుడు.

వేడుక మూఁడేండ్ల వెనుక నావిభుని
గూడియుండుదు నంచుఁ గోరి చెప్పితిరి
యిది నమ్మఁజాల నా కిది నిజం బనుచు
సదయత నాశిరస్థలి నంటుఁ" డనిన
"నెలనాఁగ! యింక మూఁడేండ్లకు వెనుక
బలవంతుఁ డైన నీప్రాణనాయకుని
గలసి నెమ్మదిని సౌఖ్యము నొందఁగలవు.
సలలితంబుగ నిది సత్య మటంచు"
కరములఁ జాచిరి కమలాయతాక్షి
శిరముమీఁదికి మునిసింహులు పిదప
నొనరంగ నాసుబాహునిపట్టణమున
కనుపమగతి మార్గ మప్పుడు చూపి
కడువేగ బ్రహ్మలోకమునకుఁ జనిరి.
తడయక దమయంతి తనచింతఁ గొంత

దమయంతి సుబాహుపురంబున కేగుచు నొకగుంపునఁ జేరుట.

మదిలోన నడఁచి యామార్గంబునందు
బెదరక చను చున్న పెరకెలవారు
దమయంతిచంద మంతయుఁ జూచి వగచి
క్రమ మైన [1]రూప రేఖల మాసి చాల

---

1 రూపురేఖలఁ గాంచి చాల.

నుడుగనివగపున నొంటిగా నీవు
నడచె దెచ్చటికి తిన్నఁగఁ జెప్పు వమ్మ!
నాతి నీపే రేమి నాథుఁ డెవ్వాఁడు
మాతోడఁ జెప్పవే మాతల్లి! నీవు
వనజాక్షి!" యన విని వారలఁ జూచి
తనదువృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పఁదొడఁగె.—
"వినరయ్య చెప్పెద విశ్వంబులోన
వినుతి కెక్కిన నలోర్వీపతిసతిని
ధరణిలో నాపేరు దమయంతి యండ్రు
నరలోకనుతుఁ డైననాప్రాణనాథుఁ
డెసఁగంగ జూదంబు నెలమితో నాడి
వసుమతి దాయాదివారల కోడి
యడవులఁ జరియింతమని వచ్చి మేము
పడరానియిడుమలఁ బడి యొక్కచోట
నిలిచి యక్కట! నేను నిదుర వోవంగ
కలిమాయచే నన్నుఁ గానలో డించి
భూనాథుఁ డెక్కడఁ బోయెనో యెఱుఁగఁ
గాన రే నలమహీకాంతుని మీర
లిల నేడుదీవుల నేలెడువాని
నలరి కృష్ణప్రీతికై బ్రాహ్మణులకు
భయభక్తి మీఱంగ బహుళసంపదలఁ
బ్రియమొప్పఁగా సమర్పించినవాని

నిత్యసత్కీర్తుల నెగడెడివాని
నత్యంతహరిభక్తి నమరినవాని
జగతి నిక్ష్వాకువంశజుల కందఱికిఁ
బొగడొందు [1]కీర్తులఁ బుట్టించువాని
నోతండ్రులార! మీ రుర్వి నెందైనఁ
[2]బ్రీతిఁ జూడరుగదా పృథివీతలేశు"
ననవుడు విని వార లాత్మలో నగచి
పనివడి మాతఁగా భావించుకొనుచుఁ
"దోయజహితదీప్తి దూఱనియట్టి
యీయరణ్యంబుల నేల వేగింపఁ
బురములలోఁగాని భూలోకనాథుఁ
డురుతరాటవిలోన నుండంగఁ బోఁడు.
సతి నీవు మావెంటఁ జనుదెమ్ము భూమి
[3]పతి యూసుబాహునిపట్టణంబునకుఁ
బోవు చున్నారమో పూఁబోఁడి!" యనుచు
వావిరిఁ దోడ్కొని వడి వడి నరుగఁ
జెదరక తాము చేసినపుణ్యమహిమ
నెదుట నొక్కతటాక మిం పొప్పియున్న
నది గని చనుపవా రంద ఱాకొలనుఁ

1 సత్కీర్తిఁ.

2 భూతలేశుని గానఁ బోలరే మీరు."

3 పతి సుబాహునినిజపట్టణంబునకుఁ.

గదిసి గోనెల నొక్కకడఁ బడఁ ద్రోచి
తనర నెద్దుల నీరుఁ ద్రావించి మఱియు
తనివి నింపార నందఱు నీరు ద్రావి
వేడుక నాచెంత వెలసిన మ్రాఁకు
నీడల నందఱు నిలచి కూర్చుండి
తమతమబడలికల్ తీరె చెప్పుచును
దమయంతిఁ జూచి "యోతల్లి! నీవిపుడు
కొదుగక యుదకంబు గ్రోలు" మటన్న
మదిరాక్షి పోయి యామంచిజలంబు
లాకకొన్నిటినిఁ గ్రోలి యొగి మూర్ఛవోయి
వికలత్వమున లేచి విభునిఁ దలంచి
"యెటు పోయితివి నాథ! యిడుమల నొంద
నిటు నను డించి నీ వెం దున్న వాఁడ"
వనుచు హా యని శోక మొందుచు నుండె.
జనుపవా రప్పు డాజలజాయతాక్షి
శోకంబు మాన్ప నచ్చో నొక్కచల్ల
మ్రాఁకునీడను జేరి మగువ కూర్చుండెఁ
దనవంశభవుఁడు భూధవుఁ డైననలుని
వనితకష్టముఁ జూడ వశముగా కస్త
గిరిఁ జేరె నన్న భంగిని బ్రొద్దు గగన
సరణిని బశ్చిమాచలమున కరిగె.

తడఁబడ మింట సంధ్యారాగ మొప్పెఁ
గడువడిఁ జుక్కలు గనుపట్టె మింట.
అది నభం బిది భూమి యని యెన్న కుండఁ
గదిసి యంతంతఁ జీఁకటి నిండఁ బర్వె.
మెండుగా ఘూకముల్ మెలఁగంగఁ జొచ్చె
దండిభూతంబు లుద్దండతఁ దిరిగె
బేతాళుఁ డుర్వి కంపింపఁగాఁ గొలిచి
భూతంబు లందంద పాడసూపఁ దొడఁగె
సరగున నప్పు డాచనుపవా రెల్ల

చనుపవారి నడవియేనుఁగులు చీకాకుపఱచుట.

మఱచి నిద్దురవోవ మత్తసామజము
లరుదెంచి యెద్దుల నటఁ గొన్ని జంపి
పెఱికలవారల పీచ మడంచి
కొందల మందింపఁ గూయుచు లేచి
కొందఱు సందుల గొందులఁ జొచ్చి
తమతమప్రాణముల్ దప్పించికొనిరి.
అమరంగ మఱి కొంద ఱటుపోవ లేక
చరణముల్ తడబడి చన లేక యచటఁ
గరులచే మడిసి రా కల్లోల మైన
రవళి దిగ్గన లేచి రాజేంద్రుదేవి
వివశ యై యిది యేమివిధ మొకో యనుచుఁ

గరులఁ గన్గొని చావు గల్గె నటంచు
దరియఁ బోయిన నవి తలఁగిన మరలి
వసుధపైఁ బచ్చినవారలఁ జూచి
విసువక యేడ్చుచు వెలఁది యిట్లనియె.—
"నక్కటా! యీపాప మంతయు నాకుఁ
గక్కసంబుగఁ జూడఁ గలిగెనే దోష
కారిణిఁ గాన నీకర్మంబు మీకుఁ
జేరెఁగా యిఁక నేమి సేయుదు నకట!
నేను మీ వెంబడి నెఱె వచ్చుకతన
నేనుఁగుల్ వచ్చి మి మ్మిటఁ జంపి పోయె
నాకేల సిద్ధించు నలి నిట్టిచావు?
చేకొని యిఁక నేమిసేయ నున్నదియొ!
కలిరాజు చేసెడికపటవర్తనము
నలరంగఁ దెలియరా" దని యేడ్చుచుండె.
చావక తప్పినజనుపవా రప్పు
డావెలందుకదుఃఖ మంతయు మాన్పి
"నీవేమి సేతువు నీరజవదన!
[1]యావిధ మట్లుండె నడలంగ నేల?
మన్నన నినుఁ జూచి మమ్ము గొందఱిని
మన్నించి పోయె నా మదసామజమ్ము"
లని పల్కుచుండఁగా నంతలో భానుఁ

1 మావిధి యిట్లుండె మఱుఁగంగ నేల?

డనురక్తిఁ బూర్వాద్రి కరుదెంచె నంత
నామత్తగజయాన యచ్చోటుఁ బాసి
యామార్గమునఁ బోవ నటఁ గొంతదూర
మునఁ గనుపించె గోపురకాంతిరుచులు
ఘన మైనమేడలు కనకహర్మ్యములు
కోట లుప్పరిగ లాకోమలి చూచి

దమయంతి సైరంధ్రీవేషంబున సుబాహుపురిం జొచ్చుట.

పాటించి సైరంధ్రిభామవేషమునఁ
బురములోఁ జొచ్చి యప్పుడు మేను కుంచి
వెరవొప్ప నారాజవీథి నీరీతిఁ
గువలయేశ్వరుఁ బాసి కుందుచు వచ్చు
కువలయాక్షిని గుంపుగూడి చూచుచును
గువలయహితబింబ కోమలాననలు
తవిలి యి ట్లని రంతఁ దమలోనె తాము.—
"చూడరో యమ్మ! యీసుదతిరూపంబు
వేడుక లూరెడు వెసఁ జూడఁ జూడ
నీవనితామణి యెవ్వరో కాని
భావింపఁ బతికిఁ దప్పనియరుంధతియొ!
యనిశంబుఁ గొనియాడ నగుచంద్రమతియొ
మనసిజాతునివధూమణియొ రోహిణియొ

యమరేంద్రమణి యొప్పు ననఁ దగుకొప్పు
కమలారిబింబంబు గదురు నెన్నుదురు
నరవిందపత్రములట్ల నేత్రములు
మెఱుఁగుటద్దముజోడు మించుచెక్కిళ్లు
కంతుశంఖంబు పొంకంబు కంఠంబు
వింతపువ్వుల చెండ్లు వెలఁదిపాలిండ్లు
చిగురుటాకులబాగు చేతులలాగు
బిగియింప సాధ్యంబు పేదమధ్యంబు
స్ఫుటసైకతనిభంబు శ్రోణీతలంబు
పటుతరకదళికాప్రభ నొప్పుతొడలు
తలిరులచొప్పు పాదంబులయొప్పు
కలహంసినడలు చక్కనినాతినడలు
నింగిఁ దళుక్కన నెగయు మెఱుంగో !
బంగారుబొమ్మయో పగడంపు లతికో !
కలికిరాచిలుకయో కాయజుశరమొ!
యలరులబంతియో యాణిముత్తియమొ!"
యని యిట్లు వినుతింప నాదమయంతి
గని పురసతులు దగ్గఱి మఱిమఱియుఁ
జూచుచుండంగ నాసుందరి యపుడు
సైఁచనివెత రాజసరణిఁ బోవంగ

రాజమాత దమయంతిం బిలిపించుట.

నల్లనఁ బురనాథుఁ డైనసుబాహు

తల్లి శిరోగృహస్థలినుండి చూచి
తనచెంత నుండినతరుణి కిట్లనియె.—
"వనజాక్షి! చూచితే వచ్చెడుదాని
నలినారిఁ బోలునాననకాంతి మించి
వల నొప్ప శ్రీలక్ష్మివడువున నున్న
దీయింతి యెవ్వరో యెఱుఁగంగరాదు
పోయి నీ వచటికిఁ బొలఁతిని దోడు
కొని ర" మ్మటన్న నాకోమలి పోయి
మనుజేశుసతిఁ [1]జూచి "మాయమ్మ నిన్ను
అతివేగఁ దోడితె మ్మని నన్ను బంచె
నతివ! నావెంట ర" మ్మని తోడికొనుచుఁ
జను దేర నమ్మహీశ్వరు దేవిఁ జూచి
మనమార నారాజమాత యిట్లనియె —
"యిందీవరాక్షి! నీ విటువంటివగల
నెందుఁ బోయెదవు నీ వెవ్వరిదాన ?
యిలలోన నీకుఁ బ్రాణేశుఁ డెవ్వాఁడు?
కలకంఠి! నీమేనఁ గలలక్షణమ్ము
[2]లరసి చూచినఁ జోద్య మగుచున్న దిప్పు
డెఱిఁగింపు నీవిధం బెల్ల నా" కనిన

1 జేరి.

2 లరసి చూచిన వేడుకై యున్నదిప్పు.

"జలజాక్షి! సైరంధ్రిజాతికోమలిని
నలుఁ డను పేరిగంధర్వుఁడు విభుఁడు
నభమునఁ జరియించు నన్ను నేమఱఁడు
ప్రభురాణి యను పేరఁ [1]బరఁగితి ధాత్రిఁ
గలిగినసైరంధ్రికాంతలలోనఁ
గలపంబుఁ గడు లెస్సఁగాఁ గూర్పఁగలను
గోకలు గట్టను కుంకుమ పెట్టఁ
బోకలు వర్ణింప పువ్వులు గట్టఁ
గాటుకఁ బెట్టను గంధంబుఁ బూయఁ
బాటించి సూటిగాఁ బాపటఁ దీయఁ
గురులెల్ల సవరించి కొప్పు గీలించి
తెఱఁ గొప్పఁ గస్తూరితిలకంబుఁ దీర్ప
నవరత్నములు దెచ్చి నవ్యసూత్రములఁ
దవిలించి గళమునఁ దగిలింప నేర్తు.
పనిఁబూని యిటువంటిపను లొనరింప
ననువుగా నాచేత నౌను గాదనకు.
మఱవక నే నొకమాటఁ జెప్పెదను
పొరుగిండ్లపనులకుఁ బోవ నెన్నఁడును.
చెలరేగి మగవారిచెంతకుఁ బోవ.
పలు విచ్చి నగనోపఁ బలుమాటలాడ.
కొఱఁత నేఁ గట్టినకోకయె కాని

---

1 బరఁగిన దానఁ.

మఱి యేమి యొల్ల సమ్మదము దై వాఱఁ
దలఁపున నన్ను నీ దాసిఁగా నేలి
నిలుపుము నిలిచెద నీవద్ద'' ననిన

రాజమాత దమయంతిని దనయొద్ద నుంచుకొనుట.

నా రాజమాత యయ్యవనీశుసతిని
గారుణ్యరస మొలుకఁగాఁ జూచి మెచ్చి
"యాదిలక్ష్మీదేవి యమరినయట్లు
ప్రోడిగా మాకెల్ల బుద్ధిఁ జెప్పుచును
నొనరంగ నావద్ద నుండవే యమ్మ!
యనురక్తి నీ కిష్ట మైనచందమున"
ననుచుఁ గూఁతు సునంద యనుకన్యఁ బిలిచి
యనిశంబు సతిఁ బ్రోవు మని యొప్పగించె.
దమయంతి యచ్చటఁ దా నేర్పుపనులఁ
గ్రమ మొప్పఁ జేయుచుఁ [1]గలఁగుచు నుండె.

ఇది చతుర్థాశ్వాసము.

---

1 గడుభక్తి నుండె.

*

శ్రీరస్తు.

నలచరిత్రము

ఉత్తరభాగము—పంచమాశ్వాసము.

నలుఁడు ఋతుపర్ణుపురంబున దమయంతిని
దలంచి విలపించుట.

అక్కడ నలుఁ డయోధ్యాపురంబునను
మక్కువ మీఱ నమ్మనుజేశుఁ గొల్చి
పలికి సమ్మద మైనపనులఁ జేయుచును
మెలఁగుచు నానలమేదినీనాథుఁ
డొకనాఁడు వెన్నెల యొగిఁ గాయుచుండ
నకలంకమతితోడ నటఁ బవ్వళించి
తనప్రాణనాయికఁ దలఁచి చిత్తమునఁ
దనలోనఁ దా నిట్లు తలపోయఁ దొడఁగె.—
"అక్కటా! నిన్ను ఘోరాటవి డించి
పోకుచు వచ్చి యీపురిఁ జేరినాఁడ.
నను నీవు వెదకి కానలలోనఁ దిరిగి
కనలేక యెట్టిదుఃఖముఁ బొందినావో!

గిరిగృహంబుల నన్నుఁ గొరలుచు వెదకి
గురుమృగంబులచేతఁ [1]గూలితివేమొ!
పన్నుగాఁ బొదలలోపల నన్ను వెదకి
పన్నగంబుల కగపడితివో [2]లేమ!
ఆయెడ ననుఁ గాన కడలుచునుండ
బోయలమాయలఁ బోయితో భామ!
వెలవెలపాటున వెదకుచు నన్నుఁ
బలుమాఱు నీ వెంత బడలితో చెలియ!
విడువక నను నీవు వెదకంగ వచ్చి
యిడుములఁబడుచు నెట్లగితో తరుణి!
కలనైన ననుఁ బాయఁగాఁ జాలనంచుఁ
బలికితి విపు డెట్లు బాసితో లలన!
నిదుర మేల్కొని నన్ను నెమ్మితోఁ గాన
కదరి యొంటిగ మూర్ఛ నందితో తరుణి!
యేదేశముల కేఁగి యెందున్నదాన
వీదెస పాటిల్లె నిద్దఱి" కనుచుఁ
దనుఁ గొల్చురాజులఁ దాను సేవింపఁ
బనిచిన తనవ్రాఁతఫలము నెన్నుచును
దనలోన నీరీతిఁ దలపోయుచుండ
విని ఋతుపర్ణుండు విస్మయంబంది

1 గూలితో కొలఁత!

2 యేమొ !

"యిదిమేమి బాహుక! యెన్నఁడు నీవు
[1]మదిరాక్షి కలదని మదిలోనఁ దలఁప
విప్పుడు తలఁచి నీవేల [2]శోకించె
దప్పు డాయింతిని నడవిలో విడచి
వచ్చితి వెంతలావణ్యంబు గలదో
యచ్చపలాక్షి నీకన్నను మఱియు
నెట్టిరూపము గలయింతియో దాని
నెట్టన నడవిలో నిల్పి రాఁ దగునె?
కంతుఁడు నీమీఁదఁ గదిసెఁ గాఁబోలు
నింతినిఁ దలఁచి నీ వి ట్లేడ్చుచున్న
నది నిన్నుఁ దలఁచి పుష్పాస్త్రునిబాధ
మదిలోన నేమని మఱుఁగు చున్నదియో!
హరిహరబ్రహ్మాదులంతటివారు
మరునకు వెఱచి భామల నురంబునను
శిరమున వాక్కునఁ జేర్చికొన్నారు
సరసత నీయంత చక్కనివాఁడు
పుక్కిట నిల్లాలిఁ బూనంగలేక
యొక్కెడ విట్లుండ నుచితమే?" యనిన.

1 మదిరాయతాక్షి నీ మదిలోనఁ దలఁప.

2 యేడ్చెదవు.

విని వెలవెలబాఱి వెఱచి నలుండు
"జననాథ! నాకేల సతి నన్నుఁ జూచి
రోయక సతులు గోరుదురె నాపొందు?
కాయజుఁ డిపుడు నాకడ కేల వచ్చు?
[1]నావగఁ జూచిన నగుదురు జనులు.
భూవర! నేఁ బ్రొద్దు పుచ్చెడికొఱకు
నొలవక నొకరాజుసుద్దులు మదిని
[2]దలఁపింప నుడివితిఁ దప్పది నాకు
నను గేలిసేయకు నరనాథ!" యనినఁ
దనలోన నవ్వుచు ధరణీశుఁ డరుగఁ
జచ్చినచావుగా జనలోకనాథుఁ
డచ్చోట నాత్మలో నడలుచునుండె.

భీమరా జల్లునిఁ గూఁతురుని వెదకుటకై వసుదేవు నంపుట.

అక్కడ నంత భీమావనీనాథుఁ
"డెక్కడఁ బోయిరో యింతియు నలుఁడు
పొక్కుచు నేదేశమున నున్న వారొ
అక్కటా!" అని యాత్మ నందంద పొగిలి
తనమంత్రివరుల బాంధవుల భూసురుల

1 నారూపుఁ జూచిన నాకు సిగ్గయ్యె.

2 దలపోయుచుంటి నిత్తఱి తప్పుగాదు.

[1]యనుమతి వసుదేవుఁ డనుపురోహితునిఁ
బిలిపించి యతనికిఁ బ్రియము సంధిల్లఁ
బలికె హేమపటాదిబహుమాన మిచ్చి
"అనఘాత్మ! నాకూఁతు రల్లుఁ డే దేశ
మున నున్నవారొకో భూదేవ! నీవు
వేవేగఁ జని వారివిధ మెల్ల [2]నరసి
రావలె" నని తన్నుఁ బ్రార్థించుకతనఁ
బనిఁ బూని యప్పు డాబ్రాహ్మణోత్తముఁడు
తనవారితోఁ గూడఁ దడయక యరిగె
గౌళదేశంబు బంగాళదేశంబు
మాళవదేశంబు మత్స్యదేశంబు
సౌరాష్ట్రమగధఘూర్జరమహారాష్ట్ర
శూరసేనపులిందచోళలాటాది

... ...

దేశంబులం దెల్లఁ దిమ్మరి కాశి
కాంచీప్రయాగాదిఘనపట్టణముల
సంచరించి యనేకశైలంబులందుఁ
బుణ్యాశ్రమంబులఁ బుణ్యఘట్టములఁ

---

1 యనుమతి వసుదేవుఁ డనువిప్రవరుని
బిలిపించి యతనికిఁ బ్రియములు సెప్పి
యలరంగ· కనకాంబరాదు లిప్పించి.

2 ఁ దెలిసి.

బుణ్యతీర్థంబులఁ బుణ్యభూములను
గ్రమ మొప్ప వెదకి యొక్కెడఁ గాన లేక
తమలోనఁ దాము సంతాపంబు నొంది

వసుదేవుఁడు దమయంతిని కనుంగొనుట.

యురవడి నాసుబాహునిపట్టణమున
నరయుద మని యప్పు డాపురిఁ జేరి
యరయుచు నుండిరి యటఁ గొన్నినాళ్ల
కురుభక్తి నాసుబాహుం డొక్కనాఁడు
దానముల్ సేయంగఁ దలఁచిన ద్విజులు
భూనాథుఁ గనుఁగొనఁ బోవంగఁ జూచి
వసుదేవముఖ్యులు వారితోఁ [1]గూడఁ
బొసఁగ దానముఁ బట్టఁ బోవుచందమునఁ
జని రాజభవనంబుఁ జయ్యనఁ జొచ్చి
యొనరు వింతలఁ జూచుచుండఁగా నచట
నెరయఁ జిక్కొదవిననెఱివేణితోడఁ
బరికించి నడచెడిపదములతోడ
నుడుగక వెడలునిట్టూర్పులతోడ
గుడుగుడుకుక్కన మ్రింగు గ్రుక్కిళ్లతోడ

1 గూడి.

వన్నె జాఱినయట్టి [1]వాతెఱతోడఁ
జెన్ను దొలంగి డస్సినమోముతోడ
లలి దప్పి మొలకుఁ జాలని [2]చీరతోడ
నులుకుచు నొకచోట నుండఁగాఁ జూచి
యవనీశుసతి యైనయాదమయంతి
యవునొకో కాదొకో యని సంశయమున
వసుదేవుఁ డప్పు డావనితదగ్గఱకు
వెసఁ జేర రాఁ జూచి వెలవెలఁ బోయి
తనతండ్రిసన్నిధిఁ దగువిప్రుఁ డనుచుఁ
దనలోనఁ దెలిసి యత్తఱిఁ జూడ వెఱచి
యొనసినవగలతో నిలఁ జూచుచుండఁ
గనుఁగొని దమయంతిగా మనంబునను
దలఁచి యావిప్రుండు తరలాక్షిఁ గదిసి
"కలఁగిననీళ్లలోఁ గమలినిఁ బోలి
జలధరంబులలోని శశిరేఖఁ బోలి
మలినాంబరములోని మణియును బోలి
... ...
చలితధూమావృతజ్వాలికఁ బోలి
యోచంద్రవదన! యిందున్నావె నీవు !
రాచపుట్టుకఁ బుట్టి రాయిడిఁ బడితె

1 వదనంబుతోడఁ.

2 కోకతోడ.

దమయంతి! వినుము నీధవుఁ డెందుఁ బోయె
మముఁ బంచె మాతండ్రి మహి యెల్లవెదక"
[1]అనుడుఁ బేరెలుఁగెత్తి యాదమయంతి
తనమొగంబునఁ జీరఁ దగఁ జేర్చి యేడ్వ
విని కలంగి సునంద వేవేగఁ గదలి
జననిదగ్గఱ కేఁగి చయ్యనఁ బలికె.—
"మనప్రభురాణి యేమొకొ కాని తెలియ
దెన లేని [2]దీనత నేడ్చుచు నున్న
దాకభూసురునిఁ జూచి యుడుగక" యనిన
నకలంకగతితోడ నారాజమాత
గ్రక్కున వచ్చి యాకాంతాలలామ
నక్కునఁ జేర్చి యూరార్చి వాక్రుచ్చి
యచ్చట నున్నబ్రాహ్మణు విలోకించి
"యిచ్చపలాక్షి యిట్లేల శోకింప?
నిటకుఁ బంచినవార లెవ్వరు మిమ్ముఁ
దటుకున నిప్పు డంతయుఁ జెప్పు" మనిన
విని వసుదేవుఁ డావెలఁది నీక్షించి
మనమున నలరి యామగువ కిట్లనియె—
"వినుము విదర్భభూవిభుపురోహితుఁడ

1 అనవుడు కొలుఁగెత్తి.
2 వగపున నేడ్చుచు.

ననురక్తి వసుదేవుఁ డనుపేరివాఁడ
నీరజవదన యానృపశేఖరునకుఁ
గూరిమిపుత్రి మక్కువ దమయంతి
యనుపేరు గలిగిన యలినీలవేణి
గనకశోభనగాత్రి కంజాతనేత్రి
నలునిపట్టపురాణి నయకీరవాణి
విలసితకల్యాణి విమలాబ్జపాణి
పూర్వకర్మంబునఁ బుష్కరేంద్రునకు
సర్వమహీరాజ్యసంపద లెల్ల
జూదంబులో నోడి సుదతితో నలుఁడు
మోదంబుఁ దప్పి యిమ్ములఁ గాన కరిగె
ననువార్త విని మమ్ము నరసి రమ్మనుచు
ననిచె భీముఁడు మేము నందంద వెదకి
యెచ్చటఁ గానక యేము చింతించి
యిచ్చటఁ గనుఁగొంటి మీదమయంతి”
నని చెప్ప విని వారి నగ్గించి కరుణఁ
గనుఁగొని దమయంతిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి

రాజమాత దమయంతిని గనుఁగొని దుఃఖించుట.

యారాజమాత యిట్లని యేడ్వఁ దొడఁగె.—
“ధారుణీశునిఁ బాసి తల్లడించుచును

బడఁతి! నీ వెట్టిబాధలఁ బొందినావా?
పుడమిఁ దే డెక్కడఁ బోయినాఁడమ్మ!
యొలనాఁగ! యొంటిగా నెట్లు వచ్చితివి?
యిల నేడుదీవుల నేలుభూపతికిఁ
దరుణి వై యిటువంటితగని వేషంబు
ధరియింపవలసెనా తల్లిరో! నీకు
నవనిలోఁ బాపాత్మురాలను గానఁ
గవఁబాసినట్టి దుఃఖముఁ జూడవలసె
నాతల్లి! నాయమ్మ! నాముద్దుచిల్క!
యీతెఱం గెల్లనా కెఱిఁగింప కప్పు
డేల దాఁచితివి న న్నెఱుఁగవే తల్లి!
పోలింప నీవు నాపుత్త్రివ నీదు
తల్లియు నే నొక్కతల్లిబిడ్డలము
తల్లి నీకేఁ బినతల్లినిఁ జుమ్ము
చెప్పవే యిటకు వచ్చినతెఱం" గనిన
నప్పుడు దమయంతి యతివ కిట్లనియె.—

దమయంతి రాజమాతకుఁ దన వృత్తాంతముఁ జెప్పుట.

"ధర యెల్ల నోడి నాధవుఁడును నేను
సురతరాటవులకు నొగిఁ బోవుచుండఁ
బతి కట్టుపుట్టంబుఁ బక్షు లేతెంచి
యతివేగ నైకొని యరిగె నంతటను.

నాకోకకొంగు భూనాథుఁడు గట్ట
శోకంబుతో నొక్కశూన్యగేహంబుఁ
జేరితి మట నిద్రఁ జెందిననన్నుఁ
దేరిపాఱఁగఁ జూచి ధృతిఁ దిగనాడి
నాపతి భూపతి నాపాటుఁ జూడ
నోపక నాచీర నొకకొంత చించి
తా నది కట్టుక [1]తలఁగిన లేచి
నానాథు నెచటఁ గానక యరణ్యములఁ
బడరానిబాధలఁ బడి సిగ్గు [2]కొంత
విడువక సైరంధ్రి వేషంబుఁ దాల్చి
నీతోడఁ జెప్పక నేఁ గొల్చి యుంటి
భూతలాధిపుఁ డెందుఁ బోయెనో యెఱుఁగ.
కనకాంగి! మమ్మిట్లు కలి యేచఁ దొడఁగె"
ననవుడు వగచి "ము న్నక్కటా! యెవరుఁ
బొందని బాధలఁ బొందితే" యనుచు
మందయానకు వేగ మణిభూషణములు
కనకవస్త్రము లొసంగఁ దలంచి "నీదు
పెనిమిటి నే నింక వెదుకఁ బంచెదను
జేకొని యిప్పు డీచీర ధరింపు
శోకంబు వల" దన్న సుందరిఁ జూచి

---

1 తలఁగి తాఁ బోయె.

2 చేత.

చిఱునవ్వు నవ్వి యాచిగురాకుఁబోఁడి
యరుదారఁ దనశోక మడఁచి యిట్లనియె.—
"నాసరివారిలో నగుబాటు గాఁగ
నీసొమ్ము ధరియింప [1]నే నొప్ప నెట్లు?
పతి నరణ్యంబునఁ బాసి యేతెంచి
యతివేడ్క సౌఖ్యంబు లందె నటంచు
నవని జనావళి యాడదె నన్ను?
ఇవి యేల నా జీవితేశుండు లేని
వెనుక సౌఖ్యము లేల వేడుక లేల?
ఇనవంశతిలకుండు హృదయేశ్వరుండు
నాపాలిదైవంబు నాప్రాణపదము
నా పెంపు నాసొంపు నాపట్టుఁగొమ్మ
నా మేలిచెలికాఁడు నానోముఫలము
నా మెచ్చువలరాజు నన్నేలురాజు
ననుఁ గూడియుండిననాఁటికి సౌఖ్య
మనుభవించెదఁ గాక యమ్మ నేఁ డేల"
అనవుడు దమయంతి నట్లూరడించి
తనయున కెఱిఁగించి తద్దయు భక్తి
వసుదేవముఖ్యుల వరుసఁ బూజించి

1 ఈ ట్లొప్పుదాన ; నే నెట్టు లోర్తు.

దమయంతిని రాజమాత తండ్రియింటికిఁ బంపుట.

పసగలబంగారుపల్లకి నుంచి
తామరసాక్షికి దగువారిఁ గూర్చి
భీమునిపురికి నంపినఁ బోయి చేరి
నలినాక్షి యప్పుడా నగరిలోపలను
బలవరింపుచు వేగ పల్లకి డిగ్గి
తన తండ్రిపదములఁ దప్పక వ్రాలి
ఘన మైనశోకాగ్నిఁ గ్రాఁగుచు నుండఁ
దల్లి వేగమ వచ్చి తనయతో వగపు
వెల్లువ మునిఁగి యావెలఁది యిట్లనియె.—

తలిదండ్రులు దమయంతినిఁ జూచి వగచుట.

“పట్టభద్రుని జెట్టఁబట్టి యీరీతి
[1]కట్టఁ బట్టయు లేక కలఁగితే తల్లి!
నీతోటివా రెల్ల నెమ్మది బ్రతుక
నాతి! నీ కిటు వ్రాసె నాపద్మభవుఁడు.
ఒద్ద బిడ్డలు లేక యుండెడి నీకుఁ
దద్దయు గష్టంబు దార్కొనఁ జేసెఁ
దల్లి! నేఁ డిటువంటి తగని వేషంబు
లెల్ల ధరించి నీ వెట్లోర్చి తమ్మ!

1 కట్టుబట్టయు.

సరసిజానన! భద్రశాలల డించి
యురుశైలముల నెట్టు లుంటివో యమ్మ!
చపలాక్షి! సౌధసంచారంబు విడిచి
విపినభూముల నెట్లు విహరించితమ్మ!
నెలఁత! నీబంగారునిలయముల్ డించి
యిలఁ బర్ణశాలల నెట్లుంటివమ్మ!
చెలియ! నీమృదు వైనశయ్యలు డించి
శిలలపై నెట్లు వసించితి వమ్మ!
నలినాక్షి! నీప్రాణనాథునిఁ బాసి
యెలనాఁగ! యడవుల నెట్లుంటివమ్మ!
మగువ! నీ కెనయైన మగువల డించి
మృగసంఘముల నెట్లు మెలఁగితివమ్మ!
నీరూపు నీచూపు నీసొంపు పెంపు
నీరాజ్యవిభవంబు [1]నేఁ డెట్లు పోయె?
నెలమి నీబిడ్డల నిద్దఱఁ జూచి
విలపించుచుందు మో వెలఁది! యేవేళ.
నలమహీశుఁడు తననగరంబుఁ బాసి
పొలఁతితోఁ గాననభూమికిఁ బోయె
ననువార్తఁ దెలిసి మీయయ్య యింతింత
యనరానిఘోరశోకాబ్ధిలో మునిఁగి
యున్నాఁడు కొలువున కొక్కనాఁ డరుగఁ

---

1 నేఁ-డెందుఁ బోయె?

దన్న దమనుఁడు మి మ్మందంద తలఁచి
తనలోనఁ దాను సంతాపంబు నొందు"

దమయంతి తనబిడ్డలఁ జూచుట.

నని యేడ్చి బిడ్డల నపుడు తెప్పించి
తనయ కొప్పించిన దమయంతిచనులు
పెనుపొందఁ జేపియు బిడ్డలమీఁద
గరగలలోఁ బాలకై వడిఁ గురిసె
ధరణీశుసతి యంతఁ దనలోనె తాను
దనబిడ్డలను జూచి తనయన్నఁ జూచి
వెనఁగొన్న వగలతో విలపింపఁ దొడఁగె.
భూకాంతుఁ డప్పుడు పుత్త్రుండుఁ దాను
శోకంబు వారించి సుత నాదరించి
"యేల యేడ్చెదవమ్మ! యినకులాధిపుని
నేలీల నైనను నిటకు రప్పింతు"
నని పుత్త్రివృత్తాంత మంతయు నడిగి
విని "యిట్టి వగలచే వేగితే తల్లి!"
యని చాల విలపించి యారాజమాత
పనిచిన పల్లకిభటులను మగుడ
ననిచి యావసుదేవు నర్చించి మ్రొక్కి
కనకవస్త్రము లిచ్చి కడుభక్తిఁ బలికె.___

భీమరాజు వసుదేవుని నలుని వెదుక నంపుట.

"ధరణీసురేంద్ర! మీదయచేతఁ బుత్రి
నరయంగఁ గంటిమి యవనిలో నింక
నలుఁ డెందు నిలిచి యున్నాఁడొకో కాని
తెలియరా దింక నేతెఱఁగున నైనఁ
గొనకొని వెదకి తోడ్కొని ర"మ్మటంచు
నన విని దమయంతి యతని కిట్లనియె.—
"ధరణినిర్జర! యయోధ్యాపట్టణమున
నరయంగ ఋతుపర్ణుఁ డను రాజు చెంత
నావిభుం డార్తి నున్నాఁడు మహాత్ము
భావించి గుర్తింప వశముగా దెవరి
[1]కందుకు నొకయుపాయముఁ దెల్పుదాన
పొందుగా మీర లాపురమున కరిగి
యాఋతుపర్ణునియాస్థానమునకుఁ
జేరి యిట్లని దూఱి చెప్పుఁ 'డానలుఁడు
సత్యవ్రతుండు భూచక్రేశ్వరుండు
నత్యంతధార్మికుఁ డైనభూవిభుఁడు
నిత్యదానవినోది నిఖిలార్థవేది
యత్యుత్తముండు దయాపరమూర్తి
యట్టిమహామహుం డడవిలోఁ దరుణి
కట్టినవస్త్రంబుఁ గడు వేగ చించి

1 కందుల నొకయుపాయముఁ.

కొని నిద్ర వోవఁగా ఘోరదుర్గముల
నునిచి పోఁ దగునె యాయువిద' నటంచుఁ
బలుకుఁ డామాటకుఁ బ్రతిమాట మీఁకుఁ
బలికిన నాతనిభావంబుఁ జూచి
చనుదెండు నే నొక్కచందంబు మీఁకు
వెనుకఁ జెప్పెదఁ గాక వేంచేయుఁ" డనుచుఁ
బలికిన నప్పు డాబ్రాహ్మణుం డాత్మఁ
దలఁచినగతి నయోధ్యాపురి కరిగి
సరగున ఋతుపర్ణుసభఁ గాంచి యొక్క

ఋతుపర్ణుసభలో వసుదేవుఁడు దమయంతి బోధించినమాటల నాడుట.

తెఱఁగున నావసుదేవుఁ డిట్లనియె —
"క్షితినాథ! నలరాజు చేసినచేఁత
వితతంబుగా నొప్పువిభవంబుచేఁతఁ
దనమేను దెలియక దాయతో జూద
మనురక్తితో నాడి యన్నియు నోడి
యడవికిఁ జని చని యట నొక్కచోట
పడఁతి నిద్రింపఁగఁ బై నున్నకోక
సగము చించికొని యెచ్చటి కేఁగినాఁడొ
పగవానిగతి నెడఁబాయ రాదనక
ఘోరకాననమునఁ గులకాంత విడిచి
పాఱిపోవుట యేమి పౌరుషం బిలను ?

తరలాక్షి తన కేమి తప్పు గావించె
నురుదుర్గభూముల నునిచి పోవుటకు?
నలుఁ డిట్టిపాపంబునకుఁ బూను ననుచుఁ
దొలుత నెఱింగినఁ దొయ్యలి నియ్యఁ
దలఁచునే మాభీమధరణీశ్వరుండు
వలనొప్పఁ దనవంటివాఁ డీవిధంబు
చేసిన నిఁక నేమి సేయంగవచ్చు?
వాసవాదులనెల్ల వలదంచుఁ దన్ను
గోరి పెండ్లాడిన కువలయగంధి
నీరీతిఁ జేయంగ నిది కార్య మగునె?
విడిచి పోఁదలఁచిన వెలఁదిఁ దోడ్కొనుచుఁ
దడయక నాలేమఁ దల్లియిల్ చేర్చి
పోవలెఁ గాక నీపోల్కిఁ గావించి
పోవచ్చునే యల్పబుద్ధిఁ జింతించి
పెనిమిటి క్షమియించుఁ బ్రియురాలితప్పు
లనపరాధిని వీడ నగునె రాసుతను?
దైవయత్నంబున దమయంతిదేవి
వావిరిఁ దనతల్లివారియిల్ చేరె.
వెలఁది నీయడవిలో విడిచితి ననుచుఁ
దలఁపక యున్నాఁడు తపసిచందమున.
కటకటా! మది హాయిగాఁ జేసికొనుచు
నెట నున్నవాఁ డొకో యెఱుఁగంగనేర

మవనిలోఁ గలిగినయట్టి దేశంబు
లవలీలగాఁగ మే మరసి వచ్చితిమి.
ఖలుఁ డైనఁ గామినిఁ గానలో విడచి
తలఁగునే ¹కూర్కినతరుణినిఁ బాసి
తెలియక యున్నాఁడు ధీరత్వమునను.
ఎలనాఁగ దిన మొక్క యేడుగాఁ దన్ను
దలఁచి వర్తించుచుఁ దలఁకుచున్నదియు.
తలిదండ్రు లాయింతితాపంబుఁ జూచి
ఘోరదుఃఖంబునఁ గుందుచున్నారు.
కారుణ్యజలనిధి గాంభీర్యకలితుఁ
డేరీతి నున్నాఁడొ యెట్టియాపదల
బోరన నెచ్చోటఁ బొందుచున్నాఁడొ!"
యని యని తమలోన నడలుచు నుండ
విని ఋతుపర్ణుండు వీక్షించి పలికె —
"ధారుణీసురులార! తడయక యిట్లు
దూఱంగఁ దగదు నిర్దోషుఁ డానలుఁడు.
క్షితిలోనఁ దాము చేసినపాతకంబు
వెతలఁ బెట్టక పోదు విష్ణువు నైన
నూరక మీ రేల యూరూరఁ దిరిగి
యీరీతి వెదుకంగ నేల మీకనుచు
కర మొప్ప నలునిభాగ్యంబునఁ జేసి

---

1 కూర్చిన.

తరళాక్షి తమ తల్లిదండ్రులఁ జేరె.
నది యొక్కటే చాలు [1]నాతని కేమి
విదితుఁడై యెందైన విహరించి యటకుఁ
జనుదెంచుఁ గాక యేచందాన నైనఁ
జనుఁడు మీ’ రనిన నాచంద మంతయును

బాహుకుని ప్రత్యుత్తరము.

విని బాహుకుఁడు నవ్వి విప్రుల కపుడు
పనివడి తన కింత పని లేనియట్లు
తను మోవ నీయక తా నొక్కమాట
ననుమానబుద్ధితో నప్పు డిట్లనియె.—
‘నలునిగుణంబు నానలినాయతాక్షి
తెలిసియుఁ దెలియని తెఱఁగున నిట్లు
జననాథచంద్రులసభలకు మిమ్ముఁ
బనిచి దూఱించెను బాటియే తనకు?
పతివల్ల నేరమి ప్రాపించి యున్న
సతి తనయాత్మలో సైరించెనేని
ఇహపరసౌఖ్యంబు లింతికిఁ గల్గు
మహిమీఁద నన మహామౌనీంద్రులెల్ల
నిట్టిధర్మము డించి యింతి యాత్మేశు
రట్టు సేయింతురా రాజులయొద్ద?’
నని యప్పు డామాట లాడినవానిఁ

---

1 నారాజు కేమి.

గనుఁగొని నవ్వుచుఁ గడు వేగ మరలి
రమణ విదర్భపురంబున కరిగి

దమయంతితో వసుదేవుఁడు నలుని ప్రత్యుత్తరంబుఁ దెలుపుట.

దమయంతిఁ గనుఁగొని తగ నిట్టులనిరి —
"వినుమమ్మ! ధర యెల్ల వెదకుచు మరలి
చనుదెంచి ఋతుపర్ణుసభఁ గాంచి యపుడు
దొరసి నీనాథుని దూఱ నచ్చటను
కఱకునల్లనిరూపు ఘన మైనవాఁడు
కడు భయంకర మైనకన్నులవాఁడు
తడయక గొప్పదంతంబులవాఁడు
సరసత ముదురుమీసంబులవాఁడు
చిఱుతవస్త్రముచేతఁ జెలు వైనవాఁడు
వెడఁద యౌశిరమున వెలుఁగొందువాఁడు
బడలుచు మెత్తని పలుకులవాఁడు
మముఁ జూచి చూచి 'యామానవేశ్వరుని
క్రమ మెఱుంగక ధరాకాంతులసభల
నీరీతి దూఱంగ నిది [1]యుక్త మగునె?
ఆరాజవదన ఘోరాటవిలోన
[2]నడలు చుండంగ వాఁ డది చూడ లేక

1 మేర గాదు.

2 నడలుచుండఁగ నాతఁ డది చూడలేక.

విడచి పోయిన మీరు వెత్తి సేయుదురె ?
పతివల్ల నేరమి ప్రాప్తించినపుడు
సతి తనయాత్మలో సైరించెనేని
ఇహపరసౌఖ్యంబు లింతికిఁ గల్గు
మహిమీఁద నన మహామౌనీంద్రులెల్ల
నిట్టిధర్మము డించి యింతి యాత్మేశు
రట్టు సేయింతురే రాజులయొద్ద'
నని పల్కి మఱి మాట లాడకయుండె.
విని వచ్చితి మది యెవ్విధమొకో" యనిన
నతఁడె నలోర్వీశుఁ డని యింతి యెఱిఁగి

దమయంతి తండ్రితో నలుని రప్పించు నుపాయంబుఁ దెలుపుట.

హితబుద్ధిఁ దనతండ్రి కిట్లని పలికె.—
"అతఁడె నాప్రాణేశుఁ డందు కెంతైన
మతిలోన నా కనుమానంబు లేదు.
రమణతో నాతని రప్పింప నొక్క
క్రమ మెఱింగించెద గేలిసేయకుఁడి.
విరసరూపంబున విభుఁ డిందు రాఁడు
పరసత నలుని భూచక్రమంతయును
నరసి యెక్కడఁ గాన కాత్మజ కిపుడు
వరుస రెండవస్వయంవర మని నీవు
ధారుణిలో నయోధ్యాపురీశునకు

నారూఢిగాఁ జెప్ప నతనితోఁ గూడఁ
జనుదెంచు నాథుఁ డేచందాన నైన"
ననవుడు నిది కార్య మౌ నని మెచ్చి
వరుసతోఁ దనమంత్రివరులకుఁ జెప్పి
యరుదుగా వారలయనుమతి వడసి
వసుదేవు రప్పించి వసుధేశుఁ డనియె.—
"విసువ కయోధ్యకు వేంచేసి మీరు
పలుదెఱంగులఁ గాంచి పరికించి చూచి
నలమహీపాలుని నయముగా వెదుకఁ
బుత్తెంచి యెక్కడఁ బొడఁగాన లేక
తత్తనూభవ యైన దమయంతి కిపుడు
[1]వరుస రెండవస్వయంవరమని భీమ
నరపతి చాటించినాఁ డని చెప్పి
చనుదెండు కదలుఁ డీక్షణమున'' ననిన
విని బ్రాహ్మణోత్తముల్ వేవేగఁ బోయి
పరఁగంగ నాఋతుపర్ణునిఁ గాంచి

భీమమంత్రులు ఋతుపర్ణునితో దమయంతికి ద్వితీయస్వయంవరంబని చెప్పుట.

సరగ ని ట్లనిరి.—"యోజగదీశ ! వినుము

1 వరుస రెండవస్వయంవరము గావించె
వెలువక భీమభూవిభుఁ డంచుఁ జెప్పి.

నలమహీశ్వరుని నానాదేశములను
దెలియంగ వెదకి యేదెసఁ గానలేక
గురువులయనుమతిఁ గూర్మినందనకు
వరుస రెండవస్వయంవరముఁ గావించె
భూమీశ ! మాభీమభూపాలకుండు
ధీమంతు లగుసర్వదేశాధిపతుల
సారెఁ బిల్వంగ భూసురులను బంపె.
మెఱసి యీకార్యంబు మీ కెఱిఁగింప
వచ్చితి మీస్వయంవరమున కిప్పు
డచ్చుగా వేంచేయుఁ" డని చెప్పి వారు
తరలి వేవేగ విదర్భపురంబు
పఱతెంచి రంత నాబాపలమాట
విని వేగ ఋతుపర్ణవిభుఁడు బాహుకునిఁ
గని ప్రీతిఁ జూచి "యీకార్య మంతయును
దెలియంగ వింటివె తెఱఁగొప్ప నిదియుఁ
దెలియంగ వలయు నాదెస కేఁగి మనము.
అరదంబునకు మంచియశ్వరత్నములఁ
దెఱఁగొప్ప సవరించి తెమ్ము పో" మ్మనిన
సరగ బాహుకుఁ డశ్వశాలకు నరిగి
సరిలేని మేటియశ్వంబుల నరయ
నరిమురి వార్ష్ణేయుఁ డయ్యెడ నుండి
యురుతరయుక్తి బాహుకున కిట్లనియె.—

"ఇది యేమి బాహుక! యీవు మున్న శ్వ
హృదయ మెఱింగి నీకేల యేర్పఱుప"
ననవుడు బాహుకుఁ డతని కిట్లనియె.—
"వినవుగా యొకవింత విశ్వంబులోన
నలరాజుపై భీమనరనాయకుండు
కలవి లేనివి కొన్ని కారులు పలికి
విపినభూములఁ బుత్త్రి విడువంగఁ దగునె
కుపితాత్ముఁ డని తిట్టి కోపించి వాని
నిలలోన వెదుకంగ నేల యటంచుఁ
దలఁచి యాత్మజ యైనదమయంతి కిపుడు
వరుస రెండవస్వయంవరముఁ గావించె.
[1]పొరిఁబోరి రాజులు పోవుచున్నారు
మనరాజు పోవంగ మదిలోనఁ దలఁచి
ఘనరథంబునఁ దురంగముల నేర్పఱచి
సవరింపు మన్నను సవరింతు" ననుడు
వివశుఁడై యాతఁడు వెడఁదకన్నీరు

వార్ష్ణేయుఁడు విలపించుట.

దొఱఁగ నాబాహుకుతో నిట్టులనియె.—
"నరలోకనుతుఁడైన ననలమహీశ్వరున
కక్కటా! యిట్టిమహాపవాదంబు

1 పొఱఁగంగ రాజులు.

తక్కక వచ్చె నిద్ధరణిలో నిందు
కేమి సేయఁగవచ్చు నెవ్వారి కైన
నామహానృపతి యెం దరిగెనో కాక
యతని నమ్మినవారి కక్కటా! యిట్టి
వెతల నొందఁగఁ జేసె [1]విధిమాయ కాదు
వినుము చెప్పెద నాదువృత్తాంత మెల్ల
నెనయంగ నలుఁడు న న్నేలిన[2]సామి
క్షితితలాధిపు లెల్ల సేవింపఁ దనరు
నతనికి సారథి నై యున్నవాఁడ
నతఁడు జూదం బాడునట్టికాలమున
నతనిబిడ్డలను భీమావనీశ్వరుని
కడ నిల్పి భూపతిఁ గానంగ లేక
కడు దుఃఖపడుచు నిక్కడ నున్నవాఁడ"
ననవుడు నామాట కాత్మలో వగచి
"వెనుకొని కలి యిట్లు వేధింప నతఁడు
మనము సేసెడిదేమి మాట లేమిటికి?"
ననుచు వార్ష్ణేయుని నప్పు డూరార్చి
యనిలవేగము గల్గినట్టిగుఱ్ఱముఁ
గొని వచ్చి [3]యాదిత్యకోటితేజంబు

---

1 విధిమాయకాఁడు.

2 వాఁడు.

3 మతిభానుకోటితేజంబు.

గలయరదంబున గ్రక్కునఁ గట్టి
పొలుపు మీఱిన టెక్కెములు సవరించి
సకలాయుధంబుల సరసత నిల్పి
యకలంకమహిమ నిట్లాయత్తపఱచి
ధరణీశునకుఁ దెల్పఁ దద్దయు మెచ్చి
యరుదెంచి యప్పు డాయరదంబుఁ జూచి
చతురంగబలము లసంఖ్యముల్ గొలువ
[1]నతివేగ రథ మెక్కి యాబాహుకుండు
నరదంబు నడిపింప నరుగుచు నడుమ
నరద మొక్కింతయు నటఁ బోక నిలిచె.
నది చూచి బాహుకు నదలించి నృపతి
"యిది యేమి బాహుక ! యీవశ్వహృదయ
మడరంగ నెఱుఁగుదు నని చెప్పి యిట్టి
బడుగుగుఱ్ఱముల నేర్పఱచి కట్టితివి?
నడుచునే శతయోజనంబుల దేశ
మెడము భీమునిపురి కీపురంబునకు"
ననవుడు "భూనాథ యశ్వరత్నంబు
లనిలవేగంబున నరిగెడుఁ జూడు
మినుఁ డస్తశిఖరికి నేగక మున్నె
మనము విదర్భకు మఱి పోద" మనుచుఁ
[2]దఱుమ నారథము భూతల మెల్ల వడఁక

1 నతివేడ్క. 2 దఱిమె.

నరిగె ఘోరాటవి నధికదూరంబు.
ఈభంగి నారథం బేఁగెడిచోట
నాభూమిపాలకుఁ డాత్మోత్తరీయ
మిలమీఁదఁ బడుటయు నిట్లనె విభుఁడు —
"నిలుపు బాహుక! తేరు నిమిషమాత్రంబు
అవనిపై నుత్తరీయము జాఱి పడియె.
తివిరి నీ వది యెత్తి తెచ్చి యి" మ్మన్న
నవ్వి బాహుకుఁడు భూనాథునిఁ జూచి
"యెవ్విధిఁ జేల మే నెల్లెత్తి యిత్తు?
నురువేగమున నొకయోజనదూర
మరిగితి ముత్తరీయము చిక్కఁ బెట్టు"
లని పల్కుచును రథ మనిలవేగమునఁ

ఋతుపర్ణబాహుకులు పరస్పరము విద్యలఁ గొనుట.

దనుఁ దానె మెచ్చుచుఁ దలఁచుచునుండె.
అరసి భూపతి వాని నాత్మలో మెచ్చి
"యరిది బాహుక! [1]విను" మనుచు నిట్లనియె.—
"విశ్వంబులోపల వెలుఁగొందునట్టి
యశ్వలక్షణముల కధిపతి వీవు.
నిక్కము నామాట నీవంటి వాని
నెక్కడఁ గని విని యెఱుఁగ మెన్నఁడును
గరమర్థితోఁ దురంగంబులవిధము

---

1 యిది" యనుచు.

నెఱిఁగి యీమర్మంబు నెఱుఁగలే నైతి.
నరు దైననాకు నీ యశ్వలక్షణము
నెఱిఁగింపు నీ కొక టెఱిఁగింతుఁ జూడు
మల్లదె ముందఱ నతిరమ్య మైన
పల్లవంబులచేతఁ బ్రబలినయొక్క
తాఁడిమ్రా నున్నది దానిలో రెండు
గూడి యున్నవి పెద్దకొమ్మలం దొక్క
కొమ్మకు నూఱేసి కొమ్మలు గలవు.
కొమ్మకొమ్మకుఁ బువ్వుగుత్తులు రెండు
వెలుఁగుచున్నవి దాని వ్రేళ్లైదునూఱు
లలరుచున్నవి దాని యమలపత్రములు
వెలుపు లై నోగలై వెలుఁగు చున్నయవి
ఫలములు గొమ్మకుఁ బదివేలు గలుగు
నది చూచి రమ్ము నే నవనీరుహముల
హృదయం బెఱుంగుదు నీవిద్య నీకు
వినిపింతు నాకు నీవిద్య యొసంగు"
మనవుడు వెఱఁగంది యాబాహుకుండు
నరదంబు డిగ్గి చయ్యనఁ దాఁడిమ్రాఁకు
నరయంగ నలవిభుం డచటికిఁ జనియె.
నరదంబు ఋతుపర్ణుఁ డటఁ దోలికొనుచు
నరుగుచు నుండె నలావనీనాథుఁ
డాతాఁడిచెంతకు నతివేగ మరిగి

భూతలాధీశుఁ డప్పుడు చెప్పినట్టు
లుండంగ నంతయు నొనరంగఁ జూచి
నిండు వేడుకతోడ నిలిచి యున్నంత
ధరణీతలేశుని తలనాఁడు పాము
గఱచిన విసమెల్లఁ గలయంగఁ బర్వ
కడఁగి యంతంతకుఁ గమలింప నలుని
యొడలులోపల నుండ నోరువలేక
బొళుకు బొళుక్కన రక్తమును గ్రక్కికొనుచు

కలి తప్పును నలునితోఁ జెప్పి ప్రసన్నుఁ డగుట.

నలరాజుముందఱ నయముగా నిలిచి
కరములు ముకుళించి కలి యిట్టులనియె.—
"నరనాథచంద్ర! యోనలమానవేంద్ర!
యలనాఁడు నన్నుఁ గాదని దమయంతి
వలనొప్ప వరియింప వచ్చునా యనుచు
నెఱుఁగక నినుఁ బట్టి యింతకాలంబు
కరకరిఁ జేసితి గర్వంబు[1]తోడ
నీసత్యసంపద నెమ్మితోనాకు
వాసవుం డప్పుడే వర్ణించి చెప్పె
నవనీతలేశ! నే నది[2]యును వినక

---

1 చేత.

2 వినలేక.

కువలయాక్షిని నిన్ను ఘోరాటవులకు
నెడఁబాపి చోరరాని యిడుమలఁ బఱపి
కడుఁ దప్పుఁ జేసితిఁ గరుణింపు నన్ను
తరుణి పతివ్రతాధర్మ మింతైన
నెఱుఁగక మిముఁ బట్టి యింతఁ జేసితిని
ధరణీతలేశ ! యీ తప్పుల మఱచి
కరుణింపవే నన్నుఁ గమలాప్తకులజ !
సరసత నీసత్యసంపద కిపుడు
వెఱచి నిన్నభయంబు వేఁడుచున్నాఁడ.
నల ! నీవు ఋతుపర్ణనరనాథుచెంతఁ
గలఁగుచుఁ గాలంబుఁ గడపుచు నుండు
టెఱిఁగి యాదమయంతి యీవు వచ్చుటకు
వరుస రెండవస్వయంవర మని తెలిపె
నదియుఁ దప్పనుచు నీయాత్మలో నిడకు
మదిరాక్షిఁ గైకొన మహితసంపదలు
వరుసతో నెప్పటివలె వచ్చు నిన్నుఁ
గఱచినపాముచేఁ గైకొన్నకోక
ధరియించినప్పుడే తనరు నీరూపు
వర మిత్తు నడుగుము వసుధేశ! ” యనిన
పుడమితేఁ డప్పుడు భువి సాగి మ్రొక్కి
కడుభక్తి మీఱ నా కలి కిట్టు లనియె.—
“కలిదేవ ! సకలలోకముల నీవంటి

బలవంత మైనదైవము లేదు తెలియ
నది గాన లోకత్రయమున నా పేరు
విదితంబుఁ గావించి విఖ్యాతి నించి
చిరకీర్తి నొందంగఁ జేసితి వరసి
కరుణతో నీయుపకారంబునకును
కడఁగి యేప్రత్యుపకారంబుఁ జేతు
తడయక యిది యేను దలఁపులోపలను
మఱవక తలఁతు సమ్మదమున నొక్క
వర మిమ్ము యిది నీకు వరుసఁ జెప్పెదను
వినుఁడు ధారుణి నలోర్వీవిభుం డంచు
[1]నను దలంచెద రట్టి నరులఁ జేరకుము
సరసత నెపుడు నాచరిత మెవ్వారు
వరుసఁ జెప్పుదు రట్టివారిఁ జేరకుము
వరభక్తిచే వినువారిఁ జేరకుము
పరమాస్థ వ్రాసినవారిఁ జేరకుము
మసల కెప్పుడు తాఁడిమ్రానున నీవు
వసియించు చుండు మీవరము దక్కఁగను
వరుసతో నింకొక్కవర మొల్ల నిపుడు
కరుణాత్మ! నీపాదకమలంబులాన"
యనవుడు "భూనాథ! యాలాగె చేతు"
నని తాఁడిమ్రానున నాకలి నిలిచె.

1 ననుదలంచెదునట్టి నరులఁ జేరకుమి.

మనుజేశ! యాతాఁడిమ్రానున నెప్పు
డొనరంగ నాకలి యుండుటఁ జేసి
ధరణీసురుల్ చూచి తలఁగి పోవుదురు.
నరనాథుఁ డైనయానలునిమే నెల్ల
చులకనై యుంటకుఁ జోద్యంబు నొంది
కలికి మ్రొక్కి యనుజ్ఞఁ గైకొని మరలి
యాఋతుపర్ణునియరదంబు నెక్కి
యారసి వచ్చిన నాతాఁడిమ్రాను
చందంబుఁ జెప్ప యాజననాథు చేత
నందంద తరుహృదయంబు నెఱింగి
యరుదారఁ దనయశ్వహృదయంబు నతని
కెఱిఁగించి యరద మాయితముగా నడపి

దమయంతి రథధ్వని విని నలునిదిగాఁ దలఁచి సంతసించుట.

పరువడి నావిదర్భపురంబు చెంత
కరుగంగ నంతంత నారథధ్వనిని
దమయంతి వినుచు మోదంబును జెంది
క్రమమున నవహేమఖచిత మైనట్టి
ఘన మైన [1]సౌధంబు గ్రక్కున నెక్కి
యనుపమగతి వచ్చునరదంబుఁ జూచి
"యిట్టివేగంబున నీ తేరు నడప

1 మొకటుండ.

గట్టిగా నలమహీకాంతుఁడు గాక
యితరులచేతఁ గా వీనేర్పు లనుచు
మతిలోనఁ దలఁచి ప్రేమంబున మున్ను
మును లానతిచ్చిన మూఁడువత్సరము
లనుపమగతి నేఁటి కవి పూర్ణమయ్యె"
నని తండ్రికడకుఁ జయ్యన నేఁగుదెంచి
"పనిఁ బూని యాఋతుపర్ణుని తేరుఁ
గడపఁగా సూతుఁడై గాడ్పువేగమున
వడిగ నీయల్లుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.
బోరన నెదురుగాఁ బోయి నీ విపుడు
వారక తోడ్కొనివచ్చి వారలకు
విడిదిఁ జూపు మటన్న" విని భీమనృపతి
తడయక యపు డమాత్యగణంబుతోడ
నెదురేగి వారల నెలమిఁ దోడ్కొనుచు
విదిత మై యొప్పినవిడిదిఁ జూపుటయు
ఋతుపర్ణుఁ డప్పు డారూఢమోదమున
వితతసంపద నొప్పు విడిసెని డిగియె.
భీముఁ డంతట వచ్చి ప్రియతనుజాత
కామాట లెఱిఁగింప నతివ మోదించి

దమయంతి నలపరీక్షణమునకుఁ జెలులనంపుట.

తనచెలికత్తెలఁ దప్పక చూచి
"చని మీరు ఋతుపర్ణుసారథిఁ గాంచి

నలినాక్షులార! నానాయకుం డతఁడు
నలుఁడు దుర్వేషంబు నయముగాఁ దాల్చి
చనుదెంచె నిటకు నెచ్చట నున్నవాఁడొ
పనిఁ బూని యతనిఁ దప్పక మీరు వెదకి
కని మాటలాడి వేగమె రం" డటంచు
ననిచిన జలజాక్షు లాబుతుపర్ణు
విడిదికి నరిగి యావెడరూపధరుని
పొడగాన లేక యప్పుడె యింటివారిఁ
"గనుఁగొని యాధరాకాంతునియరద
మనురక్తి నడపెడు నతనిరూపంబుఁ
జూడ వచ్చితిమి యాశూరుఁ డెచ్చోట
వేడుక నున్నాఁడొ వినిపింపుఁ డనిన
"వాఁ డదె వంటలు వండుచున్నాఁడు
చూడఁ బొం" డనిన నాసుదతులు పోయి

దమయంతిచెలులు నలునితో మాటాడుట.

వెడరూపధరుఁ గాంచి వికవిక నవ్వి
తడయక వార లాతని కిట్టు లనిరి.—
"ఈయెడ కేతెంచి యెన్నివత్సరము
లాయె? నీనామ మే మందురు [1]మున్ను
నలుఁడవు గావె? యీనరనాథునొద్ద
నలమహీనాథుఁ డున్నాఁ డంచుఁ జెప్ప

1 నీవు.

విని భీమభూపాలవిభుఁడు పుత్త్రికకుఁ
బెనుపొంద రెండవపెండ్లిఁ గావింతు
ననుచు నూరక యయోధ్యాపురీశునకు
వినిపించె నలమహీవిభుఁడు వచ్చుటకు
నింతియె కాని యేనృపునకు నైన
నింతయు వినిపింపఁ డీస్వయంవరము
నిట్టివేషముఁ దాల్చి యీరాజమౌళి
నెట్టనఁ గొలువఁగా నీకేలనయ్య?
ఇటువంటిరూపు నీ కేలాగు కలిగెఁ
దటుకున నిన్ను మాదమయంతి వేగ
తోడుక రమ్మని తోఁతెంచె రమ్ము.
వేడుక నిప్పుడు వేంచెయ రయ్య!
విపినంబులో నీవు విడినది మొదలు
విపులదుఃఖంబున వేఁగుచున్నదియు
చెలువెల్ల దక్కి నీశిశువు లిద్దఱును
కలఁగుచున్నారు శోకంబున నిపుడు
దమయంతి పడుఘోరతాపమంతయును
గ్రమముతోఁ జెప్పెదఁ గరుణతో వినుము
కుడువక కట్టక ఘోరదుఃఖములఁ
బడుచు నేవేళ నీపాదపద్మములఁ
దలఁచుచుఁ దనలోనఁ దల్లడిల్లుచును
నెలమి నీరాకకు నెదురుచూచుచును

నున్నది మీమామ యొక్కనాఁడైన
నన్నంబు రుచిమీఱ నారగింపండు
కొలువున నుండక కుందుచున్నాఁడు
తలఁపులోపల నీవు దమయంతి నింత
దలఁపక బిడ్డలఁ దలఁపక యిట్టి
బలువైన విరసరూపమున నున్నావు
రయమున మది నీవు రాయిఁ జేసికొని
దయలేక యిట్లుండఁ దగునయ్య ! నీకుఁ
బడఁతికి రెండవపరిణయం బనుచు
నడర భీముఁడు చెప్పె నని తలంపకుము.
నీవు రావలె నంచు నెమ్మి నీరాజు
ఈవిధిఁ జెప్పించె నింతియె కాని
కుతలేశ ! నీమీఁదఁ గోపంబు గాదు
హితమొంద మావెంట నిపుడు ర” మ్మనిన
విని ధరాకాంతుండు వెలఁదుల నపుడు
కని నవ్వి తెలియ నీగతి నిట్లు పలికె.—

నలుఁడు దమయంతిసఖులతో నలుఁడను గానని చెప్పుట.

“పో పొండు మఱియేటి బుద్ధులు మీకుఁ
బ్రాపించె ననుఁ జూచి భ్రమ మొందినారొ
నలుఁడు నలుం డని నయముగా నన్నుఁ
బలికెద రిట్టిరూపంబున నలుఁడు

ఉండునే యిట్లాడ నుచితంబుగాదు.
పొండింక నిందుండఁ బోలదు మీకు.
నలుఁ డేడ నే నేడ నాతి నన్నేల
పిలువనం పెను నాదు పేరు బాహుకుఁడు.
వాయెత్త వెఱతు నే వంటలవాఁడ
నై యుందు ఋతుపర్ణు నడుగుఁడు మీరు.
నలుఁడు లేఁ డంచు మీనలినాక్షి దొరల
నెలమితోఁ బిలిపించె నిఁక నేటి నలుఁడు?
వానిఁ దలంపఁగా వల దింక నిపుడు
నాన లే కతఁ డేల నగరికి వచ్చు?
విపినంబులోపల విడిచినవిభుని
నిపు డేల తలఁచు మీయిందీవరాక్షి?
ఈరాజువర్తనం బెల్ల మీయింతి
యారసి రమ్మన్న నటఁ బోక మీరు
వలనొప్ప నిట కేల వచ్చితి రిపుడు?
బలవంతుఁ డగుఋతుపర్ణు [1]వరించి
సంతోషమునను మీచందనగంధి
యెంతయు మది సుఖయించునుగాక.
ఈరీతి నగడు సేయింపంగఁ దగునె?
యోరాజముఖులార! యూరక నేను
పలికితి నని తప్పుఁ బట్టకుఁ డింక

1 ఁబెండ్లాడి.

నలుఁడ నేఁ గాను మీనాతిదగ్గఱకు
నరుగుఁడు మీ" రన్న నతివ లి ట్లనిరి.—
మరుగుగా నిటువంటి మాటలు వల్కఁ
దలఁతురా యిటువంటి తప్పులు మఱవు
సొలయక బిడ్డలఁ జూడంగ వలదె
నలుఁడఁ గానంచు మానక మీర లిట్లు
పలుకంగఁ దగు నయ్య పార్థివనాథ!
ఋతుపర్ణుకడ మాఱురూపంబుతోడ
నతివేడ్క సారథి వై నీవు గొల్చి
యున్నావటంచు మాయువిదతో మునులు
పన్నుగా మున్నె యేర్పడఁ జెప్పి రంచుఁ
దొయ్యలి తనతండ్రితోఁ జెప్పె నతఁడు
చయ్యన మీర లిచ్చటికి వచ్చుటకు
దమయంతి వలదన్నఁ దా నది వినక
ప్రముదితమతిని నెపమ్ము గల్పించి
యాఋతుపర్ణుని నిటకుఁ [1]దెప్పించె
ధారుణీశ్వర! నీకుఁ దప్పయ్యె నిదియు
నిరవంద దమయంతిహృదయంబు నీవు
నెఱిఁగియు నిటువంటి యెడమాటలాడ
వల"దంచుఁ జెప్పి యవ్వనిత లందఱును
కలకంఠి దమయంతికడ కేఁగు దెంచి

---

1 రప్పించె.

యతఁడు చెప్పినయట్టియాచంద మెల్ల
నతివేడ్కతోఁ జెప్ప నాదమయంతి

దమయంతి బాహుకునివంటకములఁ దే సఖులఁబంపుట.

యతఁడె నలుం డని యాత్మలో నెఱిఁగి
మతిలోన సంతోషమగ్న యై యప్పు
డతివలఁ జూచి "మీ రచ్చటి కేఁగి
యతఁడు వండినయట్టియన్నంబుఁ గూర
లొకయింతఁ గైకొని యొయ్యన రండు.
అకలంకమతితోడ" నని చెప్పి పంపె
వారలు చనుదెంచి వంటలవాని
బోరనఁ జూచి "యోపుణ్యాత్మ! యిపుడు
వారక మఱి నీవు వండినయట్టి
కూర కూ డొకయింతఁ గొని రం" డటంచు
దమయంతి మముఁ బంపె దయసేయు మింత
విమలాత్మ! నీమది వేసారఁ గూడ
దడరంగ నలుఁడఁ గా దన్నను నిన్ను
విడువ మీవేళ నేవెరవున నైనఁ
గట్టిగా నినుఁ బట్టి కడఁగి మాయింటి
కిట్టె కొంపోయెద మిది కల్ల గాదు.
పడఁతు లీగతి నన్నుఁ బల్కి రటంచుఁ
బుడమినాయక! చిత్తమున నుంచవలదు.

పరఁగ నీవును మాకు బావవు గాన
సరస మాడితిమి ముచ్చట దీర" ననుడుఁ
జెలునవ్వు నవ్వి మెచ్చికఁ బైఁడిగిన్నెఁ
బరమాన్న మిడి మంచి పస గలకూరఁ
బెట్టి వారల నెల్ల బెదరించి తఱుము
నెట్టనఁ జను దెంచి నీరజాననలు
[1]పరమాన్నశాకముల్ భైమి కొసంగ
నిరువురబిడ్డల కింత యొసంగి
పొరిఁబొరిఁ దా నింత భుజియించి మెచ్చి
తరుణుల కొకయింతఁ దగఁ బంచి పెట్టి
"పరఁగ నీగతి రుచిఁ బాకంబు సేయఁ
దరుణుల కైనను దరము గా దిట్టు
లెక్కడ నేర్చెనో యిటువంటివంట
లక్కజంబుగ వండె నవనీతలేశుఁ
డక్కటా! యిట్లు సేయంగ నాకలికిఁ
దక్కక మే మేమి తప్పు చేసితిమొ"
అని పల్కి యింతుల నపుడు వీక్షించి

దమయంతి బిడ్డల బాహుకునిదగ్గఱకుఁ బంపుట.

"పెను పొంద నిఁక మీరు బిడ్డల నతని
కడకుఁ దోడుక పొండు గ్రక్కున" ననిన

1 పరమాన్న మప్పుడా పద్మాక్షి కియ్య.

పడఁతు లాసతితనూభవను దనూజు
నిరువుర నాతనియొడకుఁ గొంపోవఁ
బరువడి బిడ్డల భావించి చూచి
జననాథుఁ డాత్మలోఁ జాలఁ జింతించి
యొనయంగ బిడ్డల నెత్తి లాలించి
యక్కునఁ గదియించి యాదలల్ నిమిరి
చెక్కిలి నొక్కి మచ్చిక ముద్దు వెట్టి
తొడలపై నిడికొని దుఃఖించుచుండ
పడఁతు లిట్లనిరి.— "యో పావనచరిత!
యేమిటి కేడ్చెద వింతలో నీవు
వేమాఱు [1]నలమహావిభుఁడను నేను
గా దంచు బిడ్డలఁ గనుఁగొని యిప్పు
డాదరంబున నెత్తి యందంద మఱిని
[2]శంకించు చున్నావు సముఖత మేము
ప్రాకటంబుగ మిమ్ముఁ బ్రార్థించి తెలియ
నడిగిన నలుఁడ నే నని చెప్పరాదె
తడయక యింతలో దాచితే నిన్ను
నలుఁడని యెఱుఁగమే నరనాథచంద్ర!
బలు వైనవిరసరూపముఁ దాల్చి యుంటి"
వనవుడు వారితో నాతఁ డిట్లనియె.—

---

1 నలమహావిభుఁడవు నీవు.

2 శోకించుచున్నావు సుముఖత మేము.

నలుఁడు సఖులతోఁ దగినమాటలు చెప్పి పంపుట.

"వనజాక్షులార! యీవడువున నాకుఁ
బెనుపొంద నిద్దఱు బిడ్డలు గలరు.
మునుకొని యిట వచ్చి మూఁడువత్సరము
లాయె నాబిడ్డల నలివను జూడఁ
బోయి వచ్చెద నన్నఁ బోఁగూడ దిప్పు
డెనయ నీబిడ్డల నిద్దఱిఁ దెలియఁ
గనుఁగొన్న యంత దుఃఖము వచ్చె నాకు
నీముద్దుబిడ్డల నెత్తుక మీరు
తామసింపక పొండు తల్లిదగ్గఱకు" 830
ననిన బిడ్డలఁ గొంచు నాయిందుముఖులు
చనిచని దమయంతిసంగడి నిల్పి
యతఁడు బిడ్డలఁ జూచి యాత్మలో నప్పు
డతిదుఃఖ మొందినయలమటఁ దెలుప
[1]విని తండ్రి నచటికి వేగ రప్పించి
యొనయంగ దమయంతి యిట్లని పలికె.—

దమయంతి తండ్రితో బాహుకునిం బిలిపించుమని చెప్పుట.

"నావిభుచంద మంతయుఁ దలోదరులు
భావించి యిప్పుడు పఱతెంచినారు

1 విని తండ్రి కడకు వేవేగ నేతెంచి.

ప్రియ మొప్ప నాతనిఁ బిలిపింపు" మనిన
రయమున నాభీమరాజేంద్రుఁ డొక్క
ధరణీసురుని బిల్చి తగ గారవించి
"పరువడి నాఋతుపర్ణునికడకుఁ
జని నీవు నీరథసారథిఁ జూడ
ననురక్తిఁ బుట్టి భీమావనీశ్వరుఁడు
వెలయ నీ కెఱిఁగించి వెడరూపధరుని
నలరంగఁ దోడితె మ్మనె నని పలికి
యతనియనుజ్ఞ నీయంత నిచ్చటకి
నతివేగ తోడి తె" మ్మనిన నావిప్రుఁ
డరిగి యానరపతి కవ్విధం బెల్ల
నెరవొప్పఁ దెలిపిన విని ఋతుపర్ణుఁ
"డిది యేమి చిత్రమో యెఱుఁగంగరాదు
పదపడి రెండవపరిణయం బనుచుఁ
బిలిపించె నన్ను నీభీమభూపాలుఁ
డెలమి భూపతు లెవ్వ రిందు రారైరి"
అని పల్కి బాహుకు నపుడు రప్పించి
"పెనుపొంద భీముండు పిలిపించె నిన్ను
సరగునఁ బోయి యచ్చట కార్య మెల్ల
నెఱిఁగి ర" మ్మన భూసురేశునివెంటఁ
జనియె భీమునిఁ జూడ సత్రపుఁ డగుచు
పనిఁబూని నిషధభూపాలశేఖరుఁడు

సరగున నాభీమజననాయకుండు
పఱతెంచి యట నొక్క బంగారుపీటఁ
బెట్టించి యాతని బిగిఁ గౌఁగిలించి
పట్టి "కూర్చుండుము పార్థివ!" యనిన
విని నవ్వి భీమభూవిభుఁ జూచి నలుఁడు
"ఘన మైనదౌరవు లోకమున నీ విప్పు
డొకరాజుఁ గొల్చిన యూడిగం బేను
[1]అకలంక మైనసింహాసనం బెక్క
వసుధేశ! నీయంతవానికిఁ గాక
పొసఁగు నే నావంటిపుణ్యహీనునకు 870
నింపుతో మీరు న న్నిప్పుడు పిల్వ
నంపినపని నెల్ల నానతీవలయు"
నని పల్కు చుండఁగా నాదమయంతి
చనుదెంచి యాతనిచందంబుఁ జూచి

నలుఁడు దమయంతితో నిష్ఠురంబుల నాడుట.

యరుదంది కుంది హా యని యేడ్చుచుండ
ధరణీతలేశుఁ డాదమయంతిఁ జూచి
"యిందీవరాక్షి! నీ వేల యేడ్చెదవు?
పొందుగా నీభీమభూపతి నీకు
భావింప రెండవపరిణయం బిపుడు

---

1 అకలంకమైన నీ యర్థాసనంబు.

గావించు నింతలోఁ గళవళపడుచుఁ
గలఁగంగ నేల భూకాంతు లందఱును
వల నొప్ప నిచటికి వచ్చుచున్నారు
జలజాక్షి! నీమది సరిపోవు నతని
నలరంగ మఱి పెండ్లి యాడుదుఁ గాక
నాఁ డరణ్యంబుల నలుఁడు నిన్నొంటి
వీడిన నీకు నావిభునిపొం దేల"

భీముఁడు ప్రార్థించుట.

యని నిష్ఠురోక్తుల నాడిన[1]మాట
విని భీముఁ డాతని వీక్షించి పలికె.—
"భూమీశ! నే నంత బుద్ధిహీనుఁడనె
యీమాట నుడువ ని న్నిటకు రప్పింప?
వలసి నే నిట్టిదుర్వార్తఁ బల్కితిని.
నలమహీనాయక! నను దయఁ జూడు"
మని వేఁడు చుండ నయ్యవనీశుఁ డనియె.—
"నను నలుం డని పల్క న్యాయమా నీకు?
నెఱుఁగవే నలుని నీ విప్పుడు భ్రమసి
మఱి పల్కుచున్నావు మానవాధీశ!
పోపొమ్ము పెద్దవై బుద్ధులు లేవె

1 వాని.

నీపుత్రి నైనయీనీలాభ్రవేణి
ననుఁ బెండ్లి యాడెనే నలి రేఁగి మున్ను
ఎనయ నీ వేగతి నిచ్చితి విట్లు
బలువైన వికృతరూపము గలవాని
కలరంగ నాకును నాదమయంతి"
నని పల్క దమయంతి నప్పుడు చూచి
"వనజాక్షి! నను నీవు వరియించినావె?
తనపతి నెఱుఁగనితరుణియుఁ గలదె
నను నలుం డని పల్క నగరె లోకములఁ
గనకాంగి! నలుఁడ నేఁ గా" దని పల్క

దమయంతి నలునిపాదంబులఁబడి యేడ్చుట.

విని దమయంతి యావిభుఁ జేర వచ్చి
యతఁడు గట్టినయట్టియాకోకఁ జూచి
మతి నీతఁడే తనమగఁ డని యెఱిఁగి
[1]పనవుచు నలమహీపాలునిపాద
వనరుహంబులమీఁద వ్రాలి యేడ్చుచును
"రూపకందర్ప! ఈరూపంబు నీకు
ప్రాపించెనే [2]నేఁటిపాప మెట్టిదియొ
నీరూపవిభవంబు నీవిలాసంబు

---

1 ఘనశోకమునను భూకాంతునిపాద

2 నాదుపాప.

నీరాజ తేజంబు నీప్రతాపంబు
నీరాజ్యభోగంబు నీమహత్త్వంబు
నీరసికత్వంబు నీరాజసంబు
ఎక్కడఁ బోయెనో యెక్కడ నణఁగె
నెక్కడఁ దాచితి వినకులాధీశ!"
అని యని శోకింప నమ్మహీవిభుఁడు
తన దేవిశోక మంతయుఁ జూడ లేక
యెలుఁ గెత్తి హా యని యేడ్చె నేడ్చుటయుఁ
దలకొని దమయంతి తల్లియుఁ దండ్రి
దమనుండు దాదు లందఱు నొక్కరీతి
భ్రమసినగతి విలాపము నొంద నలుఁడు

నలుఁడు దమయంతినిఁ బరీక్షించుట.

తనశోక మడఁచి యాదమయంతిఁ జూచి
"విను కలిమాయ నీవిధ మయ్యె నన్ను
విపినభూములలోను విడిచి పోయినను
విపులాధిపతులకు వినరానిమాటఁ
బలుకవచ్చునె యెంతపని వచ్చియున్న
నిలలోన నీమాట హీనంబు గాదె?"
నావుడు "భూనాథ! నాచిత్తశుద్ధి
నీవెఱుంగవె నేను నిన్నుఁ గా దనుచుఁ
బలికితి నేని నాపంతంబు వినుము

ఎలమి భూనభములు నింద్రాదిసురలు
ననఘాత్ము లగుమునుల్ హరిహరబ్రహ్మ
లినచంద్రు లెఱుఁగంగ నీవు మెచ్చంగ
ననలంబుఁ జొచ్చెద" ననుడు [1]నలుండు

దమయంతి యగ్నిచొచ్చుట.

విని "యట్లు గావింపు వెలఁది!" యటన్న
దమయంతి యాతల్లిదండ్రులఁ జూచి
"క్రమమున ననలంబుఁ గావింపుఁ" డనిన
విని భీమభూపతి వేవేగ మంత్రి
జనుల కాజ్ఞాపింపఁ జయ్యన వారు
కనుఁగొనువార లక్కజ మొంది వగవ
ననలకుండమును నెయ్యమునఁ గావింప
భగభగ మండెడు పావకశిఖలు
జగ మెల్ల వెలుఁగ నాశ్చర్య మై యుండె
నప్పుడు దమయంతి యాత్మేశుకడకుఁ
దప్పక వచ్చి యాదవానునిఁ గాంచి
తనపతిపాదపద్మములకు మ్రొక్కి
ఘనభక్తి మీఱంగఁ గరములు మొగిచి
చేరి యగ్నికిఁ బ్రదక్షిణముగా వచ్చి
"నారుల కిది ప్రమాణం" బని పలికి

1 భూవిభుఁడు.

రోపావక! మహాత్మ! రోదయాంభోధి!
శ్రీపతి సాక్షిగా జీవితేశునకుఁ
దప్పి వాక్కునను జిత్తమునఁ గర్మమున
నొప్పనిపనుల నే నూహించి తేని
ప్రాకటంబుగ నన్నుఁ బట్టి దహింపు
లేకున్న నన్నుఁ [1]బాలింపవే" యంచుఁ
జెలువైనకలహంస చెంగల్వకొలను
వల నొప్పఁ జొచ్చినవడువునఁ జిచ్చుఁ

దమయంతి వృత్తికి మెచ్చి దేవతలు ప్రత్యక్ష మగుట.

జొచ్చిన దివి నున్న [2]సురలెల్లఁ జూచి
యచ్చుగా మఱి యప్పు డలరులవాన
[3]లందందఁ గురియింప నప్పు డాయగ్ని
చండ మంతయు మాని చల్లనై యుండె
నావేళ మోదించి యారమావిభుఁడు
వేవేగ పులుఁగులవిభునిపై నెక్కి
కరముల శంఖచక్రంబులఁ దాల్చి
యురమున నిందిర నుంచి బంగారు

---

1 బాలింపు" మటంచుఁ.

2 సురలది చూచి.

3 లందులఁ.

వన్నెదుప్పటి మీఁద వైచి నెన్నుదుటఁ
దిన్నగాఁ గస్తూరితిలకంబుఁ దీర్చి
మకరకుండలములు మహిమతోఁ దాల్చి
యకలంకమణిమయం బగుకిరీటంబు
సవరించి వన్నెభూషణములు పెట్టి
యవిరళదివ్యమాల్యములు ధరించి
యింద్రాదిదేవత లెల్ల మోదమున
సాంద్రసైన్యములఁ బార్శ్వముల నేతేర
వనజాసనుండు కైవారంబు సేయ
నినచంద్రు లత్తులై యిరుపార్శ్వములను
రయగతి నడరి బరాబరుల్ చేయ
నయముగాఁ దుంబురునారదాదులును
పంతగించుచు మేటిపాటలు పాడ
వింతగాఁ బదివేలవెలఁదులు గొల్వ
సనకసనందనుల్ సన్నుతిసేయ
ననురక్తితో ధవళాతపత్రములు
పనిఁ బూని వెంట దిక్పతులు గ్రహించి
చను దేరఁ గింకరజనులు సేవింపఁ
గారుణ్య మలర నీగతి వచ్చి నిషధ
ధారుణీపతికిఁ బ్రత్యక్షమై నిలిచె.

నలుఁడు శ్రీవిష్ణువును స్తుతించుట.

నిలిచినఁ గనుఁగొని నెమ్మది నలుఁడు
చెలఁగి చేతులు మోడ్చి శ్రీహరి కనియె —
"జయపుండరీకాక్ష! జయ రమావక్ష!
జయ దైత్యకులశిక్ష! జయ భక్తరక్ష!
జయ కరుణాపాంగ! జయ మునిసంగ!
జయ సురవినుతాంగ! జయ పాపభంగ!
జయ సకలాధార! జయ కీర్తిహార!
జయ నిత్యశృంగార! [1]జయ మహోదార!
మునులందు సురలందు ముక్కంటియందు
జనులందు నీ రేడుజగములయందు
నగములయందుఁ గాననములయందు
నిగమంబులందుఁ బానీయంబులందుఁ
గమలజునందు సాగరములయందుఁ
గమలమిత్రునియందుఁ గమలారియందుఁ
సర్వశాస్త్రములందు సర్వంబునందు
సర్వమయుండ వై సంచరింపుదువు.
కావున నీపాదకమలముల్ నాకు
సేవింపఁగా దయఁ జేసితి విపుడు.
కరుణాత్మ! నాదుభాగ్యంబున మీరు
చిరలీల నన్ను రక్షింపఁగఁ దలఁచి

---

1 జయగుణోదార!

వేడుక లలరంగ వేంచేసినారు
పోడిమి నే మహాపుణ్యుండ నైతి.
కమలాక్షు! నాభాగ్యగరిమ యెట్టిదియొ
విమలతపం బెల్ల వెలయ ఫలించె."

భగవంతుఁడు నలునకుఁ గర్తవ్యముఁ దెలుపుట.

నని సన్నుతులు సేయ నావిష్ణుమూర్తి
విని సంతసించి యావిభున కిట్లనియె.—
"నలరాజ! నీనెమ్మనముఁ గాన లేక
కలి [1]యటు మి మ్మింత కష్ట మొందించెఁ
గరకరిఁ జేసెను గర్వంబుచేత
నరనాథ! ఘోరకాననభూమిలోనఁ 1020
పడఁతియు నీవును బడలితి రకట!
యడవుల నైన గేహంబుల నైన
నెఱిఁ జరించెడివేళ నీమీఁదిభక్తి
మఱువదు దమయంతి మహిమచే నొప్పు
నట్టిగుణోజ్జ్వల నట్టిసుశీల
నట్టిపుణ్యాంగన నక్కటా! నీవు
ఈచిచ్చుఁ జోరు మని యెట్లు చూపితివి?
ఈచంద్రముఖి మన మెఱుఁగనియట్లు
భూనాథ! మును నీకు భుజగవల్లభుఁడు

1 యంటి.

మానుగా నిచ్చినమహితాంబరంబు
ధరియించి నీరూపుఁ దరుణికిఁ జూపు
కెరలి నీపగతుని గెలిచి రాజ్యంబు
సంపదఁ గైకొని జనులఁ బాలింపు
మింపార నడుగు నీ కేవరం బైన
నిచ్చెద" నన నలుం డిచ్చ నుప్పొంగి
యచ్చుగా నెన్నుచు ననియె శ్రీపతికి.—
"పరమాత్మ! నీపాదపద్మంబు లేను
ఉరుభక్తి సేవించుచుందు నీరాజ్య
సుఖము లింతే చాలు సుదతితోఁ గూడ
నఖిలేశ! నినుఁ గొల్చి యలరుచు వెంట
నే తెంతు నీవరం బిచ్చి రక్షింపు
మోతండ్రి! యిందుండ నోప మీయాన"
యనవుడు మోదించి [1]యావాసుదేవుఁ
డినకులాధిపునకు నిట్లని పలికె.—

భగవంతుఁడు వరం బొసఁగుట.

"జననాథచంద్ర! యీ [2]జనసంఘ మెల్ల
ఘనతతో నిటఁ గొంతకాలంబు నేలు
మటుమీఁద నీవు స్వర్గాదిభోగములు

1 యానీలవర్ణుఁ.
2 జనలోక మెల్ల.

తటుకునఁ బొందెదు తరుణితోఁ గూడి
లక్షణాకార! నీలావణ్య మిపుడు
వీక్షింపవలె" నన్న విని నలుం డపుడు.

నలుఁడు స్వరూపంబుఁ బొందుట.

భుజగేంద్రుఁ డిచ్చినపుట్టంబుఁ గట్టి
నిజరూపు ధరియించె నెమ్మి నలుండు
దివినుండి ఘోషించె దేవదుందుభులు
[1]భువిమీఁదఁ గురిసెను బువ్వులవాన
క్షీరసాగరపుత్రి శృంగారగాత్రి
[2]సారంగనిభవేణి సైకతశ్రోణి
సకలజగన్మాత సద్గుణోపేత
శుకవాహనునితల్లి శుభకల్పవల్లి
యగునిందిరాదేవి యాదమయంతి
నగుమోముతోడ మన్ననఁ గౌఁగిలించి
తిలకించి "నీదుపాతివ్రత్యమహిమ
కలకంఠి! సకలలోకమ్ముల నిండె.
నీవంటిగుణవతి నిఖిలలోకముల
నేవిధిఁ గని విని యెఱుఁగ మెన్నఁడును
పెక్కుకాలంబులు ప్రియుఁడును నీవు

---

1 ప్రవిమలనృత్యముల్ పరఁగె గీతములు.

2 సారసనిభపాణి.

మక్కువ సకలసామ్రాజ్యవైభవము
లనుభవించుచు నుండుఁ డటమీఁద మీఁరు
ఘనలీల స్వర్గభోగములు ప్రాపించు"
నని యాఁశీర్వదించిన నాదమయంతి
మనమున హర్షించె మాధవుఁ డంత
ధరణీతలేశుని దమయంతి నపుడు
కరుణతో దీవించి కమలతోఁగూడ
హారపద్మజాదిమహాత్ములు గొల్వ
దర మూఁడి పరమపదంబున కరిగె.
అంతట నలుఁడు పూర్వాకృతిం బొదలి
సంతసం బలర నచ్చట నున్నయట్టి
గురుగుణోన్నతుఁ గులగురువు వసిష్ఠు
వరభక్తి వలగొని వచ్చి కేల్మోగిచి
వేవేలతెఱఁగుల వినుతు లొనర్చి

వసిష్ఠుని యుపదేశము.

సేవింప నలరి వసిష్ఠుఁ డిట్లనియె.—
"జననాథ! నీసత్యసంపద కలరి
ఘనతరంబుగ రమాకాంతుఁ డేతెంచి
ప్రత్యక్ష మయ్యె నీభాగ్యమూలమున

సత్యమే ధర్మంబు సత్యమే జయము
సత్యమే పెన్నిధి సత్యమే బలిమి
సత్యంబు గలిగినఁ జాలు వేయేల
నటుగాన నీకీర్తి యఖిలలోకముల
పటుతరంబుగ నిండి ప్రబలెను మఱియు
వధసులో మావంటివారికి నెల్ల
వసుమతీనాయక! వన్నెఁ దెచ్చితివి. 1090
ఇది యొక్కటే చాలు నిఁక మాట లేల ?
పొదలిన వేడ్కతోఁ బుష్కరాధిపుని
నవలీలఁ గెల్చి యీయవని యాతయును
ప్రవిమలగతితోడఁ బాలింపు మనియె.—

ఋతుపర్ణుఁడు నలునిఁ బ్రార్థించుట.

అప్పుడు ఋతుపర్ణుఁ డరుదెంచి నలునిఁ
దప్పక కనుఁగొని ధర సాగి మ్రొక్కి
యినకులాధీశ! ని న్నెఱుఁగంగ లేక
మునుకొని నీచేత మ్రొక్కు లందితిని
నీమహామహిమ వర్ణింప నావంటి
సామాన్యు లగువారు చాలరు ధాత్రి 1100
నీదివ్యమహిమచే నీరజోదరుని

పాదాబ్జములఁ జూచి ప్రణుతింపఁ గలిగెఁ
దనర నే నందున ధన్యుండ నైతి
మనుజేశ! యాతప్పు మన్నించి నన్నుఁ
గరుణ నీబంటుగాఁ గాచికొ” మ్మనిన
నరనాథుఁ డైనయానలచక్రవర్తి
వెరవొప్ప ఋతుపర్ణు వీక్షించి పలికె.—
“ధరణీశ! కలిమాయఁ దగిలి నీయొద్ద
నిలిచినమూఁడేండ్లు నెమ్మి సౌఖ్యములు
కలిగించి ప్రోచితి కరుణతో నన్ను. 1110
నీవు పుణ్యుండవు నీవు ధన్యుఁడవు
కావున నినుఁ గొల్వఁ గలిగె భాగ్యములు
వసుధేశ! నీవింపు వచ్చుటఁ జేసి
యసదృశకోటిసూర్యప్రభాపటల
కలితుఁ డౌహరిఁ జూడఁ గలిగె [1]సత్కీర్తి
వెలసె సామాన్యుండవే నీ” వటన్న
విని ఋతుపర్ణుండు విభునకు మ్రొక్కి
తనబలంబును గొని తనపురి కరిగె.

1 నీదయను.

నలుఁడు నిషధ కరుగుట.

దమయంతినిఁ గుమారుఁ దనయ నూరార్చి
క్రమమునఁ బొదలి సుఖం బుండి యంత
నలమహీపాలుఁ డున్నతభక్తి మామ
తెలిపినరిపుని వధింపఁగా దలఁచి
కరులు రథంబులు ఘనతురంగములు
దొరలు సామంతమంత్రులు భటుల్ గొలువ
నాదిత్యసంకాశ మగురథం బెక్కి
మోదంబుతో వాద్యములు పెక్కు మ్రోయ
తన దేవి నట నుంచి తనర వసిష్ఠుఁ
డనురక్తి దీపింప నతనితోఁ గూడ
రయమున నిషధపురంబున కరిగి
నయ మొప్పఁ బుష్కరనరనాథుఁ గాంచి
ధారుణీనాథుండు దప్పక పలికె.—
"నారూఢి మున్ను నే నాకలిదేవు
మాయచే నోడితి మహి యెల్ల నీకు
నాయతంబుగ నిప్పు డట్టిజూదంబు
నాడుము నీ" వన్న నాతఁ డిట్లనియె.—
"నాడంగఁ దగ దిప్పు డాకలిదేవు
ననుమతి లేక [1]నరాధిప!" యనిన

1 నలాధిప.

విని నవ్వి నలమహీవిభుఁ డిట్టు లనియె.——
"తడయక నీవు జూదం బాడ వేని
విడువుము రాజ్యంబు వేగంబ యిపుడు
కాకున్న నాతోడఁ గయ్య మొనర్పు
మాకలి యిట కింక నరుదేరఁ" డనిన

పుష్కరుఁడు నలునితో జూదమాడి యోడుట.

నలునితోఁ దొడరి యంతట జూద మాడి
కలి తోడు లేమి భాగ్యము నెల్ల నోడి
నగరంబు నెడఁబాసి నాతియుఁ దాను
బొగలుచుఁ బుష్కరభూపాలుఁ డరిగె.
నప్పుడు వార్ష్ణేయుఁ డయ్యెడ [1]కప్పు
డొప్పుగాఁ జనుదెంచి యొగిఁ గొల్చి యుండె.
నావసిష్ఠమునీంద్రుఁ డపుడు భూసురుల
రావించి "[2]భీమభూరమణునికడకుఁ
జని మీర లిక్కడిచంద మంతయును
వినిపించి దమయంతి వేవేగ తెండు
చనుఁ" డంచుఁ బంచిన జగతీసురేంద్రు

1 కలిమి, యొప్పుగాఁ.

2 భీమధరాకాంతుకడకుఁ.

లసురక్తితోఁ బోయి యీవిద ర్భేశుఁ
[1]గని యది వినిపించి కడుసంతసింప
"వనఘాత్మ! నీపుత్త్రి నంపింపు" మనిన
విని భీమభూపతి వేవేగ తనదు
తనయునితోఁ గూడఁ దగురథం బెక్కి
నిద్దంపురతనాల నిగనిగల్ గల్గు
పెద్దపల్లకిలోన బిడ్డలతోడ
దమయంతి నిడికొని తనవారు గొల్వ
రమణతో నిషధపురంబున కరిగి
నలరాజచంద్రుని నగరికిఁ బోయె

నలరాజు పట్టాభిషేకము.

అలరుచు నంతలో నావసిష్ఠుండు
కరమొప్ప నగరు శృంగారింపఁ [2]బనిచి
యరయంగ నేబదియాఱు దేశముల
రాజుల రప్పించి రహి నదీనదుల

---

1 గనుఁగొని సంతోషకలితులైవార
లనిరి "నలాధిపుం డాపుష్కరేంద్రు
నవలీలఁ గెల్చి రాజ్యంబుఁ గైకొనియె
నవనీశ! నీపుత్త్రి నంపింపు" మనిన.

2 జేసి.

యాజలనిధి జలం బర్థిఁ దెప్పించి
నలరాజు సింహాసనంబున నిలిపి
యెలమి మంత్రులు పురోహితులును గొలువ
మంగళతూర్యముల్ మద్దెల్ మ్రోయ
శృంగారవతు లైనచెలులు సేవింప
నరు దైనరత్నసింహాసనంబునను
ధరణీశ్వరునిచెంత దమయంతి నునిచి
హోమాదికృత్యంబు లొనరఁ జేయించి
శ్రీమించఁ గా నభిషేకంబుఁ జేసి
కరమొప్పఁ బట్టంబుఁ గట్టిన యంతఁ
జిరలీల రాజ్యంబు సేయుచు నుండె
నావిదర్భేశున కానలరాజు
వావిరి సాష్టాంగవందన మిడిన
మనమార దీవించి మన్నన వడసి
తనయుని గూడి విదర్భేశుఁ డరిగె.
నలుఁ డంతఁ దనగురునాథునిపాద
జలజంబులకు మ్రొక్కి సన్నుతి సేయ
కనుఁగొని సంతోషకలితుఁ డై యతఁడు
ఘనకృపారస మొల్కఁగాను దీవించి
వలనొప్పఁ దనతపోవనమున కరిగె
నలరుచు నపుడు దేశాధినాయకులు

[1]వినయంబుతో నలవిభునకు మ్రొక్కి
వినుతులు మఱియుఁ గావింప మోదించి
బహురత్నభూషణాంబరము లొసంగ
మహీనాథులెల్ల సమ్మదమును బొంది
పొందుగాఁ దమతమపురవరంబులకు
నందఱు చని రంత నారాజవిభుఁడు
దమయంతి దాను మోదంబున మించి
సుమబాణుకేళిలో సొంపు దీపింప
నాచంద్రధరసురేంద్రాదులు పొగడ
భూచక్రమెల్ల నేర్పున నేలుచుండె
అని యిట్లు బృహదశ్వుఁ డాధర్మజునకుఁ
బెను పొంద మున్ను దా విన్నమార్గమున
వరుసతో నలచక్రవర్తిచారిత్ర
సరసత [2]గ్రంథవిస్తారంబు గాఁగ
వినుతవాక్యంబుల వెలయంగఁ జెప్పె
ననుచు వాధూలగోత్రాబ్ధిచంద్రుండు
చిరకీర్తిమంతుఁ డాశ్రితహితోదయుఁడు
కరుణాపయోనిధి కందాడదొడ్డ
యాచార్యునకు శిష్యుఁ డై నట్టివెన్న

1 వినతులాధిపునకు నిలసాగి మ్రొక్కి.

2 నతుల విస్తారంబు.

[1]వాచారమూర్తి సత్యదయాపరుండు
పొలుపుమీఱిన చక్రపురి దొడ్డఘనుఁడు
వల నొప్ప నతనికి వరకూర్మితనయుఁ
డకలంకమానసుం [2]డతిసత్యధనుఁడు
సకలకవిత్వవాచావిశారదుఁడు
దనర నాతనికి విద్యాప్రవీణుండు
జనలోకనుతుఁడు సజ్జనలోకహితుఁడు
తిరువేంగళాచార్యధీరాగ్రగణ్యుఁ
డరయ నాతనికి నే నాత్మసంభవుఁడ
నమలమానసుఁడ విద్యావిశారదుఁడ
రమణ నే వరకవి రాఘవాహ్వయుఁడ
నరహరిఘటికాద్రినాథుని పేర
బరువడి నేనాంధ్రభాషల వెలయ
నవనిలోఁ గవిరాజులైనట్టిసరస
కవులసత్కృప నాకుఁ గలుగుటఁ జేసి
యలరార [3]నీనలాహ్వయునిచరిత్రఁ
దలఁచి [4]చెప్పితిని యుత్తరభాగ మెలమి
... ...

---

1 వాచారతత్పరుం డతిదయాకరుఁడు.

2 డతిపుణ్యఘనుఁడు.

3 నీనలాహ్వయుసచ్చరిత్రఁ.

4 చెప్పితిఁ బంచశతభాగములంగ.

వలనొప్పఁ జదివిన వ్రాసిన వినిన
జనుల కాయుర్భాగ్యసంతతుల్ గలిగి
ఘనులనఁ దనరి ప్రఖ్యాతిని గాంతు
రీచక్రవర్తినలేంద్రుచారిత్ర
మాచంద్రతారార్కమై యొప్పుఁ గాత. 1230

ఇది పంచమాశ్వాసము.

నలచరిత్రము ఉత్తరభాగము సర్వము
సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: 'వావిళ్ల' రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే
శ్రీ 'రామ'ప్రెస్సున ముద్రితము.—1932—1000.

ఆంధ్ర గ్రంథములు.

పద్య కావ్యములు.

	ప్రతి 1-కి రు.	అ.
అచ్చ తెనుఁగు రామాయణము, శుద్ధప్రతి	1	4
అధ్యాత్మ రామాయణము, క్రొత్తకూర్పు ...	1	8
అనంతునిఛందము, ఛందోదర్పణము ...	0	14
అనిరుద్ధచరిత్రము ..	0	8
అప్పకవీయము, విమర్శనముతో ...	2	8
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక ...	0	4
ఆంధ్ర భాగవతము, చక్కనిప్రతి ...	5	8
డిటో అత్యుత్తమప్రతి, 2 సంపుటములు...	7	8
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము ...	0	2
ఆంధ్ర భారతము, 7 సంపుటములప్రతి ...	14	0
డిటో 3 సంపుటములప్రతి ...	13	0
ఆది, సభాపర్వములు గల సంపుటము ...	2	0
అరణ్యపర్వము ...	2	0
విరాటోద్యోగపర్వములు ...	2	0
భీష్మ, ద్రోణపర్వములు ...	2	0
కర్ణ, శల్య, సౌప్తిక, స్త్రీపర్వములు ...	2	0
శాంతిపర్వము ...	2	0
అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు ...	2	0
ఆదిపంచకము ...	5	8

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము సహా	...	3	12
శాంతిసప్తకము	...	3	12
ఆంధ్రభారతవిమర్శనము	...	0	8
ఆదిపర్వము, పెద్దచ్చు, చిన్నసైజు	...	1	8
ఆనందరంగరాట్ఛందము	...	1	8
ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము-కావ్యతీర్థ: జనమంచి శేషాద్రిశర్మకృతము, 3 సంపుటములు	...	12	0
డిటో 7 సంపుటములు	...	14	0
ఆంధ్రభాషాభూషణము, క్రొత్తకూర్పు	...	0	2
ఆంధ్రభాషార్ణవము	...	0	12
ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	..	0	8
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, సాంబనిఘంటువు	...	0	12
డిటో కాలికోబైండు	...	1	0
ఉత్తరరామాయణము, చక్కనికూర్పు	...	2	0
ఉత్తరహరివంశము	...	1	8
కవికర్ణరసాయనము	...	1	8
కవిసంశయవిచ్ఛేదము	...	0	6
కళాపూర్ణోదయము	...	2	4
కాశీఖండము, క్రొత్తకూర్పు	...	1	8
కుచేలోపాఖ్యానము, (భాగవతము)	...	0	4
డిటో గట్టుప్రభుకృతము	...	0	6
కృష్ణరాయవిజయము	...	0	8
కవిరాజమనోరంజనము, (పురూరవచరిత్ర)	...	1	4
గజేంద్రమోక్షము, సటీక	...	0	6

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
గద్యపద్యసంగ్రహము	...	0	8
గీతామంజరి, ద్విపద	...	0	4
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు	...	7	8
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము	...	1	4
చెన్నబసవపురాణము	...	1	2
జైమినిభారతము	...	1	0
తెనుఁగుసమస్యలు	...	0	2
దశావతారచరిత్ర, నూతనముద్రితము	...	2	0
దసరాపద్యములు	...	0	2
నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు	...	0	10
నలోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	6
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	...	1	0
నిరంకుశోపాఖ్యానము	...	0	6
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము	...	0	4
నీలాసుందరీపరిణయము	...	0	4
నృసింహపురాణము, ఎఱ్ఱాప్రగడ	...	1	0
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది	...	0	12
డిటో వేంకటనాథకవికృతము	...	1	4
దశకుమారచరిత్రము, పద్యకావ్యము, కేతనకవికృతము		1	8
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, క్రొత్తకూర్పు	...	0	10
పారిజాతాపహరణము, చిన్నసైజు	...	0	8
బసవపురాణము	...	2	4
బ్రహ్మోత్తరఖండము	...	1	0
భాస్కరరామాయణము	...	4	0

ప్రతి 1-కి

	రూ.	అ.
భోగినీదండకము ...	0	1
భోజరాజీయము, అనంతామాత్యకృతము ...	1	2
మనుచరిత్ర, సటీక, వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో చిన్నసైజున మేలుకాగితములమీఁద స్ఫుటమైనఅక్షరములతో చక్కఁగ ముద్రితము ...	2	0
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము ..	1	12
మొల్లరామాయణము, చిన్నసైజు ...	0	10
రత్నపరీక్ష, సాంధ్రతాత్పర్యము ...	0	3
యయాతిచరిత్ర ...	0	12
రసికజనమనోభిరామము ...	0	12
రంగనాథరామాయణము ...	3	0
రంగరాయచరిత్రము ...	0	8
రాఘవపాండవీయము, సటీక ..	2	0
రాజయోగసారము, ద్విపద ...	0	4
రాజశేఖరవిలాసము ..	0	8
రామరాజీయము, చక్కనిప్రతి ...	0	12
రామాభ్యుదయము ...	1	4
డిటో కాలికోబైండు ...	1	10
రుక్మిణీకల్యాణము, సటీక, కాలికోబైండు ...	0	8
రుక్మిణీపరిణయము, శుద్ధప్రతి ..	0	8
రుక్మాంగదచరిత్ర, ఏకాదశీమాహాత్మ్యము ...	0	10
లంకావిజయము (రావణదమ్మీయము), సటీక	1	4
వసుచరిత్రవిమర్శనము ...	1	0
వసుచరిత్ర, సటీక, నూతనముద్రితము ...	4	0

		రూ.	అ.
		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
వసిష్ఠజనకసంవాదము	...	0	8
వాసిష్ఠరామాయణము, ద్విపద	...	1	4
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిది	...	1	4
వేంకటాచలమాహాత్మ్యము	...	1	4
వేమనపద్యములు, చక్కనికూర్పు	...	0	6
డిటో బ్రౌనుదొరగారిఇంగ్లీషుతో	..	1	4
వేమనపద్యములు (2728) చిన్నసైజు	..	1	12
డిటో 2728 ఆంధ్రతాత్పర్యముతో	...	3	8
విజయవిలాసము	...	0	8
విదురనీతి, సటీక, ఆంధ్రభారతములోనిది	...	0	5
వైశ్యపురాణము	...	1	4
వీరభద్రవిజయము	...	0	12
శతకంఠరామాయణము	...	0	10
శకుంతలాపరిణయము, కృష్ణకవికృతము	...	0	12
శశిరేఖాపరిణయము, అప్పప్పకవికృతము	...	0	12
శివలీలావిలాసము	...	0	6
శృంగారనైషధము, శ్రీనాథకవిది	...	1	0
శేషధర్మము	...	0	12
శృంగారశాకుంతలము, పినవీరభద్రకవిది	...	0	12
సహస్రకంఠరామాయణము	...	0	12
సప్తమస్కంధము, ప్రహ్లాదచరిత్ర	...	0	6
డిటో సటీక, చిన్నసైజు, కాలికో	...	1	4
సారంగధరచరిత్ర	...	0	8
సానందోపాఖ్యానము	...	1	0
సీతారామాంజనేయసంవాదము, సటీక, కాలికోబైండు		3	8

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
సులక్షణసారము, సటీక	...	0	[illegible]
హరివంశము, క్రొత్తకూర్పు	...	3	0
డిటో మేలుకాగితములు	...	4	0
హరవిలాసము, చక్కనికూర్పు	...	0	12
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	...	0	12
హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము, సటీక	...	2	8
ధ్రువోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	8

వచనగ్రంథములు.

ఆంధ్రవచనభాగవతము, ద్వాదశస్కంధములు, 3 సంపుటములు	...	7	0
డిటో ఒకటేసంపుటము	...	6	8
ఆంధ్రవచనభారతము, ఆదిసభాపర్వములు	...	2	8
,, అరణ్యపర్వము	...	2	8
,, విరాటోద్యోగపర్వములు		2	8
,, భీష్మద్రోణపర్వములు అచ్చగుచున్నవి.			
,, శాంతిపర్వము	...	4	0

తక్కినపర్వములు త్వరలో వెలువడును.

శ్రీమహాభక్తవిజయము, నూతనముద్రితము	...	6	0
షేక్స్పియర్ నాటకకథలు	...	1	8
ఈసపునీతికథలు, 1-వ భాగము	...	0	8
డిటో 2-వ భాగము	...	0	6

ఇవిగాక అనేకసంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు దొరకును.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. ఈ.